

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

GEÇİCİ KORUMA KANUNU İLE TÜRKİYE'YE GELEN
SURİYELİLERİN UYUM SÜRECİ VE KARŞILAŞTIKLARI
PROBLEMLER: BATMAN ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Leyla AKTAĞ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BİRİ

BOLU 2020

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Leyla AKTAĞ’a ait “GEÇİCİ KORUMA KANUNU İLE TÜRKİYE’YE GELEN SURİYELİLERİN UYUM SÜRECİ VE KARŞILAŞTIKLARI PROBLEMLER: BATMAN ÖRNEĞİ” adlı çalışma, jürimiz tarafından **Sosyoloji** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

04.09.2020

Unvan, Adı, Soyadı İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BİRİ

Üye : Prof. Dr. Y. Mustafa KESKİN.

Üye : Prof. Dr. Erdal YILDIRIM

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Osman GÖRÜR
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, “**GEÇİCİ KORUMA KANUNU İLE TÜRKİYE’YE GELEN SURİYELİLERİN UYUM SÜRECİ VE KARŞILAŞTIKLARI PROBLEMLER: BATMAN ÖRNEĞİ**” başlıklı adlı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvuru kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Leyla AKTAĞ

04.09.2020

ÖN SÖZ

Yaklaşık 9 yıldır süren Suriye iç savaşının sebep olduğu kitlesel göçlerin, Suriyeliler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerin uyuma nasıl yansıdığını anlayabilmek amacıyla bu konuyu çalışmaya karar verdim. Bu çalışma ile geçici koruma kanunu ile Türkiye'ye gelen Suriyelilerin karşılaştıkları problemler ve bu problemlerle karşı karşıya kalındığında savaşma stratejileri, kurdukları ilişkiler sonucunda sosyal uyumun boyutu, uyum süreçleri, uyumun önündeki engeller ve uyumun sağlanmasına dair geliştirilen çözüm yollarını araştırmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın ortaya çıkmasında ve çalışmanın her basamağında değerli bilgilerini ve tecrübelerini benimle paylaşan, değerli hocam tez danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BİRİ' ye, yazımda yaptığım hatalar konusunda destek olan değerli hocam M. Süalp GÜLERE'e yönlendirmeleriyle desteğini esirgemeyip tezime büyük katkı sağlayan çok yakın arkadaşlarım Amine İmret, Gülistan Ezer, Birgül Meral ve Kübra Edis'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışma süresince maddi ve manevi desteklerini daima yanımda hissettiğim sevgili aileme şükranlarımı sunuyorum.

Leyla AKTAĞ

04.09.2020

ÖZET

GEÇİCİ KORUMA KANUNU İLE TÜRKİYE'YE GELEN SURİYELİLERİN UYUM SÜRECİ VE KARŞILAŞTIKLARI PROBLEMLER: BATMAN ÖRNEĞİ

Leyla AKTAĞ

Yüksek Lisans Tezi

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BİRİ

Eylül 2020, 141 + xiii Sayfa

“Geçici Koruma Kanunu İle Türkiye’ye Gelen Suriyelilerin Uyum Süreci Ve Karşılaştıkları Problemler: Batman Örneği” adlı çalışmada öncelikli olarak göç olgusunu anlamamıza katkı sağlayacağını düşündüğümüz temel kavram ve kuramlar incelenmiştir. Bu anlamda hukuk ve sosyal bilimler perspektifinden göçün ne olduğu, hangi tanımlarla karşılandığı, türleri ve farklı perspektiflerin göç olgusuna yaklaşımları irdelenmiş ve kendi çalışmamıza yönelik perspektif oluşturmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra göçmenlerin uyumu, uyum teorileri bağlamında irdelenerek, Suriye göçü ile ilişkilendirilip, somut örneklerle açıklanmıştır. Böylece Suriye göçünün Suriyeliler üzerindeki etkisi, uyum süreci ve barınma, istihdam, sağlık, eğitim, sosyokültürel alanlarda karşılaşılan güçlükler ve problemler anlaşılmaya ve analiz edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma uygulamalı bir alan araştırması olarak tasarlanmış ve nitel araştırma yöntemi kullanılarak Batman ilinde gerçekleştirilmiştir. Mülakat uygulamaları kapsamında 20 kişilik bir katılımcı grubuna ulaşılmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre; katılımcıların büyük çoğunluğunun genç yaşta evlendiği ancak anne-baba olma noktasında kararsız oldukları görülmektedir. Katılımcıların ekonomik durumuna bakıldığında ise genelinin düşük maaşla ve hepsinin sigortasız işte çalıştığı anlaşılmaktadır. Ancak bu durum Türkiye’ye gelen ilk yıllara

kıyasla ve Türkiye’de kalma süresi ile farklılık gösterebilmektedir. Dilin öğrenilmesiyle kurulan sağlıklı ilişkiler ve bu doğrultuda etrafını tanıma ve alışma güdüsü katılımcıların hak ettiği parayı alma noktasında direndiklerini göstermektedir. Katılımcıların göç etmeye karar verme süreçleri irdelendiğinde kaçırılma, öldürülme gibi güvenlik kaygılarının yanı sıra elektrik, su, ekmek gibi temel ihtiyaçların karşılanmaması sonucunda böyle bir karar aldıkları görülmektedir. Ayrıca katılımcıların Türkiye’yi ve Batman’ı göç için öncelikli uğrak noktaları olarak seçmelerinde mekânsal mesafenin yakınlığı, tanıdık birilerinin oluşu ve iş imkânları önemli bir yer tutmaktadır. Son olarak katılımcıların gelecek beklentileri irdelenmiştir. Bu bağlamda katılımcıların çoğunun kimlik yani vatandaşlık alma beklentisinde olduğu görülmektedir. Vatandaşlığın hala verilmemesi ve Suriye’de süren savaş, katılımcıların gelecek hakkında beklentilerinin belirsiz olmasına neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suriye Göçü, Türkiye’ye Göç, Uyum, Batman

ABSTRACT

ENCOUNTERING PROBLEMS AND ADAPTION PERIOD OF SYRIANS WHO COME TO TURKEY WITH TEMPORARY PROTECTION LAW BATMAN EXAMPLE

Leyla AKTAĞ

Master's Thesis

Department of Sociology

Advisor: Assist. Prof. Dr. İbrahim BİRİ

September 2020, 141 + xiii Pages

Encountering Problems And Adaption Period Of Syrians Who Come To Turkey With Temporary Protection Law: Batman Example" in the study; conceptual and theoretical migration, migration types and migration theories are examined. In addition, the harmony of immigrants has been examined in the context of adaptation theories and associated with Syrian migration and explained with tangible examples. Thus, the impact of Syrian migration on Syrians, the harmonization process and the problems they faced in areas such as shelter, employment, health, education and socio-cultural were tried to be understood and analyzed.

The study is an applied field research in Batman province using qualitative research method. Field work was carried out between June-July 2020. In the interview application, a sample group of 20 people was reached.

According to the findings obtained from the study; it is seen that the vast majority of the participants got married at a young age, but they were undecided about being a parent. When the economic situation of the participants is analyzed, it is understood that the general employment is at low wages and all of them work without insurance. However, this may vary with length of stay compared to the first year when coming to Turkey. The healthy relationships established with the learning of the language and the motivation to recognize and get used to it in this direction show that the participants resisted in getting the money they deserve. When the decision-making processes of the participants are examined, it is seen that they made such a decision as a result of not meeting the basic needs such as electricity, water and bread, as well as

security concerns such as kidnapping and killing. Moreover, the participants of the basic issues that Turkey and Batman careful in the selection point in the proximity of distance, is composed of job opportunities and a familiar one. Finally, the future expectations of the participants were examined. In this context, it is seen that most of the participants expect to get identity, that is, citizenship. Citizenship is still not given and the war in Syria causes the participants' expectations about the future to be uncertain.

Keywords: Migration, Migration Syria, Turkey Migration, Harmony, Batman

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLOLAR LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii

GİRİŞ.....	1
-------------------	----------

I. BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA KONUSU VE KAPSAMI	7
1.1. Yöntem.....	8
1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Zorlukları.....	10

II. BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. Göç.....	11
2.1.1. Göç Türleri	15
2.1.2. Uluslararası Koruma Türleri.....	19
2.1.2.1. Mülteci	19
2.1.2.2. Sığınmacı	28
2.1.2.3. Geçici Koruma	30
2.1.2.4. Şartlı Mülteci	31
2.1.2.5. İkincil Koruma.....	32
2.2. Türkiye'ye Yönelik Gerçekleşen Göç ve İltica Hareketleri.....	32
2.2.1. Yunanistan'dan Yapılan Göç	33
2.2.2. Bulgaristan'dan Yapılan Göçler	34
2.2.3. Yugoslavya'dan Yapılan Göçler	34
2.2.4. Romanya'dan yapılan Göçler	36

2.2.5. Afganistan'dan Yapılan Göçler	37
2.2.6. İran'dan Yapılan Göçler	38
2.2.7. Irak'tan Yapılan Göçler	39
2.2.8. Suriye'den Yapılan Göç.....	40
2.2.8.1. Eğitim Alanında Yapılan Hizmetler	44
2.2.8.2. Sağlık Alanında Yapılan Hizmetler	46
2.2.8.3. İstihdam Alanında Yapılan Hizmetler	47
2.2.8.4. Sosyal Alanda Yapılan Hizmetler	48

III. BÖLÜM

3. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	51
3.1. Uyum Teorileri Çerçevesinde Suriyelilerin Uyum Süreci	51
3.1.1. Uyum Kavramı	51
3.1.2. Uyum Teorileri Bağlamında Türkiye'deki Suriyeliler	53
3.1.2.1. Uyum Teorileri	54
3.1.2.2. Sosyal Kimlik Teorisi	54
3.1.2.3. Berry'nin Uyum Teorisi (Kültürlenme).....	61
3.1.2.4. Çokkültürlülük (Kültürel Çoğulculuk)	69
3.2. Göç Kuramları Bağlamında Suriyelilerin Uyum Süreci.....	74
3.2.1. Ravenstein'in Göç Kanunları.....	74
3.2.2. İtme-Çekme Kuramı	77
3.2.3. Petersen'in Göç Tipleri	79
3.2.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı	81
3.2.5. Merkez-Çevre Kuramı	82

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR	85
4.1. Araştırmanın Bulguları	85
4.2. Katılımcıların Temel Özellikleri.....	86

V. BÖLÜM

5. SONUÇ	129
-----------------------	------------

KAYNAKLAR	133
------------------------	------------

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1: Katılımcıların Temel Özellikleri	88
--	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Kanada Çokkültürlülük Politikasının Sosyal Psikolojik Analizi	72
---	----

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABÖ	: Afrika Birliği Örgütü
ABGKD	: Avrupa Birliği Geçici Koruma Direktifi
AFAD	: Afet ve Acil Durum Müdürlüğü
ADÖ	: Amerikan Devletleri Örgütü
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ASAM	: Sığınma ve Göçmenlerle Dayanışma
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
AOSS	: Avrupa Birliği Ortak Sığınma Sistemi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GYK	: Genel Yönetim Kurulu
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MFSP	: Mine Financial Security Program
SGDD	: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Uluslararası Yardım Fonu-United Nations International Children's Emergency Fund
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
WHH	: Welthungerhilfe

GİRİŞ

Göç olgusu, tarihsel bakımdan ilerlemeyi, gelişmeyi ve evrimi içinde barındıran; aynı zamanda hem nedenleri hem de sonuçları itibariyle geniş yelpazesi olan bir yönelişi ifade etmektedir. İnsanlık tarihinde göç hareketi hayatta kalma ya da temel yaşam gereksinimlerini karşılama fikriyle ortaya çıkmış olsa bile zaman içerisinde keşifler, fetihler ve ardından özellikle sanayi devrimiyle birlikte farklı nitelikler kazanmıştır. Kentleşmenin doğurduğu iç göçler, baskı ve şiddete dayalı yönetim biçiminin sebep olduğu iç savaşlar sonucu uluslararası göçler, küreselleşmenin etkisiyle emeğin dolayısıyla ücretlerin daha düşük olduğu bölgelerden daha yüksek olan bölgelere yönelik emek göçü gibi zamanla göçün sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik ve başka birçok nedeni olmuştur. Göç hareketleri pek çok nedene bağlı olarak bazı dönemlerde artış ya da azalma göstermiştir. Bireylerin ya da kitlelerin istemli ya da istemsiz şekilde gerçekleştirdiği yer değiştirme hareketi, tarih boyunca tüm canlıların hayatına etki eden bir olgu olmuştur. Göçle beraber hem göç edenin hem de göç edilen yerin bilgi birikimi artmış, insanlarla beraber eşyalar ve duygular da taşınmıştır. Gidilen yere aletler, farklı tohumlar ve çeşitli hayvanlar götürülmüş ve başka yerlere yayılması sağlanmıştır. Aynı şekilde gidilen yerde inançların, dillerin, adetlerin de birbirinden etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur (Erdoğan ve Kaya, 2015). Ancak bu etkileşim süreci aynı zamanda uyum süreciyle paralellik göstermektedir. Uyum; göç edenin değişik bir bütünün içinde yerleşmesi ya da onunla bağdaşmasıdır. Yani uyum kişinin belirli ölçülerde kültürel benliğini kaybetmeden yaşama biçimidir. Aksi hali asimilasyondur. Asimilasyon göç eden kişinin yerleştiği ortamda kültürel benliğini kaybederek ülke halkının içinde erimesidir (Karpas, 2010: 27). Uyum sürecinde yaşanan problemlere her çağda ve her toplumda aynı ölçüde olmamakla birlikte yaygın bir şekilde karşılaşılmaktadır. Uyum uzun zaman alan ve hem göç edenin hem de göç edilen yerin ortak paydada buluşmasını gerektiren bir süreçtir. Uyum için sosyal, kültürel, sağlık, eğitim, ekonomik, siyasi ve hukuki alanlarda fırsatlar yaratılması önemli bir konudur.

Dünya tarihine bakıldığında hemen hemen her ülkenin göç deneyimi yaşadığı görülmektedir. Göç yolları üzerinde yer alan Anadolu ve Trakya toprakları ise tarih boyunca göç alan ve göç veren konumunda olmuştur. Türkiye topraklarının göç alma nedeni sadece jeopolitik konumundan kaynaklı değildir. Hem halkın hem de devlet

görevlilerinin hoşgörölü tavrı ve misafirperver davranışları bu toprakların tercih edilmesinde önemli bir yere sahiptir. Türkiye'nin kitlesel göç deneyimlerine bakıldığında 1922'den bu yana 6,5 milyondan fazla kişiye yurt olduğu görölmektedir. Bu sayıya kitlesel olmayan yani kişilerin çalışmak, eğitim ya da diğler amaçlar için geldiğı göç hareketleri de eklendiğinde 9 milyondan fazla yabancının Türkiye'de ikamet izni olduğu ortaya çıkmaktadır (G.İ.G.M, 2019).

Günümüz Türkiye'sine bakıldığında ise Türkiye'nin Suriye'den gelen büyük kitlesel göç hareketiyle karşı karşıya kaldığı görölmektedir. Kuzey Afrika ve Ortadoğı'yu içine alan geniş bir coğrafyada, halkın diktatör rejimlere karşı isyan hareketi ile başlayan "Arap Baharı", ilk olarak Tunus'ta 18 Aralık 2010 tarihinde başlamış sonrasında ise Mısır, Yemen, Cezayir ve Ürdün'e sıçramıştır. İktidarların uzun süre siyaset sahnesinde kalma hırsı, işsizlik, siyasi yozlaşma, ifade özgürlüğünün olmaması ve kötü yaşam koşullarının neden olduğu bu isyan hareketi daha sonra 2011'in Mart ayında Suriye'deki iç savaşla daha da görünür hale gelmiştir. Suriye'de 8 yıldır devam eden iç savaşta binlerce kişi hayatını kaybetmiş ve milyonlarca kişi ülkesini terk ederek sığınmacı durumuna düşmüştür. Sınır komşusu olması dolayısıyla Suriye'deki iç savaştan en çok etkilenen ülkelerden biri de Türkiye olmuştur. Suriye'den gelen ilk kitlesel göç dalgası 29 Nisan 2011 tarihinde olmuş ve bu tarihten itibaren sayıları gittikçe artmıştır. Türkiye'nin Suriyeliler konusunda ortaya koyduğı "açık kapı" ve "geçici koruma" politikası zamanla sosyal, kültürel, ekonomik ve güvenlik gibi çok boyutlu sonuçları olan, göç krizine dönüşmüştür.

Suriye'den gelen kitlesel göç dalgası Türkiye'nin daha önce karşı karşıya kaldığı diğler göç dalgalarından farklı olarak 9 yıla tekabül eden çok uzun bir süreye yayılmıştır. Bu durum ise zaten kitlesel göçün önemli sonucu olan kalıcılığı daha da kaçınılmaz kılmış ve geri göndermeyi zor hale getirmiştir. Ayrıca Suriyelilerin Türkiye'deki sayıları göz önünde bulundurulduğunda ve buna dünya ülkelerinin duyarsız tavrı da eklendiğinde bu durum Türkiye'yi her geçen gün daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir. Bir yandan toplumsal kabul ve uyum süreci, bir yandan da geçicilik ve kalıcılık tartışmaları hem yerli halkı hem de göç eden Suriyelileri zor duruma koymaktadır. Çünkü mevcut kriz büyük bir ekonomik sorun olmaktan öte her iki taraf için de sosyal, psikolojik, kültürel ve siyasal sorunların kapısını açan çok yönlü ağır bir yükü ifade etmektedir. Bu nedenle bugün gelinen nokta huzurlu bir ortamın yaratılmasına dair politikaların geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Türkiye'nin Suriyelilerin uyumu konusunda yaşadığı en önemli sorunlardan biri yasal statü konusudur. Yasal statü göç eden kişinin göç ettiği yerde sahip olduğu yasal hakları ifade etmektedir. Kişiyeye verilen statü onun çalışma, eğitim, barınma, beslenme, sağlık gibi alanlarda nasıl haklara sahip olduğunu, buna dair nasıl bir yol izlemesi gerektiğini göstermektedir. Böylece ne göç edenin hakları ne de göç edilen yerdeki halkın hakları gasp edilmiş olur. Bu nedenle 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme devletler tarafından akdedilerek uluslararası bir anlaşma olarak düzenlenmiştir. Bu anlaşmayı Türkiye de imzalamıştır. Ancak Türkiye Cenevre Sözleşmesi'ne "coğrafi sınırlama/çekince" getirerek sadece Avrupa'dan gelenleri mülteci olarak kabul edebileceğini bildirmiştir. Fakat yıllar içinde değişen şartlar Türkiye'yi yeni yönetmelikler düzenlemeye zorlamıştır. 2013'de Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve 2014'de Geçici Koruma Yönetmeliği ile göçe dair yeni tanımlamalar getirilmiştir. Bu tanımların en önemlisi "geçici koruma" kavramıdır. Bu yönetmeliğe göre geçici koruma; "ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumadır." (GYK-Md.3-f). Bu yönetmeliğe Suriyeliler için ayrı bir parantez açılıp özel bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre; "28 Nisan 2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitlesel veya bireysel olarak Türkiye sınırına gelen veya sınırları geçen Suriye vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınacaklar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme alınmaz."(GKY-Geçici Md. 1). Yeni yasal düzenlemeler gösteriyor ki Türkiye'ye gelen Suriyeliler "geçici koruma kanunu statüsüyle gelen kişiler" (Erdoğan ve Karpat, 322:2015) şeklinde tanımlanmaktadır.

Türkiye'deki Suriyelileri ilgilendiren diğer önemli bir konu ise çalışma hakları alanında yaşanan sorunlardır. Türkiye'de yabancıların çalışmasına yönelik kanun tasarısı 2003 tarihli Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun Uygulama Yönetmeliği, Doğrudan Yatırımlarda Yabancı Uruklu Personel İstihdamı Hakkında Yönetmelik ve 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda yer almaktadır. Bunlara ek olarak 2014'te yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliğinin İş Piyasasına Erişim Hizmetleri başlığı altında geçici korunanların çalışmasına ilişkin usul ve esaslar daha ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Son olarak geçici koruma statüsüne sahip kişiler için 2016 tarihli Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik hazırlanmıştır. Tüm

bu yasal düzenlemelere rağmen genelde Türkiye’deki bütün yabancıların özelde ise Suriyelilerin çalışma hakları konusundaki asıl sorun kaçak yoldan ucuz işgücü ve emeğin sömürülmesi ile ilgili yaşanmaktadır. Bu sorun hem yerli halk hem de emeğinin karşılığını alamayan Suriyeliler için oldukça önemlidir. Bu sorununun çözülemeyişi toplumsal uyum konusunda aşılması zor tabulara dönüşebilmektedir.

Suriyelilerin eğitim alanında yaşadığı problemler toplumsal kabul noktasında ciddiye alınması gereken konuların başında gelmektedir. Türkiye’deki toplam Suriyeli sayısı 3.684.835’dir. Bunların 1.730.596’sı 18 yaşın altındaki çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Bunların içinden 0-4 yaşındaki çocuklar çıkarılırsa 1.155.618 Suriyelinin ilk, orta ve lise çağında olmaları gerekmektedir. Sayıları 1 milyonu geçen okul çağındaki Suriyelilerin başta dil engeli olmak üzere, baş edilmesi gereken birçok sorununun mevcut olduğu görülmektedir (G.İ.G.M, 2019). Eğitim dilinin Türkçe olması, kayıt sırasında yaşanan problemler, ara sınıfa geçen öğrencilerin yaşadığı problemler, eğitim kurumundaki çalışanların, velilerin ve akranlarının Suriyelilere olumsuz yaklaşımı uyum sürecini olumsuz etkilemektedir. Türkiye’de Suriyelilerin eğitim hakkından hangi şartlarda faydalanacağı konusu Geçici Koruma Yönetmeliğinin Eğitim Hizmetleri başlığı altındaki 28. Madde de yer almaktadır. Yönetmeliğe göre yabancıların eğitim faaliyetleri, geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında milli eğitim bakanlığının (MEB) kontrolünde ve sorumluluğunda yürütülmektedir. Ayrıca yönetmelikte her yaş grubuna yönelik dil eğitimi, meslek edindirme, beceri ve hobi kursları talebe bağlı olarak düzenlenebileceği yer almaktadır (GYK-Md.28). Eğitim hakkı sadece göç eden için değil bütün insanlar için önemlidir. Çünkü eğitimin geleceğe değer katma vizyonu birey ya da toplum için büyük bir umut taşımaktadır. Fakat göç eden için o değere ulaşırken yaşadığı zorluklar bazen yıldırıcı olabilmektedir. Bu durum onun, göç ettiği toplumla uyum içinde yaşayamamasına kadar gidebilmektedir. Çünkü toplumsallaşmanın önemli bir kolu olan eğitim, eğer ötekinin yeniden inşa edilmesine sebep oluyor ise uyum sürecinin önündeki en zorlu basamağa dönüşebilmektedir. Bu nedenle eğitim alanında yapılan bütün yasal düzenlemeler hem yerel halkı hem de Suriyelileri dikkate alarak büyük bir hassasiyet içerisinde uygulanabilmelidir. Ayrıca bu konuya dair farkındalık programları yapılarak bilinçlendirme oranı artırılabilinmelidir.

Türkiye’de sayıları 3 milyonu aşan Suriyeliler; kötü barınma yerlerinde kalmaları ve yetersiz şekilde beslenmeleri, sağlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlere ulaşımında yaşadıkları problemler ayrıca karşılaştıkları psikolojik ve fiziksel şiddet gibi pek çok nedenle sağlık açısından en savunmasız gruplar arasında gösterilmektedir. Bu

bakımdan Suriyelilerin sağlık hizmetlerinden faydalanması uyum sürecini yakından ilgilendiren son derece önemli bir konudur. Türkiye’de yabancıların sağlık hizmetlerinden faydalanmasına dair ilk düzenleme 2011 yılında hazırlanan AFAD Yönetmeliğidir. Sonrasında geçici korunanların sağlık haklarıyla ilgili düzenlemeler 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda ve 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği’nde belirtilmektedir. Ardından 2014 tarihli ve 29153 sayılı Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar adında kanun tasarısı hazırlanmıştır. Yönetmeliğin Sağlık Hizmetinden Faydalanabilecek Kişiler başlığı altında 5. Maddede yapılan düzenlemeye göre; sağlık hizmetinden; kimlik kartı olan geçici korunanlar, Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne (GİGM) henüz kaydı yapılmamış geçici korunanlar, sınırdan yaralı olarak geçen ve geçici koruma altında sayılanlar faydalanabilmektedir. Ayrıca yönetmelikte acil sağlık hizmetleri, sağlığın teşviki ile koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerinin verilmesi esası yer almaktadır. Eğer kişilerin halk sağlığını tehlikeye düşürecek salgın hastalığı varsa önce teşhis edilip sonrasında tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinden kimlik beyanına göre yararlanılabilmektedir. Suriyelilere yönelik sağlık alanında uygulanan diğer yasal dayanaklar şunlardır; AFAD ve Sağlık Bakanlığı Protokolü(2015), AFAD-Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge (2015), Göçmen Sağlığı Merkezleri/ Birimlerine Dair Yönerge (2015), Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Esaslar(2015), AFAD ve Sağlık Bakanlığı Protokolü. Yabancıların sağlık haklarına dair birçok düzenleme yapıldığı görülmektedir. Ancak yapılan bu düzenlemelerin pratikte yaşanan sorunları gidermeye yetebilmesi için yerel halkın da bu konudaki sorunları giderilebilmelidir. Aksi halde bu durum yerel halkın Suriyelilere olan yaklaşımını olumsuz etkileyebilmekte ya da olumsuz algı oluşumuna neden olabilmektedir.

Göç eden bireylerin gelecek beklentisi, göç edilen yerin ekonomik, sosyal, sağlık ve eğitim gibi şartlara bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bu bağlamda savaş ortamından kaçan Suriyelilerin Türkiye’ye, daha iyi bir yer umarak göç ettikleri açıkça görülmektedir. Bu konu uyum noktasında değerlendirildiğinde, Suriyelilerin Türkiye’de sahip olduğu statünün kalıcılık noktasında belirsizliğe yol açtığı görülmekte ve bu durum Suriyelilerin Türkiye’ye uyumunu zorlaştırmaktadır. Suriyelilere verilen geçici koruma statüsü onların şuan birçok haktan faydalanmasını sağlamaktadır. Ancak söz konusu gelecek olduğunda, akıllarında sadece belirsizlik kaygısı yer almaktadır.

Göç sonrası uyum süreci toplumdan topluma farklılık gösterse dahi özellikle uluslararası zorunlu kitlesel göç hareketlerinde yaşanan uyum süreci genellikle sancılı

geçmektedir. Farklı bir kültürün bir parçası olabilmek ve gidilen yerde kendi kültürü ile var olabilme arzusu arasında sıkışıp kalmak göç eden için kolay bir durum değildir.

Türkiye Suriye ile 911 km. uzunluğunda bir sınır hattına sahiptir. Batman ili bu sınır hattı üzerinde bulunmamasına rağmen yine de yoğun bir biçimde Suriye göçüne maruz kalmıştır. Bu bağlamda savaş ve kargaşa ortamından kaçan ve Batman’da ikamet eden Suriyelilerin uyum süreçlerini araştırmak önemlidir.

Bu çalışmanın temel inceleme alanı geçici koruma kanunu ile Türkiye’ye gelen, kamp dışında kalan ve Batman’da yaşayan Suriyelilerdir. Bu bağlamda Batman’da yaşayan Suriyelilerin Batman halkı ile ilişkileri, uyum durumları, temel ihtiyaçlara erişimleri, eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalanma fırsatları, ekonomik ve istihdam koşulları, sosyal hizmetlere ulaşma durumları ve gelecek beklentileri araştırmanın temel konularını oluşturmaktadır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm araştırmanın metodolojisi hakkındadır. Bu bölümde araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin işlenmesi ve yorumlanması hakkında bilgiler sunulmuştur. Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümü “Kavramsal Çerçeve” ve “Kuramsal Çerçeve” şeklinde iki ana başlığa ayrılmıştır. “Kavramsal Çerçeve” başlığı, “Göç” ve “Türkiye’ye Yönelik Gerçekleşen Göç ve İltica Hareketleri” adı altında iki alt başlığa ayrılmıştır. Göç başlığı altında “Göç Türleri” ve “Uluslararası Koruma Türleri” açıklanmıştır. “Kuramsal Çerçeve” olarak isimlendirilen diğer ana başlık ise “Uyum Teorileri Çerçevesinde Suriyelilerin Uyum Süreci” ve “Göç Teorileri Bağlamında Suriyelilerin Uyum Süreci” olmak üzere iki alt başlığa ayrılmıştır. Teoriler çerçevesinde ele alınan Suriyelilerin uyum süreçleri, uyum kavramı ile açıklanmaya başlanmış ve ardından “Sosyal Kimlik Teorisi”, “Berry’nin Uyum Teorisi” ve “Çokkültürlülük Teorisi” başlıkları ile konu daha ayrıntılı alt başlıklar ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada göç kuramlarından; Ravenstein Kuramı, İtme-Çekme Kuramı, Petersen Kuramı, Kesişen Fırsatlar Kuramı ve Merkez-Çevre Kuramı olmak üzere beş tip göç kuramı alt başlık olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümü ise Batman’da yaşayan Suriyelilerle ilgili sahadan elde edilen bulgular ve bunların yorumlanmasından oluşmaktadır. Bulgular iki ana başlık altında incelenmiştir. Bu bölümde Suriyeli katılımcıların tanıtıcı bilgilerine, Türkiye’ye geliş durumlarına, genelde Türkiye’ye özelde ise Batman’a uyum durumlarına, gelecek planlarına ve beklentilerine ilişkin bulgular değerlendirilmektedir.

I. BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA KONUSU VE KAPSAMI

Suriye’de 2011 yılında Arap baharı ile başlayıp günümüzde halen devam eden iç karışıklıklar, başta Suriye vatandaşları olmak üzere komşu ülke vatandaşlarını da etkileyen, geline aşamada dünyanın en büyük insani krizlerinden birine dönüşmüştür. Suriye’de yaşanan gelişmeler karşısında bu süreçten en çok etkilenen ülkeler, başta Türkiye olmak üzere Suriye’ye komşu ülkelerdir. Bugün yaşanan iç çatışmaların bedelini sadece Suriye vatandaşları değil, aynı zamanda Suriye’ye komşu olan ülkeler ve vatandaşları ödemektedir. Bugün halen Suriye’de yaşanan bu savaşın uzaması Türkiye’yi başta ekonomik olmak üzere birçok alanda etkilemeye devam etmektedir.

Suriye’de yaşanan iç savaşın kanlı bir biçimde bastırılması sonucunda halk, sınır ülkelerine sığınmış ve yoğun bir göç hareketi yaşanmıştır. Suriye’nin sınır komşularından biri olan Türkiye de, başta insani hassasiyetler olmak üzere tarihi, coğrafi ve kültürel bir takım etkenlerden dolayı “Açık kapı” politikasını benimsemiştir. Bu kapsamda geride kalan 9 yıl içinde 3 milyon 666 bin 59 kişiyi geçici koruma statüsü altında misafir olarak topraklarında barındırmaya başlamıştır.

Bu çalışma Suriye’de toplumsal değişim sonucunda yaşanan siyasi olaylar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan ve Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin uyum süreçlerini ve bu süreçte karşılaştıkları problemleri, meselenin asıl öznelere olan Suriyelilerin bakış açısı üzerinden açıklamaya odaklanmaktadır.

Ayrıca bu çalışmada durağan olmayan göç olgusu, göç hareketleri ve sonuçları göç teorileri ile açıklanmıştır. Fakat daha çok ekonomik ve sosyolojik tabanlı olan göç kuramları bu noktada yetersiz görülmekte ve bu durum araştırmacılar tarafından eleştirilmektedir (Çiçekli ve Demir, 2013, s. 43).

Son olarak sosyo-kültürel bağlamda uyum süreci ele alındığında; yerli halkın söylemleri, adet ve gelenekleri, sığınmacılara bakış açıları, misafirperverlikleri, diller, dinler vs. gibi konularda karşılıklı saygının bozulduğu noktada uyum süreci kaosa dönüşür ve kimsenin kimseye tahammül edemediği bir ortam oluşabilmektedir.

Bu çalışmanın en öncelikli hedeflerinden birisi Suriyelilerin yukarıda bahsedildiği gibi sağlık, eğitim, istihdam, barınma ve sosyal alanda problemlerle karşılaşp karşılaşmadığı, karşılaştığı takdirde ne gibi sorunlar yaşadığı ve bu sorunlara yönelik ne tür haklara sahip olduğunu ortaya koymaktır. Bu noktada hem sosyal yaşamda hem de diğer alanlarda yaşanan uyum problemleri daha geniş bir çerçevede düşünüldüğünde din, dil, kimlik, göç edilen yerde kalma süresi, gelecek beklentisi, göç edilenlere yapılan maddi ya da manevi yardımlar, sunulan haklar, yerli halkla benzer ve zıt yönler gibi birçok etken biçimlendirmektedir. Bu bağlamda göç edenlerle yerli toplum arasında uyum ve uyumsuzluğu sağlayan faktörlerin neler olduğu, bu faktörlerin söz konusu süreçte nasıl rol aldığını ortaya koymak bu çalışmanın en temel problemi olacaktır.

1.1. Yöntem

Süreç içinde Suriyeli sığınmacıların en çok sığındığı ülke Türkiye olurken, Türkiye’de ise esas yoğunluk sınır illerinde olmuştur. Ancak Batman bir sınır ili olmamasına rağmen yoğun şekilde Suriyeli göçüne maruz kalmıştır. Bu vesileyle bu çalışmanın araştırma sahası olarak bir sınır ili olmayan ama yoğun Suriye göçü alan Batman seçilmiştir. Çünkü Batman bu göç sürecinden en çok etkilenen illerin başında gelmektedir.

Batman ili Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yer almaktadır. Batman, 1950 öncesinde günümüzdeki İluh Mahallesi’nin bulunduğu alanda küçük bir köy merkezi iken Raman Dağı’nda petrolün bulunması ile hızla gelişerek il statüsü kazanmıştır. Petrol çıkarımı ve ilk rafinelerin kurulmasıyla gelişen İluh Köyü 1990 yılında il merkezine dönüşmüştür (Sunkar, 2010: 19). Batman nüfusu bu hızlı gelişimin sonucunda 608.659’a (2020) ulaşmıştır.

1980 ve 1990 arası yıllara bakıldığında göçler dikkat çekmektedir. Petrolde yaşanan artışla birlikte çevre illerden göç başlamış ve işçi göçüyle birlikte kırsaldan kente gelen göçlerde belirgin artış söz konusu olmuştur. Bu göçler hem Batman’ın çarpık kentleşmesine hem de farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Sunkar, 2010: 19).

2009 ve 2010 yıllarına bakıldığında ise Batman’ın göç alan bir il olma özelliği devam etmiş ancak 2010 yılından sonra sürekli göç veren bir il halini almıştır (Batman İl Yıllığı, 2019: 45).

Bu çalışmada “metin ve imgesel verilere dayanan ve veri analizinde özgün adımlara ve farklı desenlere sahip olan nitel yöntem” kullanılmıştır (Creswell, 2016: 183). Araştırmada, nitel araştırma yöntemi kapsamında “derinlemesine mülakat” tekniği kullanılmıştır. Mülakat tekniğinin seçilme nedeni; mülakat sırasında sorularda değinilmeyen konuların ortaya çıkmasına fırsat vermesi o konunun da mülakata dâhil edilebilme imkânıdır. Bu doğrultuda hazırlanan görüşme formu belirlenen örnekleme uygulanarak ve soru formlarından elde edilen veriler analiz edilerek yorumlanmıştır. Mülakatın yanı sıra resmi istatistikler ve sahaya ilişkin gözlem notları gibi verilerin de elde edilerek değerlendirilmesi yoluyla araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Veri toplama sürecinde örneklem grubunun olabildiğine çeşitlilik içermesine dikkat edilmiştir.

Araştırmada savaş mağduru Suriyelilerin uyum süreci ve bu süreçte maruz kaldıkları problemler Batman’da var olan şekliyle tanımlanmaya çalışılmıştır. Teorik alt yapıyı oluşturmak için literatür tarama yöntemi kullanılarak; buna paralel olarak kitaplar, makaleler, dergiler ve akademik çalışmalardan yararlanılmıştır. Bu çalışmada tümevarımsal bir yöntem kullanılmış olup, araştırmaya katılan görüşmecilerin bakış açısının dayanakları ve ayrıntıları daha iyi anlaşılmasına çalışılmıştır.

Araştırmanın amacı baskın olarak tanımlayıcı araştırma olmuştur. Çünkü bu araştırma olayların nasıl olduğu ve kimler tarafından yapıldığını incelemek amacı taşımaktadır. Araştırma yöntemim nitel yöntemdir ve toplanan veriler daha önce çalışılmış olan bir alanda eksik kalan kısmı tamamlamaya odaklı olmuştur. Toplumda var olan bir problemi ele alıp yaşanan sorunları tanımlayıp etkin bir tablo oluşturmak, araştırılan konuyla daha doğru orantılı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın zaman boyutu “örnek olay inceleme araştırması”dır. Bu araştırma nitel veri toplamaya yönelik olacağından dolayı örnek olay inceleme araştırması yönteminin daha uygun olabileceğine inanılmıştır. Ayrıca örnek olay incelemede büyük olaylar derinlemesine incelendiği için, bu çalışmada çalışılan konu bakımından daha faydalı olduğu düşünülmüştür. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış, derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın başlangıcında 30 Suriyeli ile görüşülme kararı alınırken, sahaya çıkma sürecinde 20 görüşmeciden sonra çalışmanın doygunluğa ulaştığına inanılmış ve daha fazla görüşmenin tekrara düşürüleceği düşünülmüş görüşme yapılmama kararı alınmıştır. Verilerin elde edilmesinden sonra Suriyelilerin “Geçici Koruma Kanunu ile Türkiye’ye gelen Suriyelilerin Uyum Süreci Ve Karşılaştıkları Problemler: Batman Örneği” başlığı altında Suriyelilere yönlendirilen

soru başlıkları belirtilerek ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Bunun sonucunda ne tür sıkıntılara maruz kaldıkları tespit edilerek bu doğrultuda öneriler sunulmuştur.

Bu çalışmanın evrenini; Batman kent merkezinde bulunan ve kentin farklı mahallelerinde yaşayan Suriyeliler oluşturmaktadır. Araştırmada, örneklem seçiminde kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle istenilen düzeyde Suriyeliye ulaşılabileceği düşünülmüştür. Bu yöntemle 2020 yılının haziran ve temmuz ayları süresince Batman’da farklı mahallelere dağılmış olan Suriyeliler arasından cinsiyet dağılımında denge sağlanabilecek şekilde haneleri temsil edebilecek 20 Suriyeliye ulaşılarak görüşme yapılmıştır.

1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Zorlukları

Araştırma süresince çeşitli zorluklar yaşanmıştır. Özellikle iletişimle alakalı yaşanan sorunların giderilmesi noktasında Suriyelilerle yapılan görüşmeler Türkçe, Arapça ve Kürtçe yapılmıştır. Görüşmeler tercüman eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Sorun yaşanan diğer bir konu ise görüşmecileri kimliğinin gizli tutulacağına dair endişenin aşılma çabası olmuştur. Bu noktada isim, soy isim, ses kaydı ve görüntü gibi argümanların hiç biri kullanılmamıştır. Bu şekilde görüşmecilerin güvenleri kazanılmıştır. Son olarak çalışmada Suriyelilere hitap etme noktasında zorluk çekilmiştir. Çünkü yapılan araştırmalar sonucunda Suriyelerin şu anki konumunu misafir, mülteci, sığınmacı ya da göçmen kavramları ile ifade etmenin doğru olmadığına inanılmıştır. Bu nedenle Suriyelilere sadece “Suriyeli” diye hitap etmek daha uygun bulunmuştur.

II. BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç

Tarih boyunca göç hareketlerinin genelini ekonomik kaynaklı olduğu görülmektedir. Eski tarihe bakıldığında iklimden kaynaklı topraklar insan ve hayvan besinini yeteri miktarda üretememiş ve buna nüfusun artması da eklenince açlık baş göstermiş ve göç kaçınılmaz hale gelmiştir. Sonraki dönemlerde özellikle 19. Yüzyıldaki göçlerin ikinci ana nedeni din ve milliyet ayrımları olmuştur. Bu tür göçün ana nedeni belli etnik kökene ya da inanca sahip bir grubun belirli bir toprak parçasını ülke olarak seçmesi ve siyasi gücü elinde tutan bu grubun, orada yaşayan farklı etnik gruba ya da farklı inanca sahip bir gruba yaşama hakkı tanımamasıdır (Karpat, 2010: 76-78).

Tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda bir mekândan başka bir mekâna doğru değişim yaratan göç hareketinin niteliğinde zamanla değişimler meydana geldiği görülmektedir. Başlangıçta iklim ve coğrafi koşulların sebep olduğu, daha çok hayatta kalma gayesi taşıyan göçler, günümüzde yerini sosyal, siyasal ve ekonomik nedenlere bırakmıştır. Böylece niteliksel olarak değişime uğrayan göç kavramı birçok araştırmacı tarafından farklı tanımlanmış ve farklı kategorilere sokularak incelenmiştir. Örneğin Akan (2008: 3) göç hareketini, kişilerin gönüllü ya da değişik sebeplerden dolayı zorunlu olarak yer değiştirmesi olayı olarak açıklarken Tekeli (2011: 63) göçü, insanların belli bir paha ödeyerek, belli uyum sorunlarından geçerek, bir anlamda ömür boyu yaşamak için kalıcılık içeren bir yaşam yeri seçmesi olarak açıklamaktadır. Göçün psikolojik, antropolojik ve sosyolojik boyutlarıyla tanımlanabileceğini söyleyen Çakır ise psikoloji disiplinine göre göçü, algıdaki değişimle başlayan, mekânda yer değiştirmeye devam eden ve varılan yere uyumla tamamlanan bir süreçler bütünü olarak ifade etmektedir. Çakır, antropolojik olarak göç kavramını kültürel bir olgu olarak açıklamaktadır. Yani ona göre göç, birey ya da toplulukların bir yöreden başka bir yöreye yayılma sürecidir (Çakır, 2011: 131). Son olarak Çakır, göç hareketini sosyolojik olarak tanımlamıştır. Ona göre sosyolojik olarak göç; insan ve grubun çeşitli

faktörler nedeniyle zaman ve mekânda yer değiştirmesi ile eyleme dönüşen, eylemin bitmesinden sonra da etkileri devam eden bir süreçler bütünüdür. Yani göçe neden olan doğal ve toplumsal çevre birey ya da grubun beklentilerini, özellikle de ekonomik ve kültürel gereksinimlerini karşılayamadığı sürece reddedilir ve böylece göç süreci başlamış olur (Çakır, 2011: 131). Türk Dil Kurumunun (TDK) (tdk.gov.tr, 2015) Türkçe Sözlüğü'ndeki tanımına göre göç; ekonomik, toplumsal veya siyasi sebepler sonucu kişi ya da kişilerin bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanmaktadır. Karpat'ın (2010: 71) söylemiş olduğu “ asıl yerinden, ulaşılacak istenilen yere hareket” göçün yapılan en yalın ve kısa tanımıdır. Ünal'ın (2014: 66) yapmış olduğu tanım ise, dünyanın bugünkü nüfus dağılımını, toplumların sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yapılarını şekillendiren ve insanların tarih boyunca olumsuz doğa koşullarından kurtulmak, baskılardan kaçmak, daha güvenli ortamlarda yaşamak, sosyal ortamlar yaratmak ve yaşamlarını daha uygun koşullarda sürdürmek için başvurdukları yer değiştirme hareketidir. Son olarak Göç Terimleri Sözlüğünde göçün tanımı “Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir” (IMO, 2009: 22) şeklinde yapılmıştır.

Tarih boyunca, toplumsal ve siyasal aidiyet kimliklerin oluşumunda önemli bir etken olmuştur. Çünkü kişilerin taşındıkları yerden kopardığı davranış ve tutumlar gidilen yerde sosyal ve siyasal birlikteliklere ya da ayrışmalara neden olmaktadır. Bu durum kişilerin oraya uyum sağlayıp sağlamaması ile doğrusal bir ilişki içindedir. Bu kapsam içinde toplumsal ilişkilerin gelişimi, aşınması, çözülüş ve çöküşünde kişilerin içinde bulunduğu koşullar ve gidilen yerin koşulları uyum konusunda önemli bir yere sahip olduğu kabul edilmektedir. Özellikle büyük çaplı kitlesel göçlerde göç edenlerin kendi içinde birbirine yetme duygusunu yoğun yaşaması sonucunda göç edilen yerle yoğun ilişkilere ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu yüzden kendi grubu dışına çıkmaktan kaçınılmaktadır. Bu durum insanlar arasındaki ilişkinin bozulmasına hızlandırıcı ve derinleştirici bir etki yapmaktadır (Ekici ve Tuncel, 2015: 12).

Göçler her dönemde toplumların değişmesinde en güçlü unsur olmuştur. Bu yüzden göç hareketleri tarih boyunca farklı fiziksel yapıya, dine, kültüre ve dile sahip toplulukları bir araya getirmiş ve böylelikle etkileşim içinde olmalarına olanak sağlamıştır. Bu etkileşim bazen uyum, bazen çatışma ortamı yaratmıştır. Fakat her iki durumda da değişim kaçınılmaz olmuştur. Göçlerin etkisi ile yeni inançlar, yeni

kültürler, yeni idare ve yaşam biçimleri karşı karşıya gelmiş ve günümüz toplumlarının oluşumuna zemin hazırlamıştır. Avrupa 15. Yüzyılda keşfettiği Kuzey ve Güney Amerika'yı on binlerce yıl boyunca elde etmeye çalışmış ve oradaki Aztek, Maya, İnka gibi büyük medeniyetleri ya yerlerinden etmiş ya değişime zorlamış ya da yok etmiştir. Onlardan kalan tarihi kalıntıları ise müzeye dönüştürerek turistlere açmıştır. Avrupa'dan Amerika'ya yapılan göçe bu yönü ile bakıldığında göç edilen yerin özgünlüğü, değerleri, inançları, yaşam biçimleri hiçe sayılarak değiştirilmeye çalışıldığı ve onun yerine Avrupa kökenli yeni bir düzenin gelmesi için günümüzde bile hala çaba gösterildiği görülmektedir. Ancak göç tüm toplumlar için önemli bir olgu olmasına rağmen yakın zamana kadar çok fazla irdelenmemiş, göçmen ülkesi olan ABD' de bile 1940'lardan sonra ciddi bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır (Karpat, 2015: 9-10).

Orta çağın sona ermesi ile Avrupalı devletlerin modernleşme ve sanayileşme süreci başlamış ancak bu süre içinde dünyanın geri kalanı sömürgeleştirilmiştir. Bu durum ise göç hareketlerinin hız kazanmasına yol açmış ve Avrupa sömürgeciliği göçün çeşitliliğini artırarak farklı tip göçlerin oluşumuna neden olmuştur. Örnek olarak Avrupa'dan Afrika'ya, Kuzey-Güney Amerika'ya ve Avustralya'ya yapılan, temelinde köle emeği yatan dış göçler verilebilir. 19. Yüzyılın egemen ülkeleri İngiltere ve Fransa başta olmak üzere İspanya, Portekiz ve Hollanda'nın ekonomik ve siyasi anlamda güç kazanmasında köle emeği ile şeker, tütün, kahve, pamuk ve altın üretimi önemli bir rol oynamıştır. 19. Yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde tarıma dayalı emek köleliği yerini sözleşmeli işçi köleliğine bırakmıştır. Yani kısacası Cohen'in (1987) deyiimiyle kapitalizm kendi gelişiminin her aşamasında özgür ve "özgür olmayan emeği" kullanmış ve günümüzde hala kullanmaya devam etmektedir (Castles ve Miller, 2008: 69-77).

Karpat (2015: 72) göçleri zaman itibariyle ikiye ayırarak birincisini sınırları belli olmayan devletler dönemi ikincisini ise 18. yüzyıldan sonra sınırları belli milli devletlerin ortaya çıkışından sonraki dönem olarak ele almıştır. Birinci dönem göçleri 3. ve 11. Miladi yüzyılları kapsamakta ve Gotlar'ın (Almanların ataları), Hunlar'ın (Çinlilerin Hsiung-nu dediği Türk kavimleri), Cepizler, Avarlar, Peçenekler, Kumanlar (Kıpçak), Slavlar, Bulgarlar ve Macarların yaptığı göçler bu dönemde yer almaktadır. Bu grupların göç etmesi istila şeklinde olup işgal ettikleri topraklarda ya devlet kurmuş ya da yenilip, o topluluk içinde eriyip gitmişlerdir. 16. Yüzyıldan sonra yani ikinci dönem göçlerde ekonomik ve siyasi nedenlerin ağırlık kazandığı görülmüş ve İkinci Dünya savaşına kadar bu dönemde göçler Batı Avrupa'dan Kuzey ve Güney Amerika'ya ve Avustralya'ya yönelmiştir. 17.-20. Yüzyıllarda Avrupa'dan Kuzey ve

Güney Amerika'ya yaklaşık 65 milyon kişinin göç ettiği, Avustralya ve Afrika'ya ise 16 milyon Avrupalının yerleştiği görülmektedir. İkinci dünya savaşından sonra ise göç hareketleri köklü bir değişime uğramıştır. Bu değişimin sebebi Avrupa'nın nüfusundaki çoğalmanın hızlı bir şekilde azalmış olmasıdır. Bu durum Avrupa'nın Üçüncü dünya ülkelerine sanayi ürünlerini yetiştirememesine ve yeni iş gücüne ihtiyaç duymaya başlamasına sebep olmuştur. Teknolojinin gelişmesi, sermaye miktarının artışı, üretim fiyatlarının düşmesi, gelirin çok artması gibi birçok faktör tüm üçüncü dünya devletlerinin Batı Avrupa'ya ve Amerika'ya göç etmesine yol açmıştır. Bu durumun en önemli sonucu Batı Avrupa kültür ve yaşayışını ve bir dereceye kadar göçmen gönderen ülkeleri çok yönlü olarak etkilemiş olmasıdır (Karpas, 2010: 72-74).

1970'li yıllarda göç için yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönem yasadışı göçlerin en yoğun yaşandığı dönem olmuştur. Bu dönem yaptırım uygulamaları, yasallaştırma veya af programları, geçici kabul yabancı işçi programları, sığınma politikaları, insan kaçakçılığı ve insan ticaretine karşı alınan önlemleri, yatırım ve yardım programları ile deniz aşırı ülkelerde sürdürülebilir kalkınmayı sağlayıp yasadışı göçleri önlemeyi amaçlayan bölgesel entegrasyon önlemleri ve stratejiler ağırlıklı bir dönem olmuştur. Yani bu dönemin amacı bütün uluslararası göçleri kontrol altına alıp denetlemek olmuştur. (Castles ve Miller, 2008: 131)

Avrupa temelli göçler dışında Arap bölgesi, Ortadoğu ve Doğu Asya ülkelerinde yaşanan göçler de büyük ölçeklidir. Örneğin Körfez petrol devletlerinden olan ve etnik temelli çatışmaların, darbelerin, askeri müdahalelerin yaşandığı Irak, son çeyrek asırdır dış politikada yaşanan gelişmelere bağlı olarak oldukça gerilimli yıllar yaşamıştır. Sekiz yıl süren ve 1988' de biten İran-Irak savaşından hemen iki yıl sonra, Irak'ın Kuveyt'i işgali ile başlayan Körfez Savaşları, insani ve ekonomik açıdan büyük kayıpların yaşanmasına yol açmış ve Iraklılar baskı ve şiddetten dolayı göç etmek zorunda kalmışlardır. Son olarak uzun zamandır önemli bir dönüşümün sancısını çeken ve tüm dünyada "Arap Baharı" olarak lanse edilen Ortadoğu ülkelerinde yaşanan kargaşa, oraların 20. Yüzyılın en kanlı toprakları haline gelmesine neden olmuştur. Savaşlarla, sömürgecilikle, ayaklanmalarla, dikta rejimlerle ve darbelerle anılan bu ülkeler 2010 yılında ayaklanmaya başlamıştır. Ayaklanmalar sömürgeci devletlerden miras kalan diktatörlüklere karşı eşitlik, özgürlük ve adalet taleplerini içeren siyasi protestolar ve karşı çıkışlar şeklinde olmuştur. Nitekim her yönetim ayaklanmalara karşı farklı tepkiler vermiştir. Mesela Tunus Libya'ya göre görece daha az şiddet içeren müdahalelerde bulunurken, Mısır karşı bir darbe ile ayaklanmaların önünü kesmiştir. Aynı şekilde siyasi olarak otoriter bir yönetim biçimine sahip olan Suriye, 'Arap Baharı' sonrası

ezilen halkın baskıcı rejime karşı koyduğu tutum, rejim tarafından oldukça sert ve acımasız müdahalelerle karşılık bulmuştur (Çiçekli ve Demir, 2013: 69-70). 15 Mart 2011’de gerçekleşen rejim karşıtı gösteriler kısa süre içinde ciddi çatışmalara ardında da iç savaşa dönüşmüştür. Bunun sonucunda Suriye halkı komşu ülkelere doğru kaçmaya başlamıştır. Suriyelilerin yaşadığı bu insani dramı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) “yakın tarihte görülen en büyük göç dalgası” olarak nitelemiştir (Erdoğan, 2015: 317).

Görüldüğü gibi göç olgusu tarih boyunca düz bir çizgi üzerinden değil, nedenleri ve sonuçlarıyla beraber birbirini takip eden zikzaklar şeklinde ilerlemiştir. Göç olayında her neden bir başka olayın sonucu olurken her sonuç bir nedene dönüşebilmektedir. Nedenler ister ekonomik olsun, ister etnik ya da inanç temelli olsun göç olayı sonuç olarak insanlar için her zaman zor ve sancılı bir süreci ifade etmektedir.

2.1.1. Göç Türleri

Göç olgusunun karmaşık ve dinamik yapısı, anlamsal açıdan bir takım ayrışmalara neden olmuş ve bu durum birden fazla göç türünü ortaya çıkarmıştır. Göçün oluşum nedeni, kalıcılık süresi, uzaklık mesafesi, yoğunluğu, gerçekleşme biçimi gibi kriterlere göre değerlendirilmesi araştırmacıların insan ve insan topluluklarının göçle olan ilişkisini incelemeyi ve anlamayı kolaylaştırmaktadır. Bundan dolayı akademik çalışmalarda göç olgusunun kaynağı, hangi şartlarda gerçekleştiği ve buna maruz kalanların bununla nasıl baş ettiği aydınlatılmaya çalışılmaktadır.

Göçler, göç eden kişinin ya da kişilerin göç etme koşulları göz önünde bulundurularak oluşum nedenlerine göre gönüllü ve zorunlu olmak üzere iki şekilde incelenmiştir. Kişiyi veya kişileri göçe zorlayan herhangi bir durumun söz konusu olmadığı ya da varsa bile baskın olarak hissedilmediği hallerde başka bölgelere göç etme istek ve iradesine gönüllü göç denilmektedir. Daha çok ekonomik temellidir. Kişi ya da kişilerin daha iyi yaşam standartlarına sahip olma isteği, eğitim, çalışma, evlenme, aile birleşimi, seyahat gibi nedenlerden ötürü yapılan göç hareketleri kişinin rızasına bağlı olarak gerçekleşmektedir (Çiçekli ve Demir, 2013: 41). Göç Terimleri Sözlüğü (2009: 69) zorla göçü; doğal ya da suni nedenlerden dolayı insan yaşamı ve refahına yönelik tehditleri içeren, bir zorlama unsuru bulunan göç hareketi olarak tanımlamaktadır. Mülteciler, ülkesinde yerinden edilmiş kişiler ve doğal, çevresel, kimyasal, nükleer felaketler, açlık veya kalkınma projeleri nedeniyle gerçekleşen hareketler buna örnek olarak verilebilmektedir. Tarih boyunca insanların şahit olduğu deprem, yanardağ patlaması, tsunami, heyelan gibi doğal felaketler sonrasında hayatta

kalma koşullarının oldukça zorlaşması ya da hayatta kalma imkânının kalmaması durumlarında insanlar mecburen yer değiştirmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca doğal felaketlerin yanı sıra insan eliyle var olan felaketler de zorla göçe neden olmaktadır. Bugün bile dünyada milyonlarca insan savaşlar, iç çatışmalar, baskılar nedeniyle yaşadığı yerleri terk etmek ve başka ülkelere yerleşmek zorunda kalmaktadırlar (Çiçekli ve Demir, 2013, s.40-41).

Göçler terk edilen yere bir daha dönmeme ya da kısa süre içinde dönme kararına göre zaman bakımından farklılık gösterebilmektedir. Bu bağlamda süresine göre göçler kendi içinde geçici/mevsimlik ve sürekli olarak iki şekilde incelenmektedir. Kişiler bazı sebeplerden ötürü bulundukları bölgeden başka bir bölgeye hareket ederken oraya yerleşme amacında olabileceği gibi geçici yerleşme amacı da taşıyabilmektedirler. Bu yer değiştirme olayı her yıl düzenli aralıklarla sürdürülüyor ise buna mevsimlik/geçici göç denilmektedir. Mevsimlik göç kişiler için, çekilen ekonomik sıkıntılar, hayat standartlarını biraz da olsa yükseltme, bir dönmelik de olsa işsizlikten kurtularak iş sahibi olabilme gibi etkenlerle ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle düşük gelir düzeyleri, yüksek işsizlik oranları gidilecek yere olan yakınlık bağları, turizm bölgelerinde sezonluk çalışmayı alternatif bir kaynak haline getirmektedir. Yılın belirli dönmelerinde mevsimlik olarak canlanan turizm merkezlerinde mevsimlik işler özellikle işsizliğin yoğun yaşandığı bölgelerde yaşayan bireyler için bir çözüm olarak görülmektedir. Ülkemizde de, kırsal kesimdeki işsizlik ve yoksulluktan dolayı mevsimlik göç olgusu yoğun bir şekilde yaşanmakta ve bu göç türü özellikle turizmde -turizm sektörünün ısıltılı ve canlı görüntüsünden dolayı- genç nüfus için çok cazip iş imkânları anlamına gelmektedir (Tümtaş, 2009:114). Ancak mevsimlik göçlerin dışında göçün süresi göçün niteliğini belirten bir ölçü olduğundan dolayı kısa süreli, eğitim veya çalışma amaçlı ve bu sürenin sonunda geri dönülebilen mekân değiştirme hareketlerinin göç sayılıp sayılmayacağı durumu da hala tartışılmaktadır (Sağlam, 2006: 34). Eğer yer değiştirme olayı gidilen yerde temelli kalma amacı taşıyorsa ya da kalma süresinde bir sınırlama yoksa buna sürekli göç denilmektedir.

Göçler mesafesine göre ulusal/iç ve uluslararası göç şeklinde ikiye ayrılmıştır. Kavramsal olarak ulusal/iç göç, bir ülke ya da bölge içinde yaşayan insan veya insan topluluklarının belirli bir zaman dilimi içinde, çalışmak ve/veya yerleşmek amacıyla yaptıkları kalıcı yer değişiklikleridir (Öztürk, Altuntepe, 2008: 1589). Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren yoğun olarak ulusal/iç göç hareketi başlamıştır. Yapılan araştırmalara bakıldığında Türkiye’de yapılan ulus içi göçlerin yönü genel olarak kırsal alanlardan kentsel alanlara ya da az gelişmiş yerlerden gelişmiş yerlere doğru

olmaktadır. Ulusal/iç göçler sosyal, siyasal ya da ekonomik nedenler sonucunda gerçekleşebilmektedir. Örneğin yaşamı boyunca çalışmış bir insan dinlemek amacıyla sahil kentlerine göç edebilirken aynı şekilde geçim sıkıntısı yaşayan birisi de sanayi kentlerine yerleşme kararı alabilmektedir. Ya da köyünde can güvenliği olmayan bir insan da daha kalabalık bir yere göç etmek isteyebilmektedir. Uluslararası göçün ise, daha iyi bir yaşam şansı arayışındaki kişi/kişilerin başka bir yere göçmeye karar vermesi, doğduğu yerle köklerini koparması ve yeni bir ülkede çabucak asimile olması gibi basit bir bireysel eylem olarak düşünülemeyeceğini vurgulayan Castles ve Miller (2008: 29) göçün ve yerleşmenin, göçmenin geriye kalan hayatını kuşatabilecek ve sonraki kuşakları da etkileyebilecek çok daha uzun soluklu bir süreç olduğunu savunmaktadırlar. Kısacası uluslararası göç; bir ülkedeki vatandaşların bir başka ülkeye kalıcı olarak yerleşmesidir (Koçak ve Terzi, 2012: 173–175). Kişilerin göç etme kararı daha iyi koşullarda yaşamak için gönüllü bir şekilde bireysel kararlara dayanabileceği gibi, birtakım sebeplerden dolayı devletlerin vatandaşlarını buna zorlaması yoluyla da gerçekleşebilmektedir. Bundan dolayı dış göç kavramı kendi içinde, beyin göçü, göçmen işçiler ve mübadele göçleri şeklinde üçe ayrılmaktadır. Beyin göçü; genel anlamda gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere yapılan göçtür. Ancak bazen gelişmiş bir ülke de dışarıya beyin göçü verebilmektedir. Örneğin bireyin yaşadığı ülkede uzmanlaştığı alanla ilgili iş olanaklarının kısıtlı olması, çalışma koşullarının uyuşmaması, yaptığı işin karşılığını yeterince alamaması, daha iyi yaşam şartlarına, eğitim ve araştırma imkânlarına sahip olmak istemesi gibi sebeplerden dolayı ülkeler dışarıya beyin göçü verebilmektedirler. Beyin göçünün önüne geçilmediği durumlarda ise göç veren ülke için ciddi sıkıntılar oluşabilmekte hatta gelişme hızı yavaşlayabilmektedir (Sayın, Usanmaz Ve Aslangiri, 2016:3). “Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun”un 2. maddesinde göre; Uluslararası göçmen işçi; vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir devlette ücret ödenen bir faaliyette çalışmış, çalışan ya da çalışacak olan kişilere denilmektedir. Sözleşmede yer alan bu tanım yapılmış olan tanımların en geniş olanıdır. Çünkü bu tanıma göre kaçak göçmen işçiler de göçmen işçi kavramının içinde yer almaktadır (Çelgin, 2014: 85). Ancak Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) 11. Maddesinde yer alan göçmen işçi kavramı; kendi adına olmayıp, başkası tarafından çalıştırılmak amacıyla, bir ülkeden diğerine göç eden ya da göç etmiş bulunan kişileri kapsamaktadır. Bu madde daha sınırlayıcı olup sınır işçilerini, kısa süre kalmak için gelmiş sanatçıları ve bağımsız meslek erbabı ile denizcileri, eğitim amacıyla gelen öğrencileri, geçici olarak o ülkede çalışan müteahhit işçileri ve kaçak göçmen işçilerini içine almamaktadır (Alpar, 2000: 128). Uluslararası göçün bir dalı olan diğer göç türü ise mübadelelerdir. Mübadele; iki

ya da daha fazla devlet arasında imzalanan bir protokol sonucunda iki ülke nüfusunun karşılıklı ve zorunlu olarak yer değiştirmesi olayıdır. Mübadelede göç ettirilecek nüfusun ırk, din, dil gibi bir takım nitelikleri belirlenerek göçmenlerin sağlık, eğitim gibi ihtiyaçları için özel birimler kurulabilmektedir (Sepetcioğlu, 2014: 52-53).

Göç hareketi gerçekleşme biçimine göre düzenli ve düzensiz olmak üzere iki şekilde incelenmektedir. Bu noktada düzenli göçler; kişilerin kendi ülkeleri dışındaki herhangi bir ülkede, kendi ülkelerinin, topraklarından transit geçiş yaptıkları ülkenin ve gittikleri ülkenin yasal prosedürü çerçevesinde kısa süreli veya süreli konaklaması durumudur (Çağlar, 2018: 35). Düzensiz göç konusunda açık veya genel bir tanımın olmadığını vurgulayan IMO düzensiz göçlerin; gönderen, transit ve alıcı ülkelerin düzenleme normlarının dışında gerçekleşen hareketler olduğunu söylemektedir. Yani hedef ülkeleri açısından, bir ülkeye yasadışı giriş yapmak veya bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, göç eden kişi/kişilerin, belirli bir ülkeye girmek, orada ikamet etmek veya çalışmak için göç düzenlemeleri uyarınca gerekli olan izin veya belgelerine sahip olamaması durumudur (IMO, 2009: 15). Yani kısacası düzensiz göçler yasadışıdır. Göç edenlerin belge ve kayıtları ya eksiktir ya da yoktur. Bu durum ise onların varlığını gizlemekte ve yetkililer tarafından bilinmelerini engellemektedir. Böylece onların varlığından habersiz olan devlet yetkilileri ne onları koruyabilmekte ne de onlardan gelebilecek risklere karşı önlem alabilmektedir. Ancak Düvell'e (2011) göre düzensizlik politik ve yasal bir inşadır. Yani göçün içinde az miktarda düzensizlik olabilir fakat politikaların ve yasaların bu noktada etkisi yadsınamayacak derecede önemlidir. Bunu kavramak ise göç edenlere yapılan suçlamaları önlemeyi ve göç politikalarındaki düzensizlikleri, tutarsızlıkları, etkisizlikleri, başarısızlıkları düzeltilmeyi sağlamak açısından önemli bir konudur (Topcuoğlu, 2016: 9-12).

Diğer bir sınıflandırma ölçütü ise göçlerin yasal olup olmadığına dair yapılan tanımlamalardır. Yasadışı göçler; göç eden kişinin kendi ülkesinden ayrılırken veya yolunun üzerinde bulunan ülkeden geçerken ya da göç etmeyi planladığı ülkeye girerken o ülke içinde bulunduğu süre boyunca uygulaması gereken yasal işlemleri yerine getirmemesi durumudur (Yılmaz, 2014: 1687). Ancak kişi/kişilerin herhangi bir amaç için kendi ülkeleri dışına çıkarak başka bir ülkede yaşamayı tasarlaması durumunda gittikleri ülkenin yasalarına uygun bir şekilde ülkeye giriş yapmış olması ve yine bulunuş amaçlarına uygun olarak gerekli izinleri alması sonucunda ikamet eden kişiler yasal göç kapsamında değerlendirilmektedirler (Akçadağ, 2012: 3-4).

Son olarak yoğunluk açısından göçler; bireysel ve kitlesel/toplu olmak üzere ele alınmaktadır. IMO kitlesel/toplu göçü “yüksek sayılarda ani insan hareketi” (IMO, 2009: 60) olarak tanımlamaktadır. Bireysel göç ise kişilerin bireysel veya aileleriyle birlikte yaptığı ve esasında kişinin kendi bütçesiyle, bazen de ailesi ya da devlet tarafından sağlanan destek ile yapılan göç hareketidir (IMO, 2009: 14). Günümüzde küreselleşme süreciyle paralellik gösteren göç hareketleri, zengin ve yoksul ayrımı yapmaksızın herkesi tehdit ederken, hem göç veren hem de göç alan yerlerin refahını da etkilemektedir. Göçler çoğu zaman ekonomik krizler, terör, iç savaş, iklim değişiklikleri, çevreyle ilgili sorunlar gibi küresel sorunların bir sonucu olarak gerçekleşmektedir. Göç eden kişi ya da kişiler, göç edilen ülkenin ekonomisine yapacağı etki nedeniyle ön yargı ve ayrımcılığın en kolay hedefi haline gelebilmektedirler. Bunun temel nedeni göç edenlerin gittikleri ülkede yerli nüfusun istihdam imkanlarına ortak olmaları, ülkede işsizliğe neden olmaları, sağlık, gıda, barınma, eğitim gibi alanların yetersizliğinden kaynaklı sorunların yaşanması, güvenlik kaygısı, hedef ülkenin kalkınma amaçlı olarak farklı sektör ve alanlarda yapacağı harcamaları sektöre uğratmaları yönündeki düşüncelerden ve ön yargılardan kaynaklanmaktadır (Taştan vd., 2016: 12). Bu durum her iki taraf için de zor olmakla birlikte aşılması imkânsız değildir. Bunun için göç süreci ve göç sonunda yaşananları uyum süreci bağlamında değerlendirmek gerekmektedir.

2.1.2. Uluslararası Koruma Türleri

Bireylerin, ailelerin ya da geniş kitlelerin bulunduğu yeri terk edip, yabancısı olduğu bir yere gidip oraya yerleşmesi olayı yeni bir olgu değildir. Aksine göç olayı, tarihte çok defa yaşanılmış bir olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak göç olayının önemli bir unsuru olan statü meselesi, günümüzde tartışılan önemli konuların başında gelmektedir. Çünkü göç alan ülkenin, göç edene karşı hak ve sorumlulukları, aynı zamanda göç edenin de göç ettiği ülkeye karşı uyması gereken kuralları olması gerektiğinden dolayı devletler, dışarıdan gelen insanlara karşı hem önlem almak hem de üzerlerine düşen insani görevi yerine getirmek amacıyla bir takım kurallar oluşturmuş ve anlaşmalar imzalamışlardır. Böylelikle içinde bulunulan şartlardan kaynaklı farklı isimlendirilen statüler oluşmuştur.

2.1.2.1. Mülteci

Mülteciyi tek yaklaşım yöntemiyle kavramsallaştırmak neredeyse imkânsızdır. Tarihsel süreç, mültecinin toplumdaki çeşitli alanlarda birbirine bağlı çok boyutlu bir olgu olduğunu göstermektedir. Mülteci, politik, psikolojik, sosyolojik, etnik, dini ve etik

gibi alanlar arasında bir bağ oluşturmaktadır. Tarihsel açıdan mülteci konusu ulusal ve yerel tarih içinde hala bile korunmakta ve bilimsel çalışmalar uzmanlar tarafından marjinal sayılmaktadır. Mülteciler Avrupa kıtasında çok eskiden beri varlığını göstermesine ve bu varlığından dolayı negatif ayrımcılığa, insan dışı ezilime maruz kalmasına rağmen ancak 20. yüzyılda uluslararası siyasetin bir sorunu haline gelmiş ve devletlerarası ilişkileri etkileyen ciddi bir mesele olmuştur (Michael Marrus, 1985'den aktaran; Kushner ve Knox, 2005: 3-4). Bunun nedeni; modern mültecilerin sayıları, yerel halktan farklı bir görünüme sahip olmaları ve bir tehlike olarak görülen yasal statüleri ve ayrıca sürgün oldukları sürenin ne kadar uzun olacağı sorusunun muğlaklığı gibi endişelerden kaynaklanmaktadır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrasında mülteci hareketleri o kadar büyüdü ki o dönem mülteci sorunlarıyla ilgili tüm tartışmalar tek bir soru etrafında dönmeye başladı; “ bir mülteci tekrar sınır dışı edilebilir hale nasıl getirilebilir?” Bu soru tartışıla durulurken hemen akabinde gelişen İkinci Dünya Savaşı ve yerinden edilmiş 10 milyonlarca insan 20. yy'da giderek büyüyen ağır bir kambura dönüştü. Peki, “yerinden edilmiş bu kadar insan nerede yaşayacaktı?” Bu tarihten sonra dünyanın bu soruna sunduğu tek çözüm yolu ‘vatansızlık’tı. Çağdaş tarihin yaratmış olduğu ‘yeni insan türü’ için inşa edilmiş kamplar, var olmayan bir vatan için pratik bir toplama alanıydı (Hannah Arendt, 1958'den aktaran; Kushner ve Knox, 2005: 3-4).

Dünya çapında, 2018 sonu itibariyle 70 milyondan fazla insan zorla yerinden edilmiştir. Bu sayının içinde üç temel grup yer almaktadır. Bunların ilki çatışma, savaş ya da zulüm nedeniyle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan ve sayıları 25,9’a ulaşan *mülteciler*dir. İkinci grup ise, menşe ülkesinin dışında olup uluslararası korumadan faydalanan ve mülteci statüsü başvurusunun sonucunu beklemekte olan ve sayıları 3,5 milyona ulaşan *sığınmacılardır* (UNHCR, 2018). Bunların dışında kalan ve zorla yerlerinden edilmiş diğer insanlar ise ya resmi devlet koruması olmadan yaşamakta ya da bir çeşit siyasi aidiyet beklemekte ya da aramaktadır. Bu noktada dünya gündeminde, en azından büyük bir grup tarafından önemli bir ahlaki soru tartışılmaya başlanılmıştır; “*zorla yerinden edinilen bu kurbanlara ne borçluyuz?*” ya da, filozofların daha aşına olduğu terimlerle ifade etmek gerekirse; “*mültecilere, güvenlik ve güvenlik arayışı için evlerinden kaçmaya zorlanan diğer insanlara karşı ahlaki yükümlülüklerimiz nelerdir?*” Batı'da birçok siyasetçi de dâhil olmak üzere birçok kişi, sadece yardım etmek için yasal veya politik yükümlülükler hakkında değil, ahlaki yükümlülükler hakkında da sorular sormaya başlamıştır (Parekh, 2017: 1-2). Ayrıca bunların yanında zorla yerinden edilmiş insanları suçlu ve yabancı olarak tasvir eden ev sahibi ülke halkının algı biçiminde devlet retoriğinin rolü de sorgulanmıştır.

Dünyanın zorla yerinden edilmiş insanlar için sunmuş olduğu çözüm yollarının başında gelen kamplar, on milyondan fazla insana yerleşim yeri olmaktadır. Mültecilere ev sahipliği yapan devletler için kamplar, bir mülteci 'sorunu' içeren ve uluslararası aktörlerin mültecilerin desteği için bir miktar sorumluluk almasını sağlayan bir araç olma görevini üstlenmektedir. Yani daha açık biçimde ifade etmek gerekirse mülteciler dünya devletleri için çözülmesi gereken bir mesele olmaktan öte bir tür vicdan rahatlatma ritüeline dönüşmüştür. Ancak uluslararası kurumlar için kamplar idari olarak etkili bir hizmet modeli sunsa da bu durum bir mülteci açısından değerlendirildiğinde farklı boyutlar kazanmaktadır. Öncelikle değerlendirilmesi gereken konu zamandır. Çünkü mültecilerin o kamplardan kurtulup kendilerine ait bir hayat kurma hayali uzun yıllara mal olabilmektedir. Örneğin Lübnan ve Batı Şeria'daki Filistinli mülteciler (altmış yıldan fazla) veya Tayland'daki Burma'dan gelen mülteciler (otuz yıldan fazla) gibi birçok kamp durumu çok daha uzun süreye dayanmaktadır. Bu durumdaki kampların (yarı-kalıcı karakteri), kısa vadeli kriz yardımı politika niyetinden temelde farklıdır ve kamp sakinleri için temelde farklı endişeler yaratmaktadır (McConnachie, 2014: 1-2). Uzun süren kamp, mültecileri bağımlılık koşullarına zorlamakta, kapasitelerini azaltmakta, yeni güvenlik açıkları yaratmakta, hareket özgürlüğünü kısıtlamakta ve ikamet haklarını ihlal edip, kampların 'depolama' alanı olarak algılanmasına yol açmaktadır (Smith 2005; Verdirame and Harrell-Bond 2005: 15–16; Verdirame, 2011'den aktaran; McConnachie, 2014: 1-2). Başka bir açıdan mülteci kampları diğer insanlar tarafından bireysel ve toplumsal başa çıkma stratejilerini aşındırma, hukuk ve düzende bir bozulmaya yol açma olarak da algılanmaktadır (Norwegian Refugee Committee 2007, UNHCR 1995'den aktaran McConnachie, 2014: 1-2). Bu algı, kampların 'mültecilerin her zaman güvensizlik ve yoksulluk koşullarında yaşadıkları' yerler olarak tanımlanmasına neden olmaktadır (Wilde, 1998'den aktaran; McConnachie, 2014: 1-2). Agamben (1995) kampı, kimliği ve kurumu çıplak olarak soyulmuş bir nüfuz üzerindeki mutlak gücün metaforu olarak tanımlamış, bunu 'istisnanın paradigmatic durumu' olarak benimsemiş ve sakinlerinin hukukun korunmasının tamamen dışında var olduğu ve dolayısıyla siyasi kimlik yoksunu olduğunu savunmuştur (McConnachie, 2014: 1-2).

Mülteci kategorisini genel göçmen ve diğer koruma kategorilerinden ayırmak oldukça zordur. Bunu göz önünde bulundurarak, terimlerin bu çalışmada bir tür tanımını yapmak yararlı olacaktır.

Bir mülteciyi diğerlerinden ayıran şey yoruma açık ve zaman içinde birçok değişime uğramış olma durumudur. Savaşlar arası dönemde Milletler Cemiyeti

mültecileri grup ilişkisine göre tanımlamıştır. Örneğin, Mayıs 1926'da Uluslararası Sözleşme'de kabul edilen bir Rus mültecinin tanımı, 'Rus kökenli, Sovyetler Birliği hükümetinin korunmasından hoşlanmayan veya artık onun korumasına sahip olmayan ve onun dışında başka bir milliyet edinmemiş olan herhangi bir kişi' yi içermekteydi. Bu grup tanımı aynı zamanda 1933 Mülteciler Birliği Sözleşmesinde de kullanılmıştır. Mülteci statüsünün verilmesi durumu, bireysel mültecilerin siyasi zulüm nedeniyle ülkelerini terk ettiklerini kanıtlamalarına bağlı değildi. Ancak bu durum, grup ataması yapılırken hangi mülteci gruplarına yardım edilmesi gerektiği konusunda anlaşmazlıklara yol açma dezavantajına sahipti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir mültecinin evrensel tanımı için yapılan baskı ivme kazanmış ve göçün nedenlerini vurgulayan 1951 Sözleşmesinde yer alan tanıma yol açmıştır. Bu tanım, uyruğun yanı sıra ırk, siyaset, din veya sosyal grup nedeniyle zulümden kaçışı da vurgulamaktaydı. Sözleşme, dünyanın dört bir yanındaki toplumları kabul ederek kimin ya da kimlerin sığınma hakkına sahip olması gerektiğini belirlenmesi noktasında hala yaygın olarak kullanılan 'mülteci' teriminin en açık metni olmaya devam etmektedir. Bugüne kadar 108 ülke Sözleşmeyi onaylamıştır. Sözleşme, kuruluşundan bu yana birçok tartışmaya maruz kalmış ve eleştirilerin hedefi olmuştur. Örneğin Birleşmiş Milletler kriteri, sadece savaş ya da şiddet nedeniyle topluca yerinden edilmiş insanları kapsamakta ve menşe ülkelerini terk etmeyenleri dışlamaktaydı. Bu durum şu anlama gelmektedir; kendi ülkelerinin sınırları içinde zorla yerlerinden edinilen insanlar için herhangi bir koruma statüsü sunulmamaktadır (Kushner ve Knox, 2005: 11-13). Bundan dolayı 1969'da Afrika Birliği Örgütü (ABÖ) kendi tanımını geliştirmiştir. ABÖ'ye göre mülteci terimi *“kendi menşe ülkesinin ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle, menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka yerde sığınma aramak için daimi ikamet ettiği yeri terk etmeye zorlanan herkes için geçerli olan”* (m.1(2)) bir tanımı kapsamaktadır. Amerikan Devletleri Örgütü (ADÖ) de 1951 Cenevre sözleşmesinin yanı sıra 1984 Cartagena Deklarasyonu'nda kendi alternatif tanımını ortaya koymuştur. Bu tanıma göre *“yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri, ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri, ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişiler”* mülteci statüsündedir (m.III(3)). Bu alternatif tanımların da gösterdiği gibi, bireysel zulme yapılan vurgu, kriterlere kimin uyduğunun yorumlanmasında manevra için önemli ölçüde yer bırakmıştır. Devletlerin, bireye bu statüyü kazandırması uluslararası uygulamada çok önemlidir. Çünkü bu durum, mültecilerin sadece insani kaygılardan dolayı hareket etmeyen kendi siyasi gündemleri olan devletlerin kararlarına tabi oldukları anlamına gelmektedir. Akademisyenler de mülteciler ve diğerleri

arasındaki ayrımla ilgili siyasi tartışmalara katılmışlardır. Örneğin E. F. Kunz (1973), bir mülteci ile göçmen arasındaki temel farkın itme/çekme motivasyonunda yattığını ileri sürmektedir. Göçmenler daha iyi bir yaşam fırsatı için başka bir ülkeye göç ederken, mültecilerde aynı seçim unsuru yoktur. Kendini kökünden sökme isteksizliği ve başka bir yere yerleşmek için olumlu orijinal motivasyonların olmaması, tüm mülteci kararlarını karakterize etmekte ve mülteciyi gönüllü göçmenlerden ayırmaktadır. Joly ve Cohen ise göçmenler ve mülteciler arasında daha fazla fark olduğunu savunmaktadırlar. Örneğin göçmenler dönüş kararını belirleyebilirken mülteciler bunu daha az uygulayabilmektedirler. Onlara göre göçmenlerin ve mültecilerin paylaştığı ortak özellikler de vardır. Örneğin her iki grup da konut, genel yaşam standartları, eğitim olanakları ve dil öğreniminde benzer dezavantajlardan muzdariptir. Ayrıca hem göçmenler hem de mülteciler, toplumun ırkçılık, ayrımcılık ve düşmanlığında aynı muameleyi görmektedirler (Kushner ve Knox, 2005: 11-13).

Houston, mülteci kavramını üç şekilde kullanılabileceğini söylemiştir. Birincisi; en dar anlamıyla 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Mülteci Konvansiyonu'na göre mülteci;

“... ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu devletin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiatı yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönmeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa” (1951 Cenevre Sözleşmesi 1.m) denilmektedir

İkincisi ve en genel olan tanım; savaş veya zulüm nedeniyle geçici veya kalıcı olarak evini terk etmek zorunda kalan kişi. Üçüncü tanım ise iltica hakkı verilen bir kişi için kullanılmaktadır (Houston, 2015: 1-2).

Bir diğer tanımsal sorun da zulmün doğasıdır. Siyasi ve ekonomik zulüm genellikle aynı oranda etkilerken ikincisi çoğu hükümet tarafından mülteci statüsü vermek için yeterli kriter olarak kabul edilmez. Hatta bazı yorumcular mültecilerin az gelişmişliğin bir ürünü olduğunu savunmaktadırlar. Örneğin Dünya Kiliseler Konseyi, mültecileri; sistematik ekonomik yoksunluk mağdurları olarak tanımlamaktadırlar. Ayrıca, çevre felaketlerinin de insanların toplu göçlerine neden olduğu da giderek artan bir kabuldür. Bu noktada nükleer veya kimyasal patlamalar, çölleşme, ormansızlaşma ve kuraklık kaynaklı kıtlık insanların hayatta kalması için açık bir tehdittir. Bu yüzden

mülteci tanımının, ihtiyaç duyulan diğer grupları da kapsayacak şekilde genişletilmesi yönünde çağrılar yapılmıştır. Ancak bazıları da, kavramı genişletmenin bunu anlamsız hale getireceğini ve hükümetlerin kapılarını tüm gruplara kapatma riskini getireceğini savunmaktadır (Kushner ve Knox, 2005: 13).

Mülteci tarihindeki ulusal ve yerel gelişimleri anlamak için küresel değişiklikleri daha geniş bağlamda dikkate almak gerekmektedir. Mülteci hareketlerinin uzun bir geçmişi vardır. Ancak bu konu sadece bu yüzyılda siyasallaşmış ve uluslararasılaşmıştır. Teknolojinin gelişimi ile seyahat ve iletişimi kolaylaştıran argümanlar insan göçünü artırmış ve artık dünya sınırların ötesine geçmiştir. Bu yüzden günümüzde kıt kaynaklar için rekabet, çevresel değişim ve küresel ekonomik güçlerin etkisiyle hayatta kalmak için dünyanın küçülmesi ve uluslararası işbirliği gerekmektedir. Sonuç olarak, sınır denilen mekânsal çizgiler insanların dışlanmasını kontrol etmek için daha da güçlendirilmiştir. Bu durum ulusal kimliği yeniden ortaya koyma girişimleri, yabancı düşmanlığı, ırkçı saldırılar ve etnik çatışmaların yükselişinde kendini göstermiştir. Örneğin; 1997 sonbaharında Neo-Nazi Ulusal Cephesi, Çek ve Slovak sığınmacıların akınına tepki olarak Dover'da bir yürüyüş düzenlemiştir. Yürüyüş sonunda bireyler ciddi sözlü tacize maruz kalmış ve aşırılık yanlılarının fiziksel saldırılarından büyük bir korku duymuşlardır. Sadece İngiltere'de değil bir bütün olarak Avrupa'da olduğu gibi, 1980'lerde ve 1990'larda göçmen ve sığınmacıların sayısında büyük bir artış olması, bu tür hareketleri caydırmak için kullanılan bir yasa dalgasının oluşmasına yol açmıştır (UNHCR, 2011).

Bu yasa dalgalanmasının odak noktası “Mülteci kimdir?” sorusunun cevabı olmuş ve gelecek yıllarda yeniden ve daha sık sorgulanan önemli bir konu olmuştur. Bu konuya dair ulusal politikalar, yasalar ve mevzuat değişmiş ve bireyin mülteci olma kriterlerini yerine getirip getirmediğini kanıtlamak için farklı mekanizmalar uygulanmaya başlanmıştır. Bunu yaparken, ulus devletlerin insani yardım ve refah konusundaki sorumlulukları yeniden biçimlendirilmiş ve büyük ölçüde sivil toplum kuruluşlarına devredilmiştir. Ayrıca mültecilerin kendileri de “entegrasyonlarından” ve “kaderlerinden” sorumlu kılınmıştır. Mülteci verilerinin izlenmesi ve toplanması, sınırlardan canlı raporlama, kamusal ve sosyal medyada kurtarma sahneleri ve daha da önemlisi mülteci krizinin alıcı toplumlar için bir tehdit olarak tanımlanması bu yönetim biçiminin bir parçasıdır. Bir krizin tanımlanması ve başarısızlığın tartışılması yönetimin merkezinde yer almaktadır. Çünkü başarısızlık değişimin itici gücüdür ve farklı taktiklerin geliştirilmesini gerektirmektedir (Rittersberger-Tılıç, 2015: 10).

Mülteci Kanunu ve BMMYK arasındaki bağlantıyı göstermek için, Mülteci Hukukunun tarihsel gelişimini uluslararası hukukta norm olarak incelemek esastır. Bu bağlamda mevcut mülteci krizinin gelişimi, yirminci yüzyılda meydana gelen değişikliklere dayanmaktaydı. Bu zamandan önce ise Avrupalılar imparatorluklara ya da Yeni Dünya'ya yerleşmek için çok sayıda göç vermiş, ama yeni yüzyıl başladığında, Avrupa'nın kendisi göçlerin merkezi haline gelmiştir. Balkanlar'daki savaş, 1917'deki Rus Devrimi ve 1933'deki Yahudi Soykırımı'ndan sonra mülteciler uluslararası bir sorun haline gelmiştir (UNHCR, 2011). Birinci Dünya Savaşından sonra Rus mülteciler Sovyetler Birliği'nde yerinden edilmiş ve bunun üzerine 1921'de Milletler Cemiyeti, yerlerinden edilmiş insanlar için çalışan Norveçli bir devlet adamı olan Fridtjof Nansen liderliğinde Mülteciler Yüksek Komiserliğini kurmuştur. Fridtjof Nansen, Rus mültecilerin yasal statülerini tanımlamada ve yeniden yerleştirilmelerine yardımcı olmak için insani yardım düzenlemede önemli bir rol oynamaktaydı. Nansen, Milletler Cemiyeti konseyi tarafından Rus Mülteciler Yüksek Komiseri seçilmiş ve böylece üç ilke kapsamındaki mülteci koruması inşası için emsal oluşturmuştur: yeniden yerleşim, gönüllü geri dönüş veya yerel entegrasyon. Nansen tarafından kabul edilen çerçeve BMMYK görevinin temelini oluşturmaktaydı. Ayrıca vatansızlık konusu, mültecilerin karşılaştığı temel bir sorundu ve uluslararası alanda kabul görmüş sığınma arayışlarını daha da karmaşıklaştıran belgelerden yoksundu. Rus Mültecilere Kimlik Belgesi Konulu Düzenleme, Nansen Pasaportu olarak bilinen mültecilerin korunması ile ilgili olarak kabul edilen ilk yasal mekanizmadır. Nansen Pasaportu, uluslararası mülteciler açısından sembolik bir önceliğe sahipti ve daha sonra İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde kurulan merkezi ilkeleri vurgulamaktaydı (Nasser, 2015: 20-21). 1945'ten sonra Nazi vahşetinin tüm boyutunun gerçekleştirilmesi ve ikinci Dünya Savaşı'ndan kaynaklanan mülteci akınları, 1950'de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) kurulmasına neden olmuştur. Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi, uluslararası mülteci hukukunun temel direğidir (Nasser, 2015: 21). UNHCR' nin, görev süresi art arda yenilenerek o zamandan bu güne kadar varlığını sürdürmeye devam etmektedir. 1951 yılı aynı zamanda bir mültecinin evrensel tanımını sağlamak için ilk girişimin yapıldığı yıldır. Bundan sonra Birleşmiş Milletler Mültecilerin Statüsü Sözleşmesi ve UNHCR Kurumu, uluslararası mülteci sorunlarıyla başa çıkmanın temellerini sağlayacaktı (UNHCR, 2011).

UNHCR'nin temel işlevi, mültecilere kendi ülkelerine güvenli ve gönüllü dönüşlerde yardımcı olmak ya da üçüncü ülkeye yerleşimleri konusunda mültecilere yol göstermek; bunların hiçbirisi mümkün olmadığında ise kurum, mültecilerin sığınma talebinde bulundukları ülkelere entegre olmalarına yardımcı olmak için çalışmaktadır.

Cenevre Sözleşmesine göre, “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olayların bir sonucu olarak” sözleşme tarafından belirtilen mülteci tanımı kapsamına girenlere mülteci statüsü verilecektir. Aynı maddede, sözleşmeyi imzalayan devletlere yalnızca Avrupa'daki veya başka yerlerdeki olaylar sonucunda mülteci olanların tanınıp tanınmayacağına dair bir seçenek de önerilmiştir (Kargın, 2016: 61-62). Örneğin Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ni hem zaman hem de coğrafi sınırlama ile imzalamıştır. Türkiye yalnızca 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olayların sonucu olarak mülteci olanları kabul etmeyi tercih etmiştir. Ancak, 4 Ekim 1967'de 1967 Protokolü ile 1951'de yer alan “1 Ocak'tan önce meydana gelen olayların bir sonucu olarak” ibaresini kaldırmış ve Türkiye 1968'de bu yeni Protokolün bir parçası olmaya başlamıştır. Türkiye 1967 Protokolü'nü imzalayarak zamana dayalı olan sınırlamayı kaldırmıştır. Ancak Türkiye coğrafi sınırlama uygulayan dört ülkeden biri olarak statüsünü korumaya devam etmiştir. 1967 protokolünün 1. Maddesinde “*taraf devletler, İşbu Protokolü, hiçbir coğrafi sınırlama yapılmaksızın uygulayacaklarıdır*” (1967 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin Protokol, 1.m) ifadesi yer alsa da, 7. maddenin varlığı ile 1. madde yok hükmüne geçmiştir. Buna göre, Türkiye sadece Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nden gelenlerin mülteci statüsünü tanıyacağını ifade ederken, Avrupa dışı ülkelere gelenlere sadece geçici koruma sağlayacağını belirtmiştir (Kargın, 2016: 61-62). Buna ek olarak Ürdün hükümeti ise Filistin, Irak ve nihayetinde Suriyelilerden çok sayıda mülteciye ev sahipliği yapmasına rağmen sözleşmeyi imzalamayı reddetmeyi tercih eden ülkeler arasında yer almıştır. Böylece Ürdün hükümeti uygulamada mültecilerin yerel yasaları uyarınca resmi olarak tanınmasından kaçınmakta ve Suriyeli mültecilere 'ziyaretçi', 'düzensiz konuklar', 'Arap kardeşler' veya basitçe iç hukukta hiçbir yasal anlamı olmayan 'konuklar' demeyi tercih etmektedir. Dolayısıyla böyle bir durumda Ürdün'ün mültecilere nasıl davranılması gerektiğine dair herhangi bir yasal bir çerçevesi olmadığından Suriyelileri, sığınmacılara veya mültecilere dönüştürme zorunluluğu ortadan kalkmakta ve bu nedenle Suriyelilere oturma izni verilmemektedir (Ravenhorst, 2017: 12-13).

Tüm bu sebeplerden dolayı mülteci statüsü, ülkelerini terk etmek zorunda kalanlar tarafından acilen ihtiyaç duyulmaktadır. 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, bir mültecinin hayatının en önemli yönlerini açıkça kapsayan tek küresel yasal araçlar olma özelliğini taşımaktadır. Onların hükümlerine göre, mülteciler, asgari olarak, belirli bir ülkedeki diğer yabancı uyruklular ve çoğu durumda, kendi vatandaşlarıyla aynı muameleye tabi tutulması gereken ve aynı muamele standartlarını hak eden bir statüye sahip olmalıdırlar. 1951 Sözleşmesi, mülteci sorununun uluslararası kapsamını ve bunları çözmeye çalışırken uluslararası dayanışma ve işbirliğinin önemini de kabul

etmektedir. 1951 Sözleşmesi, çatışmanın doğası ve göç kalıpları değiştikçe son 60 yılda kayda değer bir direnç göstermiştir. Uluslararası mülteci koruma sistemi, çok çeşitli durumlarda milyonlarca insanı korumaya yardımcı olmuştur. İnsanlar zulüm görmeye devam ettikçe, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü daha da önemli bir ihtiyaç haline gelmiş ve ayrıca bu sözleşmeler başka sözleşmelere de yol gösterme niteliği taşımıştır. Örneğin Afrika'daki 1969 AFÖ Mülteci Sözleşmesi, Latin Amerika'daki 1984 Cartagena Deklarasyonu ve Avrupa Birliği'nde ortak bir sığınma sisteminin geliştirilmesi gibi önemli bölgesel araçlara ilham kaynağı olarak bugün bile hala, 1951 Konvansiyonu ve 1967 Protokolü birlikte mültecilerin korunmasının temel taşı olmaya devam etmektedir (UNHCR, 2011).

1951 Konvansiyonu'nun temel taşı, Madde 33'te yer alan '*refoulement*' ilkesidir. Bu ilkeye göre, bir mülteci kendi hayatı veya özgürlüğü için ciddi tehditlerle karşı karşıya olduğu bir ülkeye iade edilmemelidir. Ancak bu koruma, makul bir şekilde ülkenin güvenliği için bir tehlike olarak kabul edilen veya özellikle ciddi bir suçtan hüküm giyen mülteciler tarafından talep edilememektedir (UNHCR, 2011). Bu konu İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muameleye veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde (United Nations Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) daha ayrıntılı ele alınmaktadır. Sözleşmenin 3(1) Maddesinde; hiçbir taraf devlet, bir kişiyi işkenceye maruz kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalacağına inandığı ve buna dair önemli gerekçelerin bulunduğu başka bir devlete sınır dışı edemez, geri döndüremez ("refouler") veya iade edemez maddesi açık bir şekilde yer almaktadır. Ayrıca sözleşmenin 6. Maddesinde; kişinin herhangi bir suç işlemesi durumunda taraf devletin, bu hususta öncelikle mevcut olan bilgileri incelenmesi, sonrasında ise gözaltı ya da başka yasal önlemler alması gerekmektedir. Yasal tedbirler taraf devletin kanunlarında belirtildiği gibi olmalıdır. Ardından olayla ilgili derhal önsoruşturma yapılmalı ve gözaltındaki kişi kendi devletinin temsilcisiyle ya da vatansız ise bulunduğu devletin en uygun temsilcisiyle iletişim kurmasına yardımcı olunmalıdır (United Nations Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment).

Ayrıca 1951 Sözleşmesinde; kesin olarak tanımlanmış belirli koşullar haricinde sınır dışı edilmeme hakkı (Madde 32), bir akit devletin topraklarına yasadışı giriş nedeniyle cezalandırılmama hakkı (Madde 31), çalışma hakkı (Madde 17 ila 19), barınma hakkı (Madde 21), eğitim hakkı (Madde 22), halktan yardım alma hakkı (Madde 23), din özgürlüğü hakkı (Madde 4), mahkemelere erişim hakkı (Madde 16),

bölgede hareket özgürlüğü hakkı (Madde 26), kimlik ve seyahat belgeleri düzenleme hakkı (madde 27 ve 28) gibi diğer haklar da yer almaktadır (UNHCR, 2011).

2.1.2.2. Sığınmacı

Bir sığınmacı ile bir mülteci arasındaki fark nedir? Bir sığınmacı ile bir mülteci arasındaki fark hakkında büyük bir karışıklık var ve genellikle bu terimler birbirinin yerine veya yanlış bir şekilde kullanılmaktadır. Sığınmacı, uluslararası koruma isteyen ancak mülteci statüsü henüz belirlenmemiş olan kişidir. Buna karşılık, bir mülteci, mültecilerin mülteci statüsüne ilişkin 1951 sözleşmesine göre tanımlanan kişidir. Peki, sığınmacılar kaçak mıdır? Genel olarak *yasadışı göçmenler* giriş için yasal gereklilikleri yerine getirmeden (örneğin geçerli bir vize olmadan) bir ülkeye giren insanlardır (Phillips, 2011: 12). Ancak, 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesi uyarınca, *“herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı”* na sahip olduğu maddesi getirilerek zor durumda olan sığınmacılar için ayrı bir çerçeve sunulmuştur. Ancak bu çerçevenin sınırları *“gerçekten siyasi nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanamaz”* (m.14) ibaresi ile açık bir şekilde çizilmiştir.

Türkiye ise, 1951 Cenevre Sözleşmesini imzalamasına rağmen sözleşmeyi coğrafi sınırlama getirme şartıyla kabul etmiştir. Buna göre Sözleşme, sadece Avrupa'da meydana gelmiş olaylardan dolayı Türkiye'ye göç eden kişileri kapsamaktadır. Bundan dolayı Avrupa dışından gelenler, Türkiye'ye ancak geçici olarak sığınabilmektedir ve ayrıca uluslararası korumaya gerek duyulduğu kabul edilen sığınmacılara da sadece *“bir başka ülkeden sığınma talebinde bulunma izni”* verilmektedir. Böylece Avrupa dışından gelenlerin bir başka ülkede sığınma hakkı aramak üzere oturma izni talebinde bulunması için yerel idareye başvurması gerekmektedir. Bunun yanı sıra BMMYK' ya da kayıt yaptırması zorunludur. Sonuçta kaydı alınan ve sığınma talebinde bulunan kişilere, kimlik kartı verilmekte ve geçici olarak oturma izni sağlanmaktadır (Poyraz, 2012: 63).

Sığınmacı tabiri bir ülkeye kabul edilerek mülteci statüsü için başvuru yapmış kişileri ifade etmektedir. Sonrasında başvurular uluslararası hukuka ve ilgili ulusal hukuka göre değerlendirilir ve karara bağlanır. Bu statüyü kazanan sığınmacılara *“makul bir süre için Türkiye'de kalma izni ve üçüncü bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edilene kadar geçici sığınma hakkı tanınmaktadır* (Poyraz, 2012: 65). Statünün reddi durumunda ise ülkede bulunmalarını haklı (hukuki) gösterecek başka bir gerekçe

yoksa ya ülkeden ayrılmaları istenir ya da sınır dışı edilmeleri. Ancak İstisnai olarak iltica başvurusu reddedilmiş sığınmacılara insani gerekçelerle ikamet izni verilebilmektedir. İlk iltica başvurusunun kişinin risk içinde olmadığı ilk ülkeye yapılması önerilmektedir (Acer, Kaya, Gümüş, 2010: 13-14).

Sığınmacıların hukuki durumu, uluslararası hukukun düzenleme konusu olmakla birlikte, iç hukuk düzenlemelerinden de tamamen bağımsız değildir. Konuya ilişkin hukuk kaynaklarını; genel olarak uluslararası hukuk, Avrupa Birliği hukuku ve iç hukuku ayırımı çerçevesinde ele almak mümkündür (Poyraz, 2012: 56). Örneğin Türk iç hukuku içinde bulunduğu koşulları göz önünde bulundurarak 1951 Cenevre Sözleşmesine bir takım sınırlamalar getirmiştir. Ayrıca Türk iç hukukuna 1951 Cenevre Sözleşmesine ek olarak 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği getirilmiştir. Bu yönetmelikle 1951 Cenevre Sözleşmesinde sözü edilmeyen sığınmacı tanımının boşluğu doldurulmuştur. 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliğinin 3. maddesi sığınmacıyı; *“İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönemeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı”* (1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliğinin, m.3) şeklinde tanımlamaktadır. Oysa uluslararası literatür incelendiğinde mülteci (*refugee*) ve sığınmacı (*asylum seeker*) kavramlarının farklı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Mülteci kavramı, mültecilik statüsünü *“de jure”* yani hukuken elde etmiş bir yabancı için kullanılırken sığınmacı ise, mültecilik statüsü incelenen ve bu nedenle kendisine geçici koruma sağlanan yabancı kişi anlamına gelmekte olup, *“de facto (fili) mülteci”* olarak da adlandırılabilir (Çiçekli’den aktaran Poyraz, 2012: 64).

1967’de Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname’nin 3. maddesinde *“hiç kimse, sınırda reddedilme, ya da sığınma hakkı aradığı ülkeye daha önce girmiş ise sınır dışı edilme ya da zulme uğrayabileceği herhangi bir ülkeye zorla geri döndürülme gibi önlemlere maruz kalmayacaktır”* ifadesine yer verilerek sığınmacının hakkı korunmuştur. Fakat bir istisnai durumun oluşabilmesi için *“olağanüstü nedenler olan ulusal güvenlik ya da kitlesel nüfus akışı durumunda olduğu gibi nüfusun korunmasını sağlama”* gibi koşulların oluşması gerekmektedir. Ayrıca *“bir Devlet herhangi bir durumda istisnanın haklı çıkarılabileceğine karar verirse, ilgili kişiye uygun gördüğü koşullarda, geçici sığınma ya da başka yollarla bir başka ülkeye gitme olanağını tanıma”* (DSİB, m.3) hakkına

sahip olabilecektir. Buna ek olarak beyannamenin 1. maddesinde “sığınma hakkı tanımaya ilişkin temellendirmenin değerlendirilmesi, sığınma hakkını tanıyan Devlete ait olacağı (DSİB, m.1) ve beyannamenin 2. maddesinde de bir devlet sığınma hakkı tanıma ya da tanımayı sürdürme konularında güçlüklerle karşılaşır, Devletler tekil olarak ya da bir arada ya da Birleşmiş Milletler aracılığıyla, uluslar arası dayanışma ruhu içinde, söz konusu Devletin üzerindeki yükü hafifletmek için gerekli önlemleri alacaklardır” (DSİB, m.2) ifadelerine yer verilmektedir.

2.1.2.3. Geçici Koruma

Dünyadaki geçici koruma yönetmeliklerine bakıldığında devletlerin kendi koşullarına göre şekillenen bir geçici koruma mekanizmasının geliştiği görülmektedir. Geçici koruma mekanizması çoğunlukla kitlesel göç durumunda uygulanmakta ve istisnai bir durumun sonucunda başvurulmaktadır. Çünkü bir ülkeye kitlesel sığınmanın olması durumunda değerlendirme sisteminin bunu etkin ve hızlı olarak sonuçlandırması oldukça zordur. Ama bir taraftan da çok sayıda insanın yaşamı ve önemli hakları tehlikedir. İşte böyle durumlardaki insanlara herhangi bir uluslararası koruma statüsü verilmesi yerine geçici bir koruma sağlanmaktadır. Ancak bu onların mülteci olarak kabul edildiği ve bulunulan ülkeye yerleştirilecekleri anlamına gelmemektedir (Acer, Kaya, Gümüş, 2010: 15). Çünkü geçici koruma statüsü mülteci statüsü gibi uluslararası bir anlaşma sonucunda oluşturulmamıştır. Dolayısıyla her devletin ya da her kıtanın uyguladığı prosedür farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Avustralya’da göçmenlere ve iklimsel değişikliklerin getirmiş olduğu doğal afetler sonucu yerinden edilmiş kişilere geçici koruma statüsü verilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde ise geçici koruma; halen Amerika topraklarında bulunan ve bu sırada menşe ülkesinde devam eden silahlı çatışmalar, çevresel afetlerin geçici etkileri ve diğer sıra dışı ve geçici sebepler nedeniyle ülkesine döndüğünde kişisel güvenliği ciddi tehdit altında bulunacak olan yabancı ülkenin vatandaşlarına tanınan statü olarak tanımlanmaktadır. Kanada ise silahlı çatışma, doğal afetler, diğer olağanüstü ve geçici durumlar karşısında belli gruplara bu statüyü göçmenlerden farklı olarak sınırlı süreli olarak vermekte ve koruma sağlamaktadır (<http://www.goc.gov.tr>, 30.03.2020).

Perluss ve Hartman kitlesel göç durumlarında devletlerin uyguladığı geçici sığınma pratiklerini araştırmışlardır. Bu araştırmada Perluss ve Hartman 1936’da İngiltere ve Fransa’nın İspanya iç savaşından kaçan kişilere geçici sığınma sağlamış olduğundan ve sonrasında 1956 yılında Avusturya’nın, Macaristan’da yaşanan ayaklanmadan kaçan 100 binden fazla kişiye sağladığı geçici sığınmadan

bahsetmektedir. Avrupa dışında ise Afrika’da bağımsızlık savaşları süresince kolonyal dönemin olumsuz etkileriyle birçok çatışma ve iç savaş yaşandığını ve bunun sonucunda kaçan mültecilere komşu devletlerde geçici sığınma sağlandığını belirtmişlerdir. Bunların dışında Asya’da ise Pakistan ve İran’ın 1980’lerde Afganistan’daki savaştan kaçanlara geçici koruma sağladığı vurgulanmıştır (Perluss ve Hartman 1985-1986’dan aktaran; Şengül, 2015: 39-40).

Görüldüğü gibi Geçici Koruma stratejisi şimdiye kadar birçok farklı ülkede uygulanmıştır. Ancak geçici koruma şeklinin en etkili örneği 1990’lı yılların başında, eski Yugoslavya’da yaşanan çatışmalardan etkilenen insanlardan ilham alınarak yapılan uygulamalardır. Sonrasında ise ortak bir mevzuat olan, 20 Temmuz 2001 tarihli ve 2001/55/EC sayılı Avrupa Birliği Geçici Koruma Direktifi yürürlüğe girmiştir. ABGKD, Avrupa Birliği Ortak Sığınma Sistemi’nin (AOSS) hukukî ayaklarından birini teşkil eden bir düzenleme olarak, kapsamlı ve ayrıntılı içeriğiyle doğrudan doğruya geçici korumayı ele alan ve AB üyesi devletlerin bir temelde hareket etmesini sağlayan ilk örnek olması bakımından önem taşımaktadır. Öte yandan, ABGKD uluslararası bir antlaşma şeklinde düzenlenmediğinden, bağlayıcı niteliği olan bölgesel bir uluslararası hukuk kaynağı da değildir (Öztürk, 2017: 208). Ayrıca konsey tarafından bu yönde bir karar alınmadığı için Avrupa Birliği Geçici Koruma Yönergesi, şu ana kadar hiç devreye sokulmamıştır (Çörtoğlu Koca ve Kavşat 2015: 332). Yönergenin devreye sokulmamasının nedeni ise yönergenin kabul edildiği 2001 tarihinden sonra Avrupa’nın komşularında kitlesel göçe yol açacak bir durumun yaşanmamış olması ve kıta dışında yaşanan kitlesel göç durumlarında ise üye ülkelerin Yönergenin uygulanması için bir öneride bulunmamış olmasıdır (Şengül, 2015: 38).

2.1.2.4. Şartlı Mülteci

Şartlı mülteci terimi uluslararası koruma şekillerinden biri olsa da gerçekte Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde, coğrafi kısıtlama koşulundan dolayı uygulamaya koyduğu koruma biçimidir. YUKK ‘un 62. maddesine göre; Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilmektedir.

Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir (m.62). Görüldüğü üzere “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebi” ifadesi yer almakta ve ardından “üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar” cümlesi eklenmektedir. Bu bağlamda ilk cümle Türkiye’ye göç eden birinin mülteci kabul edilebilmesi için öncelikle Avrupa’dan gelmiş olma şartını yok hükmüne döndürmüştür. Yani şartlı mülteci olabilinmesi için Avrupa dışından gelmiş olunması gerekmektedir. İkinci cümle ise durumun geçiciliğini ortaya koymaktadır. Bu durum mülteci statüsüyle verilen bazı hakların da geçici kabul edilmesi anlamına gelmektedir (Çelik, 2015: 76-78).

2.1.2.5. İkincil Koruma

Uluslararası mülteci hukukunda “tamamlayıcı koruma” şeklinde değerlendirilen koruma türü, YUKK’un 63’üncü maddesinde ikincil koruma olarak kabul edilmiştir (Nurdoğan ve Öztürk, 2018: 1166). YUKK’ a göre mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilmektedir.

2.2. Türkiye'ye Yönelik Gerçekleşen Göç ve İltica Hareketleri

Dünya tarihi incelendiğinde göç eyleminin tarih boyunca hatta tarih öncesinde bile var olduğu görülmektedir. Böylesine köklü bir geçmişe sahip olan bir olgunun, oluşum süreci içerisinde dünyayı biçimlendirme, dünyaya yön verme ya da büyük değişimler yaratma işlevi yadsınamayacak bir gerçekliktir. Avustralya, Kuzey ve Güney Amerika gibi göç sonucunda oluşan ülkeler bu durumun somut kanıtını açıkça ortaya koymaktadır. Göçü oluşturan güçler ya da göçün oluşturduğu güçler tarihsel süreç boyunca sürekli bir oluşum içerisinde olmuştur. Bundan dolayı bu durumu uzun uzadıya incelemenin imkânı mümkün olmamaktadır. Kimi zaman iklim değişikliği, kimi zaman ekonomik koşullar, kimi zaman da siyasi çatışmalar göçe sebep olabilmektedir. Örneğin Türk olarak bilinen kavimlerin batıya göç etme sebepleri arasında iklimsel koşullar gösterilmektedir ya da 19. Yüzyılda Kuzey Amerika’ya göç eden İrlandalıların göç sebebi hastalık nedeniyle patates tarlalarının yok edilmesi ve bunun

sonucunda açlıkla baş edememeleri olarak gösterilmektedir. Aynı şekilde Osmanlı idaresinde bulunan Lübnan ve Suriye'nin geçimini sağlayabilmek için Kuzey ve Güney Amerika'ya göç etmesi ekonomik sebep olarak gösterilebilir (Erdoğan ve Kaya, 2015).

Ancak 19. yüzyıla gelindiğinde göçün sebeplerinde bir takım değişimler yaşandığı görülmektedir. Örneğin Asya, Afrika ve Osmanlı Devleti, Batı ve Rus emperyalizmine hedef olunca göçlere dini ve milli boyutlar da eklenmiştir. Rusya'nın Kafkas ve sonra Balkan Müslüman halklarını Osmanlı topraklarına göç etmeye zorlamasıyla göçlerin siyasi boyutu değişmiş ve çok vahim sonuçların meydana gelmesine neden olmuştur (Erdoğan ve Kaya, 2015).

Türkiye'nin hem tarihte hem bugün göçlerden en fazla etkilenen ülkelerden biri olduğu bilinmektedir. Cumhuriyet döneminin en önemli ve en yoğun nüfus hareketlerinin yaşandığı yılların mübadele dönemi olduğu açıktır. Bu dönemdeki göçler dünya tarihinde de nadir görülen zorunlu nüfus değişimi şeklinde gerçekleşmiştir (Ağanoğlu'dan aktaran Bayraklı 2007: 47). Örneğin 1989'da Bulgaristan'dan Anadolu'ya yönelik gerçekleşen Türk göçü, insanlık tarihinin gördüğü en büyük dramlardan, ayrılıklardan biridir. Fakat bu, Balkanlardan Türkiye'ye yaşanan ilk göç değildir. Çünkü Balkanlardan Türkiye'ye yönelik göçlerin tarihi 17. yüzyıla kadar gitmektedir. Hatta 1927 yılında, 11 milyona ulaşan Türkiye Cumhuriyeti nüfusunun, 7 milyonunun göç sonucunda Anadolu'ya geldiği saptanmıştır. Osmanlı nüfusu konusundaki çalışmalarıyla tanınan Karpat ise, günümüze kadarki süreci ele alan demografik çalışmasında, göç ettirilen Türklerin ve Müslümanların sayısı ile ilgili olarak 9 milyon rakamını vermektedir. Bunun 7 milyonunu, Girit ve Ege Adalarını da içine alan Balkanlardan gelenlerin, 2 milyonunu ise Kırım, Kafkasya ve Arabistan Yarımadasından göç edenlerin oluşturduğunu belirtmektedir. <http://www.balgoc.org.tr/2005/balkanlarvegoc.html>

Modern Türkiye (1923) kurulduktan sonra, ülkeye yönelik göç hareketlerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

2.2.1. Yunanistan'dan Yapılan Göç

1923 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşması sonucunda Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi yapılmış ve Türkiye'de yaşayan yaklaşık 1,3 milyon kadar Hristiyan-Rum, Yunanistan'a, Yunanistan'da yaşayan yaklaşık 500.000 Müslüman-Türk, Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. İnsanlar kuşaklar boyunca yaşadıkları yurtlarından ayrılarak tanımadıkları bir yere göç etmeye zorlanmıştır. Ancak Türkiye'nin bu

mübadeleyi istemesi noktasında haklı sebepleri olmuştur. Batı Anadolu ve Trakya'daki birçok Rum Yunan ordusuna yazılarak uyruğu oldukları devlete karşı düşmanla birleşmişlerdir. İki taraf için olası bir isyanı engellemek adına böyle bir anlaşmanın yapılması iki devleti de rahatlatmıştır (Akşin, 2007: 180-181).

Mübadelesi kapsamında Türkiye'ye gelenler, başta İzmir, Bursa, Sakarya, Kocaeli, Amasya, Aydın, Balıkesir, Samsun ve Edirne olmak üzere Anadolu ve Trakya'nın birçok yerine yerleştirilmiş ve bu göç hareketi 1930'lara kadar devam etmiştir (Hatıpler, 2018:428).

2.2.2. Bulgaristan'dan Yapılan Göçler

19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı-Rus Savaşı ile Balkan Türkleri Türkiye'ye doğru yoğun bir göç hareketinde bulunmuştur. Balkan Savaşları ile devam eden göç hareketleri Cumhuriyet döneminde de Lozan Antlaşmasına bağlı mübadele sözleşmesi ile süreklilik halini almıştır. Bu süreçte göç konusunda Türkiye'yi en fazla meşgul eden devlet Bulgaristan olmuştur. Bu meselenin çözümü için 1925 yılında iki devlet ikamet sözleşmesi imzalamış ve göçler bu antlaşmaya bağlı olarak gerçekleştirilmiştir (Değerli ve Karakuzu 2016: 313).

Bulgaristan'dan yapılan göçler 1925 yılında başlamış ve belli dönemlerde olmak üzere 1989 yılına kadar sürmüştür. Bu süre içinde, 800.000 kişiyi bulan Bulgaristan'dan göçler, genel olarak dört dönemde gerçekleşmiştir. Birincisi 1925 yılında 218.998 kişi, ikincisi 1950 yılında yaklaşık 100.000 kişi, 1950-1951 yılları arasında 153.063 kişi, üçüncüsü 1969-1978 tarihlerinde 116.521 kişi, dördüncü 1989 tarihinde, yeni bir "kitlesel göç" hareketi başlamıştır. Bu tarihten sonra Bulgaristan'ın sınır dışı ettiği Türklerin sayısı her geçen gün hızla artmış ve daha 1989 yılı sona ermeden göç edenlerin sayısı 310.000'i geçmiştir (Hatıpler, 2018: 428-429).

2.2.3. Yugoslavya'dan Yapılan Göçler

Yaklaşık 600 yıl boyunca Osmanlı hâkimiyeti altında yaşayan Balkanlar 19. Yüzyıldan sonra milliyetçi akımların etkisiyle Osmanlıdan kopmaya başlamıştır. Balkan savaşları sonunda artık tamamen Osmanlıdan ayrılan Balkanlar kendi coğrafyası içinde parçalanmalar yaşamıştır (Çağ, 198: 2013). Bu parçalanmalar neticesinde Yugoslavya'nın kurulduğu topraklardan Türkiye'ye doğru büyük bir göç dalgası yaşanmıştır. Müslümanların şu ana kadar eski Yugoslavya'dan Türkiye'ye doğru gerçekleşen altı göç dalgası vardır. Bunlar 1912-1913 Balkan Savaşları'ndan sonra, I.

Dünya Savaşı'ndan sonra, Dünya Savaşları arasında, 1953-1965 yılları arasında, 1980'lerde Yugoslavya'da milliyetçiliklerin arttığı dönemde ve 1990'lardaki Bosna ve Kosova savaşları sırasında geldi. (Trix, 2017'dan aktaran; Kargın, 2016: 74-77). Bu Müslümanlar arasında Balkan Türkleri, Arnavutlar, Slav Müslümanlar ve Bosnalılar da vardı (Kargın, 2016: 74-77).

Balkanların toplumsal yapısı incelendiğinde etnik olarak homojen bir devlet var etmenin mümkün olmadığı tarihsel bir gerçekliktir. Bu bağlamda etnik grupların sayıca çok fazla olduğu Yugoslavya da diğer tüm çok uluslu imparatorluklar gibi ulus devlet kurma idealini benimsemiştir. Ancak bunu başaramamış olmakla beraber bağımsızlığını ilan eden Sırbistan, Bosna-Hersek ve Makedonya gibi devletler de homojen ulus devlet olamamıştır (Şafak, 2010: 11).

Eski Yugoslavya'daki Müslümanlar özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında Bulgar işgali altında acı çekmişlerdir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Tito yönetimindeki yeni komünist rejim, Müslüman karşıtı düzenlemeler başlatmıştır. Bu düzenlemeler sonucunda dini mahkemeler ve okullar kapatılmış, cami dışında dua çağrısına izin verilmemiştir. Ayrıca Saraybosna, Üsküp ve daha sonra Prizren'de uzun hapis cezalarına ve Üsküp'teki üst düzey Türk liderlerin 1948'de infaz edilmesine yol açan Müslüman liderlerin yargılamaları yapılmıştır. Tüm bunların amacı Müslümanları Yugoslavya'dan ayrılmaya zorlamak olmuştur. Dolayısıyla, Türkiye'ye göç 1953'te "Özgür Göç Yasası" ile bir olasılık haline geldiğinde, eski Yugoslavya'daki birçok Müslüman bundan faydalanmıştır (Trix, 2017' den aktaran; Kargın, 2016: 74-77). Özellikle Makedonya ve Kosova'dan gelen kentsel Müslümanlar 1953-1966'da ayrılarak İstanbul, İzmir ve Bursa'ya yerleşmişlerdir. Kosovalı Türkler de 1998 ve 1999'da Türkiye'ye göç etmişlerdir. Özerk bir bölge olan Kosova, Sırbistan'a bağlandığında ve eski Yugoslavya lideri Slobodan Miloseviç'in, Kosovalı Türklere yönelik bir etnik temizlik kampanyası yoğunlaşınca, Kosova Savaşı 1998 yılında başlamıştır (Kargın, 2016: 74-77). Bu durum yaklaşık 17 bin Kosovalı Türk'ün, Türkiye'den geçici koruma istemesine yol açmıştır (Kirişçi, 2012'den aktaran Kargın, 2016: 74-77). Cenevre Sözleşmesine göre, Türk hükümeti Kosova Türklerine mülteci statüsü vermiş olmalıydı. Ancak Türk makamları Kosova Türklerine sadece geçici koruma sağlamıştı (Kirişçi, 2012'den aktaran Kargın, 2003: 74-77). Sonuç olarak kısa süre sonra Kosova Savaşı sona ermiş ve Kosova Türklerinin çoğu Kosova'ya geri dönmüştür (Kargın, 2003: 74-77).

Bosnalı Müslümanlar da eski Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç ettiler ve bunu iki ayrı dönem boyunca yaptılar. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Yarı-Büyük Sırbistan Projesi adı altında, Sırp'lar Bosnalı Müslümanları hedef alan baskıcı politikalar uygulamaya başladılar; bu politikalar arasında başörtüsünün yasaklanması, Bosnalı Müslümanların Hristiyanlığa geçmeye zorlanması, Kuran'la ilgili kursların kapatılması ve bu politikalara direnenlerin cezalandırılması yer alıyor. Bunu yaparken, Sırp'lar ya Bosnalı Müslümanları asimile etmeyi ya da onları göçe zorlamayı amaçladı (DedeKırbac, 2013'den aktaran; Kargın, 2016: 74-77). 1946 ve 1970 yılları arasında, bu politikalar daha baskıcı hale geldikçe, 182.505 Bosnalı ve Kosovalı Müslüman Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç etti. ((Latif, 2002'den aktaran; Kargın, 2016: 74-77).

Bosna-Hersek halkının %44'ü Müslüman, %31'i Sırp, %17'si ise Hırvat'tır (Şafak, 2010: 4). Bosna-Hersek' in sahip olduğu etnik heterojenlik kanlı çatışmalara neden olmuş ve bunun neticesinde yoğun göçler yaşanmıştır. Bosna'da 1992 tarihinde başlayıp 1995 tarihine kadar devam eden süreç, 20. yüzyılın en büyük ve sonuçları ağır olan savaşlarından birinin yaşandığı bir süreçtir. Bu savaş 1992 yılında dört milyon civarında bir nüfusa sahip olan Bosna-Hersek'in yarısının mülteci konumuna düşmesine ve büyük kayıplar yaşamasına neden olmuştur. Savaş esnasında hayatını kaybeden Boşnak sayısı yüz binden fazladır. Savaş süresince Bosna-Hersek'ten Türkiye'ye yaklaşık 20.000 kişilik bir göç gerçekleşmiştir (Hatipler, 2018: 429).

Bosnalı Müslümanlara sadece geçici sığınma hakkı verilmiştir. Ayrıca, yetkililer bazı Bosnalı Müslümanları mülteci kamplarına yerleştirirken, diğerlerinin Türkiye'deki akrabalarının yaşadığı yerler arasında yer almalarına izin verilmiş ve ayrıca Türkiye'nin sağlık ve eğitim hizmetlerinden serbestçe yararlanmalarına izin verilmiştir. Kasım 1995'te Dayton Barış Anlaşması'nın imzalanmasıyla Bosnalı Müslümanların çoğu Bosna Hersek'e geri dönmüş (Kartal ve Başçı, 2014'den aktaran; Kargın, 2016: 74-77) ve geri dönmeyenler öncelikle Türkiye'nin Marmara bölgesine yerleştirilmiş ve kültürlerini ve adetlerini korumaya devam etmişlerdir (Dede-Kırbac 2012'dan aktaran; Kargın, 2016: 74-77).

2.2.4. Romanya'dan yapılan Göçler

Atatürk Dönemi'nde Türkiye'nin iyi ilişkiler içinde bulunduğu ciddi göçmen akışı yaşandığı devletlerden bir tanesi de Romanya olmuştur. Romanya ile olan iyi ilişkiler, Romanya'daki Türklerin durumunu da etkilemiştir. Bu nedenle Romanya'dan 19.865 aileye mensup 79.287 kişi, 1923 - 1949 yılları arasında iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye yerleştirilmiştir. Ayrıca 11.280 aileye mensup 43.271 kişi serbest göçmen

statüsünde gelmiş ve çoğunlukla önceden gelen yakınlarının yerleştiği yerlerde ikamet edilmiştir. Bu göçmenlerin büyük çoğunluğunun yerleştirildiği iller yine başta Edirne olmak üzere Kocaeli, Kırklareli, Tekirdağ ve Çanakkale olmuştur (Hatipler, 2018:428).

Türk hükümeti, Rumen Türklerinin ilk grubunu istedikleri yere yerleşmelerine izin verilen serbest göçmenler olarak kabul ederken, ikinci göçmen grubundaki Rumen Türkleri yerleşik göçmenler olarak kabul etmiştir. Bu da Türk hükümetinin kendilerine önceden atanan yerleşimlere yerleşmelerini gerektirdiği anlamına gelmekteydi. Aslında, ikinci göçmen grubu, kendilerinden önce gelen bazı göçmen grupları gibi, göçmenlerin tarımsal faaliyetlere elverişli bölgeler içinde yerleşmelerini zorunlu kılan zorunlu bir uzlaştırma politikasına tabi tutulmuşlardır (Duman, 2009'dan; aktaran Kargın, 2016: 77-78).

2.2.5. Afganistan'dan Yapılan Göçler

18 milyon nüfuza sahip olan Afganistan'ın 4,5 milyon vatandaşı, 1979 tarihli Sovyet müdahalesi sonrasında başta İran ve Pakistan olmak üzere başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç hareketi Afganistan'ı en büyük mülteci, kaynağı ülke haline getirmiştir. Bu insanların büyük çoğunluğu Afganistan'a komşu olan Pakistan'a (1990 yılı itibarıyla 3.3 milyon) ve İran'a (3.1 milyon) (Castles ve Miller, 2003: 245-247) sığınmıştır. Ayrıca Afganistan'a sınır komşusu olan bu ülkeler dışında özellikle İran üzerinden Türkiye'ye de göç akışı yaşanmıştır. Bu göç akışı ile beraber o bölgedeki birçok Türk kökenli Türkiye'ye gelmiştir. Göç edenler arasında Kazaklar, Uygurlar, Özbekler ve Kırgızlar da yer almaktadır (GİGM, 2020). Bu krizin başında, Türk kökenli ve kültürlü Afgan sığınmacılar, Türk hükümetinden mülteci statüsü talep etmişlerdir. Ancak, Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin getirdiği coğrafi sınırlamaları tanıdığından, Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü vermeyeceğinden dolayı Afgan sığınmacıların taleplerine olumlu yanıt verememiştir. (Öztürk, 2014'den aktaran; Kargın, 2016: 78-80). Bu durum Türk kökenli ve kültürlü göçmenlerin yanı sıra Sünni Müslümanlar için de geçerliydi. Bununla birlikte, Mecliste uzun süren tartışmaların ardından Türk kökenli ve kültürlü Afgan sığınmacılarının durumunun aciliyetinden dolayı Türk hükümeti Mart 1982'de yürürlüğe giren yeni bir yasayı kabul etmiştir. (Çakırer Özservet, 2013; Kirişçi, 1996'den aktaran; Kargın, 2016: 78-80). Bu yasa uyarınca, Pakistan kamplarında ikamet eden 4.163 Afgan mülteciye (başta Özbek, Türkmen, Kazak ve Kırgız) Türkiye'ye sığınma hakkı tanınmıştır. (Kirişçi, 2000'den aktaran; Kargın, 2016: 78-80). Türk hükümeti bu gruplara yerleşik göçmenler gibi davranmış ve Afganistan'da yaşadıkları bölgelere benzer bölgelere yerleştirmiştir.

Örneğin, Kırgız ile Afganistan'da tarım ve hayvancılıkla uğraşan bazı Özbek ve Türkmenler, Türkiye'nin güneydoğu bölgelerindeki tarım arazileri arasında yerleştirilmiş ve tarımsal kredi verilmiştir. Benzer şekilde, çoğu Kazak, ticaret ve karşılaştırılabilir ekonomik faaliyetlerde bulunan bazı Özbek ve Türkmenler, kentsel alanlar arasında yerleşmiş ve kendi işlerini açmalarına ve ticari kredilere borçlu olmalarına izin verilmiştir. Türk hükümeti gibi Türk toplumu da Afgan sığınmacılarını memnuniyetle karşılamış ve onlara yardım teklif etmiştir (Öztürk, 2014'den aktaran; Kargın, 2016: 78-80).

2.2.6. İran'dan Yapılan Göçler

İran hem Türkiye'ye sınır komşusu olma hem de sınır illeri ile kültürel ve yakın ilişkiler kurma sebebiyle Türkiye'yi ekonomik, kültürel ve sosyal olarak yakından ilgilendiren bir coğrafyaya sahiptir. Dolayısıyla İran'ı etkileyen birçok olay ve olgu Türkiye için önem taşımaktadır. Özellikle göç dolayısıyla İran'dan ve çoğu zaman İran üzerinden Türkiye'ye geçmek isteyen birçok sığınmacı Türkiye için önemli konular arasında yer almaktadır.

İran'da İslami Devrimi'nin meydana gelmesinde, yönetimde bulunan Şah'ın politikalarının halk arasında hoşnutsuzluk yaratması en önemli nedenlerden biri olmuştur. Birçok araştırmacı tarafından “Şah politikalarının”, çoğunun Batı ile uyumlu ilişkilere dayandırması, gelenekselci halk arasında sözü edilen hoşnutsuzluğun temel nedenlerinden biri olarak görülmektedir (Çiftlioğlu, 2015: 37).

1979 İran Devrimi ve İslam Cumhuriyeti'nin kurulması yaklaşık dört milyon İran vatandaşını mülteci haline getirmiştir (Gündoğan, 2003'den aktaran; Kargın, 2016: 82-84). 1980'lerin başından beri 200.000 ila bir milyon İranlı Türkiye'ye göç etmiştir (Kirişçi, 1991; 2001'den aktaran; Kargın, 2016: 82-84). Cenevre Sözleşmesine göre, Türkiye'ye göç eden İranlılara mülteci statüsü verilmemiştir. Çünkü Türk hükümeti İranlılara mülteci statüsü verilmesinin daha fazla İranlıyı Türkiye'ye göç etmeye teşvik edeceğine ve bunun belki de Türkiye ile mevcut İran hükümeti arasında gerginlik yaratacağına inanıyordu (Latif, 2002). Ayrıca, Türkiye o sırada ekonomik sorunlar ve yüksek oranda işsizlik yaşadığından, daha fazla İranlı göçmeni destekleyememiştir (Kirişçi, 1991'den aktaran; Kargın, 2016: 82-84). Yine de, 1964 yılında hem Türkiye hem de İran tarafından imzalanan vize anlaşması, İranlılara geçici olarak (vizesiz turist) Türkiye'de kalma şansı vermiştir (Danış, 2005; Sert, 2014'den aktaran Kargın, 2016: 82-84). Pasaportu olmayan ve geçici kalış süresini aşanlar, devlet memurları tarafından yakalanırlarsa ya para cezasına çarptırılmakta ya da üçüncü ülkeye yeniden

yerleştirilmekteydi (Kirişçi, 1996'den aktaran; Kargın, 2016: 82-84). İranlıların Türkiye'yi hedef ülke olarak seçmesi, Türkiye ile sınır komşusu olmanın yanında Türkiye'nin göçmenler konusunda istikrarlı ve güvenli bir tavır sergilemesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca İranların Türkiye'yi seçmesinin nedenlerinden bir diğeri de, İran ve Türkiye arasında 1960'lı yıllarda imzalanan bir anlaşma uyarınca, İranlıların Türkiye'de 3 aya kadar vizesiz kalabiliyor olmasıdır. İranlıların çoğunun Türkiye'ye ilk girişi Van ili üzerinden gerçekleşmektedir. Hem kentte BMMYK'nın bürosunun olması hem etnik ve akrabalık esaslı dayanışma ağları, hem de kayıtdışı ekonominin yaygınlığı ve yolculuğun bir sonraki adımını organize edebilecek araçların bulunması Van ilini İranlılar için göç durağı haline getirmiştir (Danış: 2004: 13)

İranlılar, Türkiye'de kaldıkları süre boyunca hiçbir uluslararası kuruluştan maddi yardım almamıştır. İranlılara geçici sığınma hakkı tanınmasına rağmen, Türkiye ara sıra İran vatandaşlarını sınır dışı etmiş ve bu durum sivil toplum örgütlerini ve Batı ülkelerini Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'nin geri göndermeme ilkesini ihlal ettiğini iddia etmeye teşvik etmiştir (Karasapan, 1989; Kirişçi, 2001'den aktaran; Kargın, 2016: 82-84). Ayrıca, İranlıların yasal çalışma izinleri olmadığından, öncelikle Türkiye işgücü piyasasında gayri resmi olarak çalışmak zorunda kaldıkları için emek sömürsüne ve / veya aşırı kalifiye oldukları işlere maruz bırakılmışlardır. Daha da kötüsü, düzensiz veya kayıt dışı İranlılar sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerden yararlanamamışlardır (Kargın, 2016: 82-84).

2.2.7. Irak'tan Yapılan Göçler

1988'deki Irak-İran Savaşı sırasında Kuzey Irak'taki Kürtler, hem İran hükümetinin desteğine hem de merkezi hükümetin azalan gücüne bağlı olarak merkezi Irak hükümetine karşı isyan etmişlerdir. Irak hükümeti bu isyanlara, Kürt şehirleri ve köylerine kimyasal silah saldırıları ile cevap vermiş, bu da binlerce kişinin yaralanmasına neden olmuş ve 51.542 Iraklının 28 Ağustos 1988'de Türkiye'den sığınma talebinde bulunmasına neden olmuştur (Latif, 2002; Kaynak, 1992' den aktaran; Kargın, 2016: 84-86). Saddam Hüseyin rejiminin Kuzey Irak'ta Kürtlere ve muhalif gruplara karşı yürüttüğü Halepçe katliamı gibi saldırılarla başlayan göç hareketinin yoğunluğu 1990'ların ortalarından itibaren azalmış ancak göç hareketi sürekliliğini korumuştur. Irak'tan Türkiye'ye gelen gruplar arasında Kürtler, Türkmenler ve Keldani Hristiyanları bulunmaktaydı (Danış: 2004: 13).

Bu savaşta Irak'ın bütün nükleer gücü ve kimyasal tesisleri yok edilmiş, askeri gücü ise tamamen tükenmiştir. 85.000 ile 100.000 arasında insan hayatını kaybetmiş;

70.000-150.000 dolayında yaralanma vakaları görülmüş ve 175.000 kişi esir alınmıştır. Ayrıca yaklaşık 2 milyon insan savaş sonucu yerlerinden edilmek zorunda kalmış ve hastalıklardan, çatışmalardan binlerce insan en ağır şekilde etkilenmiştir (Kavak, 2011: 65-66).

Nisan 1991’de BMGK, Kuzey Iraklı mültecilere insani yardımı başlatmak üzere 688 sayılı kararı almış; bu doğrultuda, Türkiye’nin de büyük katkısı ile Kuzey Irak’ta bir güvenlik şemsiyesi ve insani yardım köprüsü meydana getirilmiştir. Oluşturulan uluslararası koalisyon neticesinde Iraklı göçmenler kısa sürede evlerine geri dönmüştür (Yaycı, 2019: 333-337).

Türkiye bu süreç içerisinde hem maddi hem de manevi yardımda bulunmuştur. Kayseri ve Adana’da 500 adet çadır kurulup sığınmacılar oraya yerleştirilmiştir. Ayrıca Hakkâri’ye Ankara’dan 731 adet çadır, 12 bin 900 battaniye, 2 bin 655 sünger yatak ve mutfak malzemesi, 14 araçtan oluşan bir konvoy gönderilmiş ve çevre hastanelerde yaralıların tedavisi yapılmıştır (Kavak, 2011: 92-93). Tüm bu maddi külfetin yanında Irak göçünün, Türkiye’nin güvenliği için tehdit oluşturabilecek sorunlu yanları da bulunmaktaydı. Irak’ta yaşanan savaşın Türkiye sınırına dayanması ve savaşın Türkiye’yi etkileyebileceği tehdidi atılacak her adımın önemini ortaya koymaktaydı. Bunların yanı sıra kamplarda çıkan huzursuzluk da ayrı bir sorunu yansıtmaktaydı. Ayrıca göçten en çok etkilenen Güneydoğu Anadolu Bölgesine, işyerlerinin kapanması ve işsizlik şeklinde yansıyan olumsuz etkileri bir dizi ticarî ve sosyal sorunu da arttırmıştır. Ticaret ve sanayi faaliyetleri durma noktasına gelmiş, bu durum, bölgenin geri kalmışlığını derinleştirmiş, batıya göçü hızlandırmış, terörü besleyen bir faktör haline gelmesine sebep olmuştur (Yaycı, 2019: 340).

2.2.8. Suriye’den Yapılan Göç

Suriyeli mültecilerin anlaşılabilinmesi için öncelikle Suriye ve Suriye iç savaşı hakkında genel bir bakış gerekmektedir. Suriye sömürgeleştirilmiş ve sınırları sürekli olarak İngiltere ve Fransa tarafından bölünmüş bir ülkedir. Bu durum komşuları Lübnan, Irak, Filistin ve Türkiye’yi de etkilemiştir. 1920 Fransa mandası, Suriye ve Lübnan’ı etnik, bölgesel ve mezhepsel hatlara bölmüştür. Bu durumun Orta Doğu’nun şu anda karşı karşıya olduğu çatışmanın en büyük etkeni olduğu rapor edilmektedir. Suriye ve Orta Doğu’daki komşu ülkeler 150 yılı aşkın bir süredir sürekli olarak nüfuslarının yerinden edilmesi meselesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Ülkenin etnik ve dini gruplara bölünmesi de Suriye’deki iç savaşa katkıda bulunan bir etken olmuş ve insan hakları ihlalleri, dini ve etnik azınlıklara yönelik zulümle sonuçlanmıştır (Rami, 2018: 3).

Arap Baharı olarak nitelendirilen Suriye'deki ayaklanmalar, Tunus, Mısır ve Libya'daki ayaklanmaların ardından Mart 2011'de başlamıştır. Mısır ve Tunus'taki nispeten barışçıl rejim değişikliklerinin ardından Suriye'nin de Esad rejiminin devrilmesiyle aynı yolu izlemesi beklenilmiştir. Her ne kadar 40 yıllık aile yönetiminin devrilmesi çok daha zor olsa da, hükümetin istikrarsızlaşması ekonomik, etnik ve dini çizgiler boyunca sürtüşmelerle birleştiğinde, çok oyunculu bir mezhepsel bölünme için önemli bir kuluçka makinesi yaratmıştır. Ülke aynı zamanda siyasi hegemonyalarını iletirmek için dünya güçleri arasında vekâlet savaşı sahnesine dönüşmüştür. Bu senaryoda Esad'ın başkanlığı bir tarafta Rus ve İranlı yetkililer tarafından doğrudan desteklenirken, diğer tarafta muhalif güçler ABD ve diğer çeşitli Orta Doğu hükümetleri tarafından dolaylı olarak desteklenmekteydi (Alami, 2019: 6-8).

Bu kutuplaşmanın talihsiz ve beklenmeyen sonucu, İran ve Lübnan Hizbullah'ı tarafından desteklenen Suudi Arabistan, Katar, Bahreyn ve Aleviler (uzak Şii mezhebi) Müslüman Sünniler ve destekçileri arasında mezhep çatışmasının gelişmesiydi. Ayaklanmanın asıl amacı ekonomik ve siyasi reformları başlatmak iken, sonuç muhalif gündemlerle çok partili bir çatışmanın yaratılması oldu. Devam eden güç mücadelesinde yaratılan boşluk, aşırılık yanlısı gruplara, yani Irak İslam devleti ve Şam arasında çekişmeye ve hâkimiyet için kendi gündemlerini empoze etmeye yol açtı (Alami 2019: 6-8).

Suriye'deki ayaklanmalar, Cumhurbaşkanı Beşar Esad güçlerinin şiddetli baskısıyla sonuçlanarak Suriye İç Savaşı'na yol açmıştır. 2011 yılında Suriyeli mülteciler dalgalar halinde kaçmaya başlamış ve Suriye'deki savaş, Şam'ın güney bölgelerinden Humus gibi merkezi şehirlere ve nihayet Halep'teki ülkenin kuzey bölgelerine de yayılmıştır (Keshavarzi, 2018: 7-9). İç çatışmaların bu denli yayılması ve can acıtması rejimin, çatışmayı barışçıl bir şekilde çözmek için hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde ortaya konan bir dizi plan ve yol haritasını uygulama konusunda isteksiz olduğundan kaynaklanmaktaydı. Suriye rejiminin 21 Ağustos 2013 tarihinde Şam'ın kırsal bölgelerine yönelik saldırılarında kimyasal silah kullanmasının bir sonucu olarak, kadınlar da dâhil olmak üzere 1.400'den fazla insan hayatlarını kaybetmiş ve 5.000'in üzerinde insan yaralanmıştır. Buna ek olarak, benzer bir kimyasal saldırı 4 Nisan 2017'de İdlib'deki Khan Shaykhun köyünde gerçekleşmiştir. Temmuz 2016'da rejim tarafından kuşatılan Doğu Halep'e yönelik saldırılar 15 Kasım 2016'dan bu yana yoğunlaşmış ve bu süre zarfında Halep'te 600'den fazla sivilin öldüğü, yüzlerce kişinin yaralandığı ve hayati önem taşıyan birçok binanın yok olduğu bildirilmiştir. Ayrıca Doğu Halep'te hastaneler de dâhil olmak üzere birçok yerde bombalandırmalar

olmuştur. Basında ayrıca rejimin ve destekçilerinin 12 Aralık 2016 itibariyle Halep'teki saldırılarını yoğunlaştırdığı ve uluslararası toplumda öfke yaratan operasyonlar ve katliamlar gerçekleştirdiği ve Halep'teki muhalefetin son iki ilçesinden oluşan 6 kilometrelik bir alanda on binlerce sivilin mahsur kaldığı bildirilmiştir. Bu kesintisiz saldırılar sonucunda Doğu Halep Aralık 2016'da tamamen rejim kontrolü altına alınmıştır (Syrians In Special Report Turkey, 2018: 40-44).

Savaş öncesi Suriye'nin yaklaşık 20 milyon insanı çeşitli din, etnik ve sosyal grupları kapsamaktaydı. Ülke çoğunluğu Müslüman olmakla birlikte, Hristiyan mezhepleri nüfusun yaklaşık %10'unu temsil etmekteydi. Ayrıca ülkede en az beş farklı Müslüman mezhebi (Sünniler, Şiiler, Aleviler, İsmaililer ve Dürzîler) bulunmaktaydı. Yezidiler, ülkedeki iki milyon Kürt azınlığın etnik açıdan bir parçası olan bir diğer farklı dini grubu temsil etmekteydi. Arap etnik nüfusunun yanı sıra, Suriye nüfusu Kürtler, Süryaniler, Türkmenler, Ermeniler ve Çerkesler'i de kapsamakta ve bunların hepsi güçlü kültürel ve dilsel geleneklere sahip olmaktaydı. Bu kadar farklı etnik ve dini yapının bir arada bulunduğu Suriye, savaştan önce bölgedeki mültecilerin en büyük alıcılarından birini temsil etmekteydi. Ülkede, hem kamplarda hem de şehir merkezlerinde çok sayıda Filistinli ve Iraklı mülteci yer almaktaydı (Alami 2019: 6-8).

Gerçekte Birinci Dünya Savaşı, Ortadoğu'da içselleştirilmemiş, tanımlanmamış ve tamamlanmamış sınırlar, etnisite ve inanç bağlamında oldukça problemli çok sayıda devleti ortaya çıkarmıştır. Aynı inancı benimseyen, aynı kültürel özelliklere sahip insanlar arasına çizilen coğrafi hatlar ya da birbirini tanımayan, birbirinin varlığını kabul etmeyen insanların aynı bölgeye sıkıştırılması Ortadoğu'nun sosyal coğrafyasında büyük yıkımlar, kanlı çatışmalar ve Ortadoğu'ya biçim verirken makası elinde tutanlar tarafından sömürülmelere yol açmıştır.

Ortadoğu' nın içinde bulunduğu bu durumu Türkiye-Suriye sınırında da görmek mümkündür. Her iki ülke arasına çizilen düz çizgi, sınırın her iki tarafındaki insanları ayıramamış, engel ve yasak politikalara rağmen, aynı etnisiteye ve inanca sahip insanlar görüşmeye devam etmiştir. Ancak iki tarafın arasındaki sosyal ilişkiler siyaset alanında aynı olumlamaya sahip olamamıştır. Bu olumsuz durum 1998- 2011 yılları arası dönem dışında her zaman varlığını sürdürmüştür (Benek, 2016: 175).

2011 Arap baharıyla beraber Türkiye vicdani olarak Suriye halkıyla sosyal ilişkilerini sürdürmüş ancak Esat rejimine, karşı bir tavır sergilemiştir. Çünkü ihtilafın barışçı şekilde çözüme kavuşturulması temennisinde bulunan bölgesel ve uluslararası alanda ortaya konan çeşitli plan ve yol haritalarını uygulamaya yanaşmamıştır. Aksine

Suriye rejimi, daha özgür ve demokratik bir Suriye özleminden beslenen meşru talep ve beklentileri dile getiren halkı “ülkenin barış ve istikrarını bozmayı amaçlayan teröristler” olarak suçlamış ve bu talepleri şiddet kullanarak bastırma yoluna gitmiştir. <http://www.mfa.gov.tr/suriye-siyasi-gorunumu.tr.mfa>

Rejimin ayırım gözetmeyen saldırıları, sivil bölgeleri kasıtlı olarak hedef alması ve şehirleri kuşatması pek çok kişinin güvenlik için evlerini terk etmelerine neden olmaktaydı. 7 milyondan biraz az Suriyeli, sınır bölgelerinde 5,68 milyon mülteciyle birlikte ülke içinde yerlerinden edildi. Bunların 2,5 milyondan fazlası çocuklardan oluşmaktaydı. İnsan hakları ihlalleri hem Suriye hükümeti hem de devlet dışı muhalif gruplar tarafından gerçekleştirildi. Suiistimaller arasında yasadışı cinayetler, varil bombalarının kullanımı, keyfi gözaltılar, zorla ortadan kaybolmalar, infazlar, çocuk askerlerin kullanımı ve işkence yer almaktadır. 2015 yılında, çocuk ölümlerinin on binlerce olduğu tahmin edilirken, ölüm sayısı 250 bin olarak tahmin edilmektedir (Alami, 2019: 6-8).

2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı, son verilere göre 3.684.835 insanın Türkiye'ye sığınmasına neden olmuştur (G.İ.G.M, 2019). İki ülke arasındaki tarihi ve kültürel bağların bir sonucu olarak, Türkiye bu mültecilere insancıl bir bakış açısıyla yaklaşmış ve Cenevre Sözleşmesi gibi uluslararası antlaşmalar kapsamındaki yükümlülükleri nedeniyle savaştan kaçan insanlara karşı açık kapı politikası uygulamıştır. Ancak Cenevre sözleşmesinin coğrafi sınırlama şartı ve ani, kitlesel göç akımı başlangıçta Suriyelilere verilecek statü bağlamında bir takım problemlere yol açmıştır. Bu doğrultuda Suriyeliler mülteci kabul edilemezdi çünkü Avrupa dışından gelmekteydiler. Şartlı mülteci olarak da alınamazdılar çünkü bireysel başvuru mevcut durum için mümkün olmamaktaydı. Bu durumda Türkiye Suriyeliler için “Suriyeli misafir” tanımlamasını getirdi. Ancak Suriye'deki iç savaş beklenildiği gibi kısa sürmedi. Artık Suriyelilere bir statü tanınmalıydı. Bu durumda Türkiye'nin daha önce uygulamış olduğu geçici koruma statüsü ortaya atılmış ve Suriyeliler bugün geçici koruma statüsüyle Türkiye'de yaşamlarını sürdürmektedirler (Nurdoğan ve Öztürk, 2018: 1166).

Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk sistemine göre Geçici Koruma Kanunu YUKK' un 91. maddesi, Geçici Koruma ve Uluslararası Korumaya İlişkin Diğer Hükümler adlı başlığı altında geçmektedir. 91. maddeye göre “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma” sağlanabileceği

ifadesi yer almaktadır (YUKK, m. 91(1)). Ayrıca Geçici Koruma Yönetmeliğinin, Geçici Korunanlara Sağlanacak Hizmetler başlığı altında Suriyelilerin sahip olduğu haklar yer almaktadır. Yönetmeliğe göre Suriyelilere sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetler sağlanabilir (Geçici Koruma Yönetmeliği, madde:26). Ayrıca Yönetmelik kapsamında Suriyeliler Geçici Koruma Kimlik Belgesi alabilmektedir. Kimlik belgesi üzerinde olan kimlik numarası sayesinde sosyal ve hukuki işlemler yürütülebilmektedir. Bu kimlik onlara yasal olarak Türkiye’de kalma hakkı tanımaktadır (Nurdoğan ve Öztürk, 2018: 1167).

Türkiye’nin açık kapı ve insancıl göç politikaları sonucunda Türkiye’ye yönelik yaklaşık dört milyon civarında kitlesel göç yaşanmıştır. Bu kitlesel göçle birlikte Türkiye, öncelikle konut sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Türkiye’de mültecilerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak için üç barınma yöntemi geliştirilmiştir. Bunlardan birincisi, iç savaşın başlamasından kısa bir süre sonra, bazı Suriyeliler başta Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay, Mardin, Siirt, Batman olmak üzere Türkiye’nin çeşitli şehirlerinde yaşayan akrabalarının evlerine sığınmıştır. İkincisi konut seçeneği, Türkiye devletinin 10 Türkiye ilinde açtığı geçici mülteci merkezleri (kampları) tarafından sunulan ve toplam sayısı 2016 yılı sonunda 25’e ulaşan konuttur. Son olarak üçüncü barınma yöntemi ise bir seçenek olarak Suriyeli mültecilerin bir kısmı Türkiye’de 81 ilde konut satın almak ya da kiralamak yoluyla herhangi bir yasal engel olmaksızın konut sahibi olma hakkı bulunmaktadır (Taştan vd., 2017: 18-19).

Suriyelilerin barınma ihtiyacı büyük oranda çözüme ulaştıktan sonra hem yaşamlarını sürdürebilmek hem de sosyalleşebilmek için işgücüne katılmaları gerekmektedir. Böylelikle vatandaşlarla birlikte sosyal yaşama katılımları, istihdam ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaları sağlanmış olacaktır. Bundan dolayı söz konusu bu aşamaların başarılı bir şekilde gerçekleşmesi uyum süreci ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda Türkiye, uyum sürecine katkı sağlayabilme adına Suriyelilere yönelik birçok hizmet sağlamaktadır. Bunlar eğitim alanında yapılan hizmetler, sağlık alanında yapılan hizmetler, istihdam alanında yapılan hizmetler ve sosyal alanda yapılan hizmetler olarak kategorize edilmiş ve aşağıda ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

2.2.8.1. Eğitim Alanında Yapılan Hizmetler

2011’deki Suriye krizinden kaynaklanan kitlesel göçle birlikte, yetişkinlerle beraber okul çağındaki Suriyeli çocukların çoğu Türkiye’ye göç etmiştir. Bu nedenle, bu çocuklara eğitim vermek acil bir sorun haline gelmiştir. İlk olarak merkezi bir örgüt olarak, geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler ve diğer yabancılarla ilgili Müsteşar

Yardımcılığı bünyesinde Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü altında Göç ve Acil Eğitim Dairesi kurulmuştur. Göç ve Acil Eğitim Bölümü genel olarak politika ve stratejileri belirlemekte, ilgili birimlerle koordinasyon yapmakta, krizler sırasında eğitim faaliyetlerini planlamakta, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmakta, ulusal ve uluslararası eğitim projelerini koordine etmekte ve programları desteklemektedir (Taştan, vd. 2017: 39-41).

Türkiye'nin geçici koruma altındaki bireylere sağladığı imkânlar, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 28. maddesi kapsamında; 54-66 aylık çocuklar öncelikli olmak üzere okul öncesi eğitim çağındaki 36-66 aylık çocuklara, okul öncesi eğitim hizmeti verilmektedir. İlköğretim ve ortaöğretim çağındakilerin eğitim ve öğretim faaliyetleri, Millî Eğitim Bakanlığının ilgili mevzuatı çerçevesinde yürütülürken, her yaş grubuna yönelik dil eğitimi, meslek edindirme, beceri ve hobi kursları talebe bağlı olarak düzenlenebilmektedir. Ayrıca geçici korunanların ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimleriyle ilgili usul ve esaslar Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından belirlenmekte ve bu yönetmelik kapsamında ülkemizde eğitim alan yabancılara, aldıkları eğitimin içeriğini ve süresini gösteren belge verilmektedir. Farklı müfredatta eğitim alınmış ve belgelendirme yapılmış ise bu belgeler, Millî Eğitim Bakanlığı veya Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının ilgili birimleri tarafından değerlendirilmekte ve uygun bulunan seviyelere denklikleri yapılmaktadır. (Geçici Koruma Yönetmeliği, Madde:28).

Bu düzenlemelere uygun olarak, Türkiye'deki yabancı çocuklar da ülkedeki diğer çocuklar gibi eğitim hakkına sahip olabilmektedir. Bu çerçevede 833.039 Suriyeli öğrenci kayıt altına alınmıştır. Ayrıca 2016-2017 eğitim yılı boyunca 155.000'den fazla Suriyeli çocuk, devlet okullarında eğitim görmüştür. Öte yandan, 2016-2017 eğitim-öğretim yılından önce 328.000 Suriyeli çocuk geçici eğitim merkezlerinde eğitim almıştır (Taştan, vd. 2017: 39-41).

Geçici Eğitim Merkezleri, kitlesel göç sırasında Türkiye'den kaçan Suriyeli çocukların geçici koruma statüsünü korurken eğitimlerine devam edebilmelerini sağlamak amacıyla 2011 yılında kurulan acil birimlerdir. Başka bir deyişle, bu merkezler çocukları bir noktada ülkelerine "geri dönecekleri" fikrine dayalı olarak eğitmiştir (Taştan vd., 2017: 39-41). O dönem önemli bir soruna cevap oluşturan GEM'ler, geri dönme fikrinin zayıflamasından ve artık geri dönme değil de nasıl daha iyi uyum sağlanılabiliye dayalı soruların gelişmesiyle birlikte GEM'lerin işlevi azalmış, 2017 yılı ile birlikte kapatılmaya başlanmıştır. Bu şekilde Suriyeli çocukların örgün

eğitim sistemine dâhil edilmesi hız kazanmıştır. Bu bağlamda 2019-2020 eğitim-öğretim yılı ile birlikte GEM’lerin tamamen kapatılması ve tüm öğrencilerin kademeli olarak örgün eğitime dâhil edilmeleri planlanmaktadır (Kılıç ve Özkor, 2019: 6-7).

Konuya ilişkin mevzuatla ilgili bir başka düzenleme, Geçici Koruma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikte yapılmıştır. Yapılan değişiklik ile Tanımlar başlıklı 3. maddesine “psikososyal destek” tanımı eklenmiştir. Tanım şu şekildedir: “Psikososyal destek: ‘Zorlu yaşam koşullarında ortaya çıkabilecek psikolojik bozukluk ve uyumsuzlukların önlenmesi, birey, grup, aile ve toplum düzeyinde ilişkilerin yeniden kurulması ve geliştirilmesi, etkilenenlerin normal yaşama geri dönmesi sürecinde kendi kapasitelerini fark etmeleri, güçlenmelerinin sağlanması ve savunuculuk etkilerini, toplumun başa çıkma, toparlanma ve iyileşme becerilerinin artması ile yardım çalışmalarının desteklenmesini içeren multidisipliner hizmetler bütünü’”. Bu tanım doğrultusunda aynı yönetmeliğin 30. madde başlığı “Sosyal hizmetler ve yardımlar” şeklinde değiştirilerek psikososyal destek çalışmalarını da içeren fıkralar eklenmiştir. Yönetmelikte gerçekleştirilen bu değişiklikler, geçici koruma kapsamındaki insanlarla ilgili psikososyal destek çalışmalarının önemine dikkat çekmektedir (Kılıç ve Özkor, 2019: 6-7).

Bugün 81 ilde 9.945 devlet okuluna kayıtlı 155.000 Suriyeli çocuk bulunmaktadır. 21 ilde kamplar dâhil 425 Geçici Eğitim Merkezi bulunmaktadır. Kasım 2016 itibarıyla toplam 328.642 Suriyeli çocuk eğitim görmektedir. Yeni uyum çerçevesinde Suriyeli çocuklar Türk çocuklarıyla aynı eğitimi alırken, eski paradigmanın okulları olan geçici eğitim merkezlerinde Arapça eğitim görülmektedir. Ayrıca, Türkiye’de halen 12.630 gönüllü Suriyeli öğretmen bulunmaktadır. Bu öğretmenler Türk pedagojik formasyonu konusunda eğitim almışlardır. Yaygın eğitim kapsamında yetişkinlere yönelik eğitim de verilmektedir. Mesleki eğitim kapsamında toplam 237.509 Suriyeliye eğitim verilmiştir. Ayrıca Halk Eğitim Merkezlerinde de 137.729 Suriyeli için Türkçe dersleri vermiştir (Taştan vd., 2017: 39-41).

2.2.8.2. Sağlık Alanında Yapılan Hizmetler

Sağlık hizmetlerine erişim konusunda, geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler, AFAD ile koordineli olarak Sağlık Bakanlığının kontrolü ve sorumluluğu altındaki sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir. AFAD tarafından yayınlanan 2014/4 Genelgesi ve 2015/8 Genelgesi’ne göre, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne (GİGM) kayıtlı olmayan mülteciler acil servisler ve temel sağlık hizmetleri dışındaki sağlık hizmetlerinden (örn. bulaşıcı durumlarda) yararlanamazlar. Bazı durumlarda, Türk

sağlık hizmeti sağlayıcılarıyla dil engelleri sağlık hizmetlerine erişimde bir sorun teşkil etmektedir (Şimşek, 2017: 166-170).

Türk hükümeti, sağlık hizmetini, geçici koruma ve koruma altına alınan Suriyeli mültecilere sağlamak için gerekli bir hizmet olarak görmektedir. Geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyeliler, konaklama merkezlerindeki hastanelerden ve gerektiğinde konaklama merkezi dışındaki sağlık merkezlerinden, mobil sağlık birimlerinden serbestçe yararlanabilmektedir. Başlangıçta Türk hükümeti, Suriyelilerin ücretsiz sağlık hizmetlerinden faydalanabilmesi için yetkili makamlara kaydolmaları ve Suriyelilerin çoğunluğunun yaşadığı on sınır ilde yaşamaları şartlarını getirmiştir. Ancak daha sonra, AFAD'ın 9 Eylül 2013'te yayınladığı 2013/8 sayılı Genelge aracılığıyla Suriyelilerin ücretsiz sağlık hizmetlerine erişimi ilk on ilden Türkiye içindeki 81 ile genişletilmiştir (Erdoğan, 2015'den aktaran; Kargın, 2016: 148-150).

Geçici Koruma Yönetmeliğinin Sağlık Hizmetleri başlığı altındaki madde 27' ye göre, sağlık hizmetleri geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Sağlık Bakanlığının kontrolü ve sorumluluğunda yapılmaktadır. Temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmamaktadır. Ancak sağlık hizmeti bedelleri; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçememe kuralı söz konusudur. Üreme sağlığıyla ilgili olarak yetkili personel tarafından bilgilendirme yapılmakta ve destek faaliyetleri yürütülmektedir. Ayrıca geçici korunanlar arasında madde bağımlılığı veya psikolojik sorunları olduğu tespit edilenler hakkında sağlık kurumuna nakli de içerebilecek şekilde gerekli tedbirler alınmaktadır. Bunların yanı sıra çocuklara yönelik gerekli aşılarda yapılması amacıyla gerekli tedbirler de alınmaktadır (Geçici Koruma Yönetmeliği, Madde:26).

Bu durumda yönetmelik kapsamında Türkiye'de kayıtlı ve geçerli geçici koruma kimlik kartları alan tüm Suriyelilerin doğrudan ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı olduğu görülmektedir.

2.2.8.3. İstihdam Alanında Yapılan Hizmetler

Suriyelilerin çoğunluğu geldikleri ilk anlardan itibaren Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde geçimini sağlamaya çalışmaktadırlar. Küçük atölyelerde, şantiyelerde, restoranlarda, berberlerde vb. iş yerlerinde çoğu kez emeğinin tam karşılığını alamadan geçimlerini sağlama umuduyla çalıştıkları görülmektedir. Ancak düşük ücretle çalışma durumu yerel nüfusla rekabete dönüşmüş ve Türkiye'deki yaygın kayıt dışı ekonomiye

“entegre edilmiştir”. Bir kısmı ise küçük restoranlar, dükkânlar açarak kendi işini yapmayı seçmiştir. Suriyeliler Türkiye'ye göç etmeden önce sosyal ağlar oluşturmuş ve buraya varış bu şekilde gerçekleşmiştir. Nihayetinde, bu sosyal ağların yardımıyla, gelen Suriyeliler Türkiye'de bir iş bulabilmiş ve bir sığınak sahibi olabilmışlardır (Rittersberger-Tılıç, 2015: 15-17).

Geçici koruma altındaki kişiler için çalışma hakkı ancak son zamanlarda uygulamaya konulmuştur. Suriyeli mültecilerin “çalışma hakkı” ilk yıllarda kısıtlanmıştı. Sonrasında, Ocak 2016'daki mevzuat, geçici koruma altındaki kişilere belirli koşullar altında çalışma imkânı vermiştir. İlgili mevzuatın 4. maddesinde geçici koruma sağlanan yabancıların, çalışma izni olmaksızın Türkiye’de çalışamayacağı veya çalıştırılmayacağı ifadesi yer almaktadır. Madde 5 de yer alan ifadede geçici koruma sağlanan yabancıların, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni alabileceği yer almaktadır. Ayrıca bağımsız çalışma iznine başvurma hakkı olan geçici koruma sağlanan yabancılar kendi adına başvuru yapmaktadır. Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancılar ise, çalışma izni muafiyeti kapsamındadır. Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışmak için başvuruda bulunan yabancılar bakanlıkça il ve kota sınırlaması getirilebilmektedir. İstihdam kotası madde 8 de, başvurularının değerlendirilmesinde, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısı üzerinden sektör ve illere göre açık iş ve işe yerleştirmeler dikkate alınarak Bakanlıkça, geçici koruma sağlanan yabancı istihdamı kotası değişen oranlarda uygulanabilmektedir. Bu noktada, çalışma iznine başvuru işyerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçmemektedir. Mevzuatın 10. maddesinde genelde tüm yabancıların özelde ise Suriyelilerin maruz kaldığı düşük ücretli çalıştırılma meselesi ifade edilmektedir. Yönetmelikte geçici koruma sağlanan yabancılar asgari ücretin altında ücret ödenemeyeceği söylenmektedir (Geçici Koruma İzni Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 2016).

2.2.8.4. Sosyal Alanda Yapılan Hizmetler

Ülkemizde geçici koruma altındaki Suriyeliler için sosyal refah hizmetleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu hizmetler AFAD, MFSP, belediye idareleri ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla düzenlenmekte ve bu amaçla bir dizi proje yürütülmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin “Sosyal yardım ve Hizmetler” bölümünün 30. maddesinin birinci fıkrasında, yabancılardan ihtiyaç sahibi olanlar, 29.5.1986 tarihli ve

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun 3. üncü maddesinde belirtilen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulunun belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde anılan Kanun kapsamındaki sosyal yardımlardan yararlanabileceği ifade edilmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, madde: 30). Bu bağlamda, yabancı uyruklulara Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV), 17 Ekim 2014 tarihinde yapılan 2014/6 sayılı Fon Kurulu Kararı ile 22 Ocak 2015 tarihli ve 2015/1 sayılı Fon Kurulu Kararı uyarınca düzenlenmiştir. Bu yasal düzenlemelere göre, geçici barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyeliler, kayıtlı oldukları sürece SYDV'lerden yardım talep edebilmektedirler. (Alp vd., 2018: 102-104).

Şimdiye kadar, geçici koruma altındaki 25.000'den fazla Suriyeli aileye yiyecek yardımı, mutfak setleri, hijyen setleri, bebek hijyen setleri ve battaniyeler sağlanmıştır. Ayrıca ülkemizdeki Suriyelilere sosyal yardım, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Kış Yardımı Projesi, UNICEF Nakit Yardım Projesi; Welthungerhilfe (WHH) Gıda Destek Projesi; SGDD-ASAM Suruç İlçesi Acil Müdahale Projesi ve Şanlıurfa Acil Müdahale Programı gibi yardım kuruluşları da hizmet sunmaktadır (Alp vd., 2018: 102-104). Bunların yanı sıra rahat iletişimin sağlanabilmesi için, ilk olarak Türkçe, İngilizce, Arapça ve Rusça dillerinde hizmet veren Yabancılar İletişim Merkezi kurulmuştur. Bunun yanında okullarda, Halk Eğitim Merkezlerinde de dil sorunu giderilmeye çalışılmıştır.

Ülkemizde yaşamaya devam eden Suriyeliler için; kamu güvenliği ve sosyal barışın sağlanması için barınma, eğitim ve sağlık gibi kilit alanların yanı sıra önemli hizmet ve faaliyetler de sunulmaktadır. Bunlardan birisi güvenlidir. Burada da güvenliğin iki farklı boyutu tartışılabilir. Birincisi Suriyelilerin kendilerinin güvenliği; ikincisi, doğrudan veya dolaylı olarak Suriyelilerin yol açabileceği güvenlik riskleridir. Bu bağlamda Suriye sınırına kontrolsüz geçişi engelleme çabaları sonucunda, sınır illerinde güvenlik ve ekonomik kayıpları önlemek için çok olumlu sonuçlar elde edilmiştir.

Türkiye'nin Suriyelilerin sosyal hayatlarını iyileştirmeye yönelik bir diğer hizmeti ise İnsani Yardım Programı kapsamında kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet, evlilik yaşı, yasal evlilik, kadın hakları ve insan ticareti ile ilgili broşürler Türkçe ve Arapça olarak yayınlanmış ve Suriyelilerin yararına ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtılmıştır. Ayrıca, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Bakanlığın web sitesi, Suriyelilerin çalışma haklarını açıklayan "Çalışma Hayatı Referans Kitabı", Türkçe ve

Arapça “Bilgi Broşürü” ve posterler aracılığıyla nasıl başvuru yapılacağına ilişkin yönergeler yayınladıktan sonra çalışma izni alma sürecini gösteren 81 il, özellikle Suriyelilerin çoğunun yaşadığı yerlerde dağıtılmıştır (Alp, vd. 2018: 58-59).

III. BÖLÜM

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Uyum Teorileri Çerçevesinde Suriyelilerin Entegrasyon Süreci

Yirmi birinci yüzyıl değerlendirilirken, hiç şüphesiz ulaşım, iletişim ve silahtaki yenilikler, Soğuk Savaş'ın körüklediği sayısız savaş ve sömürgecilik ve sömürgeciliğin yol açtığı şiddetli çatışmalar nedeniyle şiddetlenen iki dünya savaşı ve milyonlarca ölümü göz ardı etmek mümkün değildir. Ayrıca bu kadar ölümün yanı sıra dünya, pek çok insanın korkunç yolculuğuna da şahit olmuştur. Yerinden olmuş milyonlarca insana ev sahipliği yapacak ülkeler aranmış ve bu bağlamda politikalar geliştirilmiştir. Artık dünyanın odaklanması gereken önemli bir sorunu vardı; *“Dünyanın en savunmasız insanları arasında gösterilen bu insanları dünya nasıl koruyacaktı?”*. Bu tartışmalar, onların nasıl yerinden edildiklerini ve neden kaçtıklarını çevreleyen ilgili sorularla çeşitlenirken, nasıl yeniden yerleşeceklerine, yeniden yerleşmişlerin entegrasyonlarına ve yeniden yerleşimin sonuçlarına dair pek çok tartışmaya evrilmiştir. Bu noktada göç yolları üzerinde bulunan ve var olduğu süre boyunca ciddi göç deneyimlerine maruz kalan Türkiye için de bu tartışmalar büyük önem taşımış ve başından beri bu gelişmelerin içinde yer almıştır.

Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin Türkiye’deki yaşam koşullarına ve Türkiye halkına uyum sürecini daha iyi anlayabilmek adına uyum kavramının ve uyum teorilerinin iyi bilinmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir.

3.1.1. Uyum Kavramı

Uyum kavramı; “insanın kendisinden, başkalarından veya çevresinden kaynaklanan talepler karşısında verdiği reaksiyon” (Napoli ve ark. 1996’dan aktaran; Gençöz, 1998: 1) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım bağlamında uyum kavramıyla ilgili derinlemesine bir değerlendirme yapıldığında üç temel mesele ortaya çıkmaktadır. Bunlar; talepler, bireyin talepleri algılaması ve algılanan talebe karşı verilen reaksiyondur. Talebin kaynağı vücuttur. Bunu algılayan ve reaksiyon gösteren de yine vücuttur. Örneğin; vücut soğuk havaya maruz kaldığında beyindeki ısı kontrol merkezi

bunu algılamaya başlar ve bazı kas gruplarını uyarak titreme reaksiyonu gösterir. Böylece titremenin çıkardığı ısı, vücut ısısının yükselmesine yardım ederek kendi içinde var olan mekanizma ile ortama uyum sağlamayı becermektedir (Gençöz, 1998:2). Bu durum sosyal alan içinde değerlendirildiğinde, benzer şekilde sosyal ortamı değişen kişinin, kendisini yönlendirecek amaçları ve bu amaca hizmet eden davranışları olacaktır (Gençöz, 1998: 6). Eğer kişinin amaçları sonucunda göstermiş olduğu davranışlar ve yeni ortamın talepleri birbirini tamamlayacak biçimde ise uyum sağlanmış olacaktır.

İnsanların birlikte yaşamalarının temel bileşimi, herhangi bir sosyal koşulda katılımcıların hedefleri arasındaki ilişkilerine bağlıdır. (Burada sosyal koşul, “ihtiyaçların tatmini amacıyla oluşan insan davranışlarının bir düzlemi” veya “belli bir uyarıcı sebebiyle meydana gelen durumların uyuşmasının gerçekleşmesine işaret eden çevre” olarak ele alınmaktadır). Dolayısıyla başka bir anlamda “uyum, belli bir sosyal durum içinde, amaçlar ve davranışlar arasında denge durumu” nu da ifade etmektedir. Uyum sürecinde de diğer süreçler gibi iki taraf bulunmaktadır. Taraflar karşılıklı uzlaşmaz amaçlara sahip olsalar bile böyle bir dengeleşmede davranışa katılanların amaçları belli bir seviyede birbirine eşit durumda olmakta: her iki tarafın karşılıklı düşünce ve tasarrufları denkleşmektedir. Bu şekilde iş birliği veya çatışma süreçlerinin bir bileşimi ortaya çıkmaktadır. Öyleyse uyum süreci işbirliği ve çatışma süreçlerinin dengeleşmesi durumu anlamına gelmektedir (Arslantürk ve Amman, 2014: 365-366). Bu bağlamda sağlıklı uyumu düşündürebilecek durumları denge ile ifade edebilir ve dengeyi oluşturabilecek sağlıklı bir zemin için üç koşul sunulabilir; yaşamı devam ettirebilmek, kendini ve çevrenin özelliklerini tanımak ve farkına vardığı özelliklerini kullanmak ayrıca gerek duyduğunda farklı özellikler geliştirme yolunda planlar yapmak (Gençöz, 1998: 7).

Yani kısacası uyum; iki veya daha çok kişinin ya da grubun çatışmayı engellemek, azaltmak veya ortadan kaldırmak; belli bir dengeye ulaşmak için etkileşimde bulundukları bir sosyal süreçtir. Çeşitli grupların bulunduğu karmaşık bir toplumda kişi bir grupta işbirliği, başka bir grupta da uyum içinde olabilmektedir. Uyum süreci işbirliği ve çatışma süreçlerinden farklı (işbirliğinde amaçların ortaklığı ve birleştirilmesi yani dayanışma, aynı şekilde çatışma da amaçların birleştirile –memesi asastı) bir süreçtir. Uyum sadece çatışmadan doğan olumsuzlukların bir dengeleşmesi değil, aynı zamanda barış içinde kişilerin ve grupların birlikte yaşamalarının bir aracıdır ve sonunda olumlu bir işbirliğine yol açmaktadır (Arslantürk ve Amman, 2014: 365-366).

Uyum kavramı Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğü'nde ise göçmenler esas alınarak; göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç olarak tanımlanmaktadır. Yani uyumda iki yönlü bir süreç söz konusudur. Ev sahibi olan ülke ve oraya göç eden insan ya da insan grupları arasındaki etkileşim uyum sürecinin bir parçasıdır. Ancak bu etkileşim ve bu etkileşim sonucunda ev sahibi toplumların göçmenleri kabul konusundaki gerekli somut koşulları, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ayrıca uyum, göçmenlerin oraya daimi olarak yerleşecekleri anlamına gelmemektedir. Ancak göç edenlerin ve ev sahibi toplumların haklarına ve yükümlülüklerine, farklı türde hizmetlere ve işgücü piyasasına erişime, göçmenleri ve ev sahibi toplulukları ortak bir amaç için bir araya getiren temel değerlerin tanımlanmasına ve bunların gözetilmesine ilişkin hususlara işaret etmektedir. (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 17)

Göçmen uyumunun süreçleri ve sonuçları üzerindeki araştırmaların bolluğuna rağmen, şaşırtıcı bir şekilde, uyum kavramının teorik bir tanımını bulmak nadirdir. Castles ve meslektaşlarına göre de göçmen ve mülteci uyumunu genel olarak kabul etmiş tek bir tanımı, teorisi veya modeli yoktur. Kavram tartışmalı ve tartışmalı olmaya devam etmektedir. Bu nedenle araştırmacılar genellikle bu zorluktan kısaca bahsetmekte ve uyumun boyutlarına ve ölçümlerine geçmektedirler (Özgen, 2019: 13-14).

3.1.2. Uyum Teorileri Bağlamında Türkiye'deki Suriyeliler

Göçmen uyumu uzun zamandır göçle ilgili sosyolojik literatürün odak noktası olmuştur. Sosyal bilimciler, göçmenler ve yerli doğmuş vatandaşlar arasındaki farklılıkları, göçmenler ve ev sahibi toplumlar için nesiller arasındaki değişimi, göçmenlerin kültürlenmesi ve göçün ırk dinamikleri üzerindeki etkilerini incelemişlerdir (Özgen, 2019: 13). Özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde göçmen uyum teorilerini etkileyen birçok göç dalgası görülmüştür. Göçmen uyum çalışmaları öncelikle yirminci yüzyılın başlarında göç teorilerini geliştiren sosyologlar tarafından yürütülmekteydi. Chicago Sosyoloji Okulu uyum kavramını etnik azınlıkları Amerikan yaşamının ana akımına sokan sosyal süreçler olarak tanımlarken (Enekwe, 2016: 17-18); literatürdeki uyum tartışmalarına ise genel olarak Hartmut Esser ve Wilhelm Heitmeyer'in görüşleri yön vermiştir. Esser uyumu, parçaların sistemli bir bütün içindeki birliği olarak tanımlamaktadır (Esser, 2001'den aktaran Yılmaz, 2019: 112).

3.1.2. Uyum Teorileri

Suriye göçünü ve Suriyelilerin Türkiye'ye uyum sürecini üç uyum teorisi ile açıklamak mümkündür. Bunlar; Sosyal Kimlik Kuramı, Berry'nin Uyum Teorisi (Kültürlenme) ve Çokkültürlülük Teorisidir.

3.1.2.1. Sosyal Kimlik Teorisi

Gruplararası ilişkiler, çağımızda karşılaştığımız en zor ve karmaşık sorunlardan birini temsil etmektedir. Bu yüzden sosyal psikoloji alanındaki çalışmalar, sıkı teorik artikülasyonlardan çok yaklaşımlar veya perspektifler meselesi olmuştur. Gruplararası ilişkiyi Shedf; Bir gruba ait bireylerin, toplu veya bireysel olarak, başka bir grup veya üyeleriyle grup kimlikleri açısından etkileşim kurması olarak tanımlamaktadır. Bu tanımın temelini oluşturan iki kavram vardır: “*grup*” ve “*grup kimlikleri*”. Bu bağlamda bir “*grup*” kavramı, iç veya dış kriterler temelinde tanımlanabilmektedir. Dış kriterler, banka kâtipleri, hastane hastaları, esnaf birliği üyeleri vb. gibi dış grup kimliklerden oluşurken iç kriterler ise iç grup kimliklerini oluşturmaktadır. “*İç grup kimlikleri*” aşamasına ulaşabilmek için iki bileşen gerekmektedir. Gerekli iki bileşen şunlardır: üyelik bilinci anlamında “*bilişsel*” olan ve bu farkındalığın bazı değer çağrışımlarıyla ilişkili olduğu anlamında “*değerlendirici*” olan. Bazı durumlarda üçüncü bileşen de meydana gelmektedir. Üçüncü bileşen farkındalık ve değerlendirmelere duygusal bir anlam yüklemekle oluşmaktadır. İç kriterlerin ampirik gerçekliği, terimin psikolojik anlamında bir grubun varlığı için gerekli bir koşuldur; ancak gruplararası ilişkilerin ortaya çıkması için yeterli bir koşul değildir. Çünkü bir grubun var olduğu ama bazı dış fikir birliklerinin olmadığı durumlarda gruplararası ilişkiler oluşmamaktadır. Ancak bu da yeterli bir koşul değildir, çünkü bazı insanların başkaları tarafından bir grup olarak sınıflandırılması, bu kadar sınıflandırılan bireylerin ortak bir grup üyeliği ve onunla ilişkili değer çağrışımları hakkında bir farkındalık kazandıkları anlamına gelemeyebilir. Bu durumda yukarıda belirtilen iki (ve bazen üç) iç bileşenden oluşan bir “*grup kimliği*” tanımını ve bazı dış kriterlerin iç kriterlerle kombinasyonunu gerektiren bir “*grup*” un konjonktif tanımını kabul etmek gerekmektedir (Tajfel, 1982). Bu noktada bireyin düşünce, duygu, inanç ve davranışlarının, başkalarının gerçek ya da düşsel varlığından nasıl etkilendiğini inceleyen sosyal psikoloji dalı devreye girmektedir. Sosyal psikoloji bireyle birey, bireyle grup ve grupla grup ilişkileri ve etkileşimleri; bu ilişki ve etkileşimlerin toplumsal kurumlar aracılığıyla nasıl yönlendirilip, biçimlendirildiği; toplumsal kimlik, tutum, norm, rol ve statülerin nasıl tanımlandığına vurgu yapmaktadır (Bakırcıoğlu, 2012). Ancak sosyal psikoloji zamanla

eleştirilmiş ve büyük oranda indirgemeci tavrı yani sosyal grubu bireysel boyutta ele alması tutumu ona yönelen eleştirilerin daha da artmasına neden olmuştur. Çünkü grubu bireylere bölerek incelemek, "*grup*" kavramını bireyden ayrı bir kavram olarak ele almanın ve sosyal psikolojinin grupla ilgilenmesinin gereksizliğini gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, sosyal psikolojideki bireysel ağırlıklı, indirgemeci yaklaşıma ilk tepkilerden olan "Sosyal Kimlik Yaklaşımı"nın temelleri atılmıştır (Demirtaş, 2003: 125-127).

"Sosyal Kimlik Kuramı" 1970'lerin ortalarında, Türk bilim adamı Muzaffer Şerif Başoğlu tarafından ileri sürülen "Gerçekçi Grup Çatışması" teorisinin bazı açılardan tamamlayıcısı olarak Tajfel ve Turner tarafından geliştirilmiştir (Tuna ve Gürlek, 2018: 40-42). "*Sosyal kimlik*", bireylerin benlik kavramının, bir sosyal grubun (veya grupların) üyelikleri hakkındaki bilgisinden, bu üyeliğin değeri ve duygusal önemi ile birlikte türetilen bir parçası" (Tajfel, 1982: 24-25) olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanıma göre "*sosyal kimlik kuramı*", sosyal psikolojide insanların özsaygılarını artırmak için kendilerine benzeyen insanlarla birlikte olma yani iç grup oluşturma yönelimi gösterdiklerini (Bakırcıoğlu, 2012) idea eden kurama denilmektedir. Kuram araştırmacıları bireylerin, belirli bir grubun üyesi olduklarında, kişisel kimliklerinde ve dolayısıyla da güdülerinde, yargılamalarında ve algılamalarında ne gibi değişiklikler gerçekleştiğiyle ilgilenmişlerdir. Kurama göre, bizim için anlamlı olan bir grup üyeliği, kişisel kimliğin, yerini, sosyal kimliğe bırakmasına yol açar. Kuram, bireylerin, ben-kavramlarının bir parçası olan sosyal kimliklerini belirli bir sosyal grubun üyesi olmalarına ilişkin bilgilerinden, buna yükledikleri anlamdan ve bu üyeliğe yönelik duygularından yola çıkarak oluşturdıkları varsayımı üzerine kuruludur. Sosyal Kimlik Kuramı'na göre, insanlar, çoğu zaman birey olarak değil, belirli sosyal sınıfların üyeleri olarak hareket ederler. Bu durum da, insanların belirli bir toplumsal yapı içinde, kendilerinin ve diğerlerinin yerlerini tanımlamalarına yardımcı olur. İnsanlar, ben-tanımlamalarını önemli sosyal sınıflara üyeliklerinin bilinciyle türetirler (Demirtaş, 2003: 125-130)

"Sosyal kimlik" kavramı bazı koşullarda olumlu yollarla elde edilirken bazı durumlarda da olumsuz yollarla elde edilmektedir. Bireylerin karşılıklı grup üyelikleri ile sosyal etkileşimlerin büyük ölçüde belirlendiği durumlarda, olumlu sosyal kimlik, büyük bir çoğunluğunda, uygun gruplar arası sosyal karşılaştırmalar yoluyla elde edilebilir. Dolayısıyla, bir sosyal grubun olumlu ya da olumsuz kavramlarının öncelikle doğası gereği ilişkisel olduğu görülmektedir (Tajfel, 1982: 24-25). Commins ve Lockwood'un kısa ve öz ifadesinde; bir sosyal grubun, kendisini karşılaştırarak ve

kendisini net bir değer farklılığına göre diğer karşılaştırma gruplarından ayırarak, yeleri için olumlu bir sosyal kimlik sağlayıcısı olarak işlev gördüğü görülmektedir (Commins ve Lockwood, 1979'den aktaran; Tajfel, 1982). Bu görüşlerden doğrudan bir çıkarım yapmak gerekirse, minimal bir sosyal kategorizasyon ayrımcı gruplar arası etkilerini gerçekleştirmektedir. Çünkü bu durum pozitif grup içi farklılığını arttırmak için bir yol sağlamaktadır. Bu, kendileri için mevcut olan karşılaştırma boyutlarını kullanan ve dış grup ile olumlu karşılaştırmalar yaratan ve aynı zamanda tarif eden çalışmalardaki dağıtım matrisleriyle yapılabilmektedir. Örneğin Oakcs ve Turner, benlik saygısının artmasının, gruplararası ayrımcılığa katılma fırsatı ile ilgili olduğuna dair doğrudan kanıt bulan bir çalışmasında durumun böyle olduğunu belirtmektedir (Oakcs ve Turner, 1980'den aktaran; Tajfel, 1982).

Toplum, aralarında g, konum ve saygınlık ilişkileri olan büyük örneklemli sosyal sınıflardan oluşmaktadır (ırk, cinsiyet, dil, ekonomik durum, meslek v.b.). Bu büyük örneklemli gruplar, toplumda iyi bir konum, g ve saygınlık edinerek diğer gruplardan olumlu yönde ayrılabilmekte; bu durum da üyelerinin sosyal kimliğinin olumlu olmasını sağlamaktadır. Ancak, grubun toplumdaki konumu iyi değilse, bu gruba üyelik bireyde doyurucu olmayan, olumsuz bir sosyal kimlik oluşmasına yol açmaktadır. Bu noktada “iç grup kayırma” cılığı ortaya çıkmaktadır. İnsanlar, iç grup kayırmacılığı yoluyla kendi gruplarını diğer gruplardan daha üstün algılayarak olumlu bir sosyal kimlik kazanma eğilimine girmektedir. Ancak kimi zaman, diğer grupların bireyin ye olduğu gruptan üstünlüğü o kadar açıktır ki, o grup üyeliğinden olumlu bir sosyal kimlik kazanmak olası değildir (Turner, 1991'den aktaran Demirtaş, 2003: 140). Birey, olumsuz sosyal kimlik oluşumuna yol açan bu tür karşılaştırmalara çeşitli tepkiler geliştirmektedir. Tajfel, bu tepkileri şöyle özetlemekte; birey, bir grubun yesiiken, aynı zamanda, sosyal kimliğine olumlu katkılar getirebilecek yeni gruplar için arayış içindedir. Eğer bir grup, üyelerinin olumlu bir sosyal kimlik edinme gereksinimini doyuramazsa, birey grubu terk etmektedir. Grubu terk etmek olanaksız ise, geriye iki olası çözüm kalmakta; birey ya yesi olduğu gruba ilişkin yorumunu değiştirecektir ya da kabul edilebilir yeni bir yorum gerçekleştirecektir ya da durumu olduğu gibi kabullenecek ve istendik değişiklikler gerçekleştirmek için harekete geçecektir (Demirtaş, 2003: 140-141).

Sosyal Kimlik Teorisi'nin bazı özelliklerini maddeler halinde şöyle sıralamak mümkündür (Burke ve Stets, 1998: 1-15);

- Sosyal kimlik teorisi, sosyo bilişsel süreçlere, bağlamsal yanıt verebilirliğe, grup davranışına ve gruplararası ilişkilere önem vermektedir.
- Sosyal Kimlik Teorisi, bir sosyal grup veya kategoriyle özdeşleşmenin nedenleri ve sonuçları üzerine yoğunlaşmaktadır.
- Sosyal Kimlik Teorisi, daha çok bir sosyal kategorinin üyesi olmakla ilişkili anlamlara odaklanmıştır. Bu bağlamda, insanların kendilerini sosyal bir grup üyeliği açısından tanımladıklarını belirtmekte ve insanların rollerini iç grup üyelerinin normatif beklentilerini kabul etmelerinin bir parçası olarak tanımladıklarını ifade etmektedirler. Bundan dolayı teorisyenler rol kavramının bir grup kavramı altında toplandığını savunmaktadırlar. Bu nedenle grup tanımlamalarına daha fazla önem verdikleri göz önüne alındığında, etnosentrizm, grup polarizasyonu ve grup tutarlılığı gibi bilişsel sonuçlara daha fazla odaklanmaktadırlar.
- Sosyal Kimlik Teorisinde kategori üyeliğinin benlik saygısı için önemli sonuçları vardır. Yani grup üyeliklerinin genellikle benlik saygısı kaynağı olduğu ifade edilmektedir. Bu özellikle kendilerini sadece üye olarak sınıflandırmakla kalmayıp aynı zamanda başkaları tarafından üye olarak kabul edilenler için de geçerlidir.
- Sosyal kimlik teorisinde, benlik kendini bir nesne olarak görmekte ve kendini diğer sosyal kategorilerle veya sınıflandırmalarla tezat oluşturan belirli şekillerde sınıflandırmakta ya da adlandırmaktadır. Bu kendi kendini sınıflandırma sürecidir. Sosyal kimlik teorisi için, kendi kendini kategorize etme, başka bir uyaran grubunun aksine, bilişsel bir gruplaşma ve özdeş olarak bir uyaran topluluğudur. Bu uyarılara göre benliğe benzeyen kişiler benlik (iç grup) ile gruplandırılırken; benlikten farklı kişiler dış grup olarak sınıflandırılmaktadır.
- Sosyal kimlik teorisi için, çoklu kimlikler benliğin ait olduğu farklı sosyal kategorilerdir. Dolayısıyla benlik kavramı, bir kişinin tüm kimliklerinin kümesini ifade etmektedir.
- Sosyal kimlik teorisi için, dikkat, belirli bir seviyede bir kimliğin durumsal aktivasyonu ile ilgilidir. Belirli bir kimlik, algılayıcının özellikleri ile durumu arasındaki etkileşimin bir fonksiyonu olarak aktive olur / belirginleşir. Birey kendini bir grup insan gibi algılar ve o durumdaki başka bir grup insandan kendini farklı olarak görür. Bu, sınıf içi benzerliklerin ve sınıflar arası farklılıkların algılanmasıdır.
- Sosyal kimlik teorisindeki merkezi süreç, kişisizleştirme ya da benliği, eşsiz bir birey olarak görme değil, iç-grup prototipinin bir somutlaşmış hali

olarak görmektir. Duyarsızlaşma, kendini, prototipte yer alan sosyal kategori açısından görme sürecidir. Bir sosyal kimliğin etkinleştirilmesi, duyarsızlaşma ile sonuçlanmak için yeterlidir. Duyarsızlaşma, sosyal stereotipleme, grup tutarlılığı, etnosentrizm, işbirliği ve fedakârlık, duygusal bulaşma ve kolektif eylem gibi grup fenomenlerinin altında yatan temel süreçtir. Böylece bir kimlik aktive edildiğinde, duyarsızlaşma süreci meydana gelmektedir. Duyarsızlaşma meydana geldiğinde ise, kişi prototiple tutarlı şekilde davranmaktadır.

Sosyal Kimlik Teorisinin yukarıdaki özelliklerinden yola çıkılarak bir göçmen değerlendirilmesi yapılacak olursa, göç edilen yerin yaşam koşullarına ayak uydurması açısından sosyal kimlik teorisi çerçevesinde sosyal sınıflandırma, sosyal karşılaştırma, grup içi kayırmacılığı gibi kavramların önemli bir yer tuttuğu söylenilebilir. Bu bağlamda Sosyal Kimlik Teorisi etnik ve/ya göçmen kökenli kimlik tanımlamalarının incelenmesinde ve göçmenlerin nasıl kategorize edildiğine dair süreç tespitlerinde kullanılabilir. Bir bireyin, göçmen olarak kendisini yabancı hissettiği bir toplumun diğer üyeleri ile kendisini ayırıştırması ve aidiyetlik hissi kurduğu kendi göçmen grubu ile özdeşlik kurması ve bunun sonucunda da bir sosyal sınıfın üyesi olması son derece doğal bir süreç halini alabilmektedir. Bu durumda, bireyin göçmen grubuna yönelik hissettiği aidiyet ile sosyal kimliğini inşa etmesi arasında bir paralellik bulunmaktadır (Türker ve Yıldız, 2015).

Son zamanlarda Türkiye başta olmak üzere diğer ülkelere kitleler halinde göç eden Suriyelilerin Türkiye'deki yaşam koşullarına ayak uydurma sürecini sosyal kimlik teorisi çerçevesinde ele alırken teori için önemli bir kavram olan sosyal sınıflandırmanın önemli bir rolü olduğu söylenilebilir. İnsanlar kendilerini de, diğerlerini olduğu gibi birçok boyutta sınıflandırabilirler. Örneğin en genel boyut olan "insanlık boyutu" (bireyin insan oluşuna yönelik kimliği) veya iç-grup/dış-grup boyutu (bireyin sosyal kimliği) ya da en özgül boyut olan, bireyi diğer grup üyelerinden ayıran benliği (bireyin kişisel kimliği) gibi (Demirtaş, 2003:131). Bu sınıflandırmalar göçmen grupları arasında da mevcuttur. Suriyeliler özellikle Türkiye'ye ilk geldiklerinde yabancı olduğu bir mekânda yaşamak zorunda olma ve hiç tanımadığı, hatta dilini, kültürünü bilmediği insanlarla sürekli karşı karşıya gelme sürecini daha az sorunla atlatabilme yöntemi olarak kendilerini sınıflandırmışlardır. Savaşın yarattığı psikolojik travmanın da etkisiyle oluşan güvensizlik hissi ya da iletişime geçme çekingenliği onları yalnızca kendileriyle ya da kendilerine benzeyen gruplarla bir arada yaşamaya zorlamıştır. Ancak kendini sınıflandırma bir süre sonra kendini-kalıpyargılamaya yol açarak

sonrasında diğerlerini de, özellikle de diğer grupların üyelerini, belirli özelliklerini dikkate alarak, aşırı genelleme yoluyla kalıpyargılara yol açmaktadır (Demirtaş, 2003:131). Bu yüzden Suriyeliler daha çok etnik yakınlık hissettikleri ve dilini, kültürünü daha iyi bildiği ya da aynı inanç duygusuna sahip olduğu grubu sınıflandırarak kendinde o sınıfa dair aidiyet oluşturmuştur. Bu noktada herhangi bir gruba üye olmanın anlamı öncelikle kişinin kim olduğunu belirlemeye dair etki oluşturmaktadır. Örneğin kişinin sosyal kimliği Arap olmak ise Arap olan grupla özdeşleşmekte, ilişki kurmakta ve ilişkisini sürdürmektedir. Önce Arap olanlara karşı olumlu kalıp yargılar oluşturmakta daha sonra ise Arap olmayanlara karşı olumsuz kalıp yargılar geliştirmekte ve bu çerçeveye oluşturdıkları sınıfların sınırlarını oluşturmaktadırlar.

Sosyal kimlik teorisinin diğer önemli bir kavramı ise sosyal karşılaştırmadır. Bu kavrama göre bir kişinin edindiği bütün bilgiler karşılaştırma sonucu ortaya çıkmıştır. Yani bir bireyin, görüşlerinin doğruluğuna olan inancı ve ısrarı toplumsal görüş birliğinin ürünüdür (Hogg ve Abrams'den aktaran; Demirtaş, 2003:138). Örneğin bir birey herhangi bir davranış sergilediğinde öncelikle davranışın yapılacağı sosyal ortama uyup uymadığı denetlenir. Yani sosyal bir karşılaştırma yapılır. Bu yolla, birey kendini tanımakta, tanımlamakta, inançlarının geçerliliğine ve uygulanabilirliğine olan güvenini bu şekilde test etmektedir (Turner ve Brown, 1978'dan aktaran; Demirtaş, 2003:138-139). Kısacası insanlar kendi iç dünyaları ile dış dünya arasındaki köprüyü bu şekilde oluşturmakta ve aradaki bağı bu şekilde anlamlandırmaktadır. Bu şekilde herhangi bir sosyal gruba mensup bireyler, sosyal karşılaştırmayı yalnızca kendi grubu içinde yaptığı için kendi grubu dışındaki doğruları ya bilmezler ya da kabul etmemeyi seçerler. Böylece kendi gruplarının görüşlerini benimsemeyen, dünyayı gruptaki diğer üyeler gibi gören ve ortak algının da "en doğru" olduğuna inanma eğiliminde olan sosyal gruplar meydana gelmektedir (Demirtaş, 2003:138-139). Bu bağlamda Suriyelilerin bir sosyal kimliği kullanarak oluşturduğu sosyal sınıf aslında bir karşılaştırma sonucu meydana gelmektedir. Örneğin Suriyeliler genellikle sosyoekonomik durumu daha düşük olan insanların kaldığı mahalleleri tercih etmektedirler. Bunun sebebi ise sosyal bir karşılaştırma sonucunda sosyoekonomik olarak kendilerini daha düşük bir sınıfa ait hissetmelerinden kaynaklanmaktadır. Ancak bir süre sonra bunu fark eden alt gelir durumundaki yerli vatandaşlar ve Suriyeliler arasında bir rekabet oluşabilmektedir. Çözülemeyen rekabet ortamı olumsuz tutumlara ve önyargılara dönüşebilmektedir. Bu durumda işverenin ucuz işgücüyle ve sigortasız olarak çalıştırdığı Suriyeli işçiler ile alt gelir düzeyindeki vatandaşlar arasında olası bir çatışma kaçınılmaz olur. Ayrıca bu gruplar genel olarak toplumdaki düşük statülerinden muzdarip olduklarından dolayı,

kendi grup üyelerinin iç ve pozitif sosyal kimliğinden aldığı güç ile daha yüksek statü gruplarıyla karşılaştırıldığında "dışarıdan" gelen olumsuz değerlendirmelerle de karşılaşabilmektedirler (Tajfel, 1982: 11-12). Nitekim bir süre sonra bu durum her iki tarafında kendi üyesi oldukları grubu kayırmalarıyla sonuçlanmaktadır. Sosyal Kimlik Teorisi bunu iç grup kayırmacılığı olarak tanımlamaktadır. Yani kişinin olumlu bir sosyal kimlik edinip, benlik-saygılarını yükseltmek isteme yönündeki güdüsü, bireylerin, bu karşılaştırmayı gerçekleştirirken, kendi gruplarını diğer gruplardan daha üstün algılayarak, diğer grupları küçümsemelerine yol açmaktadır (Demirtaş, 2003:135). Bu sebeple Suriyeliler, kendi etnik yapısından olan kişilere karşı olumlu ayırt edicilik yükleyerek zamanlarının büyük kısmını kendi gruplarıyla geçirmeyi tercih etmektedirler.

Sosyal Kimlik Teorisyenleri etnosentrizm/etno-merkezcilik kavramına da odaklanmışlardır. Bu kavramı Sumner, ilk kez "iç grup" ve "dış grup" kavramlarıyla birlikte kullanan kişi olmuştur. Sumner etnosentrizmi, sosyal yaşamın bir takım özelliklerini içermesi anlamında bir "sendrom" olarak tanımlamış, grup oluşumunda ve gruplar arası rekabette bir rol oynadığını ve aynı zamanda evrensel olduğunu ifade etmiştir (Sumner, 1906'dan aktaran; Tajfel, 1982: 7-8). Etnik merkezcilik dışarıdakiler hakkında beslenen kuşkuyla beraber, başkalarını kişinin kendi kültürüne dayanarak değerlendirmesidir. Aslında bütün kültürler bir dereceye kadar etnik merkezcidir; etnik merkezciliğin kalıp yargılarla düşünme eğilimiyle birleştiğini görmek de kolaydır. Dışarıdakilerin, yabancıların, barbarlar ya da ahlaki ve zihinsel bakımdan aşağı oldukları düşünülmektedir (Giddens, 2012: 543).

Etnik merkezcilik ve grup kapanması ya da etnik grup kapanması sıkla birlikte ortaya çıkmaktadır. "Kapanma" grupların kendilerini ötekilerden ayıran sınırları korumayı işaret etmektedir. Bu sınırlar, bir etnik grubu başkalarından ayıran farklılıkları keskinleştiren dışlama araçlarıyla oluşturmaktadır. Bu tür araçlar arasında gruplararası evliliği sınırlandırmak ya da yasaklamak, toplumsal temas ya da ticaret gibi ekonomik ilişkilere sınır getirmek ve etnik gettolarda olduğu gibi grupların fiziksel olarak birbirinden ayrılması bulunmaktadır.

Etnik gruplar arasındaki en yoğun çatışmalardan bir bölümü, bunlar arasındaki kapanma sınırları çerçevesinde kümelenir; bunun tam da nedeni bu sınırların servet, güç ya da toplumsal konum eşitsizliklerini göstermesidir. Etnik grup kapanması kavramı insan topluluklarını birbirinden ayıran hem görünen hem de örtük nitelikteki farklılıkları anlamamıza –yalnızca insanların neden vurulduklarını, linç edildiklerini dövüldüklerini

ya da taciz edildiklerini ya da yaşayacak iyi bir yer edinemediklerini anlamamıza- da yardımcı olmaktadır. Zenginlik, güç ve toplumsal statü kıt kaynaklardır. - kimi gruplar bunlara ötekilerden daha çok sahiptirler. Ayrıcalıklı bu gruplar, kendi üstün konumlarını sürdürebilmek için kimi zaman ötekilere karşı şiddete başvurabilir. Benzer bir biçimde fazla ayrıcalık sahibi olmayan gruplar da kendi durumlarını iyileştirmek için şiddete başvurabilmektedirler (Giddens, 2012: 543).

3.1.2.2. Berry'nin Uyum Teorisi (Kültürlenme)

John Berry' nin uyum teorisi kültür odaklı belirli soru pratiklerine odaklanmıştır. Örneğin kültürel bağlamda gelişen bireyler, yeni bir kültürel bağlamda yaşamaya çalıştıklarında neler yaşamaktadırlar ya da neler yaşayabilmektedirler? Eğer kültür çok güçlü bir davranış şekillendiricisiyse bireyler bir önceki ortamda olduğu gibi yeni ortamda da hareket etmeye devam etmekte mi yoksa davranışsal repertuarlarını yeni ortamda daha uygun olacak şekilde değiştiriyorlar mı? Yoksa yeni toplumda insanların yaşamlarında nasıl ilerledikleri konusunda karmaşık bir süreklilik ve değişikliklik modeli var mıdır? Kültürlerarası psikolojisiyle ilgili yapılan çalışmaların verdiği cevaplar, bu üç alternatifin sonuncusunu açıkça desteklemektedir (Berry, 1997: 6). Yani herhangi bir bireyin önceden yaşamış olduğu ortamdan başka bir ortamda var olma biçimi, başka herhangi bir bireyin önceden yaşamış olduğu ortamdan başka bir ortamda var olma biçiminden çok daha farklı olabilmektedir. Bu farklı durum çok karmaşık ve değişken bir yapıda da olabilmektedir. Yani kısacası Berry, göç etmiş bir birey için üç seçenek sunmaktadır. Birincisi kendi kültürünü olduğu gibi yaşayabilme, ikincisi göç edilen yerin kültürünü olduğu gibi uygulayabilme, üçüncüsü ise belirsizlik. Çünkü insan davranışları için kesin bir yargıda bulunmak zordur. Bu yüzden net bir model sunmak mümkün olamamaktadır.

Berry'nin kültürlenme konusundaki ilk çalışmaları, marjinallerin doğası ve Avustralya yerlileri ile asimilasyon ve entegrasyon ayrımı üzerinde yoğunlaşmıştır. (Berry, 1970; Sommerlad ve Berry, 1970'den aktaran; Kus ve Ward, 2012). 1974'e gelindiğinde ve Kanada'daki deneyimlerine dayanarak, kültürel kimliğin ve pozitif gruplar arası ilişkilerin muhafaza edilmesi hakkında sorular formüle edilmeye ve entegrasyon, asimilasyon, ret / ayrımcılık ve marjinallik / mahrumiyet içeren çok sayıda toplumda ilişki örüntülerini belirlenmeye başlanmıştır (Berry, 1974; Berry, Kalin ve Taylor, 1977'den aktaran; Kus ve Ward, 2012: 472-473). Gerçekte Berry'nin odak noktası, kültürel bağlamda gelişen bireylerin göçten kaynaklanan yeni bağlamlara nasıl uyum sağlamayı başardıkları konusu olmuştur. Bu noktada kültürlenme kavramı ile

grup karşılaşmalarından kaynaklanan kültürel değişikliklere atıfta bulunurken, psikolojik kültürlenme ve adaptasyon kavramları ile de kültürlenme yaşayan bireylerin sonucu olarak ortaya çıkan psikolojik değişikliklere ve nihai sonuçlara atıfta bulunmuştur. Bu çerçevede uyumun birbiriyle ilişkili üç yönünü tanımlamıştır; psikolojik, sosyokültürel ve ekonomik (Berry, 1997: 6-7).

Kültürlenmenin klasik tanımı Redfield, Linton ve Herskovits tarafından sunulmaktadır. Kültürlenme, farklı kültürlere sahip birey gruplarının, biri ya da her ikisinin orijinal kültür modeli ile temas etmelerinin ardından meydana gelen değişikliklerin yaşanmasıdır (Redfield, Linton ve Herskovits, 1936'den aktaran; Berry, 1997: 6-7). Kültürlenme prensipte nötr bir terim olmasına rağmen (yani, her iki grupta da değişiklik olabilir), pratikte kültürlenme, gruplardan birinde diğerinden daha fazla değişiklik yaratma eğilimi söz konusu olmaktadır (Berry, 1990'dan aktaran; Berry, 1997: 6-7).

Graves, kolektif veya grup düzeyinde bir fenomen olarak kültürlenme ile psikolojik kültürlenme arasında bir ayrım yapmıştır (Graves, 1967'den aktaran; Berry, 1997: 6-7). İlkinde, kültürlenme grubun kültüründe bir değişikliktir; ikincisinde, kültürlenme bireyin psikolojisindeki bir değişikliktir. Seviyeler arasındaki bu ayrım iki nedenden dolayı önemlidir: birincisi, bu iki değişken kümesi arasındaki sistematik ilişkileri incelemek için; ikincisi, tüm bireyler, gruplarının yaşadığı genel kültürlenmeye aynı ölçüde katılmadıkları için. Gruptaki genel değişiklikler derin olsa da, bireylerin bu topluluk değişikliklerine katılma derecelerinde büyük farklılıklar gösterdiği bilinmektedir (Berry, 1970; Furnham ve Bochner, 1986'den aktaran; Berry, 1997: 6-7).

Tüm çoğul toplumlarda, kültürel gruplar ve onların bireysel üyeleri, hem baskın olan hem de baskın olmayan durumlarda, nasıl kültürleneceği konusunu ele almaları gerekmektedir. Nasıl kültürleneceğine ilişkin stratejiler genellikle grupların ve bireylerin gün içinde birbirleriyle karşılaşmaları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda kültürlenme, kültürel bakım ve iletişim-katılım konularını eş zamanlı olarak ele almaktadır. Berry'nin kültürleşme modelinde, göçmenlerin adaptasyonu için iki temel boyutu önemli olarak kabul edilen merkezi bir kavram vardır: kendi etnik kültürünün sürdürülmesi tercihi (kültürel bakım) ve katılım veya ev sahibi toplum (kültürel temas). Bu boyutları birleştirerek dört kültürleşme stratejisi ayırt edilebilir: entegrasyon (yüksek bakım ve yüksek temas), asimilasyon (düşük bakım ve yüksek temas), ayırma (yüksek bakım ve düşük temas) ve marjinalleştirme (düşük bakım ve düşük temas) (Berry ve diğerleri, 2006a, 2006b; Giang ve Wittig, 2006; Güngör, 2007;

Motti-Stefanidi, Pavlopoulos, Obradović ve Masten, 2008; Neto, 2002; Nguyen ve Benet-Martínez, 2013'den aktaran; Inguglia ve Musso, 2015: 81). Bu kavramlar daha derinlemesine incelenecek olursa; kültürel bakımdan kastedilen, kültürel kimlik ve özelliklerin ne ölçüde önemli olduğu ve bunların bakımı için nasıl bir çaba gösterildiğidir. İletişim-katılım-kültürel temas ise bireylerin diğer kültürel gruplara ne ölçüde dâhil olmaları veya ne derecede kendi aralarında kalmaları gerektiğiyle ilgilenmektedir. Bu iki temel konu eşzamanlı olarak ele alındığında, dört kültürleşme stratejisi oluşturan kavramsal bir çerçeve üretilmektedir. Bu stratejiler, hangi grubun (baskın olan veya baskın olmayan) dikkate alındığına bağlı olarak farklı isimler taşımaktadır. Baskın olmayan gruplar açısından, bireylerin kültürel kimliklerini korumak istemedikleri ve diğer kültürlerle günlük etkileşim kurmak istemedikleri durum asimilasyon stratejisi olarak tanımlanmaktadır. Buna karşılık, bireylerin orijinal kültürlerine bağlı kalmaya değer verdiği ve aynı zamanda başkalarıyla etkileşimden kaçınmak istediği durum ayırma stratejisi olarak tanımlanmaktadır. Her ikisinin de orijinal kültürünü korumaya ilgi duyduğu ve diğer gruplarla günlük etkileşimden kaçınmadığı durum ise entegrasyon stratejisi olarak tanımlanmaktadır. Son olarak, kültürel bakım olasılığının çok az olduğu ve ilişkiye az ilgi duyulduğu (genellikle zorla kültürel kaybın yaşandığı, dışlama ve ayrımcılığın söz konusu olduğu koşullarda) durum marjinalleşme olarak tanımlanmaktadır (Berry, 1997: 9-10). Berry'nin belirttiği gibi, tüm bu stratejiler göçmenler tarafından farklı zamanlarda ve farklı bağlamlarda uyum sağladıkça kullanılabilir. Bu stratejileri kullanan Imamura ve Zhang'ın (2014) Amerikan ev sahibi vatandaşlarının Çinli uluslararası öğrencilerle olan iletişim çalışması, Amerikalı katılımcıların Çinli vatandaşlarla iletişim kurmaya daha istekli olduklarını ve Çinli öğrencilerin asimile edildiğini veya entegre olduğunu algıladıklarında daha az iletişim kaygısı yaşadıklarını belirledi (Anderson 2017: 16-18). Bu ve ilgili araştırmalar, göçmen-ev sahibi ilişkilerinin anlaşılmasının önemini göstermektedir. Ayrıca asimilasyon ve entegrasyonun önemini vurgulayarak dört kültürlendirme stratejisinin pratikteki işlevini açıkça belirtmektedir.

Berry'nin iki boyutlu sınıflandırması ve dört strateji seçeneğinin çerçevesinin temel amacı, azınlık grubu üyelerinin uyumsal stres, zihinsel ve fiziksel sağlık ve diğer refah göstergeleri açısından adaptasyon sonuçlarını tahmin etmektir. Bununla birlikte, genel hipotez, her şeyin eşit olduğu, entegrasyon ile en iyi sonuçların elde edilmesi gerektiği, en kötü sonuçların marjinalleşme ile ara avantajlılıkların ayrılması ve asimilasyon ile sonuçlanmasıyla ilişkili olacağı olmuştur.

Baskın olmayan grupların ve onların bireysel üyelerinin, nasıl kültürlenmek istediklerini seçme özgürlüğüne sahip oldukları varsayımı olsa da elbette bu her zaman böyle olmamaktadır. Baskın grup belirli kültür biçimlerini uyguladığında veya baskın olmayan grupların/bireylerin seçimlerini kısıtladığında, başka terimlerin kullanılması da gerekmektedir. En açık şekilde, insanlar bazen ayırma seçeneğini tercih edebilmektedir. Bunun sonucunda baskın toplum tarafından talep edildiğinde bu durum ayrımcılık olarak adlandırılmaktadır. Benzer şekil, insanlar asimile olmayı seçtiğinde de söz konusu olmaktadır. Asimilasyon durumu, sonrasında erime potası olarak adlandırılmaktadır. Marjinalleştirme durumunda, insanlar nadiren böyle bir seçenek seçmektedir. Daha ziyade zorla dışlama ile birlikte zorla asimilasyon girişimleri sonucunda genellikle marjinalleşirler; dolayısıyla tek bir marjinalleşme kavramının ötesinde başka bir terim gerekli görünmemektedir. Entegrasyon ancak baskın toplumun kültürel çeşitliliğe yönelişinde açık ve kapsayıcı olduğu zaman baskın olmayan gruplar tarafından "özgürce" seçilebilmektedir. Bu strateji, baskın olmayan grupların daha büyük toplumun temel değerlerini benimsemelerini gerektirirken, aynı zamanda baskın grubun, ulusal kurumların (örneğin, eğitim, sağlık vs. gibi) şu anda çoğul toplumda birlikte yaşayan tüm grupların ihtiyaçlarını daha iyi karşılayacak şekilde uyarlanmaya hazır olmaları gerekmektedir. Entegrasyonda bir dereceye kadar kültürel bütünlük korunurken, aynı zamanda daha büyük sosyal ağın ayrılmaz bir parçası olarak yer almaya çalışılmaktadır (Berry, 1997: 9-10). Özetle bireyler hem kültürel mirası hem de diğer gruplarla ilişkilerini sürdürmek istediklerinde entegrasyon ortaya çıkmakta, hiçbiri istenmediğinde, marjinalleşme meydana gelmektedir. Ayrılık sadece kültürel bakımın bir değerini yansıtırken asimilasyon sadece gruplar arası ilişkiler isteniyorsa gerçekleşmektedir.

Berry göre entegrasyon stratejisi sadece belli psikolojik ön koşulların oluşturulduğu çok kültürlü toplumlarda uygulanabilmektedir. Bu ön koşullar şunlardır: kültürel çeşitlilik toplumu için değerın yaygın kabulü (yani olumlu bir "çok kültürlü ideolojinin" varlığı); nispeten düşük önyargı seviyeleri (yani minimal etnosentrizm, ırkçılık ve ayrımcılık); kültürel gruplar arasında olumlu karşılıklı tutumlar (yani, gruplar arası nefret yok); ve tüm grupların daha geniş topluma bağlı olma ya da onunla özdeşleşme duygusu (Berry, 1997: 10-12).

Berry, entegrasyonun ancak bir kişinin ait olduğu etno-kültür grubunun diğer üyeleri, grubun kültürel mirasını korumak için paylaştığında uygulanabileceğini savunmaktadır. Bu anlamda Berry'e göre, entegrasyon stratejisi kolektiftir, oysa asimilasyon daha bireycidir (Berry, 1997: 6-7). Asimilasyon; iki veya daha çok kişi

veya grubun bir diğerrinin davranış örüntüsünü kabul edip uygulamaya koymasıyla gerçekleştirilen sosyal bir süreçtir. Asimilasyonda da iki veya daha çok taraf vardır ve tarafların birini etkilediği sosyal bir durum vardır. Bir toplumun “sosyo-kültürel” yapı olarak bir bütün oluşturduğu ifade edildiğinde, aynı zamanda onun farklı amaç değerlerinden oluşan sosyal grupların bir bütünü olduğu ve bu bağlamda toplum için uyumun önemli olduğu da vurgulanmış olmaktadır. Uyuşma süreci ile, her sosyal grubun kendine özgü değerleri, kültürü ve diğer gruplar arasındaki spesifik karakterlerini muhafaza imkanı doğar. Böylece uyum süreci asimilasyon sürecini kolaylaştırmaktadır (Aslantürk ve Amman, 2014: 367-368).

Başlangıçta sosyal bilimlerde yapılan tartışmaların çoğu asimilasyon etrafında dönmekteydi. İlk akademisyenler asimilasyonu etnosentrik ve hiyerarşik anlamda kullanmaktaydılar. Asimilasyonun asıl çağrışımı, göçmenlerin etnik kültürünün ve dilinin birkaç kuşak boyunca ortadan kalkacağı, ana akımda tek yönlü bir kültürleşme sürecinin gelişeceği anlamına gelmekteydi. Gordon kültürel, yapısal, evlilik, özdeşleşme, tutum-karşılama ve davranış-karşılamadan sivil asimilasyona kadar yedi asimilasyon aşamasını tanımlamıştır. Bu bugün asimilasyon terimi, düz çizgi modelinde olduğu gibi kullanılmamakla birlikte karmaşık, çoklu bir düzey verme ve alma süreci olarak görülmektedir (Gordon, 1964’den aktaran; Özgen, 2019: 13).

Klasik asimilasyon teorisi 1960'larda ve 1970'lerde en popüler akım olmasına rağmen, bilim adamları teorisinin doğrusal doğasını sorgulamaya başlamıştır. Örneğin Portes ve Borocz, göçmenlerin dili, dini ve ırkı gibi farklı faktörleri göz önüne alındığında, böyle bir doğrusal yolun tüm göçmenler için gerçekçi olmadığını savunmaktaydılar. Özellikle çeşitli sosyal bağamlardan gelen çeşitli göçmen nüfusu göz önüne alındığında, net bir sonuç fikri tüm gruplar için geçerli değildi. Fakat bu teori genellikle çok sınırlı olarak eleştirilmiştir. Çünkü etnik azınlık olan göçmenlerin bir nesil önceki Avrupalı göçmenlerle aynı modeli takip etmeleri gerekmemektedir (Portes ve Borocz, 1989’den aktaran; Enekwe, 2016: 18).

Birçok çalışma dört kültürleşme stratejilerinden hangisinin ne derece etkili olduğunu araştırmıştır. Özellikle entegrasyonun hangi durumlarda başarılı olabileceğini ifade eden Kim'in teorisine göre, entegrasyon sürecinin başarılı olması için, bireylerin belirli özellikleri (kişisel, sosyal ve kültürel kimlik duygusu, kültürlerin çeşitliliğinin empati ve takdir edilmesi, kültürel bölünmeler arasında etkili bir şekilde iletişim kurma yeteneği ve büyük ulusal ve uluslararası konulara duyarlılık gösterme gibi) göstermeleri gerekmektedir (Kim, 2001’den aktaran; Anderson, 2017: 24- 25). Anderson tüm bu

özelliklerin etkileşim yoluyla daha da geliştirilebileceğini ve kültürlerarası yetkinliğin bu şekilde artırılabilirliğini söylemektedir (Anderson, 2017: 24- 25).

Kültürlenme Teorisi çerçevesinde Suriyelilerin Türkiye’deki uyumu meselesini Berry’nin uyum stratejileri bağlamında ele almak uygun olacaktır. Öncelikle Suriyelilerin Türkiye’ ye gelişi zorunlu bir göç olmuştur. Güvensizlik, tehlike, savunmasızlık ve ciddi kayıplar onlar için deyimden öte ağır travma kaynağı olmuştur. Bu nedenle göç ettikleri bu yeni ülkede sosyal bir yaşam inşa etmeleri görüldüğünden çok daha zor olmuştur. Suriyeliler Türkiye’ye misafir statüsüyle alınmıştır. Bu onların Türkiye’ ye aidiyet hissetmelerini ve Türkiye halkıyla bir bağ kurmalarını zorlaştırmıştır. Bu durum onların geçicilik ve kalıcılık arasında sıkışmalarına yol açmıştır. Neticede ise Suriyeliler Türkiye halkının kültür ve yaşam biçimini öğrenme ya da uyum sağlama girişiminde yeteri çabayı gösterememişlerdir. Fakat zamanla başlangıçtaki duruma oranla söz konusu durum değişim göstermiştir. Gerek Türkiye’deki politik gelişmeler gerekse de Suriyelilerin Türk dilini öğrenme ve iletişim kurma çabaları Türkiye halkıyla olan bağını kuvvetlendirmiştir. İletişim kurma becerisi artıkça ve tabi devlet politikalarının desteğiyle Suriyelilerin zamanla iş kurma ve zaruri ihtiyaçları karşılayabilme sorunu büyük oranda çözüme kavuşmuştur.

Berry’nin Kültürlenme Teorisinin dört stratejisinden biri olan “ayrılma stratejisi” Tajfel’in Sosyal Kimlik Teorisinde yer alan “sosyal sınıflandırma” varsayımıyla bir benzerlik kurulması mümkündür. Bu yüzden Suriyelilerin kendilerini etnik olarak yakın hissettikleri ya da dilini, kültürünü iyi bildikleri ve yaşam biçimleri benzer olan insanlarla aynı sınıfa koymalarını Berry ayrılma stratejisi olarak tanımlamaktadır. Ayrılma stratejisinde kişi kendisine benzer olanla yakınlaşmakta, kendisinden farklı olanla ise ayrılma eğilimi göstermektedir. Tıpkı Suriyelilerin kendisiyle aynı etnik yapıya sahip insanlarla aynı mahallede oturup, aynı ortamlarda vakit geçirmesi gibi. Böyle durumlarda ayırma eğilimi gösteren kişiler kümeleme yöntemiyle başka Suriyelileri de kendi gruplarına çekebilme potansiyeline sahip olmaktadır.

Ayrılmanın istemli ve tek yönlü gerçekleştiği algısı olsa da gerçek tam olarak böyle değildir. Çünkü ayrılma işlemi hem azınlık grubun hem de çoğunluğun payı yer almaktadır. Örneğin savaş öncesinde Suriye’deyken saygın bir mesleğe sahip kişiler Türkiye’de daha düşük işlerde çalışmak zorunda kalabilmektedirler. Hem Suriyeli olmaları hem de düşük statülü işlerde çalışmaları toplumda bazı kesimler tarafından ön yargı oluşmasına sebep olmaktadır. Bu açıdan dil bilmemeleri bir yana savaş ortamından kaçmış bu insanların hem güvenlik kaygısı sebebiyle hem de toplumun

“dilenci, hırsız, fuhuş, şiddet” (Erdoğan, 2014: 34) yargısı nedeniyle Türkiye halkıyla konuşmaktan çekinmeleri ve kendilerini ayırmaları kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca iş yerlerinde sigortasız, düşük ücretle çalıştırılmaları ve dışlayıcı söylemlere maruz kalmaları Suriyelilerin toplumdan izole edilmiş bir yaşam biçimine yönelmelerine sebep olmuştur.

Kültürlenme teorisinin diğer bir stratejisi “ayırıştırma stratejisi” dir. Ayırıştırma stratejisinde çoğunluk olan grup azınlık olan grubu ayırmaktadır. Bu bağlamda Türkiye halkı tarafından Suriyeliler için başlangıçta bir ayırıştırma meselesi söz konusu olmaması bir yana dayanışma ve yardımlaşma için olağanüstü bir çaba ortaya koymuşlardır. Bu durum 2014’e kadar sürmüş ve çok hızla tükeniş sürecine girmiş olsa da başlangıçta Suriyelilerin Türkiye’de tutunmasında önemli bir etki yaratmıştır. Ayrıca Türk toplumu hala Suriyelilerin geri döneceğine inanmak istemektedir. Bu inanç kaybolmaya başladığından beri tepkiler artmıştır (Erdoğan, 2019: 15). Yapılan araştırmalar Türk toplumunun Suriyelilere yönelik çok ciddi bir sosyal mesafeye ve “yabancılaştırma” eğilimine sahip olduğu ortaya koymaktadır (Erdoğan, 2019: 17). Türkiye haklının Suriyelilere karşı ortaya koyduğu sosyal mesafe ve “yabancılaştırma” tavrı Berry’ nin ayırıştırma stratejisini doğrulamaktadır.

Erdoğan’ın yapmış olduğu çalışmada “Suriyeli sığınmacılar bulundukları yerlerde şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal ahlak ve huzuru bozmaktadır” önermesi ile genel kanaat ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu önermeyi Türk toplumunun %62,3’ünün desteklediği görülmüştür. Geriye kalan %23,1’lük oran ise bu önermeye katılmamıştır (Erdoğan, 2014: 34). Erdoğan’ın araştırmasının diğer bir önermesi ise şu şekildedir; Türk halkı “Suriyelilerin Türkiye’de kalmasının büyük sorunlara yol açacağı” yönünde güçlü bir kanaate sahiptirler. Katılımcıların %76’sı “katılıyorum” ya da “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu endişe bölge illerinde daha da yüksektir (%81,7) (Erdoğan, 2014: 37).

Ayrıca Türk halkının Suriyelilerin Türkiye’ye dağılmış vaziyette değil, sadece kamplarda barındırılması konusunda genel bir istek içinde olması da ayırıştırma stratejisini desteklemektedir. Katılımcılara yöneltilen “Sığınmacılar sadece kamplarda barındırılmalıdır” önermesine verilen destek %72,6 olarak gözlenmektedir. Bölge içinde bu konudaki talep daha da yükselmekte ve %80,2’ye çıkmaktadır. Benzer bir başka yaklaşım da “Sığınmacılar sınır boyunda Suriye topraklarında tampon bölge oluşturularak orada kurulacak kamplarda bakılmalıdır” önermesinde ortaya çıkmaktadır.

Bu önermeye destek verenlerin oranı %68,8 iken karşı olanların oranı sadece %18,1 olarak ifade edilmiştir (Erdoğan, 2014: 38).

Suriye'nin Türkiye ile dini ve etnik yapı açısından benzer olduğu algısını yapılan araştırmalar desteklememiştir. Türk toplumunun kültürel olarak farklı olduğumuz fikrine %70,8 gibi son derece yüksek bir oranda bir katılım olmuştur (Erdoğan, 2014: 39). Aynı araştırma çerçevesinde sorulan diğer önemli bir soru ise “Suriyeli biri ile komşuluk yapmak sizi rahatsız eder mi?” sorusudur. Burada toplumun yarısının “evet” (%49,8) yarısının da “hayır” (%50,2) dediği görülmektedir. Araştırmanın devamında rahatsız olacağını ifade edenlere bunun nedeni “Suriyeli biri ile komşuluk yapmak sizi neden rahatsız eder?” şeklinde sorulmuştur. Burada ortaya çıkan veriler dikkat çekicidir. Türk halkı %52,3 gibi yüksek bir oranla Suriyelilerin “şahıslarına ya da ailelerine zarar vereceklerinden endişe ettikleri için” komşuluk yapmak istemediklerini ifade etmektedirler. İlginç biçimde bu algı bölge dışında daha da yüksektir ve bir algı sorununu ortaya koymaktadır. Türk halkının ikinci önemli gerekçesi, %15,9 ile Suriyelileri kültürel olarak kendilerine yakın hissetmemesi olarak ifade edilmiştir. Burada da --çok yüksek bir düzeyde olmasa da- bölge halkının bölge dışındakilere göre Suriyelileri daha fazla kültürel ayrılık içinde görmeleri dikkat çekicidir (Erdoğan, 2014: 40).

Yapılan araştırmalar Türk toplumunun Suriyelilere karşı önyargı ve güvensizlik içinde olduğunu göstermektedir. Bu güvensizlik ortamı Suriyelilerin topluma entegre olmasını ve Türk toplumunun kültür ve yaşam biçimini içselleştirmesini engellemekte ya da bu durumu geciktirmektedir. Berry'nin son stratejisi olan entegrasyonun sağlanabilmesi için karşılıklı güven probleminin çözülmesi ve hem ayrılma hem de ayrıştırma sorununun giderilmesi gerekmektedir. Bunun için ise öncelikle Suriyelilerin statüsünün netleştirilmesi ve kalıcı ya da geçici olma ikileminden hem Suriyelileri hem de Türk toplumunun kurtarılması gerekmektedir. Devlet kurumları, gönüllü kuruluşlar, toplum ve Suriyeliler iş birliği içinde karşılıklı talepleri göz önünde bulundurarak entegrasyonu sağlayabilir. Özellikle barınma ve iş gibi temel ihtiyaçlar karşılanırsa, yeni bir hayata geçişin başarıldığı görülebilir. Ancak göç edenin kendi bakış açısından, bu önlemler ne yazık ki yetersiz olabilir. Bu yüzden ev sahibi toplumdan yabancılaşma duygusu devam edebilir. Çünkü göç edenler genellikle yeni yaşam kalitelerini eskileriyle karşılaştırmaktadırlar. Bu nedenle entegrasyon süreci kişiden kişiye değişim gösterebilmekte ve herkeste aynı sonuçlar alınmayabilmektedir.

3.1.2.3. Çokkültürlülük (Kültürel Çoğulculuk)

Bugün dünya ülkelerine bakıldığında birçok devletin homojen olmayan, çokkültürlü topluluklarla tanımlandığı görülmektedir. Örneğin bazı Ortadoğu ve orta Avrupa ülkeleri, Türkiye, Macaristan, yüzyıllardır süren sınırların değişmesi, yabancı güçler tarafından işgal edilme ve bölgesel göçe bağlı olarak etnik açıdan farklılık göstermektedir. Bazı toplumlar etnik farklılığın bol faydalarını değerlendirirken bazı toplumlar bu durumu bir tehdit unsuru olarak algılamaktadır. Çünkü etnik farklılık çoğu durumda etnik gerginlik ve çatışmalarla bir toplumun bölünmesine ya da toplumun şiddete maruz kalmasına neden olmaktadır. Giddens etnik farklılıkların faydalarından yararlanabilmenin yollarını ararken şu sorulara ulaşmıştır; etnik farklılıklar nasıl uzlaştırılabilir ve etnik çatışmaların patlak vermesi nasıl önlenbilir? Çok etnikli toplumlar içerisindeki etnik azınlık ve çoğunluk arasındaki ilişki nasıl olmalıdır? Bu bağlamda Giddens'e göre çoketnikli toplumların benimseyebileceği üç temel etnik bütünleşme modeli bulunmaktadır: Asimilasyon, erime potası ve çoğulculuk. Asimilasyon gelenekleriyle, dinleriyle ya da dilleriyle farklı olan topluluğun çoğunluğun değerlerine ve normlarına göre biçimlendirilmesi anlamına gelmektedir (Giddens, 2012: 544-545). Göçmenlerin varlığını gelecekleri için bir sorun olarak gören bazı gruplar asimilasyon önermektedir. Buna göre, göçmenlerin geldiği ülke ve bu ülkeden hangi amaçla taşındıkları, kültürel değerleri ve beklentileri çok önemli değildir. Her şeyi geride bırakarak yaşadıkları ülkenin değerlerini ve kültürünü özümseyerek göç ettikleri ülkeye entegre olmaları gerekmektedir. Bu noktada, çokkültürlülük asimilasyona alternatif bir politika olarak öne çıkmaktadır. Asimilasyon politikası her türlü çeşitlilik konusunda şüpheli olmakta ve vatandaşları ortak bir kültürü paylaşmaya zorlamaktadır. Uyumlu bir toplum idealdir ve bundan dolayı homojen bir ulusal kültür yaratma çabası, asimilasyonu baskın bir seçenek haline getirmektedir (Evkuran, 2014: 11-12). İkinci model olan eritme potası ise çoğulcu toplumlar için çoğu insan tarafından en arzulanan bütünleşme modeli olduğuna inanılmaktadır. Eritme potasında göçmen toplumların gelenekleri ve görenekleri zorla değiştirilmeye ya da bırakılmaya çalışılmaz. Bunun aksine gelenekler ya da görenekler yeni kültürel örüntüler oluşturacak şekilde birbirine karışmış hale gelmektedirler (Giddens, 2012: 545). Örneğin sarı ve mavinin karışımından oluşan yeşilin yeni bir renk olarak var olmaya başlaması gibi. Örnekten de anlaşılacağı gibi erime potasında renk cümbüşü yoktur. Farklı bir rengin ortaya çıkması durumu vardır. Ancak kültürel çoğulculukta yeni bir varoluş yoktur. Ayı ayrı ama eşit bir var olma biçimi vardır.

Çokkültürlülük kavramı, farklı dini, etnik ve kültürel arka planlardan oluşan bir toplumu tanımlamakta ve homojenliğe karşı çeşitliliği vurgulamaktadır. Çokkültürlülük, kültürel çeşitliliği geliştiren ve teşvik eden politik bir söylem üzerine kuruludur. Ayrıca, farklı olanın varlığını ve değerini kabul ederken, bunların tanınması için politikalar geliştirmektedir. Çokkültürlülük etno-kültürel farklılıkları içeren nesnel bir durumdur. Buna göre, çok kültürlü toplumlar kültürel olarak heterojen toplumlardır (Evkuran, 2014: 11-12).

Göçmenlere, belli temel değerlere uyum göstermeleri beklenmesine rağmen, farklılıklarını bırakmaları beklenmeksizin, tüm sosyal alanlarda eşit haklar verilmesi gerektiğini belirten bu modelin iki temel değişik şekli vardır. Bunlardan birincisi ABD ‘de uygulanan “bırakınız yapsınlar” (*laissez-faire*) yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda kültürel farklılıklar ve etnik cemaatlerin varlığı kabul edilmektedir. Ancak sosyal adaleti ya da etnik kültürlerin devamını sağlamak devletin görevi olarak kabul edilmemektedir. İkinci şekil ise Kanada, Avusturya, İsveç gibi ülkelerin yanı sıra diğer ülkelerin de uygun gördüğü yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre çokkültürlülük bir devlet politikası olarak kabul edilmektedir. Burada odak nokta çoğunluğu oluşturan grubun kültürel farklılığı kabul etmeye gönüllü olması ve de azınlıklara eşit hakları garanti eden devlet faaliyetinin gelişmiş olmasıdır (Castles ve Miller, 2008: 364).

Başlangıçta çokkültürlülük söylemleri 1960’lı yıllarda Amerika’da İnsan Hakları Hareketi ile birlikte ortaya çıkmış olsa da sonrasında Batı Avrupa ülkelerine de yayılmış ve göçmen grupların kültürel farklılıklarını korumada uygulanan politikaları da kapsar hale gelmiştir. Bu durumun sebebi Batı Avrupa’nın, II. Dünya savaşından sonra gelişen ekonomisine, işgücü sağlamak için yoğun bir şekilde göç almasıdır. Yıllarca süren bu duruma yabancıların yerli topluma tam asimilasyon amacını güden politikalar çare olamamış ve 1960’lı yıllarda bu politikalar iflas etmiş ve yabancılar sorununa yeni çözümler aranmaya başlanmıştır (Yalçın, 2002: 45-46).

Berry’e göre bütünleşme meselesi ulus devletler (uluslararası), gruplar (kültürel çeşitlilik gösteren ulus devletler dâhilindeki) ve bireyler (bu kolektif varlıkların üyesi olan) arasındaki ilişkiler bağlamında gerçekleşebilir. Kültürel olarak çoğulcu toplumlar, bir dizi farklı kültürel veya etnik grubun ortak bir siyasi ve sosyal çerçeve içinde birlikte yaşadığı toplumlardır. Ona göre tüm çağdaş toplumlar artık kültürel olarak çoğul; hiçbir toplum bir kültür, bir dil ve bir kimliğe sahip insanlardan oluşmaz. Ancak Berry, toplumlardaki bu tür kültürel çeşitliliğin nihayetinde ortadan kalkacağına dair uzun süredir var olan bir varsayımın olduğunu söylemektedir. Bunun nedeni, kültürler

arasındaki temasın, sadece kültürel hâkimiyet ve homojenleşmeye değil, yeni adetler ve değerler üreten ve direnişi teşvik eden yaratıcı ve reaktif bir sürecin gelişmiş olmasıdır (Berry, 2011: 2).

Çokkültürlülüğe dair somut bir örnek olan Kanada, farklılıklar arasında yaşanan/yaşanacak problemleri çözmede gelişmiş politikalar sunmuş ve aynı zamanda, çokkültürlülük politikalarının uygulamayı kabul eden dünyadaki ilk ülke olmuştur. Kanada Çokkültürlülük Yasası ile toplumundaki her kökenden insana ve farklı kökene ait toplumlar arasındaki ilişkilere tam ve eşitlikçi paylaşım sunarak, çokkültürlülük sayesinde, tüm farklılıkların potansiyelini kabul ettiğini, onların toplumlarıyla bütünleşmelerine ve sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi konularda aktif görev almalarını teşvik ettiğini iddia etmektedir (Özensel, 2012: 57).

Kanada'nın demografik yapısına bakıldığında “göçmen ülkesi” tanımına bütün anlamıyla uyan bir ülke olduğu görülmektedir. 1996 sayımına göre ülkenin nüfusu 28.528.125 olarak tespit edilirken; nüfusun 8.806.275'i kendisini köken itibarıyla “Kanadalı” olarak tanımlamakta; geriye kalan 19.721.850 kişi ise kökenini “Kanadalı”lıktan daha başka göstermektedir. Resmi istatistikler, belirli periyotlarla ülkedeki insanların toplumsal kökenlerine ilişkin bilgileri yayınlamaktadır. İlgili istatistikler incelendiğinde neredeyse dünyanın bütün ülkelerinden gelen insanların Kanada'da, Kanada vatandaşı olarak yaşadıkları anlaşılmaktadır (Vatandaş, 2001: 105). Kanada'nın bu denli çokkültürlü bir yapıya sahip olması ve bunun ile anılması Kanada devletinin 1971 yılında dört temel karar almasıyla alakalıdır. Bu dört temel kararın özellikleri şunlardır:

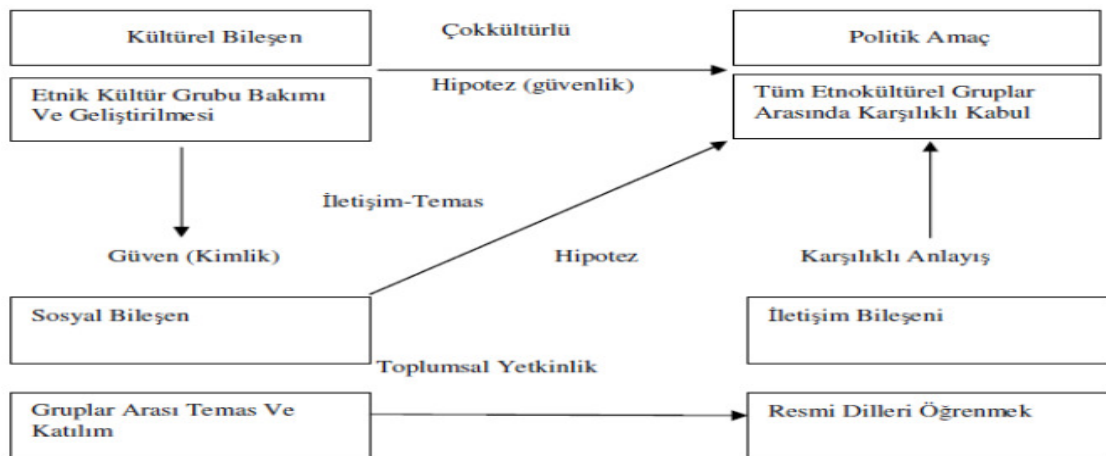
- Kendi kimliğini ve farklılığını devam ettirmek isteyen her gruba izin verip yardım etmek
- Kültürlerini geliştirme ve aynı zamanda Kanada toplumunun bir parçası olma konusunda her gruba yardım etmek
- Toplumu oluşturan bir arada tutarak yaratıcılığı göstermek
- Göçmenlere Kanada'daki dilleri öğretmede yardımcı olmak (Mahtani' den aktaran Özensel, 2012: 63).

Kanada' da ana dillerini öğrenmek isteyen her topluluğa hükümet eğitim desteği sunmaktadır. Özensel, 2012: 63). Ayrıca kendi kültürlerini tanıtmak isteyen her topluluğa da maddi destek sağlamaktadır. Kanada, her birey için “eşitlik”, “katılım” ve “takdir etme” temelinde bütünleştirici bir politika uygulamaktadır. Eşitlik her bireyin hak ve hukuk sahibi olması, katılım, her bireyin kendi kültürünü yaşaması ve yaşatması,

takdir etme ise bireylerin sahip oldukları kendi dil ve kültürlerini takdir ederek sürekliliğini sağlamasıdır (Wardhaugh'dan aktaran Özensel, 2012: 64).

Daha dikkatli incelendiğinde Kanada devletine çokkültürlülük kapısını aralayan anahtarlar sosyal vatandaşlık ve vatandaşlık bilinci terimleri olmuştur. Sosyal vatandaş olan bireyler, bu vatandaşlığın sağladığı imkânlar ile sosyal bilince sahip olmaktadır. Daha sonra bu durum farklı toplum kökenli bireylerin Kanadalı olmaktan gurur duymasına dönüşmektedir. Dolayısıyla çokkültürlülük için asıl önemi olan nokta, temel hak ve özgürlüklerle vatandaşa sağlanan imkânlardır. Bu imkânlar ve özgürlükler sağlandığı ölçüde daha hoşgörülü bir ortam oluşturulabilir (Özensel, 2012: 67).

Şekil 3.1'de Berry tarafından Kanada'da çokkültürlülük politikasının sosyal psikolojik analizi yapılmıştır. Berry'e göre çokkültürlülük politikasının açık ve temel amacı, tüm etnokültürel gruplar (sağ üst) arasında karşılıklı kabulü artırmaktır. Bu amaca üç program bileşeni aracılığıyla yaklaşılmalıdır. (Sol üstte), tüm etnokültürel gruplar arasında kültürel bakım ve kalkınma için destek ve teşvik sağlanarak sağlanacak politikanın kültürel bileşeni bulunmaktadır. Bu bileşen, kültürel mirasın ve kimliklerinin korunmasına ilişkin kültürleşme stratejileri ile paralellik göstermektedir. İkinci bileşen, iç içe temas için fırsatlar sağlayarak ve daha büyük topluma tam katılımın önündeki engelleri kaldırarak kültürel ifadelerin paylaşımını isteyen sosyal bileşendir (sol alt). Bu bileşen, diğer etnik kültür gruplarıyla temasa ilişkin stratejiler çerçevesindeki ikinci konuyla paralellik göstermektedir. Şekil 2'in sağ alt köşesindeki kültürlerarası iletişim bileşeni, Kanada'nın daha büyük toplumunun iki dilli gerçekliğini temsil eder ve diğer etnik kültür gruplarının her biri ile etkileşime girmesi için bir veya her iki resmi dilin (İngilizce, Fransızca) öğrenilmesini teşvik eder (Berry, 2006: 723-724).

Şekil 3.1: Kanada çokkültürlülük politikasının sosyal psikolojik analizi (Berry, 2006: 723).

Özetle çokkültürlülüğü amaçlayan politikanın üç temel bileşeni vardır. Bunlar; kültürel, sosyal ve iletişim bileşenleridir. Kültürel bileşen, her etnik grubun bakımının ve gelişiminin sağlanmasını; sosyal bileşen, gruplar arasında temas ve katılımın sağlanmasını; iletişim bileşeni ise kesintisiz iletişimin sağlanabilmesi için resmi olan iki dilin öğrenilmesinin sağlanması gerekli kılmaktadır.

Çokkültürlülük politikası kavramının eşzamanlı ve eşit derecede önemli iki vurgusu olduğuna dikkat etmek gerekir: miras kültürlerinin ve kimliklerinin korunması ve tüm etnik kültür gruplarının daha büyük toplumun yaşamına tam ve eşit katılımı. Birincisini ikincisi olmadan takip etmek, ayırım/ayrışmaya yol açarken, ikincisini birincisi olmadan vurgulamak asimilasyon/erime potasına yol açmaktadır. Birlikte ve birbirleriyle dengede olmak, entegrasyon/çokkültürlülük sağlamakta ve marjinalleştirme/dışlamadan kaçınmayı mümkün kılmaktadır (Berry, 2006: 724).

Şekil 2'de tasvir edilen ikinci bir bağlantı, belirli koşullar altında karşılıklı kabulü teşvik etmek için temas ve paylaşmanın dikkate alındığı iletişim hipotezidir. Örneğin, karşılıklı aşinalıkların genel derecelendirmeleri (bir bireyin belirli bir etnokültürel grubun üyeleri ile ne kadar temas ve etkileşim içinde olduğu), ölçüldüğünde o grubun üyelerine karşı olumlu tutumlarla pozitif korelasyon gösterildiği görülmüştür (Berry, 2006: 724).

Çok kültürlülük bağlamında Türkiye'deki Suriyelilerin durumu değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar konusunda ortaya koyduğu "açık kapı" ve "geçici koruma" politikası etnik köken farkı yapılmaksızın savaş mağduru olan tüm Suriye halkına yönelik olmuştur (Erdoğan ve Kaya, 2015: 318-319). Sonrasında ise çok kültürlü toplum yapısına sahip Türkiye devletinin göç politikalarında yaptığı düzenlemeler çok kültürlülüğe olan eğilimin arttığını göstermektedir. Örneğin Türkiye'nin Suriyelilerin çalışma hayatına katılmalarına yönelik geliştirdiği Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelikte, Suriyelilerin tüm hakları yasal olarak koruma altına alınmıştır. Yani Suriyeliler Türkiye halkından izole bir şekilde hayatlarını sürdürmek yerine Türkiye devletinin sunmuş olduğu haklar çerçevesinde çalışma hayatının içerisine dâhil olabilmektedirler.

Türkiye devleti Suriyelilerin eğitimden geri kalmamasına yönelik de politikalar üretmiştir. Öncelikle iletişimin sağlanabilmesi için birçok kurumda Türkçe dil eğitimi verilmeye başlanmıştır. Ancak bu eğitimde Suriyelilerin ana dilinin ya da kültürel yapısının değişimine yönelik baskının yapılmamış olması çok kültürlülük bağlamında büyük önem teşkil etmektedir. Eğitimdeki genel amaç, Suriyelilerin Türk toplumunun

geleneksel yapısı, örfi ve hukuki kuralları hakkında bilgi edinmeyi sağlamaktır. Bu sayede uyumun gerçekleşmesi daha sorunsuz bir hal almış olacaktır. Ayrıca Türk halkının güvenliği için de eğitim konusu önem teşkil etmektedir. Eğitimle birlikte Suriyelilerin suçtan uzak tutulması ve kontrol altında kalması sağlanacaktır.

3.2. Göç Kuramları Bağlamında Suriyelilerin Entegrasyon Süreci

İnsanların farkı nedenlerle hareket etmesi genel göç sürecini de etkimektedir. Bu bağlamda göçmenlerin alıcı nüfusa girme koşulları, ilgili tüm taraflar için geniş sonuçlar doğurabilmektedir. Göç ifadesi, göçün farklı nedenlerinin sosyolojik açıdan gözlemlenebilir farklı sonuçlar üreteceği gerçeğini ifade etmektedir. Örneğin, iş bulma amacıyla bir ülke içinde hareket eden göçmen birisi ile politik bir mülteci aynı göç deneyimine sahip olmayacaktır. Bir mültecinin acil barınak, yiyecek ve adli yardım gibi özel hizmetlere ihtiyacı vardır. Çünkü vatanından kaçmak zorunda kalan ve çoğu zaman aile üyelerini geride bırakan mültecilerin maruz kaldığı psikolojik travma yeni ortamlarına uyumlarını zorlaştırabilmektedir. Bu çerçevede göçmenlerin köle, mülteci veya iş arayan olabileceği veya başka bir hareket nedeni olabileceği düşünüldüğünde, hiçbir teorisinin göç süreci için kapsamlı bir açıklama sağlayamayacağı görülmektedir. Ancak insanların neden göç ettiğini açıklamak demografların hayati bir görevi olmaya devam etmektedir. Bu yüzden göç teorileri önemlidir, çünkü daha geniş politik ve ekonomik bağlamlarda nüfus hareketlerini anlamamıza yardımcı olabilmektedir <https://family.jrank.org/pages/1170/Migration-Theories-Migration.html>

3.2.1 Ravenstein'in Göç Kanunları

Ernest Ravenstein, en eski göç teorisyeni olarak kabul edilmektedir. İngiliz bir coğrafyacı olan Ravenstein, "Göç Yasalarını" geliştirmek için İngiltere ve Galler'deki nüfus sayımı verilerini kullanmıştır. Verilerin sonucunda göçün bir "it-çek" süreci tarafından yönetildiği kanısına varmış ve elverişsiz koşulların (baskıcı yasalar, ağır vergilendirme, vb.) insanları dışarı iteceğini, elverişli koşullar ise onları içeri çekeceğini savunmuştur. Ravenstein'in yasaları, göçün birincil nedeninin daha iyi ekonomik fırsatlar olduğunu belirtirken, mesafenin artmasıyla göç hacminin azaldığı da ifade edilmektedir. Bu bağlamda göç uzun bir hareket yerine aşamalar halinde gerçekleşen bir olguya dönüşmektedir. Ravenstein'a göre nüfus hareketleri iki taraflıdır ve göç farklılıkları (ör. cinsiyet, sosyal sınıf, yaş) bir kişinin hareketliliğini etkilemektedir (Ravenstein, 1889'dan aktaran; <https://family.jrank.org/pages/1170/Migration-Theories-Migration.html>).

Ravenstein'in *Göç Yasaları (The Laws Migration)* adlı makalesinde maddeleştirdiği 7 kanunu aşağıda kısaca özetlenmektedir (Ravenstein, 1985: 198-199).

1. Göçmenler çoğunlukla kısa mesafelerde hareket ederler; daha uzun mesafeler büyük sanayi ve ticaret merkezlerine yönelmektedir.
2. Göçlerin çoğu tarım alanlarından sanayi alanlarına doğrudur. Bunun sebebi hızla büyüyen bir kasabayı hemen çevreleyen ülkenin sakinleri, kırsal nüfusta bir boşluk bırakır ve boşalan yerleri daha uzak yerlerden gelenler doldurur. Böylece kırsal alandan kentsel alanlardan ülke çapına bir yayılma gerçekleşmiş olur.
3. Yayılma süreci emilimin tersidir ve benzer özellikler sergiler.
4. Her göç akımı telafi edici bir karşı akım üretir.
5. Uzun mesafeler süren göçmenler genellikle büyük ticaret veya sanayi merkezlerinden birini tercih ederler.
6. Kasabaların yerlileri ülkenin kırsal kesimlerindekilerden daha az göçmendir.
7. Dişiler erkeklerden daha fazla göç eder, en azından daha kısa mesafelerde; erkekler uluslararası göçte çoğunluktur.

Yukarıda görüldüğü üzere Ravenstein'a göre göçmenlerin çoğunluğu sadece kısa bir mesafe kat etmektedir. Bazı yazarlar kısa mesafeli göçün Ravenstein'ın iddia ettiği kadar önemli olup olmadığını sorgulamış olsalar da, çoğu 19. yüzyıl İngiltere'sinde bu durumun hâkim olduğunu kabul etmiştir. Günümüz şartları değerlendirildiğinde bu maddenin hala geçerliliğini sürdürdüğü görülmektedir (Grigg, 1977: 44-45). Ravenstein'ın kısa mesafeli göçü, gidilen yerde göç dalgaları yaratan bir etkiye sahiptir. Ona göre ortaya çıkan bu göç dalgaları daha fazla göçmeni içine alabilecek olan büyük sanayi ve ticaret merkezlerine doğru yönelme eğilimindedir. Büyük merkezlere doğru yönelen göçün boyutlarını belirleyen de, bu gelişen sanayi kentlerindeki yerli nüfusun yoğunluğudur. Kısacası, Ravenstein göç edilen merkezlerdeki iş imkânlarının çokluğunun o kentte yaşayan nüfusa oranının, göçün boyutunu belirlediğini savunmaktadır (Çağlayan, 2006: 69).

Yukarıdaki maddelerde Ravenstein, uzun mesafeli göçlerin çoğunun tarım alanlarından sanayi alanlarına doğru olduğunu ifade etmektedir. Ravenstein'a göre endüstriler ve ulaşım araçları geliştikçe göç de artmaktadır. Ravenstein'ın tüm verileri, göçün en fazla kazandığı bölgenin sanayi ve ticaret bölgeleri ve en az göç kazandığı bölgelerin ise kırsal bölgeler olduğunu göstermektedir.

Gelişen sanayi ve ulaşım araçlarıyla birlikte göçün hacmi artmakta ve böylece kente yakın yerlerin de göçmen çekme potansiyeli artmaktadır. Bu durumda kırsal alanda seyrelme görülmekte ve uzak bölgelerden gelen göçmenlerce bu seyrek yerler doldurulmaktadır. Bir su çemberi gibi yayılan göç akışının son basamağını ise uzak bölgelerden gelen göçmenlerin kendi yaşadıkları yerde yarattıkları seyrelme sonucunda, o bölgelere daha yakın yerlerden gelenlerle doldurulması oluşturmaktadır. Böylece göç tüm ülkeye yayılmış olacaktır (Çağlayan, 2006: 69).

Ravenstein göçün temel nedenlerinin ekonomik olduğunu savunmaktadır (Ravenstein, 1985). Ravenstein, iç göçlerin temel nedenleri arasında, kırsal alanlarda aşırı nüfusun önemine dikkat çekmiş olsa da, kentlerin daha fazla işin ve daha yüksek ücretlerin cazibesinin olduğundan şüphe duymamaktaydı (Cairncross, 1953'den aktaran; Grigg, 1977: 53-54). Daha sonraki çalışmalar, en azından on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, kırsal-kentsel göç hacmindeki dalgalanmaların tarımdaki refah ile çok az korelasyon gösterdiğini ve sanayideki ortalama ücretlerin tarımda ortalamanın üzerinde olduğunu göstermekteydi. 1851'den sonra tarımda istihdam edilenlerin sayısında sürekli bir düşüş olmuş ve yaygın kırsal nüfusta azalma yaşanmıştır. 1841'den önce göç hakkında çok az güvenilir bilgi olmasına ve nüfus artışı, göç ve kentleşme arasındaki ilişkilerin açıkça anlaşılamamasına rağmen kırsal kesimde artan yoksulluğun "itme" kentlerde daha yüksek ücretlerin uyguladığı "çekme" kadar önemli olduğu görülmüştür (Grigg, 1977: 53-54).

Samers, Ravenstein'in göç kanunlarını 'ekonomik açıdan belirleyici', 'metodolojik olarak bireyci' ve 'korkunç bir şekilde eski' olarak tanımlamaktadır. Çünkü Ravenstein'in göç kanunları evrensel yasaları değil, İngiliz ve zamanın diğer nüfus sayımlarından yaptığı hesaplamalara dayanarak ampirik genellemeler olduğuna dikkat çekmektedir (Samers, 2010'dan aktaran; King, 2012: 12).

Ravenstein'in göç teorisi Türkiye'deki Suriyeliler temel alınarak değerlendirilirse, birinci madde olan mesafe kanununa odaklanmak doğru olacaktır. Suriye'nin Türkiye'ye olan sınırı 911 kilometre olup, Türkiye'nin en uzun sınırı olma özelliğine sahiptir. Türkiye'nin Suriye'ye sınır yakınlığının iki toplum arasındaki ilişkilere de yansıdığı görülmektedir. Ancak Suriye'nin kendisine yakın mesafede olan başka komşu ülkeleri de vardır. Fakat gerek Türkiye'nin vicdani sorumluluk hissi gerekse misafirperver tavrı Suriye göçünün yönünü yoğun olarak Türkiye'ye çevirmiştir.

3.2.2. İtme-Çekme Kuramı

Everett Lee'nin "A Theory of Migration" adlı makalesinde açıkladığı itme-çekme kuramı göçün gerçekleşmesine ortam hazırlayan dört temel etmeni ortaya koymaktadır: 1. Menşe alanı ile ilişkili faktörler. 2. Hedef bölge ile ilişkili faktörler. 3. Araya giren engeller. 4. Kişisel faktörler. Bu bağlamda Everett' e göre insanları bir bölgede tutmaya veya insanları bir bölgeye çekmeye yönelik sayısız faktör varken aynı zamanda onları itmeye de yönelten başka faktörler vardır. Bu faktörlerden bazıları çoğu insanı aynı şekilde etkilerken, bazıları farklı insanları farklı şekillerde etkilemektedir. Örneğin iyi bir iklim çekici ve kötü bir iklim neredeyse herkese iticidir; ancak iyi bir okul sistemi, küçük çocuklu bir ebeveyn tarafından çekici iken yüksek emlak vergileri nedeniyle çocuk sahibi olmayan birileri için itici sayılabilmektedir (Lee, 1966: 50). Yani düşük verimliliğin, işsizliğin, yoksulluğun baş gösterdiği, ekonomik koşulların iyi olmadığı, ilerleme ve gelişme fırsatlarının eksik olduğu, geliri artırmak için fazla alternatifin olmadığı, doğal kaynakların yetersiz olduğu ve doğal afetlerin var olduğu bölgeler itici faktörler taşıyan bölgeler olarak nitelendirilmektedir. Bundan dolayı göçmenlerin hedef ülkelere gelmesi için daha iyi iş fırsatları, yüksek ücretler, yeterli imkânlar, daha samimi ve daha iyi çalışma koşulları, daha iyi çevre şartları, yeterli doğa kaynakları çekici faktörler olarak nitelendirilmektedir.

Everett Lee göç kuramında ayrıca göç hacmini de vurgulamaktadır. Belirli bir bölgedeki göç hacmi, bu bölgedeki alanların çeşitlilik derecesine göre değişir. Eğer göç, başlangıç ve varış noktasında olumlu ve olumsuz faktörlerin dikkate alınmasından kaynaklanıyorsa, o zaman alanlar arasında yüksek derecede çeşitlilik, yüksek düzeyde göç ile sonuçlanma söz konusu olmalıdır. Örneğin, on dokuzuncu yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri, on ikinci ve on üçüncü yüzyıllarda doğu Avrupa ve yirminci yüzyılda Sibirya gibi yerleşime açılan ülkelerde böyle bir durumun olduğu tespit edilmiştir (Lee, 1966: 52). Buna ek olarak Lee, göç sürecinin seçici olduğunu, çünkü yaş, cinsiyet ve sosyal sınıf gibi farklılıkların insanların itme-çekme faktörlerini etkilediğini ve bu koşulların da araya giren engelleri aşma yeteneklerini şekillendirdiğini belirtmektedir. Ayrıca, bir kişinin eğitimi, aile bağları ve benzerleri gibi kişisel faktörlerin göçü kolaylaştırabilir veya geciktirebilir etkilere sahip olduğunu vurgulamaktadır (Lee, 1966'dan aktaran; <https://family.jrank.org/pages/1170/Migration-Theories-Migration.html>).

Lee'nin özellikle üzerinde durduğu diğer bir konu ise 3. faktör olan araya giren engeller kısmıdır. Bu bağlamda Lee kuramında engelleyici faktörleri makro ve mikro

olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Mikro faktörler kişisel farklılıklara ve kişinin içinde bulunduğu durumsal bağlamları temel alırken; göçü engelleyen makro faktörler ise, katı göç kanunları, ırk ya da ulusal kimliğe gönderme yapan göç sistemleri, göç için fiziksel uygunluk ve sağlamlık kontrolleri gibi göçmenlerin karşılaşabileceği daha üst düzeydeki faktörlerdir (Todaro, 1980’den aktaran Çağlayan, 2006: 74).

Lee’nin 1. ve 2. faktörüne göre, refah düzeyi yüksek, endüstrileşmiş hedef ülkelerin; menşe ülkelerinde iş bulamayan ya da çok düşük ücretlerle sosyal güvenlikten yoksun olarak çalışan işçilere çekici geldiği savı kabul edilmektedir. Bu noktada iş gücü göçü açısından bakıldığında, yaşanan ülkenin çalışma koşulları itici etmenleri, göç edilecek ülkenin vaat ettiği çalışma koşulları çekici etmenleri oluşturmaktadır (Aksoy, 2012: 295).

Lee’nin bu dört faktörü değerlendirildiğin, bir yapı olarak sosyal alan içerisinde itmeye neden olan olumsuz faktörler ve çekmeye neden olan olumlu faktörler, hayli çok ve birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Zaten kuramın 4. faktöründe kişisel faktörlere vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda yaş, cinsiyet, eğitim, ırk vb gibi kişisel faktörlerin değerlendirilmesi itme çekme kuramı için önemlidir (Çağlayan, 2006: 74).

İtme-Çekme Teorisi Suriyeliler için değerlendirilirse, öncelikle Lee’nin ilk faktörü ve ikinci faktörü devreye girmektedir. Buna göre birinci faktör menşe ülkesinde yani Suriye’de yaşanan itici olayların ne olduğu ve ikinci faktör hedef ülkesinde yani Türkiye’de yaşanan çekici olayların ne olduğunu saptamak gerekmektedir. Daha önceki bölümde değinildiği üzere Ortadoğu’da alevlenen “Arap Baharı” sonrasında yaşanan çatışmalar ve bu çatışmaların Suriye’ye sığraması, Suriye’deki çekici faktörlerin itici faktörlere dönüşmesine ve yaşanan olaylar nedeniyle haklın başka ülkelere göç etmesine sebep olmuştur. Bu noktada hem göçü engelleyen makro faktörlerin olmayışı hem de güvenli bir bölge olması açısından çekme özelliği gösteren Türkiye Suriyeliler tarafından hedef ülke haline gelmiştir. Öte yandan Türkiye’nin barınma, sağlık, eğitim, istihdam gibi konulardaki insani yaklaşımı da Türkiye’yi göçmenlerin gözünde çekici bir konuma yerleştirmiştir. Ayrıca Türkiye’nin Suriye ile sınır komşusu olması ve sınır illerinde yaşayan insanların dini, kültürel vb. açıdan birbirine benzer özellikler taşıması Suriyelilerin kişisel faktör olarak Türkiye’yi çekici bulmasına neden olmuştur. Savaş olmadan önce bile akrabalarının Türkiye’de yaşıyor olması onlara buraya adapte olabilecek imkânların var olduğunu göstermektedir.

3.2.3. Petersen'in Göç Tipleri

Petersen “eğer tüm insanlar "doğaları gereği" yerleşik (veya göçmen) ise, neden bazıları göç eder, bazıları etmez?” sorusunun cevabını aramaktadır. Bu cevabı ararken göçün basit bir olay olmadığını ve karmaşık bir yapı içerdiğini ifade etmektedir. Petersen bazı insanların göç etme sebebinin psikolojik boyutuna değinerek göçün odağında bir çeşit tutku ya da yeni bir şeyler başarma amacı taşıdığını belirtmektedir. Petersen bu tarz bir göçü yenilikçilik olarak adlandırmaktadır. Diğerleri ise, sahip olduklarını korumak için koşullardaki bir değişime tepki olarak göç etmektedirler. Ancak bu insanlar yalnızca coğrafi açıdan hareket etmekte ve diğer tüm açılardan oldukları yerde kalmaktadırlar. Örneğin göçmenlerin kendileri pasif bir rol oynadıklarında, Afrikalı kölelerin yenedünyaya taşınması durumunda, göç, aktive edici ajan tarafından nasıl tanımlandığına bağlı olarak yenilikçi veya muhafazakâr olarak adlandırılmaktadır (Petersen, 1958: 258).

Bununla birlikte tanıdık itme-çekme polaritesinin evrensel bir yerleşik kalite anlamına gelmesi, yapılan hatalardan sadece bir tanesidir. Çünkü göçe neden olduğu iddia edilen itici faktörler, normalde, tarımsal bir krizden macera ruhuna, geminin geliştirilmesinden aşırı nüfusa kadar heterojen bir dizi içermektedir. Bunun için göçün altında yatan sebepleri, kolaylaştırıcı ortamı, çökeltileri ve motifleri ayırt etmek için birkaç girişimde bulunulmuştur. Özellikle, eğer göçmenler ayırt edilmezse, yani göçmenlerin aspirasyon düzeyi dikkate alınmazsa, yapılan analizler yöresel netlikten yoksun olabilmektedir (Petersen, 1958: 258-259). Bu konuyu Petersen şöyle açıklamaktadır; örneğin ekonomik sıkıntı, ancak tanımlanmış zorluk ile göç etme eğilimi arasında pozitif bir korelasyon olması durumunda, görünürde bir göç nedeni olarak adlandırılabilir. Ancak çoğu zaman bu ilişki ters bir ilişki de olabilmektedir. Örneğin, modern zamanlarda Avrupa'dan yapılan kitlesel göç, Avrupa yaşam standardındaki yüksek artışla birlikte gelişmekteydi. Çeşitli çalışmalarda gösterildiği gibi, korelasyon alıcı ülkedeki iş döngüsü ile ilişkiliydi ve bu ilişki bile göç oranındaki dalgalanmaları mutlak seviyesinden daha fazla açıklamaktadır (Petersen, 1958: 258-259). Ayrıca Petersen göç oranındaki sınıf farkına da değinerek, sınıf farkının sadece ekonomik farklılıklara atfedilemez bir gerçeklik olduğunu ifade etmektedir. Örneğin Orta sınıf daha rahat koşullarda yaşamaktaydı, ancak birçokları için Amerika'ya taşınmak da kesin bir maddesel iyileştirme anlamına gelmekteydi. Bununla birlikte, kitlesel göç döneminde bu, yapılacak iş için biraz yurtsever olmaktan ziyade, daha düşük sınıf davranışı olarak klişeleştirilmişti (Petersen, 1958: 258-259).

Petersen'e göre bir göç, bir toplumsal hareket aşamasına geldiğinde, bu tür kişisel motivasyonlar genellikle çok az ilgi çekmektedir. Dini baskı ya da siyasi özgürlüğün ihlali çoğu zaman Avrupa'dan göç için bir sebepti, ancak modern totaliterlikçiliğin yükselişinden önce göçmenler çoğunlukla bu damgalamalarla en az damgasını vuran Avrupa ülkelerinden gelmekteydi. Göç etme eğilimi, demokratik kurumlar ve dini hoşgörü ile birlikte kuzeybatı Avrupa'dan doğuya ve güneye yayılmıştı. Yine, zulüm nedeniyle göç edenlerin başka yerlerden daha az olduğu ülkelerden gelme eğiliminde oldukları anomaliyle karşı karşıya kalınmıştır (Petersen, 1958: 258-259).

Özetle Petersen ekonominin göç için önemli bir neden olduğunu savunurken, itme ve çekme faktörlerini yöneten olguların altında yatan sebeplere odaklanmıştır. Ayrıca Petersen tarihsel döngünün öneminden bahsetmektedir. Ona göre belli bir dönemde göç için itme faktörü olarak işleyen bir bütünlüğün, başka bir dönemde çekme faktörü olarak işleyebilmektedir. Yani Petersen Avrupa'dan Amerika'ya yapılan göçün neden orta sınıf ağırlıklı olduğu sorusuna vurgu yapmakta ve ekonomik yapının belli sınıflar için ne anlama geldiğini ve ekonominin göçü nasıl etkilediğini, göçleri anlayıp sınıflandırmak için incelememiz gerektiğini ifade etmektedir. Avrupa örneğinde olduğu gibi göç etme sebebi ekonomik temelli olabilmekte ancak hangi sınıfı ne derece etkilediği ve hangi sınıfın nasıl tepkiler gösterdiği konusu değişiklik gösterebilmektedir. Bu açıdan Petersen beş göç tipi oluşturmuştur; Bunlar; ilkel göç, zoraki ve yönlendirilen göçler, serbest ve kitlesel göçlerdir (Çağlayan, 2006: 75).

Petersen'in beş göç tipleri Suriyeliler üzerinden ele alınırsa, ilkel göçün nedenleri (kuraklık, kötü hava şartları gibi) bakımından Suriyelilerin konumuyla alakalı olmadığı görülmektedir. Aynı şekilde serbest ve zoraki göç şekli de, Suriyelilerin Türkiye'ye gelme koşulundan farklı olduğu gerekçesiyle ele alınmayacaktır. Geriye kalan kitlesel ve yönlendirme ile yapılan göçler Suriyelilerin Türkiye'ye göç etme koşullarıyla birebir uyuşmaktadır.

İktidarların uzun süre siyaset sahnesinde kalma hırsı, işsizlik, siyasi yozlaşma, ifade özgürlüğünün olmaması ve kötü yaşam koşullarının neden olduğu çatışmalar Ortadoğu'yu ateş çemberi haline getirmiştir. 2011'in Mart ayında Suriye'de de ağır çatışmalar yaşanmış ve büyük bedeller ödenmiştir. Suriye halkı çatışmalardan kaçarak kitleler halinde sınır ülkelerine akın etmiş ve Türkiye de Suriye'den gelen bu büyük kitlesel göç hareketinin önemli muhatabı olmuştur. 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı, üç milyondan fazla insanın Türkiye'ye sığınmasına neden olmuştur. Ancak iki

ülke arasındaki tarihi ve kültürel bağların bir sonucu olarak, Türkiye bu insanlara, insancıl bir bakış açısıyla yaklaşmış ve Cenevre Sözleşmesi gibi uluslararası antlaşmalar kapsamındaki yükümlülükleri nedeniyle savaştan kaçan insanlara karşı açık kapı politikası uygulamıştır. Suriye savaşı terörizm ve mezhepçilik tarafından yönlendirilen silahlı çatışmalar, bölgesel ve uluslararası güçlerin katılımı da dâhil olmak üzere hızla değişen dinamikler nedeniyle uzun yıllar almıştır (Rami 2018: 3).

Petersen'nin beş göç tipine göre Suriyelilerin göç etme şekli zoraki değil yönlendirme ile yapılmış göç şeklidir. Daha açık ifade etmek gerekirse, ortada baskı, şiddet ya da çatışma unsuru olmasına rağmen bireyler göç etme konusunda söz hakkına sahip ise göçün yönlendirilebildiği anlamına gelmektedir. Bu bağlamda Suriyelilere iki inisiyatif sunulmaktadır. Birincisi çatışma ortamından kaçmak ikincisi kalıp savaşmak. Burada önemli olan nokta, karar mekanizmasıdır. Yani bu mekanizmanın kimin elinde olduğu göçün zoraki mi yoksa yönlendirme mi olduğunu belirlemektedir. Eğer karar verme göç eden tarafından veriliyorsa yönlendirme, eğer karar göç eden dışında zor kullanılarak veriliyorsa zoraki göç olmaktadır.

3.2.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Kesişen Fırsatlar Kuramı ilk kez Samuel Stouffer'un 1940'da yayınladığı çalışmasında ortaya atılmaktadır. Kurama göre ampirik olarak önerilen ve incelenen teori, hareketlilik ve mesafe arasında önemli bir ilişkinin olduğunu varsaymaktadır. Ancak Stouffer mesafeden çok göçü, göç edilen yerdeki imkânların etkilediğini ifade etmektedir. Bu noktada kesişen fırsatlar kavramını tanıtmaktadır. O, belirli bir mesafeye giden kişi sayısının, kesişen fırsatların sayısı ile doğru orantılı olduğunu ileri sürmektedir. Aynı hipotezi belirtmenin bir başka yolu, belirli bir mesafeye giden kişilerin sayısının, o mesafedeki fırsatlardaki yüzde artışla doğru orantılı olmasıdır (Stouffer, 1940, 846). Stouffer'ın modeli, bir kaynaktan bir varış noktasına olan göçmen sayısının, o varış yerindeki fırsat sayısı ile doğru orantılı olduğunu ve menşeye ile varış yeri arasındaki müdahale fırsatlarının sayısı ile ters orantılı olduğunu ileri sürmektedir.

Bu kuram daha çok göç mesafesine bağlı olarak (göç için kat edilecek mesafede, aşılacak olan ulus-devletlerin sınırları ve bu sınır geçişleri, göç üzerinde olumsuz bir etkide bulunmaktadır) ekonomik temelli göçlerde ve iş göçü çalışmalarında kullanıldığı görülmektedir. Çünkü bir bölgede yaratılan iş imkânlarının çokluğu ve bu işleri talep eden yerleşim içindeki yerleşik işçilerin sayısı, yaşanacak olan göçün büyüklüğünü belirlemektedir (Çağlayan, 2006: 78).

Bu çerçevede Suriyelilerin göçü değerlendirilirse, Suriyelilerin neden en fazla Türkiye’de olduğu sorusunun cevabı bulunacaktır. Gerek mesafenin yakın oluşu, gerek diğer Ortadoğu ülkelerine oranla daha güvenli ve iş imkânlarının daha iyi olması, Türkiye politikalarının diğer ülke politikalarına oranla daha insancıl olması ve Türkiye halkının hoşgörülü oluşu Suriyelilerin var olan fırsatlardan ve bu fırsatların niteliğinden kaynaklanmasının bir sonucu olmaktadır. Bu bakımdan, eğer çaresiz bir şekilde Türkiye sınırına ulaşan insanlara bu hoşgörü ile yaklaşılmamış olsaydı yine de Türkiye’ye bu kadar yoğun bir göç olur muydu sorusu yukarıda sorulan sorunun cevabını içinde barındırmaktadır.

3.2.5. Merkez-Çevre Kuramı

Wallerstein tarafından ortaya atılan “merkez-çevre” kuramı “dünya sistemleri” kuramı olarak da ifade edilebilmektedir. Wallerstein'a göre, bir dünya sistemi, sınırları, yapıları, üye grupları, meşruiyet kuralları ve tutarlılığı olan sosyal bir sistemdir. Hayatı, gerginlikle bir arada tutan ve onu birbirinden ayıran çelişkili güçlerden oluşmakta ve her bir grup ebedi olarak onu kendi lehine yeniden şekillendirmeye çalışmaktadır. Ona göre dünya sistemi bir organizmanın özelliklerine sahiptir ve içindeki yaşam büyük ölçüde bağımsız olup gelişim dinamikleri büyük ölçüde içseldir. Ayrıca Wallerstein dünya sistemi sakinlerinin günlük yaşamı için temel mal ve hammaddelerin üretimi ve değişimi için iş bölümünün gerekli olduğunu söylemektedir. Bu işbölümü, bir bütün olarak dünya ekonomisinin üretim güçleri ve ilişkilerini ifade etmekte ve birbirine bağlı iki bölgenin varlığına yol açmaktadır; merkez ve çevre. Bunlar coğrafi ve kültürel olarak farklıdır; biri emeğin yoğun olduğu, diğeri sermayenin yoğun olduğu üretime odaklanmaktadır (Wallerstein, 1974’den aktaran; Martínez ve Vela, 2001: 3-4).

Merkez-çevre kuramına göre merkez ülkeler kapitalist gelişimlerini sürdürebilmek için her durumda ihtiyaç duydukları çevre ülkeleri bağımlılık sistemi içerisinde yeniden üretmektedirler. Çünkü ucuz işgücü, hammadde ve üretilen mamul malın pazarlanması için çevre ülkeler merkez ülkeler için vazgeçilmez konumdadır. Aynı şekilde çevre ülkeler de ekonomik refahı yükseltmek için merkez ülkelerle bu tip bir ilişki sistemine dâhil olmaktadır (Çağlayan 2006: 80).

Dünya sistemleri teorisine göre, göç, kapitalist gelişme sürecinde kaçınılmaz olarak meydana gelen bozulmaların ve çıkıkların doğal bir sonucudur. Kapitalizm Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Okyanusya ve Japonya'daki merkezden dışarı doğru genişledikçe, dünyanın daha büyük bölümleri ve artan insan nüfusu dünya pazar ekonomisine dâhil edilmektedir. Çevresel bölgelerdeki arazi, hammadde ve işgücü

piyasaların etkisi ve kontrolü altına girdiğinden, yurtdışına taşınan göç akışları kaçınılmaz olarak üretilmektedir (Massey vd. 1993-444).

Kapitalist ağlarla kurulan merkez-çevre ilişkisi temelde ucuz iş gücü ihtiyacına dayanmaktadır. Ancak çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru akan ucuz iş gücü, göçmen kabul politikalarında ağır ön şartlar içermektedir. Ülkeye kabul edilen göçmenlerin iyi yetişmiş, kalifiye elemanlardan oluşması gerekmektedir. Böylece düşük ücretle çalıştırılan göçmenler üretim maliyetini düşürmektedir. Ayrıca vasıfsız göçmen işçi görüntüsü oluşturarak bu şekilde sürekli göçmen işçi akışı sağlanmaktadır (Çağlayan 2006: 82).

Dünya sistemleri teorisi, uluslararası göçün genişleyen küresel bir pazarın politik ve ekonomik organizasyonunu izlediğini, altı farklı hipotez veren bir görüş olduğunu savunmaktadır:

- Uluslararası göç, gelişmekte olan ülkelerde kapitalist piyasa oluşumunun doğal bir sonucudur; küresel ekonominin çevre bölgelere nüfuz etmesi uluslararası hareketin katalizörüdür.
- Uluslararası iş gücü uluslararası mal ve sermaye akışını takip eder, fakat tersi yönde. Kapitalist yatırım, çevre ülkelerdeki kökünden koparılmış, hareketli bir nüfus yaratan ve aynı zamanda merkez ülkelerle güçlü maddi ve kültürel bağlar yaratarak, ulusötesi harekete yol açan değişiklikleri ortaya çıkarmaktadır.
- Uluslararası göç özellikle geçmiş sömürge güçleri ile eski sömürgeleri arasında muhtemeldir, çünkü kültürel, dilsel, idari, yatırım, ulaşım, iletişim bağlantıları erken kurulmuş ve sömürgecilik döneminde dış rekabetin gelişmesine izin verilmiş ve bu da belirli ulusötesi pazarların ve kültürel sistemlerin oluşmasına yol açmıştır.
- Uluslararası göç, piyasa ekonomisinin küreselleşmesinden kaynaklandığından, hükümetlerin göç oranlarını etkilemesinin yolu şirketlerin yurtdışı yatırım faaliyetlerini düzenlemek ve uluslararası sermaye ve mal akışlarını kontrol etmektir. Bununla birlikte, bu tür politikaların uygulanması pek olası değildir, çünkü güçlenmesi zordur, uluslararası ticaret anlaşmazlıklarını kışkırtma eğilimi gösterir, dünya ekonomik durgunluğunu riske atar ve çokuluslu şirketleri, bunları engellemek için harekete geçirilebilecek önemli siyasi kaynaklarla antagonize eder.

- Kapitalist ülkelerin hükümetlerinin yurtdışındaki yatırımları korumak ve küresel pazarın genişlemesine sempati duyan yabancı hükümetleri desteklemek için başarısız olduklarında, başka bir uluslararası göç biçimini oluşturan belirli merkez ülkelere yönelik mülteci hareketleri üretmek için siyasi ve askeri müdahalelerde bulunmaktadır.
- Uluslararası göçün sonuçta ülkeler arasındaki ücret oranları veya istihdam farklılıkları ile ilgisi yoktur; pazar yaratma dinamikleri ve küresel ekonominin yapısından kaynaklanmaktadır (Massey vd., 1993: 447-448).

Bu kuram bağlamında Suriye göçü değerlendirildiğinde, Suriyelilerin Türkiye’deki çalışma koşulları göz önüne gelmektedir. Bilindiği üzere Suriye göçü savaş ve çatışmalar sonucunda gerçekleşmiştir. Bu nedenle göç eden nüfusun nitelik bakımından heterojen bir yapıya sahip olduğu yani yediden yetmişe her yaş grubun, ekonomik durumu düşük olandan yüksek olana, eğitimlisinden eğitimsiz olanına kadar her kesimden insanın göç ettiği göz ardı edilemeyen bir gerçektir. Böyle bir durum söz konusu iken vasıflı ya da vasıfsız birçok Suriyelinin Türkiye’de ucuz işgücü olarak kullanılması onları dünya sisteminin bir parçası haline getirmektedir. Yerli halkın aldığı ücretin yarısını alarak, kayıt dışı, sigortasız ve daha uzun iş saatleri ile çalıştırılarak emek piyasasında işverenler tarafından tercih edilen işçi konumuna geçmektedirler. Çünkü bu durum işverenlerin maliyetini düşürmektedir.

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR

4.1. Araştırmanın Bulguları

2011 yılından bu yana evlerini terk etmek zorunda kalan çaresiz insan sayısı hızla artmış ve bu artış İkinci Dünya Savaşı'ndan bu güne ilk kez elli milyonu aşmıştır. Böylece mülteci ve sığınmacıların durumunun yol açtığı siyasi, hukuki ve insani sorunlar en çok bugün sorgulanmaya ve tartışılmaya değer önemli bir konu haline gelmiştir.

İlk olarak 2011 yılında Arap Baharının etkisi ile yayılan ve son olarak Suriye'de daha kanlı bir biçimde kendini gösteren çatışmalar, Suriye'de iç savaşa dönüşmüş ve Suriye halkı dağılmaya sürüklenmiştir. Evler bombalanmış, silahlı çatışmalarda insanlar ölmüş, sokaklar kana bürünmüş ve şehirlerin güvenliği sağlanamayacak hale gelmiştir. Çoğalan farklı gruplar halk arasında birliği engellemiş ve kendi otoritesini baskıyla sağlamaya çalışan gruplar insanlara zulüm etmiştir. Bu baskı ve zulme dayanamayan halk dünyanın dört bir yanına göç etmeye başlamıştır.

Bu bağlamda yaşamak adına yapılan bu göçte insanların, göç etmeden önce karşılaştıkları sıkıntılar, göç aşamasında karşılaştıkları sıkıntılar ve göç ettikten sonra karşılaştıkları sıkıntılar yaşamları boyunca belleklerinden silinemeyecek travmalar meydana getirebilmektedir. Bu nedenle uyum süreci yerinden edilmiş bu insanlar için hayati önem taşımaktadır. Çünkü göçten önce çatışma bölgesinde savaşa, çeşitli şiddet ve işkencelere maruz kalma, aile üyelerini kaybetme, göç sırasında ise ebeveyn olma, çocuk olma, yaşlı olma, hasta olma, kadın olma gibi göçmen olmayı zorlayıcı koşulların olması ve göç sonrasında ise mülteci kamplarında, gözaltı merkezlerinde zorlu yaşam koşulları ya da evsizlikle mücadele etme uyum sürecini etkileyen önemli faktörlerdir. Özellikle yeni toplumla yeniden bütünleşme, mülteci olmayı bekleme, her an sınır dışı edilebilme kaygısı, aileden ayrılma, dil engelleri, geleneksel aile dinamiklerinde

değişim, ekonomik kaygılar ve geleceğin belirsizliği her şeyi daha da zor bir hale getirmiştir.

Bu bağlamda Türkiye'ye 2011'de göç etmeye başlayan Suriyelileri ve içinde bulundukları süreci anlamak, uyum sürecinin sağlıklı yürütülebilmesi için önemli koşulların başında gelmektedir. İlk olarak sınır illere ve kamplara yerleşen Suriyelilerin günümüzde Türkiye'nin geneline yayıldıkları görülmektedir. Bu araştırmanın inceleme kapsamında yer alan Batman'da 'Mülteciler Derneği'nin 2020'de gösterdiği verilere göre 15 bin 123 civarında kayıtlı Suriyeli yaşamaktadır. Batman'da yaşayan Suriyelilerin ekonomik, sağlık, eğitim, barınma, temel ihtiyaçlara ulaşma ve istihdam koşulları, Türk halkı ile etkileşimleri ve birbirleriyle uyum gösterebilme durumları, yardım kuruluşlarından faydalanma durumları, vatandaşlık ve geri dönüp dönmeme hakkındaki düşünceleri, gelecek beklentileri hakkında çıkarımlar ve yorumlar yapabilmek adına 20 Suriyeli görüşmeci ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Bu kişilere uyum sürecini etkileyen faktörlere dair çeşitli sorular yöneltilmiştir. Sorulara verilen cevaplar, sınıflandırılarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Suriyelilerin uyum süreci sosyolojik boyutu ile ortaya konulmaya gayret edilmiştir.

4.2. Katılımcıların Temel Özellikleri

Katılımcıların genel özellikleri arasında yer alan, "Kişisel Ve Ailevi Bilgiler" başlığı altında sorulan sorular cinsiyet, medeni durum, öğrenim durumu, yaş, gelir düzeyi, toplam hane halkı sayısı, meslek gibi değişkenlerden oluşmaktadır.

Katılımcıların temel özellikleri incelendiğinde; görüşülen kişilerin büyük bir çoğunluğunu 50 yaş altı bireylerin oluşturduğu görülmektedir. Bunun nedeni katılımcıların Türkçe konuşurken karşılaştığı zorluklardan ve yabancı birisiyle konuşma çekincesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü yapılan görüşmeler sonucunda dil öğrenme çabasının genç kesimde daha üst düzeyde olduğu görülmektedir. Bunun diğer bir nedeni olarak okuma yazma oranının gençlerde daha fazla olması da gösterilebilmektedir. Ayrıca Suriyeli genç kesim çalışırken 50 yaş üstü kesim daha çok evde ya da sokakta zaman geçirmektedir. Bu durum genç kesimin iş bulma ve ağır iş yüküne maruz kaldığında, dayanma gücünün daha üst düzeyde olmasına bağlanabilmektedir.

Çalışma durumunun dikkat çeken diğer bir yanı ise madeni halin, kadın katılımcıların iş hayatı üzerindeki etkisini göstermektedir. Yani çalışan kadınların çalışma oranı bekâr olma halleri ile paralellik göstermektedir. Bu durum Suriye'deki toplum yapısı ile Türkiye'deki toplum yapısındaki benzerliği ortaya koymaktadır. Ama

diğer yandan Türkiye’den çok farklı bir durumun varlığı da göz ardı edilememektedir. Bu durum yapılan görüşmelerde kadın katılımcıların eğitim düzeyinin erkek katılımcıların eğitim düzeyinden daha fazla olmasıdır. Bunun nedeni ise Suriye’de savaş olmadan önce erkeklerin iş hayatına erken başladığı ve yoğun çalıştığıyla alakalı olmasıdır. Ancak katılımcıların genel eğitim düzeylerine bakıldığında okuma oranının düşük olduğu görülmektedir. Buna sebep olarak çocuk yaşta savaştan kaçıp Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin eğitiminin yarım kalmaları, çocuk yaşta Türkiye’de çalışmak zorunda olmaları, adaptasyon zorluğunu yaşanması vs. gösterilebilmektedir. Ayrıca çocuk yaşta gelmeyen katılımcıların da Suriye’de iken ağır işlerde çalıştıklarından dolayı okuyamadıkları görülmektedir. Bu durumu AFAD’ ın verileri de desteklemektedir. AFAD (2017) tarafından hazırlanan rapora göre, kamplarda yaşayan Suriyeli sığınmacıların %9’u, kamp dışında yaşayanların %24’ü okuryazar değildir ve kamp içinde yaşayanların %54’ ü kamp dışında yaşayanların %40 ilkokul ve ortaokul eğitimlidir. Ayrıca kamplarda yaşayanların %25’i, kamp dışında yaşayanların %20 ’i ise lise ve üstü eğitimlidir.

Tablo 4.1: Katılımcıların Temel Özellikleri

	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Hanede Kişi Sayısı	Hanede Toplam Aylık Gelir	Türkiye’de Kalma Süresi	Öğrenim Durumu	Meslek
Görüşmeci1	Kadın	20	Bekâr	5	1000	7 sene	Lise	Çalışmıyor
Görüşmeci2	Kadın	33	Boşanmış	5	600	5 sene	Lise	Kuaför-sigortasız
Görüşmeci3	Kadın	25	Evli	3	Bilmiyor	4 sene	Üniversite	Çalışmıyor
Görüşmeci4	Erkek	32	Evli	5	3000	7 sene	Üniversite	Esnaf-sigortasız
Görüşmeci5	Erkek	35	Evli	1	Değişiyor	4 sene	Üniversite	Ticaret-sigortasız
Görüşmeci6	Erkek	40	Evli	8	2000	7 sene	Üniversite	Market sahibi-sigortasız
Görüşmeci7	Erkek	19	Evli	2	1500	4 sene	Lise	Hamal-sigortasız
Görüşmeci8	Kadın	46	Evli	7	3000	6 sene	Okumadı	Sebze satıyor-sigortasız
Görüşmeci9	Kadın	22	Evli	3	900	2 sene	10.sınıf	Çalışmıyor
Görüşmeci10	Erkek	25	Evli	5	7000	5 sene	Üniversite	Tasarımcı-sigortasız
Görüşmeci11	Erkek	25	Bekar	3	3000	7 sene	Üniversite	Halde çalışıyor-sigortasız
Görüşmeci12	Kadın	34	Evli	6	4000	6 sene	Lise	Çalışmıyor
Görüşmeci13	Kadın	53	Evli	5	5000	6 sene	Okumamış	Çalışmıyor
Görüşmeci14	Erkek	24	Evli	3	2000	7 sene	Lise	Bakkal sahibi-sigortasız
Görüşmeci15	Kadın	26	Evli	2	6000	5 sene	Lise	Tekstil-sigortasız
Görüşmeci16	Kadın	21	Evli	2	2500	6 sene	Açık lise	Çalışmıyor
Görüşmeci17	Erkek	20	Bekar	6	6000	7 sene	Üniversite	Kasiyer-sigortasız
Görüşmeci18	Erkek	30	Bekar	1	50 bin	7 sene	Lise	Market sahibi-sigortasız
Görüşmeci19	Erkek	40	Bekar	4	15 bin	7 sene	Lise	Mağaza sahibi-sigortasız
Görüşmeci20	Kadın	28	Bekar	6	2000	7 sene	üniversite	Terzi-sigortasız

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi katılımcılar 10 kadın ve 10 erkek olmak üzere toplam 20 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların medeni durumu incelendiğinde 5 kişinin hiç evlenmemiş olduğu 1 kişinin evlenip boşandığı, geriye kalan 14 kişinin ise evli olduğu görülmektedir. Bu durumda katılımcıların yaş durumu da göz önüne alındığında Suriyeli katılımcıların evliliği ertelediği görülmektedir.

Yapılan çalışmada, hanedeki toplam kişi sayısına bakıldığında genellikle hane sayısının az olduğu evlerin çoğunlukta olduğu ve bu durumun Türkiye’de kalma süresi ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Katılımcılar Türkiye’ye ilk geldiklerinde aileleriyle birlikte kalabalık şekilde kaldıklarını ama özellikle evlilikle beraber ileriki zamanlarda ayrı eve taşındıklarını söylemektedirler.

Katılımcıların gelir durumu incelendiğinde evli olan kadın katılımcıların eğitim düzeyi yüksek olmasına rağmen çalışmadıkları görülmektedir. Bu durum Suriyeli erkeklerin eşlerinin ve kız çocuklarının okumasına izin verdiklerinden ancak memurluk dışında başka bir işte çalışmalarına izin vermediklerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca katılımcıların sigortasız ve düşük ücretle çalıştığı tespit edilirken, kendi işini kurmuş olan katılımcıların gelir düzeyinin yüksek olduğu ve hallerinden memnun olup buna şükür ettikleri görülmektedir.

Katılımcıların 7’si Türkiye’de 1-5 yıldır yaşamaktadırlar. Katılımcıların 13’ü Türkiye’de 5 yıl üzeri süredir yaşadığı tespit edilmiştir. Zamansal açıdan farklı olan her iki kategorideki katılımcılar karşılaştırıldıklarında uzun süre kalmış olan katılımcıların uyum sürecinde farklı düzeyde oldukları görülmektedir. Savaşın yıkıcı etkisini bir nebze de olsa geride bırakmış olan ve artık Türkiye’de büyük ölçüde bir düzen kurmuş olan katılımcıların 5 yıldan sonra uyum sürecine daha iyi katıldıkları gözlemlenmiştir. Bu kaniya kendi iş yerini açan, yeni bir yuva kuran, çocuk sahibi olan, eğitimini burada tamamlayan, dil öğrenen katılımcılar göz önüne alınarak varılmıştır. Türkiye’ye yeni gelmiş yani geliş süresi 5 yılın altında olan katılımcılarda ise tedirginlik, belirsizlik, karasızlık ve korku gözlemlenmiştir.

Dillerinin, kültürlerinin, yaşam tarzlarının Batman halkıyla benzer olduğunu belirten Suriyeli katılımcıların sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olduğu ancak birçoğunun özellikle kadın katılımcıların eğitim seviyesinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum evrensel mülteci / sığınmacı profiline uymamaktadır. Ancak Suriyeli katılımcılarla yapılan görüşmede Suriye’de iken eğitimin önemli olduğu ancak iş sahibi olmanın zor olduğu gerçeği dile getirilmiştir. Bu durumda sosyo ekonomik düzeyinin eğitim seviyesiyle paralellik göstermediği, ülkenin ekonomik durumunun bir göstergesi olduğu anlaşılmaktadır.

Uyum Sürecine İlişkin Mülakat Bulguları

Karar Verme...

Göç etmeye karar vermek şüphesiz ki göç etmek kadar zor bir süreci ifade etmektedir. Çünkü doğduğun, büyüdüğün, belli normlarla yaşamını sürdürdüğün hayatından, sevdiklerinden kopma sürecinin ilk adımıdır karar verme. Bu yüzden katılımcıların çoğundan ilk soruya yani “Batman’a geliş sürecinden bahseder misiniz?” sorusundan yanıt almak kolay olmadı. Birçoğu o anı ifade ederken zorlandı. Kimisi apar topar yanlarına hatırası olan, değerli eşyaları bile almadan kaçmak zorunda kalmış, kimisi uzun süre düşünmüş ama kaçma cesaretini bir gece ansızın gösterebilmiş, kimisi ise evine bomba düşerken sadece canını ve sevdiklerini kurtarmak için hemen o an kaçmıştır. Kimisi ise G1 Hanımın annesi gibi eşinden habersiz, gizli bir şekilde çocuklarını alıp Türkiye’ye gelmiştir. G1 Hanım yaşadıkları bu zor süreci şu sözlerle anlatmaktadır:

“Şam’da yaşıyorduk. Bizim Şam’dayken kendi evimiz vardı. Binamız yeniydi. Evimiz büyüktü. Yani güzel bir hayatımız vardı. Memnunduk hayatımızdan. O zamanlar küçüktüm ama hatırlıyorum her şeyi. Şam çok güzel şehirdi. Sonra bu savaş çıktı. Dışarı çıkamaz olduk. Sadece babam yemek almak için çıkıyordu. Dışarı çıkıp arkadaşlarımla oyun oynamak istiyordum, okula gitmek istiyordum ama annem izin vermiyordu. Çünkü başka mahallelerden silah sesleri geliyordu. Babamın işi meyveciydi. Dükkânı vardı. İşleri iyiydi. Annem çalışmıyordu. Kardeşlerim o zaman küçüktü. En büyükleri bendim. Sonra bir gün annemin ağlama sesi geldi. Babamla zaten sürekli kavga ediyorlardı. Hatırlıyorum. Annem “biz de ölelim, o zaman mutlu olursun” demişti babama. Sonra ertesi gündü annem bizi alıp babamdan habersiz dışarı çıkardı. Hiç bir şey almadı yanıma. Benim oyuncaklarım vardı. Kitaplarım vardı. Evimizi, her şeyimizi geride bırakıp buraya geldik. Babamı orada bıraktık. Babam orada kaldı. Gelmedi bizimle. Biz Türkiye’ye geldik. O hala orada. Gelmek istemiyor. Onu çok özliyorum. Whatsapp’tan onunla konuşuyoruz. Onu oradan görebiliyoruz. Ama her zaman değil. Benim dedemler zaten Batman’daydı. O yüzden annem bizi gizli kaçırıp buraya getirdi. Sınıra kaçak geldik. O zaman hatırlıyorum, insanlar “polis bizi yakalarsa geri gönderir” diyorlardı. Korkuyorlardı. Herkes korkuyordu. Sonra yürüyerek Kamışlı’dan önce Nusaybin’e sonra Batman’a geldik. Biz de korkuyorduk, “Polisler bizi yakalar mı” diye. Çünkü geri gitmek istemiyorduk. Yolda annem bize Türkiye’yi anlatıyordu. Güzel olduğunu, savaş olmadığını, babamın sonra yanıma geleceğini, dedemlerin bizi orada

beklediğini... 7 yıl geçti, hala babam gelmedi.” (Görüşmeci 1, 20 yaşında, kadın, çalışmıyor)

Bu soruyu G2 hanım ise şöyle yanıtlamıştır:

“O, yani çocukların babası Esat taraftıydı. Ben değildim. Ben Türkiye’ ye gidiyorum dedim. O Türkiye’yi sevmiyordu. Ben dört aylık hamileydim. Üç çocuğumu aldım, annem, babam ve kardeşlerimle sınıra geldik. Küçük oğlum Ahmet burada doğdu. Sınırı kaçak geçtik. Paramız yoktu çünkü. Bizi yakaladılar. Karakola götürdüler. Sonra Tekel’e gittik. Orada bize bir kağıt verdiler. Sonra Gaziantep’te arkadaşlarım vardı. Önce oraya gittik ama orada iş yoktu. Sonra akrabalarımız Batman’da vardı, çağırdılar. Biz de Batman’a geldik. O (eski eşi) gelmedi. Bekledim gelmedi. Sonra boşandık. Biz Suriye’ye hiç gitmedik o da Türkiye’ ye gelmedi.” (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kadın, kuaför)

Bu konudaki duygularını G4, G5 ve G6 katılımcılar ise şöyle ifade etmektedir:

“ilk savaş Dera’da çıktı. 13 yaşında bir erkek çocuk, öğrenci, okulun duvarına “sıra sana da gelecek” yazmıştı. Yani sen de gideceksin diyordu. Aslında bir çocuk değildi. Bir gruptu. Esad’a laf atmışlardı. Biliyorsun ilk Arap şehirlerinde Tunus’ta oldu savaş sonra Libya’da Mısır’da... Suriye’de de çocuktur bilmiyor, anlamıyor, yazmış öyle. Devletin adamları mitleri vardı. Onun fotoğraflarını çekmiş. Sonra onu öldürdüler. İsyan çıktı. İkinci İsyan’da Amuda’da çıktı. Önce Arap şehirlerinde çıktı. Sonra Amuda’da oldu. Dera Arap şehriydi. Kamışlı Kürt. İkisi arasında maç oldu. Araplarla Kürtler arasında silahlar, çatışmalar oldu. Hepsi karıştı. O zaman Esad Arapları çıkardı. 20 kişi öldü. Uçakla Esad onları aldı. İsyan büyümesin diye. 5-6 gün halk ayağa kalktı. Esad’ın heykelini indirdiler. Çok hapse giren oldu. İşkence yaptılar. İki üç ay kalıp serbest kaldılar. Savaş 2012’de çıktığında hepsi birdi. Sonra her vilayette bir grup kalktı. Hepsi kendine bir isim taktı. Sonra baktık savaş büyüyecek ben de aldım ailemi geldim Türkiye’ye. Elektrik yok, su yok. Yani 24 saatte 2 saat veriyorlardı. Benim kimsem ölmedi ama 14 yaşında kardeşim kayboldu. Hala bulamadık. Her yere sorduk. Hiçbir yerde yok. Zaten iki adım uzakta buradaki BİM kadar ancak var mesafe. Sınırdıydık zaten. İçeri girdik. Polis yakaladı. Bizi karakola götürdüler. İmza attık serbest olduk. Sonra Batman’ a geldik.” (Görüşmeci 4, 32 yaşında, erkek, esnaf)

“Kaçak geldim. Bir grupla geldim. Tanımıyordum. Türkiye’ye gidiyoruz dediler ben de onlarla geldim. Yakalanmadım. Direkt batmana geldim. Kimse çağırmadı buraya

ama ben tahammül edemiyordum. Ya birileri beni öldürecekti ya da ben birilerini öldürecektim. Mesela bizim bir davamız vardı. Onlar gelip tersini yapıyordu. Gergindik. Tanıdığım kimse ölmedi. Ama başka insanlar ölüyordu. Kardeşlerim, halalarım, ablalarım orada kaldı. Ben tek geldim. Kimsenin geri döndüğünü duymadım. Zaten Suriye'ye giriş çıkış yasak. Şimdi yasak.” (Görüşmecı 5, 35 yaşında, erkek, ticaret)

“Suriye’de savaş çıktı, yani biz Esad gitsin dedik, çocukları öldürüyordu. 13, 15 yaşındaki çocukları öldürüyordu. Dayanamıyorduk. Sessiz kalamıyorduk. Çocuk ne anlarsın. İlk Dera’da çıktı savaş. Kamışlı’da da oldu sonra. Çatışmaların sesi geliyordu. Bulaşmadığı yer kalmamıştı. Kamışlı’da evleri bombalamadılar. Ama Şam’da evlere bomba attılar. İnsanlar, çocuklar evlerinde öldü. Kamışlı’da da bombalar patlıyordu ama evlere değil. Şam, Halep, Raka buralar çok uçakla çok bomba düştü. Olmuyordu. Kalamadık biz de. Kim düşman, kim savaşıyor, nerden gelecek top bilmiyorduk. Böyle yaşayamıyorduk. Ne elektrik ne su var. Orada hayvan bile kalamazdı. Çocuklar kayboluyordu. Ölüyorlar mı kaçırılıyorlar mı kimse bilmiyor. Böyle daha fazla kalamazdık. Türkiye’ ye gelmeye karar verdik. Bir grupla sınırı geldik sonra batman’a geldik” (Görüşmecı 6, 40 yaşında, erkek, market sahibi)

Görüşmecilerin yaptığı açıklamalardan da anlaşılabilceğı gibi, Suriyeliler her şeyden önce canlarını kurtarma amacıyla göç etmişlerdir. Kimisi eşini, kimisi babasını, akrabasını ve daha birçok sevdiği insanı geride bırakarak Türkiye’ye gelmişlerdir. Yanlarına değerli eşyalarını bile alma fırsatı bulamayan bu insanların birçoğu sınırı kaçak geçmiş ancak daha sonra kayıt altına alınabilmişlerdir.

Neden Türkiye/Batman?

Göç etmeye karar vermeden önce ya da karar verme aşamasında kişiler tedirgin ve korku içindedirler. Nereye gidilecek? Kimden yardım istenilecek ya da kim yardım edecek? Gidilen yerde nasıl bir hayat var ve o hayatta nasıl koşullar beklemekte? Bundan dolayı araştırmanın ikinci sorusu bu sorulara cevap arama ve katılımcıların gidilecek yer hakkında bilgi alması uyum için büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda G1 Hanım bu soruyu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Batman’a bizi annem getirdi. Çünkü onun ailesi buradaydı. Dedemler, dayımlar hepsi zaten gelmişti. Ama babam, halamlar, teyzemler, amcanlar orada kaldı. Telefonla konuşuyoruz ama gidip gelmiyoruz. Biz oraya bir daha gitmeye korkuyoruz. Türkiye sadece bayramda izin veriyor gitmeye o zaman bile gitmiyoruz. Buraya gelen

de duymadım hiç Suriye'ye döndüğünü. Çünkü orada savaş var. Bitmedi savaş. Hala duyuyoruz insanlar ölüyor. Savaşta halamın oğlunu kaybettik. Küçüktü daha, 17 yaşında. Suçu yoktu. Savaşırken ölmedi. Sokakta yürürken öldürdüler. Kim öldürdü kimse bilmiyor.” (Görüşmeci 1, 20 yaşında, çalışmıyor)

Bu soruyu diğer katılımcılar şöyle yanıtlamıştır:

“Türkiye’ de akrabalarımız vardı. Annem, babam Türkiye’ye gideceğini söyledi. Ben de onlarla geldim. Teyzemler, amcalar, o (eski eşi) orada kaldı. Çocuklar başta babalarıyla görüşüyordu. Şimdi az konuşuyorlar. Suriye’ye hiç gitmedik. 2 dayımı, 1 dayımın kızını kaybettik. Çok ölenlerimiz oldu. Hepimizin Psikolojisi bozuldu. Çocuklarıma bir şey olacak, korkuyordum. Babam onlar “Türkiye’ye gidiyoruz” dedi. “Orada her şey hazır, burada bir şey kalmadı” dedi. Ben de ona (eski eşine) gidelim dedim. Yalvardım. Ama gelmedi. Sonra buraya geldik. Pişman değilim. Buraya gelip Suriye’ye dönen olmadı. Çünkü korkuyoruz. Devlet sadece bayram ziyaretlerine izin veriyor. Biz bayram ziyaretlerine de gitmiyoruz. Çünkü hala korkuyoruz.” (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kuaför)

“Çünkü “insanı daha yakın” diyorlardı. Batman güzel, birçok diğer şehirsene daha güzel. Hiç gelmemiştim ama duyuyordum. Batman’a gelenler memnundu. Ben de öyle geldim. Babamlar Suriye’ de hala. Onlarla her gün konuşuyoruz. Hatta Türkiye’nin hattıyla konuşuyoruz. Şebeke var. Biz sınırdaydık. Avrupa’ya gidip mesleğimi yapmak istiyordum. Babamın durumu iyiydi. Suriye’de evlendik. Evlendiğimiz yıl geldik. yani 2013’te. Buraya geldik.buradan Avrupa’ya gidecektik. Onun için geldik. ben, eşim, eşimin kardeşi birlikte geldik. Annem Türkiye vatandaşıydı. Ama rahmet ettiği için bize vatandaşlık çıkmadı. Dayım Antep’te doktor, teyzem İzmir’de yaşıyor. Buranın vatandaşı. Ama 30 yıl oldu buradadır.” (Görüşmeci 4, erkek, 32 yaşında, esnaf)

“Türkiye’de Suriye gibidir. Bize çok yakın. Hem yer olarak hem de insan olarak. Yani onlar bizim gibi de Müslümanlar. Misafirperverler. Yani anladın, ondan yani. Başka ülkede insan bilemiyor nasıl? Bizim ülkeye benzediği için biz buraya geldik. benim babam buralıdır aslında. Çoktan Suriye’ye gitmişler.Yani babam 2001’de buraya geldi, 2000’de, 2002’de de...”(Görüşmeci 20, kadın, 28 yaşında, terzi)

“Duyduk insanlar iyi öyle.” (Görüşmeci 11, erkek, 25 yaşında, hamal)

“tanıdıkların yanına geldik.” (Görüşmeci 17, erkek, 20 yaşında, kasiyer)

“Kardeşimin arkadaşları tavsiye etti.” (Görüşmeci 19, erkek, 40 yaşında mağaza sahibi)

“Yakındı, yürüyerek geldik, tanıdık çok vardı.” (Görüşmeci 18, kadın, 46 yaşında, sebzeçi)

“Eşimin kız kardeşleri gelmişti. Bize de gelin dediler geldik.” (Görüşmeci 12, kadın, 34 yaşında, ev hanımı)

“Eskiden Türkiye’yi tanıyorduk batmanda da akrabalarımız vardı.” (Görüşmeci 14, erkek, 24 yaşında)

“Dayımlar için geldik.” (Görüşmeci 15, kadın, 26 yaşında)

Katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde Türkiye’yi/Batman’ı seçmelerindeki genel kanının tanıdıklarının olması olduğu görülmektedir. Yani katılımcılar kendilerinin güvende olabileceği bir yer seçmişlerdir. Ayrıca katılımcılar yolun kısa olduğunu, iki üç saatte yürüyerek sınıra vardıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumu Ravenstein’in göç teorisiyle açıklamak mümkündür. Ravenstein’a göre göçmenlerin çoğu kısa mesafelerde hareket etmektedirler. Uzun mesafeyi tercih eden göçmenler ise genellikle büyük ticaret veya sanayi merkezlerinden birine göç etmektedirler. Bu durum savaştan kaçan Suriyelilerin, canların kurtarmak için en yakın güvenli bölgeyi seçmiş olduklarını göstermektedir. Ayrıca Suriyelilerin büyük çoğunluğunun tanıdık vasıtasıyla gelinmiş olmasını sosyal kimlik teorisi ile açıklanabilir. Bu teori, bir sosyal grup veya kategoriyle özdeşleşmenin nedenleri ve sonuçları üzerine yoğunlaşmaktadır. Yani Suriyelilerin Türkiye’ye gelmeden önce özdeşleşebilecekleri bir grubu var etmeleri, sosyal kategorinin üyesi olmakla ilişkili anlamlara odaklandıklarını göstermektedir. Ancak bir kategoriye üye olabilseler var olabilecekleri ya da güçlü kalabilecekleri inancı onları Türkiye’ye ve Batman’a yönlendirmiştir. Kısacası Suriyeliler daha gelmeden önce kendilerini sınıflandırmışlardır. Özellikle Türkiye’ye ilk geldiklerinde yabancı olduğu bir mekanda yaşamak zorunda olma ve hiç tanımadığı, hatta dilini, kültürünü bilmediği insanlarla sürekli karşı karşıya gelme sürecini daha az sorunla atlatabilme yöntemi olarak böyle bir yol izlemiştir. Böylece diğer gruplarla daha az muhatap olacak ve kendilerini daha güvende hissedebileceklerdir.

G6 ve G10 katılımcılar ise bu soruyu şöyle yanıtlamaktadır:

“Arkadaşlarla geldik. Yakındı, iş var dediler geldik. Bazı arkadaşlar dayanamadı geri gitti. Bazıları da Avrupa’ya gitti. Ben de başvurdum. Mülakata girdim. Sonuç bekliyorum.” Görüşmeci 10, erkek, 25 yaşında, tasarımcı)

“Sadece Türkiye’ye gelmedi akrabalarımız. Suudi, Lübnan, Mısır, Libya başka ülkelere de gittiler. Biz de dedik evlerimiz Türkiye de var. Oraya gidelim. Akrabalarımız vardı Türkiye’de ama onlar bizi çağırmadı biz de yanlarına gitmedik. Biz dedik kardeşim buraya gelmiş biz de Batman’a gelelim. Dedik, “Türkiye’ye gidersek daha iyi olur”. “Savaş büyüyecek” dedik. Kaçak geldik. İki saat kaldık yolda. Sınırdaki polisler yakaladı, karakola gittik. Belge aldık, Batman’a geldik. Babam-annem, gelmedi. Yaşlılardı. Memleketi bırakamadılar. Ben çocuklarımı ve eşimi alıp geldim. Annemlerle her gün konuşuyoruz. Konuşmasak dayanamazdık. Orası nasıl diye soruyoruz. Esad artık karışmıyormuş. Ama başka gruplar varmış. Kavga çatışma oluyor sonra bitiyor sonra yine oluyor. Gelip buraya sonra tekrar Suriye’ye dönenler ara ara oluyor. burada da masraf çok ağır çalışmayan için zor. Sadece bayramda gidip gelme var.” (Görüşmeci 6, erkek, 40 yaşında, market sahibi)

“Görüldüğü gibi katılımcılar için hem yakınlık hem de iş imkânının olması da göç sebebi için önem arz etmektedir. Bu noktada Everett Lee’nin itme-çekme kuramı açıklayıcıdır. Everett’ e göre insanları bir bölgede tutmaya veya insanları bir bölgeye çekmeye yönelik sayısız faktör varken aynı zamanda onları itmeye de yönelten başka faktörler vardır. Bu faktörlerden bazıları çoğu insanı aynı şekilde etkilerken, farklı insanları farklı şekillerde de etkileyebilmektedir. Örneğin istihdam olma durumu itici ya da çekici faktör olarak gösterilebilir. Bu durumda düşük ücretlerle sosyal güvenlik yoksun olarak çalışan işçilere itici gelen bir yer, refah düzeyi yüksek, iş imkânları bol bir yere göre daha itici gelebilmektedir. Bu noktada iş gücü göçü açısından bakıldığında, yaşanan ülkenin çalışma koşulları itici etmenleri, göç edilecek ülkenin vaat ettiği çalışma koşulları çekici etmenleri oluşturmaktadır.”

Bir Suriyeli Gözüyle Türkiye Halkının Suriyelilere Karşı Tutumu

Göç öncesi ve göç sırasındaki sürece dair soruları geride bırakıp uyum sürecini doğrudan ilgilendiren göç sonrası süreci değerlendirirken üzerinde durulması gereken belki de en önemli konu, yerli halk ile göç eden grup arasındaki ilişkiyi incelemek olacaktır. Bu ilişkiye dair soruyu, yani “Türkiye’de halkın size yönelik tutumunu nasıl buluyorsunuz?” sorusunu G1 ve G7 hanım şöyle yanıtlamıştır:

“Buranın %85’i iyi insanlar. Ama kötü insanlar da var. Suriyelilerin içinde de kötü insanlar var. Bazılarının konuşması, hareketleri kötü... Bazıları da çok fazla iyi... Kendi ailen gibi... Kardeş gözü ile bakıyorlar. Ben mesela kuaför kursuna gittiğim için bakıma falan merakım var. Bazı Türk komşularımız var yanıma geliyorlar saçlarını kesiyorum, boya yapıyorum, onlara makyaj yapıyorum onlardan para almıyorum. Gönlümden geliyor. Çünkü onlar da bana çok iyi. Bilmeğim her şeyi söylüyorlar. İş olunca haber veriyorlar. Yani böyle birbirine yardım etmek varken neden nefret ediyor ki insanlar birbirinden. Uzak değiliz birbirimizden. İnsanız biz de. Yani öyle bazı kişiler var ki gerçekten şaşıyorum. Nasıl olabilir? Ben daha 16 yaşında 16. Bana iftira attılar. Onların kocarı için süslendiğimi söylediler. Hayır ben biz Suriye’deyken de böyleydik. Ben 13 yaşındayken de saçım, tırnağım boyalıydı. Bizim durumumuz iyiydi. Babam bize her şey alıyordu. Kimse kimseye karışmıyordu Şam’da. Ama Batman’da öyle değil. Erkekler de laf atıyor. Ama en çok kadınlar laf söylüyor. Beni çok rahatsız ediyor bu.” (Görüşmeci 1, 20 yaşında, kadın, çalışmıyor)

“Vcdansız buluyorum bazı insanları. Sanki biz pisliğiz gibi bakıyorlar. Hırsız gibi bakıyorlar. Dilenci gibiyiz bakıyorlar. 12 yaşından beri çalışıyorum kimseden hak etmediğim parayı istemedim bu zamana kadar. Ama çok dayak yedim. Çok küfür yedim. Başta anlamıyordum. Ama Türkçeyi öğrenince ben de onlara karşılık verdim ama dövüyorlardı işte. Ama iyi insanlar da oluyordu. Fazla para veren, yemeğe götüren oluyordu” (Görüşmeci 7, 19 yaşında, erkek, hamal).

Bu soruyu diğer katılımcılar ise şöyle yanıtlamıştır:

“Çok memnunuz insanlardan. Bazı insanlar Suriyeli olduğumuz için bizimle konuşmuyor. Bize karşıdırlar, bizi istemiyorlar. Bize çok fazla yardım etmiyorlar. Mesela kuaförü yeni açtım. İnsanlar geliyor içeri. Bakıyorlar biz Suriyeli gelmiyorlar” (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kadın, kuaför)

“Biz savaştan kaçtık. Keyfimiz istediği için gelmedik. Ama insanlar “tatile geldiniz” diyor. Biz eşimle otururken öyle konuşuyordu bazı insanlar. Bize söylüyorlardı, çünkü bize bakıyorlardı. Eşim sakın biri ama ben değilim. Önlerine bakmalarını söyledim daha kötü laflar söylediler. Sonra haksız olan biz olduk. O günü unutmadım hiç. Yani bazen öyle şeyler oluyor. Ama iyi insanlar da var. Bu her yerde böyle, biz Türkiye’yi de halkını da seviyoruz. Keşke böyle insanlar olmasa ama” (Görüşmeci 3, 25 yaşında, kadın, ev hanımı).

“Ben aslen Mardinliyim, büyüklerim oradan göç etmiş Suriye’ye. Buraya ilk geldiğimde zorluk çekmedim. İnsanlar hep iyi davrandı bana” (Görüşmeci 5, erkek, 35 yaşında, ticaret).

“İyi de var kötü var. Çok bilmiyorum. (Görüşmeci 13, 34 yaşında, erkek, halı yıkamacı)

“Zayıf olduğunu görseler seni hemen ezer. Buranın halkı böyle, kusura bakma hepsi değil ama geneli böyle. Ben tekstile 300 TL ile başladım. Herkes beni eziyordu. Her işi bana yaptırıyordu. Ama sonra işi öğrendim kabul etmedim. Çıktım oradan işten. Başka bir yerde çalıştım, orada izin vermedim beni ezmelerine” (Görüşmeci 15, 26 yaşında, kadın, tekstil)

“Benim babam cami hocasıydı. Din dersleri veriyordu. Hafızdı. Ben de öyleyim. Beni de kendi gibi yetiştirdi. Diğer kardeşlerim öyle değil. Onlar normal giyiniyor saçları, sakalları normal. Ama sakal sünnet. Ben öyle gördüm. Uzatıyorum sakalımı. Kafama bunu takıyorum çünkü hocalar bizim Suriye’de böyleydi. Ama buradakiler beni İŞİT sanıyor. Batman’ın geneli bundan dolayı mağazamdan alışveriş yapmıyor. Benle konuşmuyor. Korkuyorlar. Ama ben öyle değilim. Biz de cana kıymak, insan incitmek büyük günah. Babamdan böyle gördüm. Ama bu kıyafetleri çıkarmak onlar gibi olmak da istemiyorum. Allah için ben böyle giyiniyorum.” (Görüşmeci 19, 40 yaşında, erkek, mağaza sahibi).

Görüşmeler dikkatle incelendiğinde katılımcıların hala kendilerini yabancı hissettiği daha doğrusu Batman halkının böyle hissettirdiği görülmektedir. Kimisi bunu dış görünüşten, kıyafetten kaynaklandığını, kimisi de ne kadar iyi Türkçe konuşulursa konuşulsun dildeki kırıklıktan dolayı Türk olmadığının anlaşıldığı ve bunun sürekli devam edeceğini düşünmektedir.

Yerli halk ile Suriyeliler arasındaki ilişkiye dair diğer bir soru ise “Oturduğunuz semtteki Türk komşularınızın size yönelik tutumlarını değerlendirebilir misiniz?” olmuştur. İnsanın sosyal bir varlık olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda komşuluk kavramı önem taşımaktadır. Komşuluk, toplum içerisinde ve günlük hayatta insanlar arasında bir akrabalık bağı olmamasına rağmen insanların birbiri üzerinde hak ve hukuku barındıran yakın ilişkiler içerisine girdiği sosyal bir ilişki veya yakınlık derecesidir. Bu bağlamda genelde bütün toplumlarda özelde ise komşuluk, Türkiye toplum hayatının ve toplum yapısının önemli bir unsuru olmuştur. Bu konu öyle ki atasözlerine de yansımıştır. Bir atasözünde komşuluğun önemi şu sözlerle ifade

edilmiştir: "Ev alma, komşu al." Çünkü komşuluğa yüklenen anlam kan bağıının ötesinde gönül bağına dayanan, maddi boyutun üstünde manevi boyutu olan bir ihtiyaçtır. Bu noktada komşuluk, savaş ortamından güvenli bir ortama göç etmiş bir insan için daha mühim bir anlam içermektedir. Temeli yardımlaşma ve güvene dayanan komşuluğun toplumdaki rolü ise birleştirici unsurdur. Bu yüzden aynı dili konuşmayan, aynı inanca sahip olmayan, farklı kültür ve milletten insanları bir araya getiren, kaynaştıran, bütünleştiren komşuluk olgusunun önemi uyum noktasında yadsınamayacak kadar önemlidir. Bu çerçevede bu soruyu G1 ve G2 hanım şu şekilde yanıtlamıştır:

"Kimseyle konuşmuyoruz. Annem izin vermiyor. Suriye'de de izin vermiyordu. Güvensizlik var. Ben biraz iri bir kıyım. Yani nasıl desem insanlar bana çok bakıyor. Annem de korkuyor. Çünkü burada öyle sanıyor insanlar. Suriyeli kadınlar öyle pislik. Ama öyle değil. Öyle kadınlar da var. Doğru. Ama hepimiz öyle değiliz. Yani komşularımız bize yardım etti ilk başta. Çok iyiler. Yardım ediyorlar, ama kötüler de. Çünkü şimdi kız kardeşim de büyüdü ona da öyle yapıyorlar. Bilmiyorum. Belki babamız yok diye böyle yapıyorlar." (Görüşmeci 1, 20 yaşında, kadın, çalışmıyor)

"Komşularım hepsi çok iyi. Bize yardım ediyorlar. Yemek getiriyorlar. Biliyorlar iş yok, para yok. Allah razı olsun onlardan. Bu korona geldi. Onların da durumu kötü, yine de yardım ediyorlar". (Görüşmeci 2, kadın, 33 yaşında, kuaför)

Bu soruyu G18 ve G19 bu durumu şöyle ifade etmektedirler:

"Kaldığım sitede 4 daire bizim. Kiracılar kiralarını öderken karşılaşıyoruz. 7 sene oldu ama nerdeyse bu süre boyunca hiçbir komşumuzla oturup muhabbet etmedik. Yani yolda görsem karşı komşumu tanımam." (Görüşmeci 18, 30 yaşında, erkek, market sahibi)

"Yeni tanıyanlar korkarak yaklaşıyor. Ama tanıdıktan sonra çok yakın davranıyorlar." (Görüşmeci 19, 40 yaşında, erkek, mağaza sahibi).

Katılımcıların genel görüşü komşuların ve Batman halkının iyi olduğu yönündedir. Ancak bir kısım görüşmeci kendilerinin iyi olduğunun, en ufak bir hata yaptıklarında bile dışlandıklarını söylemektedir. İnsanların onlara ön yargı ile yaklaştıklarını bu yüzden mesafeli olduklarını düşünen katılımcılar bu durumun Suriye'nin kötü olan kesiminin genele atfedildiğinden kaynaklandığını belirtmektedir.

Sosyal Yardım ve Temel İhtiyaçlara Erişim Durumu

Apar topar, yanlarına hiçbir şey alamadan, canlarını kurtarma gayesi ile evinden kaçıp, Türkiye topraklara sığınan insanların yaşamını sürdürebilmesi için ilk aşamada temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu temel ihtiyaçların başında yeme, içme, barınma, elbise, yakacak gibi ihtiyaçlar gelmektedir. Bu bağlamda katılımcılara “Batman’da sosyal yardım/sosyal hizmet aldığınız kurum/ kuruluşlar var mı?” sorusu yöneltilerek herhangi bir sosyal yardım alıp almadıkları öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu sorunun cevabını G1 ve G2 hanım şöyle aktarmıştır:

"Başlarda bazı gruplar yardım getiriyordu. İsimlerini hatırlamıyorum. Ama şimdi hiç yardım yok. Sene de bir elbise yardımı oluyor. Et yardımı oldu 1 defa. Bazen geçinebiliyoruz. Bazen hiç geçinemiyoruz." (Görüşmeci 1, 20 yaşında, kadın, çalışmıyor)

"İsimlerini çok bilmiyorum. UMUTDER vardı." (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kadın, kuaför)

Bu soruyu diğer katılımcılar ise şöyle yanıtlamaktadır:

"Yok, sadece devlet kişi başına 120 TL veriyor. Kızılay kartı çıktı. Yani toplam 600 elime geliyor. Başka yardım yok. Suriye’ye de bazen para gönderiyorum." (Görüşmeci 4, 32 yaşında, erkek, esnaf)

"Hayır" (Görüşmeci 15, 26 yaşında, kadın, tekstil).

"Hayır. Ben evli değilim, çocuklarım yok vermezler yardım. Çalışıyorum çok şükür ihtiyacım yok şimdi." (Görüşmeci 5, 35 yaşında, erkek, ticaret)

"Evet. Öğrenci başına 120 TL veriyorlar. O da zaten okullarına gidiyor." (Görüşmeci 12, 34 yaşında, kadın, ev hanımı)

"Galiba babamlar alıyordu. Ama ben hiç almadım." (Görüşmeci 16, 26 yaşında, erkek, tekstilde çalışıyor)

Katılımcıların bu soruya vermiş oldukları yanıtlar değerlendirildiğinde, kimi katılımcıya sosyal yardımların ulaştığı, kimisine ise ulaşılmadığı görülmektedir. Ayrıca katılımcıların görüşüne göre, sosyal yardım yapılabilmesi için çocuk sahibi olmak gerekmektedir. Çocuğu olmayan katılımcılara sosyal yardımın ulaşmadığı, ulaşsa bile

düzenli olmadığı da görülmektedir. Ancak katılımcılar yine de hallerinden memnun olduklarını bildirmişlerdir.

Sosyal yardım almış katılımcılara ayrıca “Batman’da sosyal yardım/sosyal hizmet aldığınız kurum/kuruluşlar hangi alanlarda size yardım/ hizmet sunuyor?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruyu G1 ve G2 hanım şu şekilde yanıtlamıştır.

"Elbise. Önceden kömür veriyorlardı. Bu sene vermediler. Parayla aldık. Önceden para yardımı vardı. Şimdi o da yok. 18 yaş üstüne verilmiyor. Okula giden kardeşlerim için ayda 60-70 veriliyor." (Görüşmeci 1, 20 yaşında, kadın çalışmıyor)

"1-2 kere yardım aldım. Sadece elbise yardımı geliyor. Ramazanda 1 kere et yardımı aldım. 1 kere 50 TL zarf yardımı aldım. Komşular zekâtlarını veriyorlar. Geçinebiliyorum Elhamdulillah. Daha kötü durumda olanlar var. Sorun yoktu, dükkândan gelen para yetiyordu. Şimdi dükkândan para gelmiyor. Hiç geçinemiyoruz. Daha fazla yardım istiyoruz." (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kadın, kuaför)

"Şöyle bir şey alıyorlar ama 100’de 1 kişi alıyor. İkincisi de veren kişiler de şöyle 3 çocuğu 18 yaşın altında olması gerekiyor. Öyle veriyorlar. Bizim bir çocuk tek küçük vardı. Diğeri hepimiz büyüttük. Yalan olmasın bir üç defa yardım oldu. O da komşular verdi. Mesela 2-3 defa da yardım sosyal yardım getirdi. Sabun vardı, sıvı sabun, beyaz sabun vardı. Bir defa da mont vardı. O montlar da asla hiç kimse giymedi. Çok kötüydü. Nasıl anlatayım bedenleri hiç yoktu ve hepsi aynı. Renkleri de çok kötü. Ciyak maviydi, kırmızıydı, turuncuydu. Botlar verdiler hiç kimse giymedi. Ayakkabılarının numaraları olmadı. Söylüyorlar Suriyelilere yardım ediyoruz asla öyle değil. Bak mesela yanlış anlama ben kendi devletimde olsaydım asla bu maaşla kabul etmezdim. Burda mecburum. Gelip kapını çalmamak için burada çalışacak daha iyidir. İşte buradakiler de diyorlar siz geldiniz memleketimi aldınız. Çalışıyorsunuz. Ee kardeşim biz ucuz çalışmasak yaşayamıyoruz ki. Mesela benim kardeşim var o da çalışıyor aynı yerde oto yıkamada. O 500 alıyor başkası asgari ücret alıyor." (Görüşmeci 20, 28 yaşında, kadın, terzi)

Katılımcıların genel görüşü devletin yardıma ihtiyacı olanlara yardım gönderdiği, olmayanlara da göndermediği yönünde olmuştur. Elinde işi olan, maddi durumu biraz bile iyi olan katılımcılar şükretmekte ve Türkiye devletine güzel dileklerini iletmektedirler.

Barınma ve temel ihtiyaçlara ulaşım noktasında yönlendirilen soruları G1 hanım şöyle yanıtlamıştır:

"Suriye'deki ev bizimdi. Evimiz dört odalıydı. Apartmandı. Zenginlerin olduğu mahalleydi. Batmana geldik, şimdi kiradayız. Zor bulduk bu evi de. Mahalleyi görüyorsunuz. Hepsi serseri. Evlerin hepsi eski. Ne kadar boya yapsak da yukardan su geliyor. Rutubet kokuyor. Suriye'de babam, annem ben ve üç kardeşim beraber yaşıyorduk. Buradaki evimizde babam yok. Biz beş kişi kalıyoruz. Dedemlerin olduğu mahallede ev kiraladık. Biz çoğu zaman onlarda kalıyoruz. Bu mahallede ev bulmak zor. Başka mahallelerde ev var ama kiralar çok pahalı. Bu evin de kira parası çok, bir tek kişi çalışıyor. Elektrik, su, yemek, okul yani yetmiyor para. Mesela çeşme bozuluyor, bir ay sonra yapıyoruz. Para biriktirmek gerekiyor. Mesela çocukların çalıştığı oda var. Odanın lambası yanmıyor. Yenisini takana kadar mutfaktakini oraya taktık. Böyle... Ben de iş arıyorum. Bulursam çalışacağım. İşten çıktığımdan beri kendime hiçbir şey almadım. Gelen para yemeğe, eve gidiyor. Yani kardeşim maaşını aldığı anda hemen 'Elma Sokağı'na gidiyoruz. Peynir, zeytin, yumurta, bulgur, fasulye, şeker, okul eşyaları... Yani, orası ucuz. Diğer yerler çok para istiyor. Alo Tavşo oralar bize göre. Kardeşim zaten orada çalışıyor." (Görüşmecı 1, 20 yaşında, çalışmıyor)

Bu soruyu G2 ve G20 hanım şöyle ifade etmiştir:

"Suriye evimiz büyüktü. Dört odası vardı. Büyük bahçesi vardı. Ev bizimdi. Buradaki evimiz küçük. Eski. Rutubet, her tarafı kokuyor. Çocuklar hasta oluyor. Bir katlı. Bahçe yok. Ben ve çocuklarım kalıyoruz. Oynasınlar diye parka götürüyorum bazen ama ben çalışıyorum. Onlar da yanımda, kuaförde. Başka kimsem yok. Emanet edemem. İlk geldiğimizde başka bir mahallede kaldık ama orası buradan kötüydü. Sonra dükkân bulduk, orası dükkâna da uzaktı. Sonra dükkâna yakın bu evi bulduk. Para varsa ev de var. Ama bizim paramız yoktu. Bu evi zor bulduk. Çok eksiklerimiz var. Çamaşır makinesini, buzdolabını, fırını hep insanlar verdi. Ama hepsi eski, bozuluyor. Tamir edecek param olmuyor. Şimdi bu hastalık (covid19) oldu. Dükkân kapalıydı. Yeni açtım. Ama kimse gelmiyor. Önceden de kimse gelmiyordu. Ama şimdi elime hiç para gelmiyor. Çocuklarım küçük. O (eski eş), hiç para göndermiyor. Çocuklarımla elbise, yemek ihtiyaçları oluyor. Buradan gelen para yetmiyor. Komşular olmasa hiç idare edemeyiz. Elime para geçtiğinde çarşıya gidiyorum, alıyorum. Ama her şey pahalı." (Görüşmecı 2, 33 yaşında, kuaför)

"Her şeye ihtiyacımız vardı. Zorla ev bulduk vermiyorlardı. Suriyeliydik diye. Bir tane arkadaş hayır yaptı bize kefil oldu sonra biz iki aya kadar yerde

uzanıyorduk. Üstteki komşu bir tane battaniye getirdi. Keşke getirmeseydi. İnsan bir hayır yapsa gerçekten güzel bir şekilde yapmalıdır. Vallahi hepsi yırtıktı. Hepsi yırtıktı. Ondan sonra üç tane yastık vardı, 8 kişiydik biz. Öyle yavaş yavaş çıktık dışarı. İş bulduk. Çalıştık. Kendimize aldık. Zorluk çok çektik ama şükür şuan iyiyiz.” (Görüşmeci 20, 28 yaşında, kadın, terzi)

Barınma ve temel ihtiyaçlara yönelik soruya diğer katılımcılar şu yanıtları vermiştir:

“Hayır, sadece komşular yardım ediyor. Onlar getirmese aç kalıyoruz bazen. Yetmiyor para. Hamileyim, ihtiyaçlarım oluyor. Oğlum da daha küçük, onun da istekleri oluyor. Ben de çalışayım diyorum, eşim kıskanç izin vermiyor. Yani bebek doğsa ikisine nasıl bakacağız bilmiyorum. Oğlum oyuncak istiyor alamıyorum. Canı bir şey istiyor alamıyorum. Çünkü para yetecek mi bilmiyorum. Kimseye muhtaç kalmak, yardım istemek istemiyorum. Ben alışık değilim. Suriye’deyken ailemin durumu iyiydi. Böyle zor. Eşime de kızmak istemiyorum, çünkü o, çok çalışıyor. İki iş birlikte yaptığı zaman vardı. Şimdi biraz daha iyi durumumuz.” (Görüşmeci 3, 25 yaşında, kadın, ev hanımı)

“Sorun olmuyor. Her şeyimizi alıyoruz. İşimizi yapıyoruz. Ama Suriye’deki evimiz daha güzeldi. Orayı özliyoruz. Tek eksikimiz bu.” (Görüşmeci 4, 32 yaşında erkek, esnaf)

“Suriye’deki evimiz topraktı. Yollar topraktı. Burası daha güzel, evimiz daha temiz. Yollar güzel. Ben, eşim ve çocuklarım var. İlk başta kaynanamlarda kaldık. Ama orası çok kalabalıktı. Üç aile vardı zaten. Biz de eklenince geçinemedik. Sonra aynı mahallede başka ev bulduk, taşındık. Ev rutubet kokuyor. Hiç güneş yok. Çocuklarım hasta oluyor. Boya yapacak paramız yok. Camlar, kapılar da sağlam değil. Soğuk oluyor. Sobayı yatınca da yakıyorum. Sönünce soğuk oluyor. Odun, kömür yetmiyor. Belediye arabası çarşıya kadar götürüyor. Her şeye ulaşabiliyoruz.” (Görüşmeci 8, 46 yaşında, kadın, sebze satıyor).

“İlk evlendiğimizde hiçbir şeyimiz yoktu. Ama şimdi çok şükür her şeyimiz var. Sağ olsun ailem, akrabalarım yardım etti. Şimdi ben onlara yardım ediyorum.” (görüşmeci 14, 24 yaşında, erkek, bakkalı var).

“Sorun olmuyor. Her şeyimizi alıyoruz. İşimizi yapıyoruz. Ama Suriye’deki evimiz daha güzeldi. Orayı özliyoruz. Tek eksikimiz bu.” (görüşmeci 4, 32 yaşında, erkek, esnaf)

“Almıyorum. Geldiğimden beri çalışıyorum. Hiç boş kalmadım. İnşaatta çalıştım, halde yük taşıdım, tekstile girdim. Hepsinin parası azdı ama ihtiyacımı kimseye el açmadan karşılıyordum” (Görüşmeci 10, 25 yaşında, erkek, tasarımcı)

“Sağ olsun devletimiz her türlü ihtiyacımızı karşılıyor. Eksik bir şey olmadı.” (görüşmeci 12, 34 yaşında, kadın, ev hanımı)

“Büyük bahçeli bir evimiz vardı. Kira değildi. Dedemin eviydi. Beraber yaşıyorduk. ev bizim değil şimdi. Ev sahibi kirayı artıracığını söylüyor. Bizim çıkmamızı istiyor. Çünkü kirayı bazen veremiyorum ya da eksik veriyorum. Eşyalar tam. Ama bazen yiyecek eksiği oluyor. Bir gün bile hastalanmamam gerekiyor. Yoksa aç kalırız. Çünkü her şeyi az az alıyorum. Elektrik, su, kira anca yetiyor. Mesela çocuk olsun istiyoruz ama geçinemeyiz biliyorum o yüzden yapmıyoruz. Maması, bezi, hastanesi, elbisesi... Bu maaşla zor, para olursa her şey var.” (Görüşmeci 7, 19 yaşında, erkek, hamal).

Katılımcıların yanıtları değerlendirildiğinde, Suriyelilerin çalışıp, kimseye muhtaç olmadan yaşamak konusunda ciddi çabaları olduğu görülmektedir.

Sağlık Hizmetlerine Ulaşım

Sağlığın hayatın kaynağı ve her bireyin temel ihtiyacı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Sağlığı hem fiziksel sağlık, hem sosyal sağlık, hem de ruhsal sağlık olmak üzere bir bütün olarak değerlendirmek gerekmektedir. Ayrıca sağlık sadece bireysel bir mesele değil toplumu ilgilendiren önemli bir konudur. Nitekim bulaşıcı hastalıkların yayılımını önleme amacı ile hastalıkların tanısı, tedavi ve iyileşme sürecini sağlamak bireylerin veya toplumun hastalıklardan korunmasını ve sağlıklı bir toplum oluşmasını sağlayacaktır. Hele ki yerlerini savaş ve çatışma nedeni ile terk etmek zorunda kalan bireyler için bu durum çok daha önemli bir unsurdur. Çünkü o durumda hem ruhsal, hem sosyal, hem de fiziksel birçok sorunla karşılaşılabilir. Bu bakımdan Suriyelilerin uyum sürecini değerlendirirken sahip oldukları temel sağlık hakları göz ardı edilmemesi gereken bir konudur. Çünkü canı yanan bir insan eğer temel sağlık hizmetlerinden yararlanamıyorsa uyumu reddedebilir veya böyle bir çaba içerisine girmeyebilir. Ya da herhangi bir bulaşıcı hastalığa sahip olan göçmen biri, yerli halk tarafından dışlanabilir ya da istenmeyebilir. Böylece yerel halk tarafından uyum süreci engellenmiş olur. Bütün bu noktalar göz önünden bulundurularak katılımcılara “Batman’da sağlık hizmetlerine erişim noktasında olanaklar ve sıkıntılar nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya yanıt olara G1 ve G2 hanım şöyle söylemiştir:

"Sıkıntı yok. Hastalandığımda önce sağlık ocağına gidiyorum. Sigorta, Bölge hepsine gittim. Doktorlar çok iyi. Benim kanım az. Doktor ilaç yazdı. Eczaneye gittim. Hepsini bedavaya aldım. Hiç sorun olmadı." (Görüşmeci 1, 20 yaşında, kadın, çalışmıyor)

"Devlet bedava bakıyor. İlk zamanlar Türkçe bilmiyordum. Doktorlarla zor anlaşıyordum. Şimdi anlaşıyoruz. Devlet Suriyelilere açmış, sigortanın oradaki sağlık ocağına gidiyorum. Bazen sigortaya, bazen de bölgeye gidiyorum. Sorun olmuyor. Eczaneden bedava ilaçları alıyoruz. Bazı ilaçlar bedava. Bazıları parayla. Mesela bebek için mama vermediler, sütüm yoktu parayla aldım. Mesela doğumda çatlak oldu, doktor "krem al" dedi. Eczane bedava vermedi, parayla aldım." (Görüşmeci 2, kadın, 33 yaşında, kuaför)

Bu konuya dair diğer katılımcıların düşüncesi şu yönde olmuştur:

"İyiler. Suriye'deki doktorlar daha iyiydi. Ama bize çok iyi davranıyorlar. (Görüşmeci 4, 32 yaşında, erkek, esnaf)

"Suriye'den iki kat iyi. Hastaneler çok güzel. Çok rahat." (Görüşmeci 12, 34 yaşında, kadın, ev hanımı)

"Hiç sıkıntı yok. Hastane ye gittim. Buradaki 19 Mayıs sağlık ocağına gittim. İlaç her şey bedava veriyorlar. Çok iyidiler." (Görüşmeci 5, 35 yaşında, ticaret)

"Doğum yaptım. Kansızlık var bende. Kızım da sürekli hastalanıyor. sigortaya ya da sağlık ocağına gidiyorum. Sigortada doğum yaptım. Doktorum vardı orada. Yanına gidiyordum. Bana çok iyiydi. Şimdi kızım hasta olunca yine oraya götürüyorum. Hepsi çok iyi, benim de kızımın da bütün ilaçları bedava." (Görüşmeci 9, 22 yaşında, kadın, ev hanımı)

Suriyeli katılımcıların neredeyse tamamı sağlık hizmetlerine olan memnuniyetlerini rahatlıkla dile getirmişlerdir. Gerek hastane koşulları, gerek doktor ve ilaç konusunda hiçbir eksikliklerinin olmadığı görülmektedir.

Eğitime Ulaşım ve Devam Etme Durumu

2011'den bu yana 9 yıldır devam eden iç savaş ve göç, eğitimi ciddi oranda etkilemiştir. Okul çağında olan Suriyeli çocukların Türkiye'de okula devam edebilme ve buraya uyum sağlama süreci ciddi bir konudur. Bunun yanında Suriyeli yetişkinlere

sunulan çeşitli kurs olanakları (dil eğitimi, meslek eğitimi) da uyum noktasında değerlendirilmesi gereken önemli konuların başında gelmektedir. Çünkü dil eğitimi, okuma-yazma eğitimi, meslek eğitimi, din ve kültür eğitimi, ilk ve ortaokulu eğitimi, üniversite eğitimi gibi alanlarda eğitim olanağı sunup Suriyeli çocuklara ve yetişkinlere fayda sağlanılacağı, onların burada kendi hayatlarını kurup, toplumun uyum içinde yaşamalarını kolaylaştıracağı beklenmektedir. Aksi halde hem savaş ortamından gelmiş olma, hem de sığındıkları ülkede sosyal adaletsizlikle, dışlanmayla karşı karşıya kalma çocuklarda aidiyet duygusunun gelişmesini engelleyebilmekte ve çocukların iç dünyası ciddi hasarlar oluşturabilmektedir. Bu durumların her biri ise uyum süreci için birer risk faktörüdür. Uyumun sağlanamadığı ortamda yetişen bir çocuk ise gelecekte toplum için risk faktörü oluşturabilmektedir. Çocuklar madde bağımlısı, çocuk işçi ya da çocuk gelin olabilmekte ya da ciddi suçlara karışabilmektedirler. Tüm bunların önlenmesi için ise eğitim hakkına sahip olmalarına bağlıdır. Bu bağlamda Suriyeli katılımcılarla yapılan görüşmelerde katılımcılara “Batmanda eğitim alanındaki olanaklar ile sıkıntılar nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve ardından “(varsa) gittiğiniz kurumlardaki kursiyer, öğrenci ve çalışanların size ya da çocuğunuza yönelik tutumları?”nın değerlendirilmesi istenmiştir. Bu konuyu G1, G2 ve G20 hanım şöyle ifade etmiştir:

“İki kardeşim okuyor. Biri 12 diğeri 10 yaşında. Onların eğitimi için devlet aylık 60-70 TL veriyor. Okula gidiyorlar. Yani eğitimleri iyi. Öğretmenler çok şey istiyor. Ama para olmayınca yardımcı oluyorlar. 17 yaşındaki çalıştığı için okulu bıraktı. Ben de liseyi açıktan okuyorum. Halk eğitimde kuaförlük kursuna da gidiyorum. Hepsi çok iyi. Hem arkadaşlar iyi hem de öğretmen. Mesela işe gidiyordum, kursa geç kalıyordum bazen de hiç gitmiyordum. Hoca bana diyordu seni yok yazmam. Çalışyorsun sen. Şimdi işi bıraktım kursa gidiyorum. İnşallah ben de kuaför olacağım. Buranın dersleri, sınavları çok rahat. Suriye’nin çok zor. Ama eğitimi iyi değil buranın. Yeteneğim var ama eğitim iyi değil.” (Görüşmeci 1, 20 yaşında, kadın, çalışmıyor)

“Hocalar çok güzel, eğitimi çok iyi. Hocalar bana çok yardımcı oldu. Birazcık dil sıkıntısı var. Öğrenene kadar insanın canı çıkıyor. Bazen anlamıyorsun. Bir kaç hoca iyi değildi. Mesela dersi verip çıkıyor. Dikkat vermiyorlar. Biz kurs aldık. Mesela benim şahsi fikrim, insan bir dil verdiği zaman iki üç dil olmalı. Biz ilk sene üniversiteye gidiyorduk, anlatıyorlardı ama biz anlamıyoruz. Diyordlardı anlamıyorsanız filmlere bakın, şarkılara bakın, ortama çıkın. Ee bazen ortam insanı kabul etmiyor ki mesela biz sene bir evde kaldık yani biz üç komşuyu da bilmiyorduk. Kimse bize gelmiyordu. Suriyeliydik diye mesela selam vermiyorlardı. Her insan değişiktir.” (Görüşmeci 20, 28 yaşında, kadın, terzi).

"Diğeri okula gidiyor. Okulda sorun yok. Hocalar iyi. Sadece müdür, öğretmen "güzel konuş" diyor (Türkçe)." (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kadın, kuaför)

Bu konu hakkında diğerkatılımcıların düşünceleri şu şekildedir:

"Biz 4 arkadaş da dil kursuna gittik. İyi konuşuyoruz. Hocalar çok iyi davranıyor. Yardımcı oluyor." (Görüşmeci 10, 25 yaşında, erkek, tasarımcı)

"Ben okuma yazma kursuna gittim. A1, A2, B1, C1 var. Ben A1 ve A2 bitti. B1'e kayıt yapacağım. Ama A1in faydası olmadı, böyle Türkçe öğrenemezsin. Sokakta konuşarak öğrenebilirsin. Ben yinede gidiyorum. B2 iyi, ama sokakta öğrenmek daha iyi." (Görüşmeci 5, 35 yaşında, erkek, ticaret)

"Bilmiyorum." (görüşmeci 9, 22 yaşında, kadın, ev hanımı)

"Bilmiyorum. Okuma yazmaya gideyim dedim, bana dediler işe yaramıyor, sokakta öğren daha iyi. Şimdi konuşuyorum Türkçe. Müşterilerim oluyor hepsi beni anlıyor." (görüşmeci 14, 24 yaşında, erkek, bakkalı var)

"Bilmiyorum. Ama eğitimimi tamamlamak isterim." (Görüşmeci 18, 30 yaşında, erkek, market sahibi)

"Fazla iyi değil. Yani bizim eğitimimiz daha zordu. Okulumuz daha zordu. Burada okuma-yazma kursuna gittim. Orada herkes iyiydi. Üniversitede hocalar iyi. Hiç tereddüt etmeden anlatıyorlar." (Görüşmeci 6, 40 yaşında, erkek, market sahibi)

Katılımcıların yanıtları değerlendirildiğinde, çoğunluğun Türkiye'nin eğitim sisteminden şikâyetçi olmadığı ancak şikâyetçi olanların ise zorluk derecesinin Suriye'ye oranla daha basit düzeyde olduğu yönündedir. Ayrıca birçoğunun zaten eğitilmiş olmasından kaynaklı, eğitim aldıkları konular daha çok dil öğrenmeye dayalı olduğu da gözlemlenmiştir. Bu noktada okuldan çok, Türkçe öğreten kursları tercih ettikleri görülmektedir. Ancak eğitimini tamamlamış bireylerin ise eğitimlerini tamamlama noktasında büyük isteğe sahip oldukları anlaşılmaktadır.

İstihdam ve Çalışma Koşulları

Türkiye Ocak 2016'dan itibaren Geçici Koruma altına alınan yabancılara yönelik Yabancıların Çalışma İznine Dair Yönetmeliği benimsenmiştir. Bu yönetmelikten Suriyeliler de yararlanmış ve hem çalışma izni hem de iş kurma imkânı

verilmiştir. Ancak bu yönetmenlikten önce Suriyeliler uzun bir süre kaçak olarak, düşük maaşla ve emek sömürüsüne maruz kalarak çalışmıştır. Ancak bu yönetmeliğe rağmen bugün bile Suriyelilerin kayıt dışı istihdamı devam etmektedir. Çünkü küçük ve orta boylu işletmeler kayıtlı iş gücünün yarattığı külfettense kayıt dışı işçi çalıştırmayı tercih etmektedir. Kayıtlı işçinin hem asgari ücretin altında çalıştırılmaması hem de düzenli çalıştırılması ve işçilerin haklarının güvence altında olması işverenin tercih etmediği bir durumdur. Çünkü iş güvenliği olmayan kaçak bir işçi, istenildiğinde işten çıkartılabilmekte ve maaşı eksik ya da hiç verilmeye bilinmektedir. Fakat bu konu ile ilgili Suriyeliler ikilemde kalmıştır. Bir kısmı sigortalı işte çalışmanın avantajlı olduğunu bir kısmı ise dezavantajlı olduğunu söylemiştir. Dezavantajlı yanının sosyal yardımların kesileceğinden korkmalarından kaynaklanmaktayken avantajlı yanının iş yerinde suistimal edilmek istemediklerinden kaynaklandığı görülmüştür. Bu bağlamda katılımcılara “Batman’da istihdam (çalışma) konusunda olanaklar ile sıkıntılar nelerdir?”, “İşvereninizin ve iş arkadaşlarınızın size yaklaşımını değerlendirir misiniz?” ve “İşgücüne ilişkin uygulanan politikalara bakış açınız nedir? Varsa ne gibi sorunlar yaşıyorsunuz?” soruları yöneltilmiştir. Bu soruları G20 hanım şöyle yanıtlamıştır:

“İlk başta mobilyacıda çalıştım. Eniştem onlarda çalışıyordu. Temizlik yapıyorduk. 1,5 sene temizlik yaptık. Bize 350 TL veriyordular. Ama biz dedik yine de bir gelir olsun. Kira olsun dedik, dayandık. Sabah 9da akşam 6’ya kadar. Biz sesimizi çıkarmıyorduk. İşimizi yapıyorduk. Benim kuzenimin düğünüydü. Cuma gününe denk geliyordu. İzin aldım. Ama dedim Pazar günü geleceğiz, öyle izin verdi. Düğüne gittik. Diğer gün geldik. İş yapıyoruz dünyanın lafı. Açıkçası ben bazı şeyleri tahammül edemiyorum. Muhtacım evet ama bana niye laf atacaksın ben yalnız yapmadım. Sinirlendim. Paspası fırlattım. İşten çıktım. Sonra bir ay evde oturdum. Burada iş buldum.” (Görüşmecisi 20, 28 yaşında, kadın, terzi).

Bu konuya dair diğer katılımcıların görüşleri şu şekilde olmuştur:

"Suriye'yi bilmiyorum orda durumumuz iyiydi. Hiç çalışmadım. Suriye'de memur maaşı çok azdı. Ama burada iyi. Suriye'de kızlar çalışmıyordu çok. Ama Burada çalışıyor. Belki ondan. Ama Batman'da iş bulma kötü. İş bulsan iş kötü. Az para veriyorlar. Kendi işin olsa öyle olmaz. Ama mağazada tezgahtar çok kötü. O kadar çalışıyorsun 600-700 belki bazen 1000 veriyorlar. Tekstilde o kadar da yok önce 300 veriyorlar. Önce işi öğrenin diyorlar. Hayvan gibi çalıştırıyorlar. Sonra tam maaşın artacak işten çıkarıyorlar. Başka birini yine 300'e işe alıyorlar. Böyle yani burada. Kimse de karşı gelmez. Hepsi korkuyor. Çünkü Batman'da iş yok. Ben de benden küçük

kardeşimde çocuk yaşımdan beri çalışıyoruz. Ben 20 yaşındayım, kardeşim 17 yaşında. O da memnun değil. Bana anlatıyor her şeyi. İşteki arkadaşları hepsi Suriyeli zaten. Az maaş veriyorlar. Ondan Suriyeli istiyorlar. Hele yasa çıksın. Kimse Suriyelileri çalıştırmaz. Benim eski çalıştığım yerde de Suriyeli çoktu. Türkler Suriyelilerden daha iyiler. Mesela biri haklı olduğunda onlar hemen koruyor. Ama Suriyeliler patronun tarafındalar. Sevmiyordum onları. Patron bana çok kızmıyordu zaten. Çünkü tanıdık. Onlara kızdığında ben patrona niye böyle yapıyorsun diyordum ama onlar öyle yapmıyordu. Sigortalı olsaydık böyle olmazdı. Önceden sigorta yoktu ama şimdi var bence.” (Görüşmeci 1, 20 yaşında, çalışmıyor)

“Suriye ile aynı. Suriye’de de bu işi yapıyordum. Bu kadar para kazanıyordum. Ama orada yetiyordu. Burada para yetmiyor.” (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kuaför)

“Buranın işini yapabilmek için çok paran olmalı yoksa iş yok. Burada ilk önce nakliyat yapıyordum. İyi kazanıyordum.” (Görüşmeci 6, 40 yaşında, erkek, market işletiyor)

“Çok kötü, ben öğretmenim ama halde sabahtan akşama kadar bu sıcakta kavun karpuz taşıyorum ama verdikleri para günde 85 TL. Ama her gün yok. Bazen çağırmıyorlar o gün boşta kalıyorum.” (Görüşmeci 11, 25 yaşında, erkek, hamal)

“Yani burada hiç tatil yok ya. Burası sürekli rekabet halinde. Biz 7’de açıyoruz akşam 11’e kadar hiç mola vermeden çalışıyoruz. Bu çok zor, yanımızdaki elemanları vardiyalı çalıştırıyoruz. Çünkü şartlar ağır.” (Görüşmeci 18, 30 yaşında, erkek, market işletiyor)

“Kötü. Buraya geldiğimde çocuktum. Ama yine de çalışmam gerekiyordu. Çocukluğumdan evlenen kadar çalıştım. Çok zor iş bulmak çalışmak zor.” (görüşmeci 16, 21 yaşında, kadın, tekstil)

“Batman’da iş çok ama emeğin karşılığı yok.” (Görüşmeci 4, 32 yaşında, erkek, esnaf)

“Burası daha büyük olduğu için burada iş daha çok ama Suriye’nin parası daha çok.” (Görüşmeci 5, 35 yaşında, erkek, ticaret)

“İş zor bulunuyor. Bulduklarım da az maaş veriyor. Çok çalıştırıyor. Buradaki patronlar herkese acımasız. Bize de kendi halkına da acımasız. Ama Türkler kabul etmiyor, işi bırakıyor. Patrona karşı çıkıyor. Ama biz yapıyoruz ne diyorsalar. Çünkü

para lazım, şimdi ki patronum iyi. Fazladan para bile veriyor. İş arkadaşlarım bazıları iyi ama bazıları beni rakip olarak görüyor. Sanki onların işlerini ellerinden alıyorum gibi davranıyorlar. Bir defasında iş arkadaşım bana “ siz geldiniz sizin yüzünüzden iş bulamıyoruz, bulsak bile az parayla çalışıyoruz” demişti. Evet, mecbur olduğumuz için her işte çalışıyoruz. Parası az olsa da ses çıkarmıyoruz. Çünkü evde ekmek bekleyen birileri var. Başka hiçbir gelirimiz yok. İşten atılsak bir garantimiz yok. Kime gidip şikâyet edeceğiz bilmiyorum. Onlar da haklı ama biz de haklıyız. Bizim suçumuz değil. Patronların suçu. Ama çok yoruluyorum. Çok zor. Kasalar çok ağır. Hepsini taşıyorum. Aldığım para yetiyor ama ben mahvoluyorum. Başka işçi gelse yardıma bu sefer para bölünür. Yaptığımız hiçbir işin garantisi yok. Patronun vicdanına kalmışız.” (Görüşmeci 7, 19 yaşında, erkek, hamal)

Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde, çoğunluğunun istihdam noktasında sıkıntı yaşamadığı ancak çalışma koşullarının çok ağır olduğu görülmektedir. Katılımcılar çalışma saatlerinin yoğunluğundan ve bu yoğunluğa rağmen emek verdikleri işin karşılığını alamadıklarından yakınmaktadırlar. Bazı katılımcıların ise eğitilmiş, meslek sahibi oldukları ama buna rağmen ağır, mesaisi uzun ve işveren tarafından kötü muamele gördükleri gözlemlenmiştir.

Uygulanan Politikaların Uyum Sürecine Etkisi

Türkiye’ye sınır komşusu olan Suriye’den gelen Suriye vatandaşları yaklaşık 9 yılı aşkın süredir Türkiye’de yaşamaktadırlar. Bu süre zarfında Suriye vatandaşlarının temel ihtiyaçlarının yanında sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarına yönelik çözümler aranmıştır. Bu anlamda hem yerel halkın hem de Suriye halkının tutumları dikkate alınarak birçok alanda uyum politikaları geliştirilmiştir. Uyum için önemli olan basamakların başında gelen barınma, temel ihtiyaçların karşılanması, eğitim, sağlık, istihdam, sosyal yaşam gibi alanlarda yaşanan sorunların çözülmesi uyum politikalarının temel amaçları arasındadır.

Türkiye açısından uyum sürecinin yönetilmesi her ne kadar merkezi yönetim öncülüğünde yürütülüyor olsa da yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının katkıları görmezden gelinilmemelidir. STK ve yerel yönetimlerle sürdürülebilecek bir uyum sürecinin hiç kuşkusuz daha sağlıklı sonuçlar üretilebileceği gerçeği göz ardı edilemez bir gerçekliktir. Çünkü Avrupa ve daha birçok ülkede bu sürecin en önemli aktörleri arasında sivil toplum kuruluşları ve belediyeler yer almaktadır. Bu bağlamda Suriyeli katılımcılara “Batman’da uyum sürecinizi kolaylaştırmak için kamu, kurum vb. kuruluşları, yerel yönetimler ya da sivil toplum kuruluşları tarafından uygulanan

politikalar, sunulan hizmet ve yardımlardan memnun musunuz? (Varsa) Öneri ve beklentilerinizi paylaşır mısınız?” soruları yöneltmiştir. Bu soruya yanıtlayan G1 hanım durumu şöyle ifade etmiştir:

"Kimlik istiyoruz biz. Bize kimlik verilirse güvende oluruz. Ne kadar iyi davransalar da biz buranın vatandaşı değiliz. Yani misafiriz. Bize gitsinler gözüyle bakıyorlar. Mesela Suriye'den bir arkadaşım var. Türk birisini sevdi. Kız da onu sevdi. Ama kızın ailesi kabul etmedi. Ayrıldılar. O da gitti inat için Suriyeli bir kızla evlendi. Arkadaşım fakir değildi. Durumu iyiydi. Ama kızın ailesi güvenmedi. "Savaş biterse ya kızımızı alıp gidersen" dediler. "Biz kızımızı oraya göndermeyiz" deyip kız vermediler. Onlar da haklı. Ben hak veriyorum. Çünkü hiç bir şey belli değil. Biz sadece para yardımı, eşya yardımı istemiyoruz. Biz insanların güvenini istiyoruz. Allah razı olsun Türkiye devleti her şey yaptı bizim için. Hastane yaptı, okul yaptı, kurslar yaptı, yardımlar yaptı biz çok memnunuz ama keşke kimlik de verseler. Biz sadece bunu istiyoruz." (Görüşmeci 1, 20 yaşında, kadın, çalışmıyor)

G20 hanım bu soruyu şöyle açıklamıştır:

"İlk geldik çok takıyorduk. Şimdi takmıyoruz. Bu dükkânda bile çok sorun yaşadım. Mesela dükkâna bir abla geldi. Para iadesi istedi dedim olmaz. O zaman Türkçe bilmiyordum. Baktım diyor hak ediyorsunuz başınıza gelenleri. Şuan kim ne derse desin artık takmıyorum. Mesela adam ikinci katta temizlik yapıyor bizim kapımızın önüne koyuyor. Niye Suriyeliyiz diye. Şimdi adam kanser olmuş. Kimsenin ahi kimsede kalmıyor ki." (Görüşmeci 20, 28 yaşında, kadın, terzi).

Bu konuya dair diğer katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

"Memnunuz. Türkiye halkı çok şanslı, çok yardım sever. Birbirine yardım ediyor. Mesela deprem oldu, Batman'dan oraya yardım gitti. Devlet bir sürü yardım gönderdi. Bu korona oldu insanlar birbirine yine yardım ediyor. Suriye bu kadar yardımsever değildi. Bana yardım eden komşularım değil, başka mahallelerden de insanlar geliyor. Bu bayram bana çok zekât geldi. Bana zekât gelmeseydi ben geçinemezdim. Hala o para yetiyor bana." (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kadın, kuaför)

"Bize hiçbir yardım yapılmadı. Bazı insanlar bizim her ay para aldığımızı söylüyor. Hayır, para almıyoruz. Benim mesleğim öğretmenlik, çalışmak istiyorum, öğretmenlik yapmak istiyorum ama yok yapamıyorum. Bize para vermesinler ama öğretmenlik yapmama izin versinler. Bunu istiyorum. Ben o kadar okudum. Matematik

öğretmeniyim ben. Nasıl gideyim çay yapayım insanlara.” (görüşmeci 3, 25 yaşında, kadın, ev hanımı)

“Kimlik versinler yeter.” (Görüşmeci 4, 32 yaşında, erkek, esnaf)

“Hepsi çok iyi, sadece kimlik istiyoruz. Mesela sürekli yol üstündeyim. Polisler görünce seviniyor. Faydalı olduğumu görünce mutlu oluyorlar. Sıkıntı çıkarmıyorlar. Bir keresinde bir polis beni öptü. İşimi yapıyorum, zararsızım, dorusu böyle. Bu şekilde hoş görüşmek istiyoruz. Bizi böyle şevklendiriyorlar. Daha faydalı olmak istiyoruz.” (Görüşmeci 5, 35 yaşında, erkek, ticaret)

“Yani bizim uyumumuz önemli değil. Benim altı çocuğum var. Şimdi küçükler, ama kimlikleri yok. Ne olacak onlara. Kimlik verseler, ne Avrupa’ya ne de Suriye’ye dönmek isterim. Avrupa şimdi uçak gönderse ayağıma kadar gitmem oraya. Sevmiyorum. Yapamam orada.” (Görüşmeci 6, 40 yaşında, erkek, market sahibi)

“Halk eğitim iyi. Orada çok şey öğrendim. Böyle programlara katılmak için boş zaman lazım. Ama ben hep çalışıyorum.” (Görüşmeci 7, 19 yaşında, erkek, hamal)

“Türkiye’den memnunuz. Kendi ülkemizden daha çok sahip çıktı bize. Hastane, okul, ilaç yani ne desen var. Burası daha özgür.” (Görüşmeci 11, 25 yaşında, erkek, halde çalışıyor)

“İnsanların daha vicdanlı olmasını isterim. Bu savaş herkesin başına gelebilir. Bizim de Suriye de durumumuz çok iyiydi. Babam çok iyi bakıyordu bize. Ama sonra. Kimse yaşamasın savaşı, kimse görmesin, zor.” (Görüşmeci 14, 24 yaşında, erkek, bakkal sahibi)

“Yani devletimizin yaptıkları güzel eğitim olsun, sağlık olsun, iş olsun iyi. Ama halk iyi değil.” (Görüşmeci 15, 26 yaşında, kadın, tekstil).

“Uyum noktasında sıkıntı olacağını düşünmüyorum. Çünkü diller yakın, kültürler yakın, genel olarak dinler aynı. Yani bir Avrupa olsa evet uyum çok zor olurdu. Ama burası için bir şeylerin olmasına gerek yok zaten kendi kendine zamanla oluyor”(Görüşmeci 18, 30 yaşında, erkek, market sahibi)

Katılımcıların yanıtları değerlendirildiğinde, Türkiye devletinden uyum noktasında memnun oldukları görülmektedir. Hem sağlık, hem eğitim alanında yapılan

düzenlemelerden memnun olan katılımcılar, halkın bu noktada daha duyarlı olmasını istemektedir.

Geriye Dönüş ve Türk Vatandaşlığına Bakış

Yasal bir statü/hak olarak vatandaşlığın, uzun bir süredir Türkiye’ de bulunan Suriyelilere verilip verilmeyeceği konusu Türkiye’de son birkaç yıldır tartışılan önemli konular arasındadır. Halkın bir kısmından gelen sert tepkiler nedeniyle tartışmalar hala çözüme ulaşamamış ve Suriyeli vatandaşlar bu belirsizlik içinde beşleyişini sürdürmektedir. Neredeyse 9 seneyi aşan belirsizlik içindeki bu bekleyiş Suriyelilerde ve yerel halkta aidiyet olgusunun oluşumunu engellemiş ve bu durum uyum sürecini de olumsuz etkilemiştir. Bu koşullarda Suriyeliler özellikler istihdam konusunda sınırsız edilmektedir. Düzensiz, ağır ve uzun süren iş koşulları ciddi sağlık problemleri yaratmakta ve dahası gösterdikleri çabanın da karşılığını alamamaktadırlar. Bu bağlamda katılımcılarla yapılan görüşmelerde “Suriye’de savaşın bitmesi durumunda ülkenize dönüş konusunda ne düşünüyorsunuz? Türkiye’den vatandaşlık hakkı verilmesi söz konusu olsa Türkiye’ye temelli yerleşmek, Suriye’ye dönüş yapmak ya da farklı bir ülkeye göç etmek konularında tercihiniz ne olurdu? Neden?” gibi sorular sorularak fikirlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu soruyu G1 hanım şöyle ifade etmiştir:

"Savaş biterse dönmek istemem. Burası güzel. Suriye’de akrabam kalmadı. Halamlar kaldı. Onlarla da görüşmüyoruz. Bir daha Suriye’ye gitmek istemiyorum. Olursa Avrupa’ya gitmek istiyorum. Olmazsa burada kalmak isterim. Bütün akrabalarım buraya geldi. Suriye iyi bir yerdi. Ama kanunlar adaletsizdi. Sınav şekillerimiz farklıydı. Eğitimi zordu. Kazanmak zordu. Memur olmak zordu. Burada daha kolay. Avrupa’da iş daha çok. Burada çok çalıştırıyor ama az para veriyor. Buraya gelmeden önce etrafımızda Avrupa’ya giden çok oldu. İş için gittiler. Hiç tanımadıkları bir yer. Ben tercih etmezdim. Yine burayı tercih ederdim. Burası benim ikinci ülkem. Burada doğdum gibi. Yabancılık yok. Ama Avrupa’da var. Buradan çok memnunum. Suriye gibi." (Görüşmeci 1, 20 yaşında, kadın, çalışmıyor)

G2 hanım ise şöyle söylemiştir:

"Hayır. İstemiyorum. Çocuklarım da istemiyor. Buraya alıştık. Orada kimse kalmadı. Herkes kaçtı." (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kadın, kuaför)

Bu konu bağlamında katılımcılara “Siz Suriye’ye dönmek isterseniz ama çocuklarınız dönmek istemezse tutumunuz ne olur?” sorusu da sorulmuştur. Bu soruya G1 hanımın yanıtı şöyle olmuştur:

"Şimdi çocuğum yok ama ilerde olursa o nerede olmak isterse ben orada kalırım." (Görüşmecı 1, 20 yaşında, kadın, çalışmıyor)

G2 hanım ise şöyle söylemiştir:

"Tabi ki çocuklarımı dinlerim. Onlar buraya alışmış. Ben onları nasıl zorla götüreyim. (Görüşmecı 2, 33 yaşında, kadın, kuaför)

Bu konuda diğer katılımcıların fikri şöyle olmuştur:

"savaş biterse dönerim. Annem, babam orada, orada daha rahattım." (Görüşmecı 19, 40 yaşında, erkek, mağaza sahibi)

"Savaşın bitmesini çok isterim. Ama oraya temelli dönmeyi istemem. Burada belli bir çevrem oldu. Babam da Dubai’ye çağırıyor ama temelli gidemiyorum. Sanırım kız arkadaşımın etkisi de olabilir. Belki o isterse olabilir." (Görüşmecı 18, 30 yaşında, erkek, market sahibi)

"Ben dönmek istemiyorum. Kimlik istiyorum. Öğretmenlik yapmak istiyorum. Ya da Avrupa’ya gitmek istiyorum." (görüşmecı 3, 25 yaşında, kadın, ev hanımı)

"İki amcamın oğlu döndü. Burada bir iki sene kaldılar ama yapamadılar. Şimdi orada durumları daha iyi olmuş. Şimdi ben de gitmeyi düşünüyorum. Gideceğim inşallah. Daha iyi olur. Mesleğim var burada yapamıyorum. Hiç Suriye’ye gidemiyoruz. Ya geçici kartımızı geri vereceğiz anca o zaman gidebiliriz. Ama geri dönüş yok. Ama bayramlarda oluyor. Misafirliğe gidebiliyorsun. Sınırda olanlar." (Görüşmecı 4, 32 yaşında, erkek, esnaf)

"Savaş biterse gitmek istemiyorum. Burada kalmak istiyorum. Avrupa’ya da gitmek istemiyorum. %60 rahatım burada. Avrupa Müslüman değil, burası Müslüman. Böyle bize daha güzel. Mesela senin ile benim zihnim aynı değil belki ama uzak değil birbirine. Ama orada adetlerimiz farklı. Burası Kamışlı gibi. Başlarda çok zordu. Kafam ağırdı. Avrupa çıktı başta bana. Amcamlar çağırdı gitmedim. Bana zor. Ya burada kalırım ya da Suriye ‘ye dönerim. İsterim kimliğimi versinler rahat rahat gideyim İran’a, Sudi’ye ticaret yapayım. Kaydım var ama kimliğim yok. Mesela siz

rahat Diyarbakır'a mesela Bismil'e gidebiliyorsunuz. Ama biz gidemiyoruz. Göç idaresine gidip izin almamız gerekiyor. Orada da izin çıkmıyor zaten. Vermiyorlar çünkü zordur" (Görüşmeci 5, 35 yaşında, erkek, ticaret)

"Benim altı çocuğum var. Şimdi küçükler, ama kimlikleri yok. Ne olacak onlara. Kimlik verseler, ne Avrupa'ya ne de Suriye'ye dönmek isterim. Avrupa şimdi uçak gönderse ayağıma kadar gitmem oraya. Sevmiyorum. Yapamam orada. Burada kalmak isterim. Hiç dönmek istemem." (Görüşmeci 6, 40 yaşında, erkek, market sahibi)

Katılımcıların yanıtları değerlendirildiğinde, çoğunluğunun savaş bitmesi halinde bile Suriye'ye dönmek istemedikleri görülmektedir. Burayı sevdikleri ve başka ülkeye de gitmek istemedikleri gözlemlenmiştir. Bu durum Suriyeli katılımcıların, Türkiye' ye olan aidiyet duygularının geliştiğini ve uyum noktasında olumlu sonuçların elde edildiğini göstermektedir. Daha fazla aidiyet duygusunun gelişebilmesi için ise tek talep edilen konunun vatandaşlık olduğunu büyük çoğunluk ifade etmiştir.

Yine bu konu bağlamında katılımcılara "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak ister misiniz? Neden?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soruyu G1 hanım şöyle yanıtlamıştır:

"Olmak isterim. Çünkü haklarım olur. Sigorta yapılır." (Görüşmeci 1, 20 yaşında, çalışmıyor)

G2 hanım ise şöyle söylemiştir:

"Evet, kim istemez. Ben burayı Suriye gibi seviyorum. Burada aç kalmazsın. İnsanlık var. Komşuluk var. Türkiye bize kapısını açtı" (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kuaför)

Bu konu hakkında diğer katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

"Burada kalmak istiyorum. Bize vatandaşlık verilmesini istiyorum. Çocuklarım sigortalı çalışsın. Haklarını alsınlar. Ezilmesinler, kovulmasınlar." (Görüşmeci 8, 46 yaşında, kadın, sebze satıyor)

"İsterim, burayı, halkı seviyoruz." (Görüşmeci 6, 40 yaşında, erkek, market sahibi)

"İsterim çok isterim. Burada yaşıyorum. Burayı seviyorum. Buranın vatandaşı olmayı isterim. Ama siz de haklısınız. Sizin devletiniz. Vatandaşlık vermeseniz de

haklısınız. Mesela buradan Iğdır'a kadar gidiyorum, geliyorum masraftır. Oteldir, lokantadır. Karı çok az oluyor. Ama İran'a gider gelirse karı çok olur. Suriye'deyken benim kimliğim vardı. Ama Allah rahmet etsin annemin kimliği yoktu. Annem ameliyat olacaktı. Şam'da hastane kabul etmedi. Ben bu yüzden evlenmiyorum. Kimliksiz olacak benim çocuklarım da. Nasıl yaşayacaklar kimliksiz.” (Görüşmeci 5, 35 yaşında, erkek, ticaret)

“Evet. Buranın halkı ile eşit oluruz. Bizi ezemezler. Her kötülükte bizi işaret etmezler belki.” (Görüşmeci 10, 25 yaşında, erkek, tasarımcı)

“İstemem. Kalmak istemiyorum burada. İş yok. Ne zamana kadar hamallık yapacağım. Avrupa'ya gitmek istiyorum.” (Görüşmeci 11, 25 yaşında, erkek, halde çalışıyor)

“İstiyorum, çok istiyorum. Çok seviyorum burayı. Sanki burada doğdum. Benim memleketim gibi burası.” (görüşmeci 12, 34 yaşında, ev hanımı)

“İstemiyorum. İstesem çıkar. Şimdi İngilizce öğretiyorum çocuklarıma.” (görüşmeci 4, 32 yaşında, erkek, esnaf)

Katılımcıların fikirleri değerlendirildiğinde, Türkiye'yi çok sevdikleri ve burada kalmak istedikleri görülmektedir. Ancak burada kalırken de vatandaşlık haklarının verilmesini istemektedirler. Vatandaşlık konusunda bu kadar ısrarlı olmalarının sebebi ise ileri de çocuklarının da kendileri gibi kimliksiz olmalarını istememelerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca vatandaşlık sahibi olurlarsa istihdam noktasında ve diğer haklar noktasında sıkıntı yaşamayacaklarına da inanmaktadırlar.

Katılımcıların Gözüyle Eski Suriye ve Türkiye Karşılaştırması

Savaş öncesi Suriye'sindeki ve Türkiye'deki yaşam şartlarınız konusunda ne düşünüyorsunuz? Her ikisini de avantaj ve dezavantajları yönünden değerlendirebilir misiniz? Gibi sorular katılımcılara yöneltilerek uyum noktasında ne gibi sorunlar yaşadıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

G1 ve G2 hanımın bu konu hakkındaki fikirleri şu yönde olmuştur:

“Çok şükür burada bir eksikimiz yok. İlk geldiğimde de aynı şimdi gibiydi. Herkes iyi. Hastane var. Okul var. Sadece şimdi bazen insanlar yanımızda “ siz maaş alıyorsunuz. Devlet size çok maaş veriyor” diyorlar. Ben çok sinirleniyorum. Bize maaş

vermiyor. İkimizde aynıyız. Mesela sizin burada Koçerler var bizim orada da var. Aynı giyiniyorlar. Sizin burada kereçiler (Çingene) var. Bizim orada da var. Zaten onlar yüzünden bize öyle davranıyorlar. Sanki bütün Suriyeliler aynı. Farklılık olarak ben Arapça biliyorum ama buradaki Arapça farklı. Mesela Mardin Arapçası biraz anlıyorum. Ama Hasankeyf Arapçasını hiç anlamıyorum. O yüzden Türkçe öğrendim. Anlamıyordum çünkü. Kürtçe de biliyorum. Arapçayı Suriye’de okulda öğrendim. Evlenme şekilleri de aynı. Biraz farklı. Suriye’de yemek verilmez. Tatlı verilir. Burada ikisi de var. Suriye’de Arap tarafında kına yoktur. Kürtler kına yapar. Ama burada herkes yapıyor. Suriye’de de nişan, isteme var. Düğün var.” (Görüşmeci 1, 20 yaşında, çalışmıyor)

“Savaşta önce mutlu bir hayatım vardı. Benim Suriye’deki dükkânım büyüktü. Onun (eski eşinin) da işi iyiydi. Çocuklarımız mutluydu. Okula gidiyorlardı. Gelecekleri güzeldi. Buraya geldim. İlk başta da şimdi de insanlar aynı. O zaman da kötü gözle bakan vardı, acıyan vardı, küçük gören, nefret eden vardı. Şimdi de var. O zaman da yardım eden vardı şimdi de var. Hamileydim. Çok zordu. Burada tek doğum yaptım. Komşular yetiştirdi. Onlar hastaneyi gösterdi. Bir yerde yardım oluyor. Bizim haberimiz olmuyor mesela olsa da nasıl gideceğim bilmiyorum komşular yol gösteriyor. Ama çok zor. Bu kadar çocuğa tek bakıyorum. Okutamıyorum. Baş edemiyorum. Büyük kızımı istemeye gelecekler. Kızım daha 18 olmadı. Burada yasak biliyorum. Ama kızım beni dinlemiyor. Ben nasıl yapacağımı bilmiyorum. Babaları olsa, böyle olmazdı, böyle tek başına zor.” (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kuaför)

Diğer katılımcıların bu yöndeki fikri şu şekildedir:

“Savaşta önce Suriye çok güzeldi. Herkesin memleketi güzeldir. Keşke savaş olmasaydı. Suriye’de mutluyduk. Burada misafir gibiyiz. Hiçbir şey belli değil. İnsanlar bizi seviyor ama sevmiyor da. Acıyorlar bazen. Suriye’de daha rahattık. Burda bir hareket ettiğimizde çekiniyoruz. Sanki insanlar çok tepki verecek. Mesela ben Suriye’deyken çok açtım. Ama batman’da asla öyle olamam” (Görüşmeci 3, 25 yaşında, kadın, ev hanımı)

“Burada iş daha fazla. Ama buranın işi daha zor. Suriye’nin işi daha kolaydı. İlk geldiğimde burada biriyle duşa kabin işi yaptık. Paramızı yedi kaçı. Diyarbakırlydı. Hiç patronum olmadı. Kendi işimi yaptım hep. Buranın işi uzundur. 13-14 saat iş yapıyoruz. Maaş az. Ben yapmadım ama çok arkadaşım var yapan. Suriye’de 8’de açıyorduk. Dükkânı 12’de kapatıyorduk. 4-5’de yine açıyorduk. 9’da yine açıyorduk. Devletin de 8’de başlıyordu. 2’de bitiyordu. Bizim eğitimimiz de sizinkinden

daha zor. Ama daha iyi. Biz birinci sınıfta İngilizce öğreniyoruz. Siz öyle değil. İngilizce konuşamıyorsunuz. Mesela benzini çok pahalı buranın. Suriye'nin her şeyi ucuz. Benzin buranın 25 kuruşu orada.” (Görüşmeci 4, erkek, 32 yaşında, esnaf)

“Suriye’de de ticaret ile uğraşıyordum. Elbise satıyordum. Oranın parası daha çoktu. Müşterilerim daha çoktu. Oradaki işim daha rahattı. Burada daha zor. Beş senedir piyasadayım. Hala bile güzel esnaf değilim. Biraz zordur. Buradakiler borçla çalışıyor. Ya parayı yiyecekler ya da eşyanı geri vermeyecekler. Bazı müşterilerim var. Güvenmiyorum. Kafamı ağrıtmıyorum. Onlarla iş yapmıyorum. Elma sokağı, pasajın oradaki esnaflar hepsi benimle konuşuyor, onlara gönderiyorum. Bazıları var ciğerini karartıyor para için.” (Görüşmeci 5, 35 yaşında, erkek, ticaret)

“Buranın ile Suriye'nin her şeyi aynı. Sadece buradakiler parayı çok seviyor (gülerek anlatmakta). Bizim Suriye’de bir misafir geldi mi eve götürürsün, yıkanır, yemek yer, uyur. Burada haydi lokantaya gidelim bir lokma yiyelim. Sonra haydi otele git. Ben İstanbul, Bursa, İzmir çok yere gitmişim. Oralar da öyle. Sonra Cuma günleriniz tatil değil. Şaşıyorum. Kapatmak istiyorum dükkânı ama kimse kapatmıyor. Burada çok çalışıyorsun. sizin burada Avrupa’ya göre gidiyor. Cumartesi-Pazar tatil. Biz mesela 2’de kapatıyoruz. 4 ya da 5’te açıyoruz. Burada sabah 6’dan gece 12’ye kadar açık her yer. Eee rekabet olunca biz de ayak uyduruyoruz. Kapatmıyoruz. Onlara uyuyoruz. Mesela kıyafet. Karışıkta Suriye. Geleneksel de giyen vardı. Böyle sizin gibi giyinen (modern kapalı) de vardı. Açık giyinen de vardı. Ama Türkiye’deki kadınlar daha kapalı. Şimdi Suriyeliler size biraz uydu onlar da kapattı. Şimdi onlar da size benzedi.” (Görüşmeci 6, 40 yaşında, erkek, market sahibi)

“Zor geçiniyoruz. Bize daha fazla yardım yapılırsa daha iyi olur. Eşim lise okumuş ama burada ancak tezgahhtar oluyor. iyi bir iş yok. İnsanlar şimdi daha iyi. Başlarda dışlıyorlardı. Kötü laf ediyorlardı. “Suriyeli güvenme, işe alma, çalar, kaçır” diyorlardı. Kötü bir şey olunca “ ha Suriyeli o yapmıştır” diyorlardı. Yani ben bizim aramızda bir fark görmedim. Her şey aynı. Niye bize öyle davranıyorlar.” (Görüşmeci 7, 19 yaşında, erkek, halde çalışıyor)

“Bazı şeylerde yeterli ama bazı konularda değil. Mesela savaştan önce çocuklarım okula gidiyordu. Türkiye’ye gelince okulu bıraktılar. Çalıştılar. Keşke imkânım olsaydı okula gönderseydim. Ama geçim olmuyordu. Keşke yardım verseydi, destek olsaydı devlet. Mesela sağlık çok iyi. Hastaneler hep açık. Doktorlar iyi. İlaçlar bedava. Mesela iş konusunda da iyi değil. Çocuklarım sabahtan akşama kadar çalışıyor. Ama az para alıyor. Fazla istediklerinde işten atılıyorlar. Atılmamak için her işi

yapıyorlar. Benim bir komşumun kızı matematik öğretmeni idi Suriye’de. Buraya geldi şimdi çaycı oldu. İnsanlara çay yapıyor. Ayaklarına kadar götürüyor. Yinede laf söylüyorlar. Şimdi Avrupa’ya gideceğim diyor. Neden az para alıyor çocuklarımız. Onlar daha çok çalışıyor ama yine de az para veriyorlar. Devlet bir çözüm bulsun. Hakları verilsin.” (Görüşmeci 8, 46 yaşında, kadın sebze satıyor)

Katılımcılar çoğunluğu, eski Suriye ile Türkiye’yi karşılaştıklarında arada büyük bir farkın olmadığını ifade etmektedir. Bir kısmı ise sağlık konusunda daha iyi olduğu ama diğer bir kısım ise Suriye’deyken çocuklarını okutabildiklerini ama Türkiye gelince okuyamadıklarını çünkü geçinebilmek için çalışmak zorunda olduklarını söylemişlerdir.

Yerli Halk ve Suriyeliler Arasında Evlilik

Bu konuya dair G1 ve G2 hanımın fikirleri şu yöndedir:

“Türk’le evlenmek olabilir. Burada yaşamak isterim. Türkler iyi. Ama yaşı büyük olmasın. Ben daha çocuktum 17 yaşındaydım. Yaşı büyük, 35 yaşında, çocuğu olan bir adama beni istediler. Dedemlerin tanıdığıydı. Durumu iyiydi. İki küçük kızı vardı. Boşanmış dediler. Ben kesinlikle kabul etmedim. “Suriye’ye babamın yanına kaçarım” dedim. Öyle vazgeçtiler.” (Görüşmeci 1, 20 yaşında, çalışmıyor)

“Olabilir. Türk erkekleri iyi, kadınlara çok iyiler. Burada başka kadınlarla evlenmek yok. Suriye’de vardı. Bu güzel. Başta evliliği düşünmüyordum, çocuklarım küçüktü. Şimdi düşünüyorum. Yoruldum. Her şeye yetişemiyorum. Beni çocuklarımla kabul eden iyi birisi olursa evlenirim.” (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kuaför)

Bu konuya dair diğer katılımcıların düşünceleri şöyledir:

“Savaş biterse döneceğim. O yüzden Suriyeli birisiyle evlenmek isterim. Dindar birisiyle.” (Görüşmeci 19, 40 yaşında, erkek, mağaza sahibi)

“Eşim de benim gibi Suriyeli, düşünmüyorum.” (Görüşmeci 4, 32 yaşında, erkek, esnaf)

“İstemiyorum. Farklı bakıyorlar bize. Ben evleyim zaten” (Görüşmeci 10, 25 yaşında, erkek, tasarımcı)

“Normal bakıyorum. Benim için Müslüman olması önemli. İyi biri olsun yeter” (görüşmeci 5, 35 yaşında, erkek, ticaret)

“Yani çocuklarım evlense sevinirim. Türk halkı güzel, iyi, gelişmiş” (görüşmeci 6, 40 yaşında, erkek, market sahibi)

“Fark etmez” (Görüşmeci 7, 19 yaşında, erkek, halde çalışıyor)

Suriyeli katılımcıların evlilik noktasında kesin ve net tavırları onların cahil görünmemesi yönünde olmuştur. Türklerle evliliğe sıcak bakmamalarının sebebi budur. Onlar, Türklerin onları cahil, ucuz gördüklerini söylemektedir. Türklerin bu tutumu sürdürmesi durumunda buna karşı çıkacaklarını ve evliliğe asla olumlu bakmayacaklarını ifade etmişlerdir.

Etkinliklere Katılma Durumu

Bu bağlamda katılımcılarla yapılan görüşmelerde onlara “Suriye’deyken katıldığınız kültürel, sosyal etkinlikler var mıydı? Varsa hangileriydi?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruyu katılımcılardan G1 hanım şöyle yanıtlamıştır:

Konser oluyordu. Ben küçüktüm yaşamadım. Ama düğünlere gidiyordum. (Görüşmeci 1, 20 yaşında, kadın, çalışmıyor)

G2 hanımın düşünceleri şöyledir:

Paramız olduğu zaman tatile gidiyorduk. Bayramlar oluyordu. En çok çocuklar için uğraşıyorduk. Onları parka, oyuna götürüyorduk. Düğünler oluyordu oraya gidiyorduk. (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kadın, kuaför)

Bu soruyu diğer katılımcılar şöyle yanıtlamıştır:

“Eğlenceli geziler olunca katılıyorum”. (Görüşmeci 10, 25 yaşında, erkek, tasarımcı)

“Dini sohbetlerin yapıldığı bir yerimiz vardı. Genelde oradaydım” (Görüşmeci 19, 40 yaşında, erkek, mağaza sahibi)

Bu konu bağlamında katılımcılara yöneltilen diğer bir soru ise “Türkiye’de milli bayramlara, dini bayramlara ya da kültürel etkinliklere katılıyor musunuz? Katılıyorsanız bunlar hangileri? Neden?” sorusudur. Bu soruya katılımcılarda G1 hanım şu yanıtı vermiştir:

"Evet katılıyorum. Suriye’de şeker toplamıyorduk. Lunaparka gidiyorduk bayramda. Durumu olan zekât veriyordu. Burada da aynı, burada okuldaki bayramlara da katılıyoruz. Çocuklar anneleri ile gidiyor." (Görüşmeci 1, 20 yaşında, kadın, çalışmıyor)

G2 hanım ise bu soruyu şöyle yanıtlamıştır:

"Evet. Okuldan çağırdılar. Ben birkaç kere gittim. Çocuklarım için. Onlara faydalı olması için. Biz belki burada kalacağız belki de gideceğiz. Ama çocuklarım öğrensın. Buraya yabancı kalmasın. Dini bayramlar Suriye’de de vardı. Katılıyoruz. Çocuklar şeker topluyor. Komşular para veriyor. Bayramdan önce çocuklarıma elbise alan komşularımız da oluyor. Ziyaretler oluyor. Çok güzel oluyor, sanki Suriye’deki gibi." (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kuaför)

Bu soruya diğer katılımcıların cevabı şöyle olmuştur:

"Oruç tutuyoruz ramazanda, sonra bayram oluyor. Suriye’de de bunlar vardı" (Görüşmeci 4, 32 yaşında, erkek, esnaf)

"Dini bayramlara katılıyorum. Cumaya gidiyorum" (Görüşmeci 5, 35 yaşında, erkek, ticaret)

"Cumalar, bayramlar, taziye, mezarlık ziyaretleri, düğünler oluyor hepsine katılıyorum. Çocuklar için bayram oluyor okulda ona da gidiyorum" (Görüşmeci 6, 40 yaşında, erkek, market sahibi)

"Tüm Dini Bayramlara katılıyorum. Örneğin; Kurban ve Ramazan vb. bu Bayramlar ortak Bayramlar olduğu için katılıyorum" (Görüşmeci 10, 25 yaşında, erkek, tasarımcı)

Katılımcıların etkinliklere katılma durumu değerlendirildiğinde genellikle dini ritüellere katıldıkları ancak milli ritüellere katılmadıkları görülmektedir. Bunun sebebi ise dini ritüellere yabancı olmadıkları, Suriye’de de bayramların, namazların, ramazanların var olmasından kaynaklanmaktadır.

Dil

Dil, çok önemli iletişim araçlarının başında gelmektedir. İnsanlar duygu, düşünce ve isteklerini dil aracılığıyla aktarmaktadırlar. İnsanları bir arada tutan, samimi

ilişkiler kurduran, kültür aktarımını sağlayan dildir. Bir toplumun manevi değerlerini ortaya koyan, koruyan ve sürekli kılan yine dildir. Bu yüzden Suriyeliler ve yerli halk açısından doğru bir uyum için dilin güçlü bir bağ olduğu görülmektedir. Çünkü iki tarafın birbirini anlayabilmesi için ortak bir dile ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede Türkiye, Suriyelilere yönelik dil eğitimini birkaç kanaldan gerçekleştirmektedir. Üniversite dil eğitim merkezleri, İSMEK (Batman'da yok), HEM'ler (Batman'da 1 merkez) ve özel merkezler bu kanallardan bazılarıdır. Batman'da Suriyeli vatandaşlar HEM'lere gidip belirlenen müfredat ve ders saatlerine göre kurs programına katılmaktadırlar. Daha sonra kurs programını başarıyla tamamlayanlara, Milli Eğitim Bakanlığı'nın verdiği yetkiye göre sertifika verilmektedir. Bunlar dışında Suriyeliler hem çalışmak zorunda olduklarından hem de bu tarz kurslardan habersiz ve ulaşım noktasında problemler yaşamaktan kaynaklı kurslara gitmeden, sadece Batman halkı ile Türkçe konuşarak Türkçeyi öğrenmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda Suriyeli katılımcılara “Anadiliniz nedir?”, “Türkçe konuşabiliyor musunuz? (Evet, ise) Düzeyi nedir ve öğrenmek için hangi yolları kullandınız?”, “Kürtçe ya da Arapça konuşabiliyor musunuz? (Evet, ise) Düzeyi nedir?” soruları yöneltilmiştir. Katılımcılardan G1 hanım bu soruları şöyle yanıtlamıştır:

Anadilim Kürtçe. Türkçeyi burada öğrendim. İyi konuşuyorum. Etraftan öğrendim. Kursta arkadaşlardan, İşteki arkadaşlardan, kardeşlerimden, dedemlerden öğrendim. İnsan öğrenmek zorunda kalıyor. Çünkü bilmeden zor. Derdini anlamıyor kimse. Ben öğrenmek için çok uğraştım. Ben bilerek gidiyordum Türklerle arkadaş oluyordum. Hiç Suriyelilerin yanına gitmiyordum. Çünkü onların yanına gidince Türkçe konuşmuyordum. Çünkü Arapça da Kürtçe de biliyorum. İkisini de iyi biliyorum. Ama Arapça daha iyi biliyorum. O yüzden ne zaman yan yana gelsek hemen bu dilleri konuşuyoruz. Ben uzak duruyorum. Çünkü Kendi dillerimi zaten biliyorum. Ama şimdi Türkçe daha önemli. Dedemler Arapça, Kürtçe biliyorlardı zaten. Bizden önce geldikleri için Türkçe de biliyorlar. Annem de az öğrendi Türkçeyi. Yani konuşuyor. Anlıyor artık. Küçük kardeşlerim çok iyi biliyor. Okula gidenler. Onlara okulda iyi öğretiyorlar. Onlar bana böyle iyi öğretti. (Görüşmeci 1, 20 yaşında, çalışmıyor)

G2 hanım bu soruyu şöyle açıklamıştır:

Ben Arap'ım, anadilim Arapça. Buraya gelmeden önce sadece Arapça biliyordum. Ama geldikten sonra Türkçe öğrendim. Çocuklarım da Türkçe öğrendi. Müşteriler geliyor onlarla Türkçe konuşmam gerekiyor. Yoksa anlamıyorum. Saçı

yanlış yapıyorum. Başta zor öğrendim ama çabuk öğrendim. Müşterilerle, komşularla konuşa konuşa öğrendim. (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kuaför)

Bu noktada diğer katılımcıların düşünceleri şöyle olmuştur:

“Arapça anadilim. Türkçe de biliyorum” (Görüşmeci 18, 30 yaşında, erkek, market sahibi)

“Arapça anadilim. Kürtçe de biliyorum. Türkçeyi de öğrendim. Hem kurstan hem de sokaktan. Kursu yarıda bıraktım. İşe yetişmiyordu” (Görüşmeci 4, 32 yaşında, erkek, esnaf)

“Ana dilim Kürtçe, Türkçe iyi konuşuyorum. Hem kursa gittim hem de sürekli Türkçe konuştum. Arapça bilmiyorum. Eşim biliyor. Kürtçe iyi biliyorum. Eşim öğrendi bir de iki küçük kardeşlerim öğrendi. Kardeşlerim okulda öğrendi. Çok iyi konuşuyorlar” (Görüşmeci 7, 19 yaşında, erkek, halde çalışıyor)

“Çocuklarım bir de kaynanam üç dili de biliyor. Çocuklarım işte çalışırken öğrendi. Kaynanam uzun zamandır burada. Ben de onlardan öğrendim Türkçeyi. Ana dilim Kürtçe. Arapça bilmiyorum.” (Görüşmeci 8, 46 yaşında, kadın, sebze satıyor)

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, çoğunluğunun çalışmaktan ve diğer koşullara bağlı olarak dil kurslarına gidemedikleri görülmektedir. Ancak dil kurslarına gidememelerine rağmen Türkçeyi sokakta, iş yerinde, akrabalarından ve yakın çevresinden öğrenerek iyi konuştukları gözlemlenmiştir. Buna ek olarak yapılan gözlemlerde katılımcıların Türkiye’de kalma süreleriyle, Türkçeyi iyi konuşmaları arasındaki paralellik ortaya çıkmıştır. Yani Türkiye’de kalma süresinin fazla olmasıyla Türkçeyi iyi konuşma derecesinin de arttığı gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye’ye küçük yaşta gelen katılımcıların, Türkçeyi daha iyi ve daha hızlı konuştukları da anlaşılmıştır.

Suriye-Türkiye Giyim-Kuşam ve Sosyal Yaşam Karşılaştırması

Suriyelilerin Türkiye’ye gelmeden önce nasıl giyindikleri, uyum için herhangi bir değişime maruz kalıp kalmadıklarını öğrenebilmek adına katılımcılara “Giyim ve kuşamınızda tercih ettiğiniz bir tarz var mı? Geleneksel, yerel ya da modern bir tarzınız varsa bunu tercih etme sebebiniz nedir?” ve “Göçten sonra giyim tarzınızda bir değişim oldu mu? Giyim tarzınızı başlıca etkileyen nedenler nelerdir?” gibi sorular sorulmuştur. Bu soruları G1 hanım şöyle yanıtlamıştır:

“Suriye’de de böyle giyiniyordum. Buradaki aynı orasıyla. Yani özgürdük. Bir zorlama yoktu. Burada da zorlama yok. Ama annem, dedem, anneannem farklı giyiniyordu. Onlar şehir kıyafeti giymiyordu. Uzun elbise giyiyordu. Başörtüsü uzundu. Makyaj yapardı. Bakımlıydı annem. Dedem bol pantolon yani şalvar giyiyor. Kafasına da örtü takar. Hala burada da öyle giyiniyor. Ama annem burası gibi giyiniyor. Kısa, tunik diyorsunuz ondan aldı. Bir de pantolon. Annem Suriye’de pantolon giymezdi. Bir de makyaj yapmıyor Suriye’deki gibi. Ben de çok yapmıyorum. Burada güzel makyaj yok. Bizim Suriye’de çok iyi var. Buraya gelince alıyorum. Herkes Suriye’den gelenleri almak istiyor. Bana kaç kişi sipariş verdi. Bulursam alacam onlara.” (Görüşmeci 1, kadın, 20 yaşında, çalışmıyor)

G10 bey bu konuya dair şöyle bir açıklama yapmıştır:

“Modern tarzı giyimleri tercih ediyorum, rahat olduğu için, Geleneksel giyimleri hiçbir zamanda giymediğim için modern giyimleri tercih ederim.” (görüşmeci 10, 25 yaşında, erkek, tasarımcı)

Diğer katılımcıların bu konuya bakış açısı şöyle olmuştur:

“Yok, aynı giyiniyorum.” (Görüşmeci 4, 32 yaşında, erkek, esnaf)

“Suriye’ de böyle giyiniyordum. Eskiden beri böyle giyiniyorum. Geleneklerimiz böyle. Ama çocuklarım öyle giyinmiyor. Onlar buradaki insanlar gibi giyiniyor.” (Görüşmeci 8, 46 yaşında, kadın, sebze satıyor)

“Normal giyiniyorum. Buradakiler gibi.” (Görüşmeci 5, 35 yaşında, erkek, ticaret)

“Böyle giyiniyorum doğduğumdan beri. (modern)” (Görüşmeci 6, 40 yaşında, erkek, market sahibi)

“Benim için kıyafet önemli. Benim fikrimi anlatıyor dışarıdakilere. Dışlansam da böyle olacağım.” (Görüşmeci 19, 40 yaşında, erkek, mağaza sahibi)

“Geleneksel giyinmiyorum. Herkes gibi giyiniyorum. Olmadı. Suriye’de de böyleydin. Pantolon giyiyordum. Açıkтым. Saçım böyle boyalıydı. Yani hiçbir şey değişmedi. Özgürlük vardı. Mesela büyük kızım imam hatibe giderken örtüdü. Ben baskı yapmadım. O nasıl istiyorsa öyle giyiniyor.” (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kuaför)

Katılımcıların çoğunluğunun kıyafet konusundaki fikri, değişmedikleri yönünde olmuştur. Bu onların giyim noktasında özgür olduklarını göstermektedir.

Bu konu çerçevesinde katılımcılara “Türk kültürü, gelenekleri ve yaşam tarzı hakkında ne düşünüyorsunuz? Bunları kendinize yakın buluyor musunuz?” sorusu da yöneltilmiştir. Bu soruyu G4 bey şöyle yanıtlamıştır:

“Bizimle aynı. Adetlerimiz aynı. Düğünler oradaki gibi. Bizim de düğün salonu vardı. Ama sizinkiler çok para istiyor. Altın istiyor. Başlık parası sizde hala devam ediyor. Biz de yok. Evlenmek zor. Bayramlar aynı. Aynı giyiniyoruz ama bizim oradaki yaşlı kadınlar yöreye göre giyiniyor.” (Görüşmeci 4, 32 yaşında, erkek, esnaf)

G2 hanım bu konuya dair şöyle bir açıklama yapmıştır:

Güzel. Evet, benzeyen yönleri var. Ama farklı şeyler de var. Mesela burada yaşlılar gençler gibi giyiniyor. Suriye’de yaşlılar uzun elbise giyerdi. Mesela bazı kadınlar burada beyaz tüll takıyor. Ama Suriye’de siyah takılırdı. Mesela tatil Cuma günü değil. Ben kuaförü Salı kapatıyorum ama normal tatil burada Pazar günü. Çocuklar okula gitmiyor. Çoğu dükkân kapalı ama bizim Cuma günü oluyordu. Burada resmi nikâh çok önemli, kızımı isterlerken öğrendim. Suriye’de dini nikâh daha önemliydi. Mesela burada adamlarda uzun sakal yok. Suriye de çok vardı.” (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kadın, kuaför)

Bu konuya dair katılımcılar şu şekilde yorumlar yapmıştır:

“Suriye gibi. Ama burada herkes aynı. Herkes aynı olsun istiyorsunuz. Suriye’de çeşitlilik çoktu” (Görüşmeci 19, 40 yaşında, erkek, mağaza sahibi)

“Türk kültürü iyi güzel. Giyimi beğeniyorum. Suriye’de de böyleydi. Burada çok altın istiyorlar düğünlerde. Suriye’de öyle altın yoktu. Yemekler de benziyor. Orada da halk eğitim gibi kurslar vardı. Şam Batman’dan daha güzeldi. Yani eğlenceleri çoktu. Babam bizi götürüyordu. Burada Batmanpark var sadece. Oraya da para lazım. Burada çok cafe var ama eğlence yok. Bir defa gittim. Beğenmedim. Çok para aldılar. Bu tepede olan var ya oraya gittik. Konser var dediler. Ünlü değildi gelenler. Bir daha gitmem.” (Görüşmeci 1, 20 yaşında, kadın, çalışmıyor)

“Gençlik Merkezi, Hutteen Spor Kulübüne gidiyordum orada ama burada gidemiyorum. Vaktim olmuyor. Burada insanlar çok yapmıyor öyle şeyler. Türk kültürü ana vatanımın kültürüne benzediği için rahat rahat Türk kültüründe bulunuyorum.” (görüşmeci 10, 25 yaşında, erkek, tasarımcı)

“Bizden farklı değil burası. Aynı Suriye gibi. Yemeklerimiz farklı. Mesela ne yemek yapsanız et var içinde. Bizimki öyle değil. Baharat daha çok. Et daha az. Çeşidimiz de daha çok. Mesela burada bağırsak yiyorsunuz onun için bile et koyuyorsunuz. O ettir zaten, nasıl etin içine et koyuyorsunuz. Şaşıyorum. Bağırsak ve et (kahkaha atarak anlatmaktadır)” (Görüşmeci 5, 35 yaşında, erkek, ticaret)

Katılımcıların bu konudaki yorumları değerlendirildiğinde, Suriye halkı ile Batman halkının benzer ve ortak yönlerinin çok olduğu görülmektedir.

Kimlik

Kimlik iki boyutta ele alınmaktadır. Birincisi kişisel kimlik, ikincisi ise kültürel kimliktir. Kişisel kimlik kişinin kendini bireysel alanda tanımlamasıyla alakalı iken kültürel kimlik, kişinin kendini sosyal alanda tanımlaması ile alakalıdır. Kişisel kimlik kendi fikir, değer, inanç ve amaçlarını oluştururken kültürel kimlik toplum tarafından oluşturulan din, dil, etnik grup, toplumsal cinsiyet gibi oluşumlardır. Suriyeliler bağlamında kimlik meselesi ise uyum süreci için önemli bir noktadır. Hem kişisel kimliğin hem de kültürel kimliğin doğru gelişimi uyum sürecine olumlu yansıyacaktır. Kim olduğunu, nereye ait olduğunu, neye inanması gerektiğini, fikirlerini, amaçlarını oturtmamış bir birey uyum için eksik bir bireydir. Nitekim bu konu sosyal kimlik kuramı çerçevesinde ele alındığında insanların özsaygılarını artırmak için özellikle kendilerine benzeyen insanlarla birlikte olmak istedikleri açıkça görülmektedir. Kendine benzeyen bir grubu tanımlaya bilmenin yolu kültürel ve kişisel kimliğin farkında olmaktan geçmektedir. Bu nedenle Suriyeliler kültürel kimliklerini ve kişisel kimliklerini tanımladıkları ölçüde uyum sürecinde başarılı olabilmektedirler. Bu bağlamda katılımcılara “Çevrenizdekiler sizi hangi kimlikle tanırlar? Size göre bu tanım size uygun mu? Neden?” soruları yöneltilmiştir. Bu soruları G10 bey şöyle yanıtlamıştır:

“Beni yabancı olarak tanımlamazlar, tabi ki uygun, çünkü beni kardeş olarak görünce ırkıma ya da kimliğime bakmazlar” (Görüşmeci 10, 25 yaşında, erkek, tasarımcı)

G2 hanım bu soruyu şu şekilde ifade etmiştir:

“Arap’ım ben. Burada bazen “Suriyeli misin” soruyorlar. Ben de “evet” diyorum. Sonra “Arap mısın” diyorlar “evet” diyorum. “Biz anladık” diyorlar” (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kadın, kuaför)

Bu konuya diğer katılımcıların bakış açısı şöyle olmuştur:

“Suriyeli diyorlar. Bazen Arap diyen bazen de Kürt diyen var.” (Görüşmeci 5, 35 yaşında, erkek, ticaret)

“Biz Kürt’üz orada Arapça konuşuyorduk. Burada da Arapça daha çok konuşuyoruz. Suriyeli olarak tanınıyor. Evet uygun. Biz Suriye’den geldik.” (Görüşmeci 1, 20 yaşında, kadın, çalışmıyor)

“Yani benim Türk olduğumu düşünüyorlar. Sarışınım belki ondan. Ama konuşunca anlıyorlar Suriyeli olduğumu. Şaşıyorlar. Beni rahatsız etmiyor.” (Görüşmeci 3, 25 yaşında, kadın, ev hanımı)

“Türk olarak. Çünkü iyi Türkçe konuşuyorum. Dilimde hala kırıklık var. Ama çalışıyorum, rahatsız olmuyorum.” (Görüşmeci 13, 34 yaşında, kadın, ev hanımı)

Katılımcıların Gelecek Beklentileri

TDK (2020) beklenti terimini “gerçekleşmesi beklenen şey” ya da “ bireyin belli şart ve durumların alacağı biçimler veya kendisinden beklenenler konusundaki öngörüsü” olarak tanımlamaktadır. Öyleyse gelecek beklentisi; gelecek zamanda gerçekleşmesi umulan durumu ifade etmektedir. İnsanlar sahip oldukları mevcut durumu değiştirmek ya da daha iyi bir durum için sürekli hareket halindedirler. Bu hareket halinde olma durumlarından bir tanesi de göç etmedir. Göç eden kimseler mevcut durumlarını değiştirerek bir yerden başka bir yere daha iyi bir gelecek için hareket ederler. Bu bağlamda savaş ortamından kaçan Suriyeliler, Türkiye’ye, daha iyi bir yer umarak göç etmişlerdir. Ve aynı zamanda gelecekte daha iyi bir yaşama sahip olacaklarını umarak Türkiye’de kalmışlar ve kalmaya devam etmektedirler. Bu bağlamda Suriyeli katılımcılara “Geleceğe ilişkin beklentileriniz var mı? (Varsa) Nelerdir? Paylaşır mısınız?” şeklinde sorular yönlendirilmiştir. Bu buruları G7 bey şöyle açıklamıştır:

“Türkiye’de kalırsak kimlik isterim. Normal bir Türk vatandaşı gibi olmak isterim ya da Avrupa’ya gitmek isterim. Suriye de savaşın bitmesini isterim. Oraya gidip gelmek isterim. İşim olsun isterim.” (Görüşmeci 7, 19 yaşında, erkek, halde çalışıyor)

Bu soruyu G2 hanım şöyle ifade etmiştir:

“Çocuklarımla beraber burada kalmak istiyorum. Dükkânımı büyütmek istiyorum. Çocuklarımı okutmak istiyorum. Burada meslek sahibi olmalarını istiyorum. Ama kimlik olmadan olmaz. Biliyorum. Bu yüzden beklentim kimlik versinler bize.” (Görüşmeci 2, 33 yaşında, kuaför)

Diğer katılımcıların gelecek beklentisi şu şekilde olmuştur:

“Belli değil maalesef.” (Görüşmeci 10, 25 yaşında, erkek, tasarımcı)

“Suriye’ ye dönmek.” (Görüşmeci 19, 40 yaşında, erkek, mağaza sahibi)

“Aslında hiç düşünmedim. Eğitimimi tamamlamak olabilir.” (görüşmeci 18, 30 yaşında, erkek, market sahibi)

“Gelecekte burada kuaför olmak istiyorum. Kimlik istiyorum. Bizi Suriye’ye göndermesinler. Buraya alıştık.” (Görüşmeci 1, 20 yaşında, çalışmıyor)

“Kimliğim olsun. Evlenmek istiyorum. Çocuğum olsun. Olursa çocuğumun kimliği olsun. Annem gibi kimliksiz olmasın. Ticareti daha güzel yapmak istiyorum.” (35 yaşında, görüşmeci 5, erkek, ticaret)

“Avrupa’ya gitmek istiyorum. Orada çalışıp ev almak istiyorum. Kızımı güzel büyütmek istiyorum. Daha iyi yaşamak istiyorum. Hiçbir zaman savaş olsun istemiyorum. Dünya’da nerede bir savaş varsa hepsi biter inşallah. Suriye’deki savaş da hemen bitsin istiyorum. Artık insanlar ölmesin, kimse evinden kaçmasın.” (Görüşmeci 9, 22 yaşında, kadın, ev hanımı)

Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıt değerlendirildiğinde, çoğunun gelecek beklentisinin kimlik, yani vatandaşlık hakkı olduğu görülmektedir. Çünkü hiçbir çocuklarına belirsiz bir hayat bırakmak istememektedir. Bu yüzden evliliği düşünmeyen, ancak kimlik verilirse bir yuva kurabileceğini söyleyen katılımcılarımız için kimlik çok önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorun uyum noktasında da

problemler yaratmakta ve sağlıklı bir uyum için pürüzler oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra bir kısmının ise gelecek beklentisinin yurt dışına gitmek olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcılar yurt dışını kaçış bir kurtuluş olarak görmektedirler. Bunun sebebinin ise tamamen ekonomik kaygılardan kaynakladığı görülmektedir. İş imkânlarının azlığı, düşük ücretle çalıştırılmak ve iş koşullarının zorluğu Suriyelileri yeni bir göçe zorlamaktadır.

V. BÖLÜM

5. SONUÇ

“Arap Baharı” olarak nitelendirilen ayaklanmalar, Tunus, Mısır ve Libya'nın ardından Mart 2011'de başladı Suriye’de de yaşanmaya başladı. Mısır ve Tunus'taki nispeten barışçıl rejim değişikliklerinin ardından Suriye'nin de Esad rejiminin devrilmesiyle aynı yolu izlemesi bekleniyordu. Ancak beklenen olmadı ve tüm dünya Suriye’de yaşanan kanlı savaşa tanıklık etmek zorunda kaldı. 2011’den bu yana tam 9 yıl geçti. İç savaş, devrimci sloganlar atan gençlerin tutuklanması ve işkence edilmesine ilişkin hükümet karşıtı protestolar nedeniyle başlamıştı. Bu durum sinsi savaşın gidişatını ve dinamiklerini şiddetlendirdi ve yönünü değiştirerek bambaşka bir şekil verdi. Günden güne artan sivil halkın huzursuz isyanı ve muhalif kesimin Cumhurbaşkanı Beşer Esad’ın istifa talebindeki baskısı ülke genelini yayıldı. Protestoların artmasıyla şiddette de arttı. Böylece 100 binlerce insanın ölümüne sebep olacak ve milyonlarca insanın evlerini terk etmek zorunda kalacağı bütün koşullar oluşturulmuş oldu.

Türkiye 9 sene boyunca süren ve hala devam eden Suriye iç savaşından en çok etkilenen ülke olmuştur. Gerek Türkiye’de kamplarda kalan, gerekse yurdun her tarafına yayılan Suriyelilerin durumu için ciddi anlamda önem arz etmektedir. Bu bağlamda Suriye iç savaşıyla birlikte Suriyelilerden en çok etkilenen illerden biri olan Batman araştırmamızın sahasını oluşturmuştur. Batman’da yaşayan Suriyeliler iç savaşın uzamasıyla giderek kalıcı hale gelmektedir. Bu durumda uyum noktasında oluşan problemlere değinmek ve yerel halk ile olan ilişkilerin boyutlarını Suriyelilerin bakış açısıyla daha detaylı bir şekilde irdelemek gerekmektedir. Uyum noktasında oluşan problemler genel çerçevede dil bilmeme, istihdam edilememe ya da edilse bile orada yaşanan haksızlıklar, sağlık, eğitim, barınma ve sosyal faktörler olarak ifade edilebilmektedir. Bu noktada Türkiye, başından beri sürdürdüğü insani tavrını değiştirmemiş ve açık kapı politikası ile Suriyelilerin güvenini ve sevgisi kazanmıştır. Konuyu vicdani boyutuyla ele alan Türkiye sadece Suriyelilerin değil tüm dünyanın takdirini kazanmıştır. Türkiye hem maddi hem de manevi olarak birçok sorumluluk üstlenmiştir. Sağlık, eğitim, istihdam, barınma ve sosyal alanda düzenlenen politikalar

Suriyelilerin, Türkiye’de insani şartlarda yaşamalarını sağlamıştır. Ancak buna rağmen Suriyeliler çok zor şartlarda hayatlarını idame etmek zorunda kalmıştır. Temel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalan Suriyeliler mecburen çalışmak zorunda kalmıştır. Ancak kayıt dışı ve daha ucuza istihdam edilen Suriyelilerin emeği birçok işveren tarafından istismar edilmektedir. Bunun farkında olan ve bu duruma öfkelenen Suriyeliler hiçbir şey yapamamaktadır. Çünkü hayatta kalabilmek için çalışmak zorundadırlar. Ve maalesef hiçbir sosyal güvenceleri olmadığı içinde bu durumu şikâyet edebilecekleri bir yoktur.

Suriyelilerin uyumu için önemli olan diğer bir husus ise vatandaşlık konusudur. Bu noktada Suriyelilerin büyük çoğunluğu vatandaşlık talebinde bulunmakta ve geleceğe dair beklentilerini bu yönde şekillendirmektedirler. Bir kısmı asla Avrupa dönmek istememekte bir kısmı ise sadece Türkiye de kalmak istemektedir. Çok az bir kısmı ise savaş biterse dönebileceğini söylemektedir. Bu noktada yaşanan belirsizlik onları büyük oranda olumsuz etkileyerek hayallerini yaşamamalarına neden olmaktadır. Çünkü kimisi evlenme düşüncesini, kimisi anne-baba olma arzusunu, kimisi ise okuma hevesini kaybetme tehlikesindedir. Bunun olmaması için yeni politik girişimlere ihtiyaç duyulmaktadır.

AFAD gibi araştırma kurumları Suriyelilerin göçü üzerine birçok çalışma derlemiştir. AFAD Suriyeliler için konteynır şehirler, kamp ve barınaklar sağlamış ve bu bağlamda sunulan bütün hizmetlerden sorumlu olmuştur. Kamplar, ücretsiz eğitim, ücretsiz sağlık ve mesleki beceri geliştirme olanakları sunarken aynı zaman da sosyalleşme alanı da oluşturmaktadır. Ancak kamp dışında yaşayan Suriyeliler barınma, beslenme, sağlık, eğitim ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması noktasında ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Bu bağlamda hem Suriyelilerin yaşadığı sıkıntılar uyuma dair tutumlarını olumsuz etkilemektedir. Dahası, eğitimsiz, sağlıksız bireylere dair yerel hakkın tutumu da ortadadır. Bu nedenle ister kampta olsun ister kamp dışında Suriyelilerin temel ihtiyaçları karşılanmalıdır.

Görüşmelerden de anlaşıldığı üzere Suriyelilerin göç ederken gideceği ülkeyi ve şehri belirleme noktasında mesafe, tanıdık birilerinin olması ve iş imkânlarının varlığı göç edilen yeri çekici hale getirmektedir.

Yapılan görüşmelerde Suriyelilerin yerel halkla evliliğe nasıl baktıklarına dair görüşleri uyum politikalarının yetersizliğini ortaya koymaktadır. Çünkü Suriyelilerin çoğunluğu kendi memleketinden birisiyle evlenmek istediğini, cahil olarak görülme rahatsız oldukları söylemektedir. Suriyeliler yerel halkın onlara “bedava malmış” gibi

bakmalarını istememekte ve bu duruma düşen kadınlara da öfkeli olduklarını ifade etmektedirler.

Suriyeliler, kimlik noktasında herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını söylemekte ve karşıdakilerin onları tanımlama biçimlerine aldırış etmedikleri görülmektedir.

Yapılan görüşmelerde Suriyeliler, yaşam biçimlerinin ve kıyafetlerinin değişmediğini böyle daha mutlu olduklarını, zamanla çok ufak değişimlerin karşılıklı yaşanabileceğini belirtmektedirler. Bu durum uyum için olumlu bir noktayı ifade etmektedir. Çünkü uyum için zorla bir değişimin sağlıklı olamayacağı, zamanla karşılıklı kültür alışverişi ile uyumun yakalanacağı düşünülmektedir.

Göç eden grup için yerel halkın dilini bilmemek önemli bir sorundur. Dilini öğrenmeme noktasında direnmek ise daha da önemli bir sorunu meydana getirebilmektedir. Bu hususta Suriyeliler, Türkçe dilini öğrenmemeyi değil aksine öğrenmeyi diretmektedir. Bunun için kurslara gitmekte, halkla sürekli iç içe olup sadece Türkçe konuşmakta hatta Türkçe film izleyip, Türkçe müzik dinlemektedir. Böylece iyi Türkçe konuşmayı başarabilmekte ve yerel halkla sağlıklı iletişim kurabilmenin ilk ve en önemli adımını gerçekleştirmektedir. Bu sonuç uyum için de çok önemli bir husustur.

Yapılan görüşmelerde Suriyelilere sorulan “sosyal yardım alıyor musunuz?” sorusuna, Suriyelilerin bir kısmı “alıyoruz” bir kısmı da “ihtiyacımız yok çok şükür” demiştir. Bu noktada yardımların yerine ulaştığı görülmüş ancak yine de yeterlik bağlamında eksik olduğu fark edilmiştir. Suriyelilerin bu eksikliği dile getirmemesi Türkiye devletinin ve halkının iyi niyetinin farkında olduğunu göstermektedir.

Her şeyden önce göç eden için sosyoekonomik uyum önemlidir. Çünkü göç sonucunda sosyoekonomik sermaye kaybı yaşamaktadırlar. Bu nedenle göç eden grup, çeşitli ekonomik haklar konusunda en uygun muameleyi görmelidir. Bunlar arasında, örneğin, ücretli iş bulma hakkı, mülk edinme hakkı, meslek uygulama hakkı, serbest meslek hakkı, konutlara erişim, ilk ve yüksek öğrenime erişim hakkı, seçme hakkı sayılabilir. Ayrıca kaldıkların yerin güvenliğini sağlamak da çok önemlidir. Savaş nedeniyle göç eden grup zaten güvenlik kaygısıyla göç ettiğinden dolayı böylesi bir zafiyet onları çok olumsuz etkileyebilmektedir.

Sosyo-ekonomik uyumun en önemli unsuru istihdamdır. Hem göç eden grup için hem yerel halk için hem de hükümetlerin bakış açısından, çalışma bir önceliktir. Çünkü

göç eden grup kendisine acınmasından rahatsızlık duymaktadır. İşe yaramama hissinden kurtulmak istemektedirler. Yeniden başlamak, yeniden var olmak ve yeniden güvende olma istemektedirler.

Göç eden grup için sosyokültürel uyum çok önemlidir. Yerel halkın göç eden gruba karşı kırıncı söylemleri, onlardan duydukları korku, endişe ve tehdit algısı sürdürüldükçe uyum gerçekleşmeyecek ve kin, düşmanlık sürekli huzursuz bir ortam yaratacaktır. Çünkü duyulan bu korku ya da tehdit algısı devamlı ötekinin inşasına yol açacaktır. Çünkü hiçbir varlık hele ki savaştan, kanlı çatışmalardan kaçıp sığındığı ülkede, dininden, dilinden, kültüründen, milletinde dolayı marjinalleştirilmeyi hak etmemektedir.

KAYNAKLAR

1967 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin Protokol. 1967.

1994 İltica ve Sığınma Yönetmenliğinin. 1994.

Acer, Yücel, Kaya, İbrahim ve Gümüş, Mahir (2010). *Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi* Ankara: Uşak.

Akçadağ, Emine (2012), *Yasadışı Göç ve Türkiye*, İstanbul: BİLGESAM.

Akan, Yusuf ve Arslan, İbrahim (2008). *Türkiye üzerine bir uygulama: Göç Ekonomisi*. Ankara: Ekin.

Aksoy, Zeynep (2012). "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 295-298.

Akşin, Sina (2007). *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Alpar, Mehmet Bülent (2000). "Göçmen İşçilere İlişkin 97 Sayılı ve 143 Sayılı ILO Sözleşmeleri İle İlgili Çalışma Mevzuatı" *Kamu-İş*, 6(1), 123-141.

Alami, Ruba. M. A. (2019). *From War to Refuge: A Literature Review of the Psychosocial Impact of Pre- and Post-Migration Experience on the Syrian Child Refugee*. Los Angeles: Alliant International University.

Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi (1969). Birleşmiş Milletler Anlaşmalar Dizisi. Sayı: 14691.

Anderson, Versha J. (2017). *Understanding Intercultural Transitions and Migrant-Host Relationships: How Empathy, Social Support, and Intercultural Competency Facilitate Positive Intercultural Interactions Between German Citizens and Refugees*. Arizona: Arizona State University.

Arslantürk, Zeki ve Amman, M. Tayfun (2014). *Sosyoloji*. İstanbul: Çamlıca.

Bakırcıoğlu, Rasim (2012). *Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Anı.

Batman İl Yıllığı 2019, T.C. Batman Valiliği.

Bauman, Zygmunt (2014). *Modernlik ve Müphemlik*. İstanbul: Ayrıntı.

Bayraklı, Cemile (2007). *Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Balkanlar ve Göç, (2005) <http://www.balgoc.org.tr/2005/balkanlarvegoc.html>

Benek, Sedat (2016). “Türkiye-Suriye İlişkilerinin Sosyal Coğrafya Açısından Tarihsel Arka Planı”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(1), 171-192.

Berry, John W. (1997). “Immigration, Acculturation, and Adaptation”. *Applied Psychology: An International Review*, 46 (1), 5-68.

Berry, John W. (2006). “Mutual Attitudes Among Immigrants and Ethnocultural Groups in Canada”. *International Journal of Intercultural Relations*, 30(6), 719–734.

Berry, John W. (2011). “Integration and Multiculturalism: Ways towards Social Solidarity”. *Peer Reviewed Online Journal*, S: 2.1-2.21.

Birleşmiş Milletler Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname (1967).

BMMYK, BM Mülteci Örgütü (2008). *Suçluların İadesi ve Uluslararası Mülteci Koruması Hakkında Bilgi Notu*. Cenevre.

Bulut, Yakup (Ed.) (2015). “Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü”. Kocaeli: Umuttepe.

Burke, Peter J. Stets, Jan E. (2000). “Identity Theory and Social Identity Theory”. *Social Psychology Quarterly*, 63(3), 224-237

Carlos A. Martínez-Vela (2001). World Systems Theory. <http://web.mit.edu/esd.83/www/notebook/WorldSystem.pdf>

- Castles, Stephen, Miller, Mark j. (2008). *Göçler Çağı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi
- Cenevre Sözleşmesi (1951). Cenevre.
- Creswell, John Ward. (2016). *Research Desing*. Ankara: Eğiten Kitap
- Çağ, Galip (2013). “Dağılan Yugoslavya’nın Ardından Makedonya ve Türkiye”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 1(1), 197-216.
- Çağlayan, Savaş (2006). “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Marmara” Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67-91.
- Çağlar, Türker (2018), “Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve”. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26 - 49
- Çakır, Sabri (2011). Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişimler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, 2011(24), 129-142.
- Çelik, Neşe Baran (2015). "Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(3), 67- 148.
- Çelgin, Duygu (2014). “Göçmenlik ve Göçmen İşçi Kavramları ile Dış Göç Yapmış İşçilerin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar”. *Çalışma Dünyası Dergisi*, 2(2), 84-92.
- Göç Terimleri Sözlüğü, (2009), Uluslar Arası Göç Hukuku. Editör Bülent Çiçekli, IOM Uluslar Arası Göç Örgütü.
- Çiçekli, Bülent ve Demir, Oğuzhan, Ömer (2013). *Türkiye Koridorunda Yasadışı Göçmenler*. Ankara: Karınca
- Çiftlioğlu, Ercan (2015). *İran’ı Anlamak*. Başkent Üniversitesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Bürosu.

- Çörtoğlu, Sema ve Kavşat, F. Candan. (2015). “Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Koruma Kararının Kapsamı, Alınması ve Sona Ermesi”. *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 329-366.
- Demirtaş, Hanife (2003). “Sosyal Kimlik Temel Kavram ve Kuramı Varsayımlar”. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144.
- Ekici, Süleyman ve Tuncel, Gökhan (2015). “Göç ve İnsan”. *Bilim ve Toplum*, 5(1), 9-22.
- Enekwe, Blessing (2016). *Refugees and Resettlement: A Qualitative Analysis of Refugee Integration Through Social ve Support Services*. University of Maryland
- Erdoğan, M. Murat (2019). *Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler*. Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi Müdürü.
- Erdoğan, M. Murat (2014). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmalar Merkezi.
- Erdoğan, M. Murat (2015). *Türkiye’nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler*. M. Murat Erdoğan (Ed.), *Türkiye’ye Kitlesel Göçlerde Son ve Dev Dalga Suriyeliler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi. 317-318.
- Evkuran, Mehmet (2014). “Migration, Cultural Interaction and Multiculturalism in Global World”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 8-19.
- Danış, Aslı Didem (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye. *Birikim*, 184-185, 216-224.
- Değerli, Esra Sarıkoyuncu ve Karakuzu, Hasan (2016). “1950-1951 Yıllarında Bulgaristan’dan Türkiye’ye Türk Göçü”. *Akademik Bakış Dergisi*. S: 57.
- Gençöz, Faruk (1998). “Uyum Psikolojisi”. *Kriz Dergisi*, 6(2), 1-7.
- Giddens, Anthony. (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı.
- Gürlek, Mert ve Tuna, Muharrem (2018). “Sosyal Kimlik Teorisi Açısından Örgütsel Özdeşleşmenin Teorik Temelleri”. *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 2, (3), 39-48.

- Grigg, D. B. (1977). "E. G. Ravenstein and The "Laws of Migration". *Journal of Historical Geography*, 3(1), 41-54.
- Hatıplı, Mustafa. (2018). "Cumhuriyet Dönemi Balkan Göçlerinin Sosyal Politikalar ile İlişkileri". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 423-445.
- Houston, Fleur S. (2015). *You Shall Love The Stranger as Yourself. The Bible, Refugees, and Asylum*. 1. Baskı. Newyork: Routledge.
- (<https://family.jrank.org/pages/1170/Migration-Theories-Migration.html>)
- <http://www.mfa.gov.tr/suriye-siyasi-gorunumu.tr.mfa>
- Inguglia, Cristiano, Musso Pasquale (2015). "Intercultural Profiles and Adaptation Among Immigrant and Autochthonous Adolescents. *Europe's Journal of Psychology*". 11(1), 79-99.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. 1948.
- Karpat, Haşim Kemal (2010). *Osmanlıdan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş
- Kargın, İnci Aksu (2016). *The Syrian Refugees In Turkey: Their Living Conditions and the Ways in Which Their Presence Has Affected Turkish Society*: Indiana University.
- Kavak, Gökhan (2011). *I. Körfez Savaşı Sonrası Irak'tan Türkiye'ye Göçler ve Sonuçlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Keshavarzi, Sara (2018). *Stress, Coping, and Religiosity among Recent Syrian Refugees in Canada*. Canada: University of Windsor.
- Kılıç, Gülca. ve Özkor, Deniz. (2019). Suriyeli Çocukların Eğitimi Araştırma Raporu. İstanbul: © Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği.
- King, Russel (2012). "Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer." Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations. Ed. Erica Righard. Malmö: Malmö Institute For Studies of Migration, Diversity and Welfare (Mim).

- Koçak, Yüksel, Elvan Terzi (2012). “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri”. *Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Kushner, Tony ve Knox, Katharine (2005). *Refugees in an Age of Genocide. Global, National and Local Perspectives during the Twentieth Century*. British Library Cataloguing in Publication Data. Newyork.
- Lee, Everett (1966). “A Theory of Migration”. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Nasser, Sabine (2015). “Family, Separation, and Integration. The Psychosocial effects and traumas on Syrian women and children refugees”. London: University of London.
- Nurdoğan, Ali Kemal ve Öztürk, Mustafa (2018). “Geçici Koruma Statüsü İle Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Vatandaşlık Hakkı”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1163-1172.
- Massey, Douglas S, Arango, Joaquin, Hugo, Graeme, Kouaouci, Ali, Pellegrino, Adela ve Taylor, J. Edward (1993). “Theories of international migration: A review and appraisal”. *Population and Development Review*. 19(3), 431-466.
- Mass Immigration and Syrians in Turkey (2017). Conference Final Report. Ankara: Polis Akademisi.
- Mcconnachie, Kirsten (2014). *Governing Refugees*. British Library Cataloguing in Publication Data. Newyork: Routledge.
- Özgen, Ayşegül Balta (2019). *Refugee Integration in Comparative Perspective: Syrians in Canada, Germany, Turkey, and The United States*. ProQuest.
- Öztürk, Mustafa, Altuntepe, Nihat (2008). “Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent Ve Çalışma Hayatın Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması”. *Journal of Yaşar University*, 3(11), 1587-1625.
- Öztürk, Neva Övünç (2017). “Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme”. *Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi*, 66 (1), 201-216.

- Özensel, Ertan (2012). “Çokkültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çokkültürlülüğü”. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 55-70.
- Parakh, Serena (2017). *Refugees and the Ethics of Forced Displacement*. Newyork: Routledge..
- Phillips, Janet (2011). Asylum seekers and refugees: What are the facts? Parliament of Australia. Department of Parliamentary Services. <https://www.aph.gov.au/binaries/library/pubs/bn/sp/asylumfacts.pdf>
- Poyraz, Yasin (2012). “Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması Ve Uluslararası Mülteci Hukuku”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20, (2), 53-69.
- Rami, Falu (2018). *Humanitarians’ Perceptions of Syrian Refugees’ Adjustment Experience*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. The Chicago School of Professional Psychology.
- Ravenhorst, Esther Van (2017). *Syrian Refugee Mobility as a Meaningful Proces. A Field Study on Syrian Refugee Journeys From Syria to Jordon*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sociology and Anthropology of Development.
- Ravenstein, Ernest George (1885) “The Laws of Migration”. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-235.
- Rittersberger, Helga Tılıç (2015). From “Forced to Leave” to “Forced to Stay”: Syrian “Refugees” in Turkey. *Nüfusbilim Dergisi / Turkish Journal of Population Studies*. 37-38, 7-26.
- Sağlam, Serdar (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu Ve Kentleşme, *Türkiyat Araştırmaları*, (5), 34-44.
- Sayın, Yusuf, Usanmaz Ahmet ve Aslangiri, Fırat (2016). “Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği”. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(13), 1-13.
- Sepetcioğlu, Tuncay Ercan (2014). “İki Tarihsel “Eski” Kavram, Bir Sosyo-Kültürel “Yeni” Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir?”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 180(180), 49-84.

- Sunkar, Murat, Tonbul, Sadettin (2010). “Batman şehrinin kuruluş ve gelişmesi, *Coğrafya Dergisi*, 2010 (21), 18-37.
- Stouffer, Samuel A. (1940). “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance”. *American Sociological Review*, 5,845–867.
- Syrians in Special, Report Turkey* (2018). Ankara: Republic of Turkey The Ombudsman Institution.
- Şafak, Yasin (2010). *Bosna Savaşı ve Yugoslavya’nın Parçalanması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi.
- Şengül, İrem (2015). *Avrupa’da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri*. Ankara: Matsa.
- Şimşek, D. (2017). Turkey as a “Safe Third Country”? The Impacts of the EU-Turkey Statement on Syrian Refugees in Turkey, 4, 161-182.
- Tajfel, Henri (1982). “Social Psychology of Intergroup Relations”. *Annual Reviews* www.annualreviews.org/aronline, 33, 1-39.
- Tekeli, İlhan (2011). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Topcuoğlu, Reyhan Atasü (2016). “Göç Yazındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramı: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama”. *İnsan Hakları Yıllığı*, 1-20.
- TÜMTAŞ, Mim Sertaç (2009). “Yoksulluktan Yoksunluğa Göç: Marmaris ve Mersin Örnekleri”. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 5, 111-134.
- Türker, Duygu ve Yıldız, Ayselin (2015). *Göçmenlerde Sosyo-Psikolojik Entegrasyon Analizi. Göç ve Uyum*. (23-34). Ed. B. Dilara Şeker, İbrahim Sirkeci ve M. Murat Yüceşahin. UK: Translational Press London.
- UNHCR (2011). The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol.
- Vatandaş, Celalettin (2001). “Çokkültürlü Yapıda Ulusal / Etnik Kimlikler: Kanada Örneği”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 101-116.
- Yalçın, Cemal. (2002). “Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye’den Batı Avrupa Ülkelerine Göç”. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 45-60.

Yaycı, Cihat (2019). “İrak’ta Yaşanan Savaşlar ve Türkiye’ye Etkileri, Güvenlik Stratejileri” *Araştırma Makalesi*, 15(30), 331-352.

Yılmaz, Abdurrahman (2014). “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri, *Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.

